30

B. Traven • Köprü

Köprü

B. Traven

ROMAN

odak YAYINLARI

30

1. basım ekim 1976
2. basım nisan 1982

KÖPRÜ/traven'in romanı/türkçesi, esat nermi/kapak mustafa delioğlu/kapak filmi, ebru grafik/kapak basımı, tekin ofset/doyuran matbaasında dizilip basılmıştır/cilt, dostlar ciltevi/oda yayınları, babıali cad. no. 19 sıhhiye apartmanı daire 3 cağaloğlu/haberleşme, posta kutusu, 57 sirkeci-istanbul, tel: 27 39 53.

TRAVEN

türkçesi
Esat Nermi

KÖPRÜ

Her ülkeden, her ulustan,
her ırktan, her renkten
her inançtan, her cinsten,
tüm canlı yaratıkların
analarına..

BİRİNCİ BÖLÜM

«Eller yukarı babalık! İşitmedin mi koca sersem? Kaldırsana yüzgeçlerini havaya! Yalnız biraz çabuk ol bakalım, lütfen!» Terden sırsıklam gömleğimden sırtıma dayanan şeyin kalem ya da işaret parmağı olmadığını kesinkes farketmiştim. Bir delikli demirdi bu. Hatta çapını bile kestirebiliyordum: Ya 9,7 milimetrelikti, ya da ona yakın bir şey. Üstelik hayli de ağırdı meret.

Adamın dediğini hemen anında yapamamıştım. Nedeni de çok basitti, düş gördüğümü sanmıştım. İki günden beri balta girmemiş bu cengelde, yanımda iki yük hayvanı, iki katırla yol alıyordum. Bu süre içinde tek bir insana rastlamamıştım, ne bir beyaza, ne bir Kızılderiliye, ne de bir meleze. En yakın çiftlik ise henüz çok uzaklardaydı, bunu çok iyi biliyordum. Oraya ancak öbür gün öğleye doğru varabilecektim. Öyleyse beni burda böyle durduran kim olabilirdi?

Bir yerli değildi, konuşmasından anlamıştım bunu. Adam şimdi de kemerime el atmıştı, çekiştirip duruyordu. Kemerin derisi kaskatı ve odun gibi kupkuru kesilmişti. Ama sonunda başardı. Birkaç adım geri çekildiğini duydum. Ayaklarını yerde sürüyordu. Uzun boylu biri diye düşün-

düm; üstelik ya hayli kocamış bir adamdı, ya da çok yorgundu.

«Tamam, şimdi dönebilirsin beyzadem, bir sakınca yoksa tabii.»

Cengel patikasının yirmi metre sağında küçük bir su birikintisinin başındaydık. Su pek o kadar çamurlu değildi, içilebilirdi. Buranın ışıltısını yolda gelirken ağaçların arasından görmüş, o yana giden hayvan ve at izlerinden de bir paraje, kervanlar için bir mola ya da konaklama yeri olduğunu anlamıştım. Bu yüzden de yorgun hayvanlarımı sulamak amacıyla buraya getirmiştim. Doğrusu ben de birazcık dinlenmek istiyordum, üstelik hayli susamıştım.

Hiç kimseyi görmemiş, hiçbir ses işitmemiştim. Zaten koca tabancayı, sanki görünmeyen bir orman perisinin eli tutuyormuşçasına sırtımda duyduğum zaman afallamam da bu yüzdendi.

Şimdi adam karşımdaydı. Tahminimde yanılmamışım, gerçekten de benden daha uzun boyluydu ve daha güçlü kuvvetliydi. Yaşı elli, elli beş vardı; eski kulağı kesiklerden biri olmalıydı. Üstündeki giysilerden yana benden pek farklı değildi: Pamukludan uzun pantolon, bağlı çizmeler, terden ıslanmış bir gömlek ve ucuz yollu geniş kenarlı bir şapka.

Yabancı bana bakıp sırıttı. Elimde olmayarak ben de sırıtmaktan kendimi alamadım. Birbirimize el uzatmadık, adlarımızı da söylemedik, ama böyle sırıtarak tanışmış olduk. Doğrusu adını bile öğrenmeden bir başkasıyla bu şekilde tanışmak biraz tuhafıma gitti.

Adam elli kilometre kadar uzakta bir vanilya çiftliğinde yönetici olduğunu söyledi, arkasın-

dan da eğer daha uygun bir yer bulabilme olanağına sahip olsaymış, burasının bir kakao işletmesi olmasını çok istediğini ekledi. Ben de ona kendi olanaklarımla bir araştırma gezisine çıktığımı ve bu tek - adam - seferinin hem başkanı, hem sekreteri hem de saymanı olduğumu anlattım. Bu seferin tıpta ve sanayide kullanılan, para eder değerde ender bitkiler toplamayı amaçladığını, ancak yolda önerilecek her türlü işi kabul ettiğimi, bu arada bir altın madeni ya da başka bir değerli taş damarı bulmak umudumu da hiç yitirmediğimi ayrıca belirttim.

«Buralarda böyle bir şey bulunşaydı ergeç benim haberim olurdu kardeşlik. Hayli zamandır bu bölgedeyim ve her köşe bucağı, her kauçuk fidanını, tek tek her abanoz ağacını tanırım. Gelgelelim, bu olağanüstü cengel, öylesine büyük, öylesine zengin, ayrıca insana para kazandıracak o kadar çok şeyle dolu ki, bunları doğru değerlendirmesini ve satmaya kalkışıldığında ne yapılacağını bilmek yeter. Sen yine umudunu kesme, hiç belli olmaz, bir yerlerinde altın, hatta elmas bile bulabilirsin. Yeter ki işi sıkı tut sen!»

Sözlerindeki ilk anda anlaşılmayan ince alayı sezmiştim. Bu alay yabancının nerdeyse kapalıymış gibi duran gözlerine yerleşmiş gibiydi.

Atına su verip su tulumunu da doldurduktan ve yamuk yumuk bir alüminyum tasla birikintiden son bir yudum daha içtikten sonra, daha önce atın su içmesini kolaylaştırmak için gevşetmiş olduğu eğer kolanını sıktı. Lagar beygirin üstüne atladı ve «İki yüz metre ilerde tabancanı geri alabilirsin, haydut değilim ben,» dedi. «Ama

Ardı sıra yürüdüm. Tabancamı bıraktığı yeri gördüm. Tabancamı yere atmasıyla atını mahmuzlaması bir oldu; iki saniye sonra cengel kendisini yutmuş bulunuyordu.

Katırlarımla yeniden yalnız kalınca olup bitenler bana birden pek garip geldi. Sakın yalnızca bir düş görmüş olmayaydım. Her şeyi bir kez daha gözümün önünde canlandırmayı denedim. O zaman anladım ki, işittiğim her sözcük ister imgelemimden çıkmış, ister gerçekten konuşulmuş olsun - tamamı tamamına gerçeklere uymaktaydı. Gerçekten insan cengelin içinden böyle tek başına geçerse çok kolay sanıların kurbanı olabilirdi. Yabancının sözünü ettiği bu cengel hastalığına karşı uyanık olmaya karar verdim. Ayrıca bir karara daha vardım: Gelecek sefer cengelde bir daha birisine rastlarsam, erken davranan ben olacaktım. Bunun için de yabancının bana uyguladığı yöntemin aynını uygulacaktım.

Üç ay kadar sonra başka bir bölgede bir Kızılderili köyünün yumuşak topraklı alanından atla geçiyordum. Çatısı palmiye yapraklarıyla örtülü bir yerli evinin kapısı önünde bir beyazın durduğunu gördüm.

Adam bana «Ah, siz ha! Merhaba!» diye seslendi.

«Merhaba, nasılsın?»

Birkaç ay önce beni cengelde kıstıran adamdı. Adının Sleigh olduğunu söyledi. Sonra da beni hemen eve sokup ailesiyle tanıştırdı. Karısı Kızılderiliydi; krem gibi yumuşak, sarımtırak teni, kahverengi gözleri ve sağlam, bembeyaz dişle-

sizin gibi adamları bir bakışta tanırım. Kim bilir hangi çetedensin. Bu topraklara yeni mi düştün? Birbirimizi tanımak onuruna erdiğimiz burası gibi yerlerde, koşulları bilmeli; koşulları bilince de çürük tahtaya basmamalı. Ne demek istediğimi anlamışsındır. Silahına bir süre için el koymamın nedeni de bu zaten. Ne olur ne olmaz, şeytana uyup oyuncağa el atmayasın diye. Olur a, beni öteberine göz koymuş bir serseri sanacağın tutar, asılıp silahına uzatıverirsin yere. Hem de bu işi sırf korkudan yapabilirsin; acemi çaylakları çok iyi bilirim ben. Sinirleri alabildiğine gergin olur; hele bu balta girmemiş cengeli tek başına ağır aksak geçiyorsa, hele bir haftadan beri tek bir insan yüzü, hatta bir akbaba bile görmemişse, tükenmiş demektir. İkide bir gözlerine bir şeyler görünür, kulağına sesler gelir, kendi kendine konuşur, derken bu kez ruhlarla konuşmaya başlar. Böyle durumlarda delikli demiri ilk çeken kazanmış demektir, bu işin yasası böyle ahbap. Bugüne dek ne zaman senin gibilerle karşılaştıysam, her seferinde erken davranan hep ben oldum, bundan da memnunum. Çünkü acemi çaylaklar karşısında, aç bir kaplan karşısında duyduğum korkunun on katını duyarım. Böyle bir kediye rastlarsam, hiç değilse hayvanın ne istediğini bilirim. Hatta kimi zaman yolumdan çekilip gittiği bile olur. Ama bir aceminin, cengeli tek başına geçen birinin, karşısında ansızın bir başkasını gördüğünde ne yapacağını kimse kestiremez.

«Haydi neyse, hasta la vista kardeşlik! Şansın açık olsun! Dilerim buralarda yeni bir kauçuk ağacı bulursun!»

riyle çok hoş bir kadındı. Sleigh'in üç çocuğu vardı; patırtıcı çocuklardı, insan bunları rahatça Birleşik Devletlerin güneyinden çocuklar sanabilirdi. Kadın adamdan en az yirmi beş yaş daha genç olmalıydı. Çocukların büyüğü sekiz yaşında vardı, en küçüğü ise üç yaşındaydı.

Sleigh'in karısı benim için tavaya altı yumurta kırdı. Bunları tortilla ve fırınlanmış fasulyeyle birlikte gövdeye indirdim. Arkasından Kızılderili usulü pişirilip kahverengi kelle şekeriyle tatlandırılmış kahve geldi.

Kadın beni kısaca «Buenas Tardes, Senor!» diye selamladı ve belli belirsiz başını eğdi. Siyah saçlarını kalın iki örgü halinde toplamış, üstüne de bir toka takmıştı. Dostça olmaktan çok, kuşku dolu bu kısa selamdan sonra onu bir daha görmedim. Çocuklar da görünmedi. Ama dışarda oynayıp bağrıştıklarını işitiyordum.

Evin içi hayli yoksul görünümdeydi. Belki de bundan daha yoksulu olamazdı. Mobilya diye doğru dürüst hiçbir şey yoktu. Açılır kapanır bir karyola, kaba saba bir masa, aynı ilkellikte üç sandalye ve bir hamak, hepsi bu kadar. Bir de lülelerle süslü eski moda iki sandık vardı. Ev iki kapılıydı. Biri ön tarafa açılıyor, öbüründen ise arkada tozlu, bakımsız bir avluya çıkılıyordu. Pencere filan yoktu, döşeme kurumuş balçıktandı.

Sleigh —öbür adını bir türlü öğrenemedim— bana geceyi geçirmem için herhangi bir davette bulunmadı. Altıma serebileceği bir yatağı olmadığı için utandığından filan değildi bu; buralarda geçerli bir töreye saygıdan ileri geliyordu, atla ya da katırla bu topraklardan geçen bir adamın

nerde ve ne zaman geceyi geçireceğini en iyi kendisinin bileceği kabul edilirdi. Bu bakımdan kimse böyle bir yolcuyu planlarını değiştirmesi için zorlayamazdı. Ancak yabancının kendisi geceyi geçirmek dileğinde bulunursa, o zaman iş değişirdi. Büyük bir konukseverlikle eve buyur edilirdi.

Sleigh'e buralarda ne aradığını ve neyle geçindiğini sormadım. O da beni bu kuş uçmaz kervan geçmez yerli köyüne getiren nedeni öğrenmek için hiçbir girişimde bulunmadı.

İKİNCİ BÖLÜM

Bir yıl sonra Huayalexco Irmağı'nı kuşatan sık ormanlarda atla yolculuk yapıyordum. Epey zorlu bir yolculuktu bu. Amacım timsah tutmaktı. Ancak iş sandığımdan çok daha yorucuydu.

Cengel ırmak kıyısında yer yer öyle sıktı ki, yol açabilmek için günlerce yerli işçiler çalıştırmak zorunda kalmıştım. Kimi yerler ise alabildiğine bataktı, kıyıya yaklaşmayı olanaksız kılıyordu. Bu yüzden akıntı aşağı gitmeye karar verdim. Böylece daha elverişli bir bölge bulacağımı umuyordum. Kızılderililer yolda bir sürü yan ırmağa rastlayacağımı söylemişlerdi. Buralarda yılın bu aylarında timsahtan bol bir şey yokmuş.

At sırtında günlerce yol aldıktan sonra, günün birinde bir su pompasına vardım. Pompa demiryollarının malıydı. Suyu ırmaktan çekip birkaç mil ötedeki ikinci bir pompa istasyonuna gönderiyordu. Su buradan da yakındaki tren is-

tasyonuna aktarılıyordu. Demiryolunun yaklaşık yüz altmış kilometrelik hayli uzun bu kesiminde başka da su yoktu. Suyun istasyona pompalanarak ulaştırılması bu yüzdendi. Suyun bir kısmı lokomotiflere veriliyor, ama daha çok özel tank vagonlarıyla öteki istasyonlara ve yol boyunca sıralanmış yerleşme noktalarına götürülüyordu. Çünkü buralarda oturan insanlar kurak mevsimde su bulamazlarsa, istasyonları da, küçük köyleri de hemen terkedip giderlerdi.

Pompayı işleten Kızılderiliydi; kendisinin «el maestro maquinista» diye çağrılmasından hoşlanıyordu. Yanında ayrıca genç bir Kızılderili yardımcısı, bir ayudante'si vardı. Pompanın kazanı odunla ısıtılıyordu. Kızılderili baltacılar cengelden kestikleri odunları eşek sırtında buraya getirmekteydiler. Yakıtın bir bölümü de —kullanılmaz olmuş eski yapı keresteleri, yarısı çürümüş demiryolu traversleri— istasyondan getirilmişti.

Kazanı gören her an patlayacakmış sanırdı. Pompa ise yüzyıldan beri kullanılıyormuş izlenimini uyandırıyor, patırtısı kilometrelerce öteden işitiliyordu. Her yanından, her kıvrımından tıslıyor, hışırdıyor, çatırdıyor, inliyor ve homurdanıyordu. Her vidası, her civatası, her bağlantısı ayrı bir gürültü çıkarmaktaydı. İlk gördüğüm gün, bu dökümtü yığını makinenin az sonra havaya uçacağını sanmış, ne olur ne olmaz diye hayli uzakta durmuştum.

Demiryolları bu külüstür pompanın günün birinde parçalanacağını çok iyi biliyordu, ama hâlâ çalıştırmakta bir sakınca görmüyordu. Başka da bir şey yapılamazdı; sökmeye kalksalar,

istasyona taşınması, ordan da en yakın montaj ve döküm atölyesine götürülmesi için harcanacak parayla yeni bir pompa alınırdı. Bu bakımdan kendi kendine hapı yutuncaya dek onu olduğu yerde bırakmak çok daha ucuz bir çareydi. Taşıma ve montaj güçlükleri nedeniyle, demiryolları için o günlerde yeni bir pompa getirtmek de hiç ekonomik sayılmıyordu. Çünkü bölgede montaj yapan Amerikan şirketinin ergeç petrol bulacağı, o zaman da hat boyunca ve dolaylarında su sağlama işini kendiliğinden üzerine alacağı düşünülüyordu.

Pompanın kırk kilometre kadar yukarısında, ırmağın üzerinde kaba yontulmuş, ağır kalaslardan yapılmış bir köprü vardı. Kamyon geçebilecek kadar geniş olmasına karşın yanlarında korkuluğu yoktu. Herhalde gereksiz görülmüş olmalıydı. Zaten köprüde korkuluk bulunmuş olsaydı, belki de bu öykü hiç yazılmazdı.

Pompa ustası bana, «Burda ırmakta yeterince timsah var,» dedi, «montenes de lagartos, senor, güvenebilirsiniz. Hemen şuracıkta, pompanın yanında değil elbette, siz de anlamışsınızdır bunu.»

Anlamaz olur muydum hiç! Aklı başında hiçbir timsah elbette bu gürültülü tulumbanın yakınında barınamazdı.

«Bakın senor, ben de çevredeki bu canavarlara artık katlanamaz oldum. Domuzlarımı, tavuklarımı aşırıyorlar. İster inan ister inanma, uzunca süre yalnız başına bırakırsan, küçük çocukları bile götürdükleri oluyor... Hayır, hayır, buralarda sayıları pek çok değil, belki de hiç yok. Varsa bile bunlar da çok küçüktür, daha

yavrudurlar, kurşun harcamaya değmez. Ama ırmağın yukarı bölümlerine ya da aşağı bölümlerine, şöyle beş altı kilometre kadar uzanırsanız yüzlercesini bulursunuz. İçlerinde anaçları da var, inanın dostum, bunlar en azından üç yüz yaşında filan olmalı, öylesine iri bu canavarlar.»

Başımla ırmağın karşı kıyısını gösterdim. «Orda kim yaşıyor? Şurasını, kulübelerin göründüğü yeri soruyorum.»

«Ah, orası mı? Orası otlak, mucha pastura. Bir tür sığır çiftliği. Ama çiti filan yok, her yeri açık. Bir Amerikalının. Otlağın ötesinde yine cengel başlar. Biraz daha gidin, hep cengelin içinden ama, şöyle on, on üç kilometre kadar, o zaman petrol kampına varırsınız. Toprağı delip duruyorlar orda. Petrol var mı yok mu diye habire araştırıyor adamlar. Bugüne dek bir şey bulamadılar, bana sorarsanız bir şey de bulacakları yok. Şu köprüyü yapanlar da bu adamlar. Petrol aramak için gerekli bir yığın makineyi burdaki istasyondan oraya taşımak zorundaydılar. Köprüsüz bunca ağır yükü ırmaktan geçiremezlerdi. Ama onlar geçiririz dediler, kurak mevsimde bu işi birkaç kez denediler. Gelgelelim yüklerin hepsi buraya batıp kaldı; onları yeniden çekip çıkarmak için haftalarca uğraştılar. O zaman da köprüyü yapmaya başladılar. Çok pahalıya çıktı bu köprü, çünkü kerestesini 2400 kilometre uzaktan getirmek zorunda kaldılar; bu da inanın senor, az para tutmamıştır hani.»

«Karşıki çiftlikte kim yaşıyor?»

«Bir gringo, sizin gibi.»

«Bunu demin de söylemiştiniz. Sığırlara kim bakıyor, bunu öğrenmek istiyorum ben.»

«Şuracıkta, çalılıkların hemen arkasında.»
«Söyledim ya. Bir gringo.»
«Nerde oturur?»

Köprüyü at üstünde geçtim; yük hayvanımı da yediyordum. Tropik otlardan ve ağaçlardan kalın bir duvarı geçince, ardında çatıları palmiye yapraklarıyla örtülü on kadar yerli kulübesi karşıma çıktı. İlk gördüğüm çıplak toprağın üstüne çömelmiş bir küme kadın oldu; hepsinin ağzında birer kalın puro vardı. Yanlarında esmer tenli, çoğu çıplak çocuklar oynuyordu. Oğlanların kimisi gömlek, kimisi de yırtık pantolonlar giymişti. Küçük kızların ise hiçbiri çıplak değildi. Ama üzerlerindeki fistanlar eskilikten lime lime olmuştu.

Burdan pompa ustasının otlak dediği çayırları daha iyi görebiliyordum. Düzlük 1500 metre boyunda, 1200 metre genişlikteydi. Her yanını cengel kuşatmıştı. Çayırların üzerinde gelip geçmiş yük arabalarının teker izleri görülüyordu.

Böyle bir yerde bir Kızılderili köycüğünün kurulmuş olmasında şaşılacak hiçbir şey yoktu. Otlak güzeldi. Bütün yıl boyunca su da vardı; Kızılderiliye bunlar yeter de artardı bile. Çayırlar gerçi onun malı değildi, ama ne çıkar. Her ailenin iki ya da üç keçisi, bir o kadar sıska domuzu, bir ya da iki eşeği ve bir düzine tavuğu vardı. Irmak da onları balığıyla ve yengeçleriyle besliyordu.

Kısa süre öncesine kadar köyün erkekleri kulübelerinin çevresindeki toprakları işliyor, buralara mısır, fasulye ekiyorlardı. Petrol kumpanyası sondajlara başlayalı, birçoğu burda iş buldu. Böyle bir işten hoşlanmayan ya da işe gire-

meyen erkekler ise ormanda odun kömürü yapmaktaydı. Mallarını eski çuvallara doldurup eşekleriyle tren istasyonuna götürüyorlar, burda her hafta istasyon istasyon dolaşan simsarlara satıyorlardı.

Karşılaştığım kadınlarla çocukların hiçbiri bana karşı öyle fazla bir ilgi göstermemişti. Son iki yıldır yabancılara iyice alışmış olmalıydılar. Çünkü kamyonla, otomobille ya da atla petrol kampının yolunu tutan herkes ya burda ya da pompa istasyonunda durak yapmaktaydı. Kimi zaman topu topu bir iki saat kalınıyorsa da, genellikle molalar daha uzun sürüyor, hele köprüye geliş ikindiyi bulmuşsa, burada geceleniyordu. En gözüpek kamyon şoförleri bile geceleyin cengelden geçmeyi göze alamıyordu.

Kulübelerden biri Kızılderili tarzında yapılmış olmakla birlikte ötekilerden daha yüksek ve daha genişti. Köycüğün son eviydi ve yanı başında çok ilkel biçimde yapılmış bir de ağıl vardı.

Atımı o yana sürdüm ve ülke töresine göre uygun bir uzaklıkta dizginlere asılıp durdum. Evdeklierden biri benimle ilgilensin diye beklemeye koyuldum.

Bütün öteki kulübeler gibi bunun da kapısı yoktu; yalnızca kazıklarla pekiştirilmiş bir aralık giriş yeri olarak kullanılıyor; gece olunca burası dallardan ve sırıklardan yapılma bir tür kafesle kapatılıyordu. Duvarlar da sarmaşıklarla ve ağaç kabuklarıyla birbirine tutturulmuş sırıklardan yapılma bir tür kafesle kapatılıyordu. Duvarlar da sarmaşıklarla ve ağaç kabuklarıyla birbirine tutturulmuş sırıklardan yapılmıştı. Yeni gelen

kimse, benim yaptığım gibi evden biraz ötede, içeriye buyur edilinceye dek beklemezse, başına birçok iş gelebilirdi.

Bekleyişim yalnızca bir dakika sürdü, Kızılderili bir kadın dışarı çıkmıştı. Beni yukardan aşağı süzdükten sonra, «Buenos tardes, senor,» dedi, «buyrun senor, yoksul evimiz sizin de evinizdir.»

Attan indim, hayvanları bir ağaca bağlayıp kulübeden içeri girdim. Ancak o zaman eski ahbabım Sleigh'in evinde olduğumu farkettim. Kadın da beni tanımıştı; yeniden selamladı; hem bu seferki selamlayışı çok daha içtendi. Gıcırdayan eski bir hasır iskemleden başka oturabileceğim bir yer yoktu; anlaşılan bu iskemle evin övünç kaynağı olan tek mobilyaydı. Kocası dışarda otlaktaymış, her an gelebilirmiş, genç bir boğayı yakalamaya uğraşıyormuş. Bu boğa daha yaşlı bir boğanın saldırısına uğrayarak yaralanmış, yaraları da irin toplamış.

Çok geçmeden Sleigh'in sesini işittim. Ağılın kapısını açması için çocuklardan birine seslendi; boğayı ağıla sokmak istiyordu. Az sonra evden içeri girdi. Beni görünce en küçük bir şaşkınlık belirtisi göstermedi, yalnızca elimi sıktı, kendini çok alçak, çok ilkel bir iskemlenin üstüne attı.

«Yanınızda hiç gazete yok mu? Allah bilir ya, gazete yüzü görmeyeli sekiz ay oluyor. İnanın, dünyada neler olup bitiyor, öğrenmek için can atıyorum.»

«San Antonio Ekspres var. Terden bozulup paçavraya döndü, üstelik beş haftalık.»

«Beş haftalık mı? Hombre, benim için böy-

lesi baskıdan yeni çıkmış demektir. Verin bakalım!»

Karısını yollayıp çatının palmiye yaprakları arasında duran gözlüğünü getirtti. Gözlüğü büyük bir özenle gözüne yerleştirip, aynı özenle sapını da kulağına geçirirken, «Aurelia,» dedi, «caballero'ya yiyecek bir şeyler ver. Acıkmıştır.»

Sleigh gazetenin her sayfasından yalnızca iki satır okudu. Gazetede yazılı olanları onaylıyormuş gibi başını sallayıp duruyordu. Sonra gazeteyi düşünceli bir havayla katladı, okuduklarından kafası iyice yorulmuş gibiydi. Gözlüğünü çıkarıp ayağa kalktı; gözlüğü çatıda palmiye yapraklarının arasında bir yere koydu ve teşekkür meşekkür etmeden gazeteyi duvar kazıklarından birinin arkasına soktu. İskemlesine dönerek, «Hay Allah,» dedi, «yeniden bir gazete okumak ve dünyada neler olup bittiğini okumak gerçekten pek hoş oluyor.»

Şöyle bir göz atmakla gazeteye duyduğu özlemi tümüyle gidermişti. Şimdi hiç değilse ev halkını etkileyebilecek bir üstünlüğe sahip bulunuyordu. Ama gazetede Amerika Birleşik Devletleri'nin yarısıyla Kanada'nın tümünün yeryüzünden silindiğini okumuş olsaydı, mutlaka şöyle diyecekti: «Vay canına, ne demeli bu işe bilmem? Burda biz hiçbir şey farketmedik. Eh, ne yapalım, bana göre hava hoş, böyle şeyler olur. Öyle değil mi?» Şaşırmak şöyle dursun, kılını bile kıpırdatmayacaktı. İşte böyle bir insandı o.

«Ben burda timsah tutmak istiyorum.»

«Timsah mı dedin? Harika. Binlercesi var burda. Dilerim hepsini tutarsın. Danalarımla buzağılarımı bunlardan bir türlü uzak tutamıyo-

rum. Doğrusu bana hayli sıkıntı veriyorlar. Ama asıl sıkıntım başka, ihtiyarın beni suçlamasına dayanamıyorum. Herkese ne diyormuş biliyor musun? Sözde ben sürü sürü hayvan satıp parasını da cebe atıyormuşum. Böyle laf söylenir mi yahu. Şu ihtiyar var ya, şu sığırların sahibi ihtiyar, emin ol, adi herifin biri. Nasıl olur da yahu, ben bir ineği daha buzağıyken nasıl satarım? Ya da başka bir şeyi böyle bir yerde herkese duyurmadan nasıl elden çıkarabilirim? Sen söyle Allah aşkına, olur mu böyle şey? Ama bizim ihtiyar öyle kötü kalpli, yüreği öyle kara ki, bunun derecesini kimse kestiremez. Oysa ben onun malını mülkünü kollamasam, sana yemin ederim, tek bir ineği bile kalmazdı. Kendisi burda, bu yaban doğanın göbeğinde yaşamaktan korkuyor Neden korkuyor? Ödleğin biri de ondan.»

«Adamın çok parası var, değil mi?»

«Para mı? Ne parası yahu? Kim söz etti paradan? Onun hiçbir zaman çok parası olmadı. Yalnızca toprakları ve sığırları var, o kadar. İşin garip yanı ne bilir misin? Buralarda hiçbir şeye güvenilmez, ne toprağa ne de davara. Bu da hep şu çiftlik sahibi madrabaz yüzünden, anladın mı? Neyse, hepsi vız gelir bana. Seninle aynı görüşteyim, buralarda kurşunlanacak yüzlerce timsah var. Bütün bir sürüyü bile kurşunlayabilirsin, yeter ki azıcık arkalarından gidebilesin. Aralarında çok yaşlı anaçları bile var, bunlar en ağır boğalardan bile daha güçlüdürler. Tehlikelidir ha keratalar, yani bu anaç timsahlar. Böyle bir tane kocamanından ele geçirebilirsen, sevgili dostum, işin iştir, sana yeter de artar bile.

«Artık timsahlar konusunda konuşman için

başka bir şey görmene gerek kalmaz. Dur hele, şimdi aklıma geldi, biz bu işe timsahlar yerine niçin eti lezzetli ceylanlarla başlamıyoruz?»

«Buralarda o kadar çok ceylan var mı?» diye sordum.

«Çok da laf mı kardeşlik? Çok mu değil mi, bunu çevredeki bütün yaşlı tavşanlar bile bilir. Ormana gidersin, şöyle yüz metre kadar içerilere dalarsın. Tüfeğini kaldırır çalı kümelerinden herhangi birine ateş edersin. Arkasından yeniden otuz metre kadar yürürsün, karşına hemen yere serili yatan ceylanınız çıkacaktır. Kalıbı dinlendirmiş halde tabii. Kimi zaman ceylanlar iki tane de olabilir. Yapacağın bütün iş, bunları alıp taşımak. Buraları böyle işte. Bak ne yapalım biliyor musun? Birkaç gün benim yanımda kal. Timsahların kaçacak değil ya. Gelip kendilerini götürünceye dek pekala birkaç gün daha seni bekleyebilirler, hem de seve seve. Bugün günlerden ne? Perşembe, çok güzel. Bundan daha uygun bir gün bulamazdın. Karım yarın çocuklarla birlikte hısımlarını görmeye gidecek. Onları demiryoluna kadar götüreceğim. Öbür gün burda olurum. Döndüğüm dakikadan başlayarak biz bizeyiz demektir; dilediğimizi yapar, dilediğimiz yere gideriz. Bütün bu yerler, bütün bu ev bizim. Komşulardan bir kız gelecek, yemek yapıp ev işi görecek.»

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Cumartesi erkenden Sleigh döndü. Bu arada ben de balığa gittim, ama çok bir şey tutamadım.

Sleigh «Bu akşam dans var,» dedi. «Irmağın karşı kıyısında, pompanın yanındaki alanda olacak. Çalgı takımını pompa ustası çağırttı.»

«Kendi cebinden mi?»

«Elbette. Bak anlatayım: Tren istasyonundaki dükkandan iki kasa şişe birayla dört kasa limonata getirtti. Çalgıcıların parasını bundan çıkaracak.»

«Çalgıcılar kaç kişi?»

«Bir kemancıyla bir gitara.»

«Çok para tutmaz.»

«Elbette tutmaz. Birayla limonatadan bir şeyler koparsa bile, bu da bir şey değildir. Neyse burası onun bileceği iş. Çalgıcıları buraya getirmeye kalktığına göre, sorumluluk da kendisinindir.»

Sleigh'in sözünü ettiği Kızılderili komşu kızı gelmiş ev işi yapıyordu. Çocukluktan daha yeni kurtulmuş olduğu halde, bir de bebeği vardı.

Sleigh, «Çocuğu herifin birinden peydahlamış,» dedi, «ama kimden, orası belli değil. Her kimse ortalıktan toz olmuş!»

Kızcağıza her şey denilebilirdi de güzel denilemezdi; yani sözün kısası düpedüz çirkindi, ibret bir şeydi.

«Bence» dedim, «adam bunu ya geceleyin görmüştür, ya da koynuna girdiğinde körkütük sarhoştu. Sonra gün ışığında görünce ya da ayılıp kendine gelince, öylesine derin bir dehşete kapılmış olacak ki, bacaklarının dermanı kesilinceye dek uzaklara kaçmıştır. Ne var ki, kız da bu işin olup bittiği geceyi ömrünün sonuna dek minnetle anacaktır. Çünkü, o karanlık gece olmasaydı, belki de ömrü boyunca bir çocuk peydahlamak fırsatını bulamazdı. Şimdi bir çocuğu

olduğuna göre, bakarsın kendisiyle ilgilenebilecek biri çıkar; çünkü bu kızda gizli bir çekicilik bulunduğunu sanacaktır.»

Sleigh bir süre bana soran gözlerle baktı, sanki sözlerimi anlamak için, içine sindirmek istiyor gibiydi. Söylenenlerin anlamını kavrayıp, ya da hiç değilse, anladığını sanınca, onaylıyormuş gibi başını salladı ve «İşte bu sözde gerçek payı var,» dedi. «Bu işin kızın hoşuna gittiği besbelli. Bana sorarsan, herifin toz oluşuna da pek o kadar üzülmüyordur. Bundan hiç kuşkum yok. Ne var ki, o biçim keyiflenme olanağını her gece için yitirmiş bulunuyor, onu asıl çileden çıkaran da bu zaten.»

Oturup tortilla ile frijole yemeye başladık; bu sırada kız benim sabah tuttuğum balıkları pişiriyordu. Balıkları olduğu gibi ateşin üstüne koyuyor, sonra da yanıp kömür olmamalarını kolluyordu. Ocak çok basit bir şeydi; içi toprakla doldurulmuş 60x100 santimetrelik eski bir tahta sandıktı. Dört tane kısa kazık üstüne oturtulmuştu. Öğleden sonra Sleigh'le birlikte otlakta at gezintisi yaparak, hayvanları gözden geçirdik. Bir yandan da ceylan izleri arıyorduk. Tahmin ettiğim gibi ortalıkta bir tane bile ceylan izi yoktu.

Sleigh uzaklaşmış olacakları görüşünü savundu. Arada bir böyle yaptıkları oluyormuş; o zaman tek bir iz bile bulunamıyormuş.

Akşam yemeğini yerken Sleigh'e, dansa yalnızca köy halkının mı geldiğini sordum. En azından seksen, belki de yüz kişinin geleceğini söyledi. Her yandan gelen oluyormuş, bölgedeki çeşitli yerleşme noktalarından, cengelin derinliklerindeki kulübelerden, ırmak boyundaki küçük

çiftliklerden geliyorlarmış. Bunların birçoğu atlarıyla, eşekleriyle, katırlarıyla sekiz-on kilometre yolu aşıyor, kimileri ise daha da uzaklardan geliyordu.

«Peki, pompa ustası bunlara nasıl haber veriyor?»

Sleigh, «Çok kolay,» dedi, «Buradan geçen her yerliye cumartesi pompada dans edileceğini ve çalgıcıların çoktan tutulduğunu söylüyor. Böylece her yolcu gittiği yerde bunu başkalarına anlatıyor, işitenler de komşularına, tanışlarına ve yanlarından geçen herkese aynı şeyi aktarıyor. Böyle bir haberin otuz kilometrelik bir alana ne denli çabuk yayıldığını söylersem şaşıp kalırsınız.»

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bu arada ortalık iyice kararmıştı. Pompa istasyonuna doğru yola koyulduk. Sleigh'in komşularının önünden geçerken, kulübelerden birinin giriş yerindeki direğe bir fenerin asılı durduğunu ve kulübenin önündeki kumlu toprağı gündüz gibi aydınlattığını gördük. Biraz daha yaklaşınca bir peykenin üstünde bir Kızılderilinin oturduğunu farkettim. Keman çalıyordu, kırk beş yaşlarında vardı. İncecik birkaç siyah telden oluşan sakalı, esmer çenesine yapıştırılmış gibiydi. Sakalı öylesine seyrekti ki, telleri rahatça sayılabilirdi. Bu birkaç tel sakalından ötürü arkadaşları onu herhalde sakallı diye çağırmaktaydı. Keman çalışı korkunç denilecek derecede kötüydü, ama akordunu bozmamak için büyük çaba harcıyor, bunu da bir ölçüde başarıyordu.

«Ne oluyor?» diye Sleigh'e sordum. «Yanılmıyorsam danslı toplantının pompanın orda yapılacağını söylemiştin.»

«Doğru. Şimdi bu çalgı burda ne demek oluyor, doğrusu ben de anlayamadım. Ama toplantının burda yapılacağını hiç sanmam.»

«Öyleyse buradakiler ne diye avlularını temizlemişler? Ya şu zarif fenerlere ne demeli? Bu fenerlerden üstelik bir hayli var. Buralara laf olsun diye asmadılar ya.»

«Şimdi öğreniriz işin aslını. Pompa ustası bilir bunu. Kendi toplantılarını kendileri niçin yapmasınlar? Buralarda çoğu kez iki, üç yerde birden dans düzenlerler. Belki de bu adam pompacıyla kavga etmiştir, şimdi de kendi kendine akşamı kutluyordur.»

Bu arada karşı yakaya varmıştık. Pompacının kulübesinin kapısında da yine öyle bir fener asılıydı. Yalnız bu fenerin kemancının orda gördüğümüz gibi ortalığı gündüze çevirecek derecede güçlü ışığı yoktu. Üstelik tütüyordu, camı da iyi silinmemişti. Ama kulübenin önündeki düzlük, burada da kusursuz biçimde süpürülmüş bulunuyordu.

Kaba saba yapılmış ve ancak üç kişinin sığabileceği bir peykenin üstüne Kızılderili altı genç oturmuş, olur olmaz her şeye kıkırdayıp durmaktaydılar. Hepsi de dans için titizlikle süslenmiş, gür, parlak, siyah saçlarını güzelce fırçalayıp dümdüz taramışlardı. Hepsinin de saçları lüle lüle omuzlarından aşağı dökülüyor, bellerine dek sarkıyordu. Başlarında saçlarına iyice yerleştirilmiş ateş kırmızısı kır çiçeklerinden taçlar vardı. Müslinden çiğ renkli giysileri tertemiz yıkan-

mış, özenle ütülenmişti. Vücutlarından ucuz tuvalet sabunlarının kendine özgü keskin kokusu yayılıyordu. Bizim geldiğimizi görünce baş başa verip fısıldaştılar, yüzlerini şallarıyla örterek eskisinden daha canlı gülüşüp kıkırdamaya başladılar, neredeyse her biri Sleigh ya da benimle ilgili hoş öykücükler anlatıyor gibiydi.

Pompa ustası fenerin asılı olduğu direğe yaslanmış durmaktaydı.

Sleigh, «Yahu, neler oluyor?» diye sordu. «Dans var mı, yok mu? Yoksa hemen söyle, bir an önce yatmaya gideyim.»

Pompacı kafasını kaşıdı, öksürdü, birkaç kez yere tükürdükten sonra, «Bunu ben de bir bilebilseydim,» yanıtını verdi. «İşin aslı şu, çalgıcılar daha gelmedi. Doğrusunu söylemek gerekirse, geleceklerini de pek sanmıyorum. Çünkü ortalık iyice karardı. Karanlık bastırdıktan sonra cengelden atla geçmekten korkarlar. Adamları ayıplamam. Por Jesu Cristo, ben kendim de geceleyin o kahrolası cengelden geçmekten korkarım. Hem de otuz kilometrelik bir alanda, her çıkmazı, her köşe bucağı bildiğim halde. İki çalgıcı kerata, bütün azizler üzerine yemin ederek, beşe kadar burada olacaklarını söylediler. Ama şimdi hiç kuşkum yok, tren istasyonunun orda düzenlenen dans toplantısındadırlar. Onlardan daha fazla para koparmışlardır. Bu tembel herifler kendi kendilerine, ne diye kızgın güneş altında saatlerce cengel içinde at sürelim, istasyonda kalır daha çok para kazanırız demişlerdir. Hiç kuşkum yok, böyle yapmışlardır Senor, başka ne olabilir?»

«Öyleyse söyleşine katılamayacağım demek-

tir Don Agustin. Çünkü ne tarakla Dixie'yi çalabilirim, ne de ağız mızıkasından anlarım. Allah bilir ya, gerçekten çok yorgunum. En iyisi vurup kafayı yatmak.» Sleigh esnedi, ağzını fırın kapağı gibi alabildiğine açtı.

«Sigara?» Pompa ustası küçük tütün torbasını Sleigh'e uzattı. Sleigh bir mısır yaprağı çekip düzledi, baş ve işaret parmakları arasında sıkıştırdı, sonra içine torbadan aldığı bir tutam siyah tütünü döktü, ıslattı, yuvarlayıp sardı.

Pompacı kendisine de tütün sararken bana «Bizim sigaralar sizin hoşunuza gitmez,» dedi. «Siz şunlardan bir tane alın. Hoşunuza gidecektir. Siz gringolar gerçek tütünün, iyi tütünün ne olduğunu pek bilmezsiniz.» Gömleğinin başka cebinden bir sigara paketi çıkardı. Markası çok tanınmış bir Amerikan sigarasıydı bu. «Ben bu yavan zımbırtıdan asla içmem,» dedi. «Bunu sırf gelip geçen petrolcüler için yanımda bulunduruyorum. Adamlar kendilerini evlerindeymiş gibi hissetsinler de benden birkaç şişe fazla bira alsınlar diye.»

Sleigh, «Şurda Garcia'larda neler oluyor?» diye sordu. «Sizin akşam şenliğine rekabete mi kalkmış? Yoksa kendi kendine dans toplantısı mı düzenliyor?»

«Olabilir. Nerden bilebilirim. Yalnız bir şey var, onun büyük oğlu hafta sonunu geçirmeye gelmiş yanına. Bana anlattığına göre oğlu Teksas'tan geliyormuş; San Antonio ile Corpus Cristi arasında bir yerde petrolcülerin yanında çalışıyormuş. Anlaşılan iyi kazanıyor olmalı. Delikanlıyı bir görsen, prensler gibi. Belki de ihtiyar

onun gelişini kutluyordur. Her zaman bir fırsat kollar nasıl keman çaldığını göstermek için.»

Bu konuşmadan sonra yeniden Sleigh'in kulübesine döndük. Şenliğin öyle kolay kolay başlayamayacağı artık belli olmuştu. Yolda gelirken Sleigh, henüz eve dönmemiş bir ineği çok merak ettiğini söyledi.

Garcia hâlâ kulübesinin önünde oturuyor ve büyük bir içtenlikle kemanından gıcırtılı nağmeler çıkartıyordu.

Teksas'tan gelen büyük oğlu da yanındaydı bu kez. Yirmi yaşlarındaydı, bir Kızılderili için hayli uzun boylu sayılırdı, tertemiz yıkanmış ve güzelce taranmıştı. Sırtındaki gömlek yepyeni olmalıydı; kumaşın kat yerleri bile açıkça seçiliyordu. Oturuşunda yoksul akrabalarını görmeye gelmiş zengin bir amca havası vardı. Yüzünden bütün aile tarafından şımartıldığı ve bundan da pek hoşlandığı belli oluyordu. Sol dizinin üstünde bir emaye bardak tutmaktaydı. Kısa bir süre sonra içindekinin bir bölümü dökülünce bunun kahve olduğunu gördük. Sağ dizine dirseğini dayamış ve elinde bir Enchilada, içi peynir, soğan, tavuk etiyle doldurulmuş bir tortilla tutuyordu. Uzun süren bir eğitimle kollarıyla ellerini gerektiğinden daha fazla oynatmadan yemesini öğrenmişti. Arada sırada gülüp yüzüne sevimli bir hava vermese, akşam yemeğini yiyenin bir insan değil de bir robot olduğu kanısına rahatça varılabilirdi. Önünde kendisini bekleyen on saatlik bir dans şenliği vardı, bunun için de gücünü boş yere harcamak istemiyor olmalıydı. Aslında çalgıcılar gelmiş ya da gelmemiş pek umurunda değildi. Mademki, tek bir keman, iki

tane de canayakın kız vardı, güzel bir akşam geçirecek demekti.

Garcia'ların evinin önüne vardığımız sırada, bir çocuğun heyecanlı sesiyle bağırdığını işittik: «Hay Allah, Manuelite, ne oldu sana? Hâlâ hazır değil misin?» Arkasından da sanki bir mancınıkla fırlatılmış gibi küçük bir oğlan kulübenin arkasından kapı önüne koşup geldi. Genç bir leoparın çevikliğiyle doğruca ağabeyinin boynuna sıçradı. Bu öyle bir sıçrayıştı ki, kahve ile Enchilada, daha doğrusu bunlardan artakalanlar kumun üstüne dökülüverdi.

Küçük çocuk ağabeyinin boynuna sarılır sarılmaz, onun dans için güzelce taranıp briyantinlenmiş saçlarını var gücüyle karmakarışık etmeye başladı. Yabanıl bir hırsla giriştiği bu saç karıştırma işi bitince, küçük bu kez de delikanlının başını, ensesini, omuzlarını yumruklarıyla hoyratça dövmeye koyuldu. Öyle ki, bu hızlı saldırının acınacak duruma gelen kurbanı, sonunda ayağa kalkmak zorunda kaldı. Biraz ağlamaklı, biraz hoşgörülü bir gülümsemeyle küçük afacanı ensesinden silkelemeye çabaladı. Carlosito, küçüğün adı böyleydi, bu çabaya karşı koyamadı ve ağabeyinin sırtından aşağı inmek zorunda kaldı. Ayakları yere değer değmez de hemen bir boksör gibi durup karşısındakini dövüşe çağırdı. Manuelite bunu kabul ederek küçüğe, şimdi gerçek bir şampiyon boksörün nasıl dövüştüğünü göstereceğini söyledi.

Carlosito pek formunda değildi. Yürümeye başladığından beri yalınayak dolaşmaya alışmıştı. Bu yüzden şimdi ayaklarının üstünde güvenle duramıyordu. Ayaklarını kaldırmak isteyince

toprağa çakılıymış gibi bir duyguya kapılıyordu. Sanki ayaklarına bütün hareket gücünü alıp götüren demir kenetler takılmıştı. Davranışlarındaki bütün çevikliği, genç bir ceylanınkine benzer ayağına çabukluğu, nasıl olduğunu bilemeden boks yapmak istediği şu anda birdenbire yok olmuş ve küçük yaramaz bacaklarının üstünde duramaz olmuştu.

Çünkü Manuel küçük kardeşine armağan olarak bir çift Amerikan ayakkabısı getirmişti. Ayakkabıların derisi pırıl pırıl cilalıydı, cam gibi de pürüzsüzdü. Carlosito yeni ayakkabıları, ne denli hoşuna gittiğini armağanı verene göstermek için hemen giymişti. Yaşamında ayaklarına hiç pabuç giymediği için, şimdi kendine olan güvenini yitirişinde ve küçük ayaklarını kullanamaz hale gelişinde şaşılacak bir şey yoktu.

Garcia yanıbaşındaki gürültüden en küçük bir rahatsızlık bile duymadan kemanını gıcırdatıp durmaktaydı.

Sleigh, sarayına doğru yürürken, «Küçük oğlan ağabeyini taparcasına seviyor,» dedi. «Şu dünyada ne garip işler oluyor. Bu iki delikanlı üvey kardeştir. Büyük ile onun küçüğü, on beş yaşlarında başka bir oğlan, Garcia'nın ilk karısındandır. Bu ikinci oğlan biraz kafadan sakattır. Daha doğrusu burada herkes bu kanıda, bence de öyle. Acayip işler yapar, akla gelmedik görüşler ileri sürer. Gördüğün küçük ise Garcia'nın ikinci karısındandır, şimdiki karısından yani. Kadın çok genç, adamdan en az yirmi yaş küçük. Ne var ki, pek mutlu görünürler. Hiç kavga etmezler. Manuel, büyük oğlu, eminim yalnız ve yalnız küçük kardeşini görmeye gelmiştir. Kü-

çük onu nasıl seviyorsa, o da küçüğü öyle sever. Bunca zamandır biriktirdiği parayı da salt buraya gelip küçüğe bir çift pabuçla bir Havai gitarası getirebilmek uğruna harcamıştır. Düşün ki, bunu yapabilmek için burda geçirebileceği zamandan çok daha fazlasını yollarda harcamıştır. Ortancaya, yani tahtası eksik olana gelince, kardeşleriyle ilgilenmez bile. Babasına da, üvey anasına da boş verir. Kimi zaman, nedendir bilmem, küçüğü kıskanıyor da ondan mı böyle yapıyor diye düşünürüm. Küçük oğlana bir işler yapmak için fırsat kollayıp durur. İkide bir ona soğuk soğuk şakalar yapar, uyurken ayağını yakar, saçından bir tutam keser, önüne yılan atar, ya da sırtına kene koyar. Onu kaçık saymamızın nedenlerinden biri de bu yaptıkları zaten.»

Bu sırada Sleigh'in kulübesine varmıştık. İçerdeki geniş tek odanın bir köşesinde toprak döşemenin üstüne yatağını sermişti yerli kız. Yatak dediğim kenevir tiftiğinden bir tür paspastan başka bir şey değildi. Şiltenin üstüne orası burası delik, eski bir yün örtü yorgan diye örtülmüştü. İşin garibi bu ilkel yatağın üzerine bir cibinlik gerilmiş bulunuyordu.

İçeri girmemizle Sleigh'in gerisin geri dışarı çıkması bir oldu; yitik ineğin gelip gelmediğine bakmak istiyordu.

Kız, benim orda bulunuşuma aldırış bile etmeksizin yere çömeldi, giysisini kalçasına dek aşağı sıyırıp bebeği emzirmeye başladı. Yeterince meme verince de giysisini yeniden yukarı çekip bebeği bir koluyla tutarak cibinliğin altına götürdü. Cibinliğin altına süzüldü. Cibinliğin ha-

reketinden soyunduğunu anlıyordum. Sonra derinden bir iç çekip uzanışını işittim. Bu iç çekişle sanki şöyle demek istiyordu: «Ey insanlar, sanırım artık dinlenmeyi hak ettim. Artık benim sırtımdan aşağı inin.» Aslına bakılırsa her çocuk onun bütün gün boyunca yaptığı işi yapabilirdi. Kulübenin dışında çalgısıyla, dansıyla neşeli bir akşamın, ya da bir facianın hazırlanması umurunda değildi. Bebeciği yanındaydı ya, yemek ve uyumak için kuru bir yer bulmuştu ya, bu dünyada istediği daha fazla bir şey yoktu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kulübenin içi oldukça karanlıktı. Küçük lamba, içine fitil diye bir yün parçası batırılmış gaz dolu teneke şişe is çıkarıyor ve ancak belli belirsiz bir ışık verebiliyordu. Bu da alaca karanlık odada ürkütücü bir hava oluşturuyordu. Bu ışıkta odaya giren biri, yeryüzünün herhangi bir köşesinde böylesine bir uygarlığın bulunabileceğine inanamazdı. Bense her an ölmüş Kızılderililerin ruhlarının ya da başka efsane yaratıklarının ortaya çıkmasını bekleyip duruyordum. Lambanın isli alevi duvarların aralıklarından gelen hafif esintiyle titreştikçe, her köşe bucakta dans eden gölgeler görmekteydim. Palmiye yapraklarını taşıyan tavan kirişlerinde iri örümceklerin, zehirli dev örümceklerin ve kocaman kara akreplerin kıpırdadığını görür gibi oluyordum.

Arada bir lambanın cılız ışığı öylesine küçülüyordu ki, duvarın aralıklarından komşu evlerde titreşen ışıkları görebiliyordum. Çok yakı-

nımda başka kulübelerin bulunduğunu, bunların içinde insanların oturduğunu bilmem biraz olsun rahatlamama yetmiyordu. Bu insanları tanımıyordum bile. Hepsi Kızılderiliydi, hepsi batıl inançlarla doluydu, hele bir kez kendilerine ya da çocuklarına felaket getirdiğime inanmaya görsünler, ne yapar yapar, içeriye girip beni öldürür ve cesedimi ırmağa atarlardı. Sleigh geri dönmeden de benimle ilgili bütün izler yok edilmiş olurdu.

Güveler, sivrisinekler, kanatlı böcekler, elimden büyük pervaneler açık kapıdan içeri giriyordu. Küçük lambanın çevresinde dolanıp duruyor, odaya canlılık vermek şöyle dursun, onun daha da korkunç bir havaya bürünmesine yol açıyorlardı.

Arada sırada ırmaktan yükselen şıpırtılı ya da gurultulu sesler işitiliyordu, ırmak zaten ancak yirmi metre kadar ötedeydi. Yalnız çevremdeki hava değil, toprak da susmak bilmeyen hışırtılar, fısıltılar, iniltiler, iç çekişler, ah edişlerle doluymuş gibi geliyordu bana. Dışarda çayırda bir eşek cayırtılı bir anırma kopardı. Başka eşekler buna karşılık verdiler. Bu anırışlarla sanki arkadaşlarını gecenin tehlikeleri karşısında yüreklendirmek ister gibiydiler. Arkasından bir inek böğürdü. Bir katır gerçek ya da belki kuruntudan oluşmuş bir düşman tarafından kovalanıyormuşçasına dört nala açık kapının önüne dek geldi. Kulübenin içine bakıp da bir insanın sakin sakin oturduğunu görünce korkularından sıyrıldı, toprağı koklayıp sessizce çayırın yolunu tuttu. Zaman zaman kulağıma bölük pörçük konuşmalar ve fısıltılar geliyordu. Birden keskin

bir kahkaha gecenin sessizliğini yırttı ve aynı anda tekrar sustu.

Başka bir yönden bir kadının cıyak cıyak bağırışı yankılandı. Çığlığı bir saniye kadar havada asılı kaldı, sonra yere düşüp cengelin uğultusu tarafından yutuldu. Ardından sanki gece daha bir derinleşti, karanlık daha bir koyulaştı. Rüzgâr bir kemanın belli belirsiz birkaç nağmesini getirdi. Sanki gecenin içinde dans ediyorlarmış gibi dalgalandı, ama tam anlamıyla kulağıma ulaşamadan yeniden yok oldu.

Sonra ansızın, bir gölge gibi Sleigh kulübenin girişinde belirdi. Bu gölgenin yalnızca yüzünü görebiliyordum. Onun beklenmedik bir anda böyle sessizce görünüvermesi soluğumu kesmişti. O anda benim yüzümü görememiş olmasına doğrusu sevindim.

«Hay Allah kahretsin, umarım bu kız bozması bana içecek bir yudum kahve bırakmıştır.» Onun bu sözleriyle yeniden kendime gelmiştim. «Öf be, amma da susamışım!»

Kız bozması dediği tek kelime İngilizce bilmiyordu, ama «kahve» sözünü anlamış ve sonra edasından da Sleigh'in ne istediğini çıkarmıştı.

Cibinlikten dışarı çıkmaksızın «Ocağın üstünde biraz var,» diye seslendi. Kuşkusuz, İspanyolca konuşmuştu.

Sleigh'in dışarda bulunduğu sürece deliksiz bir uyku çekmiş olmalıydı. Bunu derin ve sakin solumasından anlamıştım. Ama yine de, ben giriş yerinin tam karşısında oturduğum ve uyanık olduğum halde, Sleigh'in gelişini farketmemişken, kız keskin Kızılderili içgüdüsüyle bunu hemen duymuştu.

«De veras?» dedi Sleigh. «Insanın çayırda bir pırlanta bulması kadar güzel haber bu.» Yorgun hareketlerle arka tarafa, ocağın kızgın külleri üstünde duran emaye kahve ibriğine yürüdü.

«Ya sen? Bir fincan kahve istemez miydin?»

«Hayır, teşekkür ederim.»

Kız yeniden horlamaya başlamıştı bile. Düşlerinden ne kadar çabuk sıyrıldıysa, aynı hızla kaldığı yerden yeniden düşlerine dalıp gitmişti.

Sleigh karşıma oturdu. Bir süre uyukladıktan sonra, «Tüh be, şeytan görsün yüzünü bu işin,» dedi. «Lanet olası ineği bulamıyorum bir türlü. Oysa danası burda melun hayvanın; burda ağılda. Akşam oldu mu mutlaka döner gelirdi. Öğlenleri, sıcak bastırıp da sığırlar sinekten bunalınca da, her zaman ağaçların altına yayılmaya gelirdi. Artık hiç kuşkum kalmadı, buralara bir aslan dadanmış olacak. Belki de bir değil birkaç tanedir. Perez'in, komşularımdan biri bu Perez, evet onun da güzelim süt keçisi birkaç günden beri yitik. O da buralara aslan indiği kanısında. Keçisi bir daha görünmedi. Bu gidişle de görünmeyecek herhalde. Gitti gider zavallı hayvancık. Bizim inek ise her zaman tam vaktinde dönerdi, saat gibiydi. Bu işin içinde mutlaka bir iş var. Evet öyle, hele bir sabah olsun, anlayacağız. Şimdi zifir gibi karanlık dışarısı, böyle gece vakti elimden bir şey gelmez, gerçekten hiçbir şey gelmez.»

Bir dakika geçmeden uykuya daldı, ama uyanıkmış gibi mırıldanıyor ve başını sallıyordu. Hatta birkaç kez de alnını kırıştırdı ve gülümsedi.

Birden, «Hey!» diye seslendim. «Kulak ver

bana, uyumak istiyorsan uyu, bana ne? Ama bana burda duvarlara nutuk attırma!»

Hakarete uğramışcasına bir tepki göstererek, «Uyumak mı?» diye bağırdı, «uyuyan kim burda? Ben mi uyuyorum? Affetmişsin sen, ben uyumuyordum. Ben hiç uyumam zaten. Buranın illeti de bu. Uyumaya zamanım yok benim. Dediklerinin hepsini işittim, şu hırsızdan, Barreiro'dan söz ediyordun. Oho, yıllardan beri tanırım ben onu. Aşağıda Coacoyular'da kakao çiftliğinde bulunmasaydım, onu tanımak fırsatını bulamazdım. Hırsız olmasına hırsızdır, bak burası doğru, hatta onun hakkında ne düşündüğümü öğrenmek istiyorsan bunu da söyeyeyim, üstelik katilin de biridir kerata.»

«Yahu, bırak şimdi bunları,» dedim. «Şu dans ne oldu, sen asıl onu söyle bana. Bütün gün bu akşamki danstan başka laf edilmedi. Şimdi bu dans yapılıyor mu, yapılmıyor mu? Yapılmıyorsa, boş ver, ben de yatar uyurum. Ama beni gırtlağıma dek dans gevezelikleriyle doldurdunuz, şimdi ise kimse sözünü bile etmez oldu.»

«Pekala, kızma canım. Kızılmaz böyle şeylere. Sakin ol. İnsan her şeye alıştırmalı kendini. Şimdi kalkar yeniden pompaya gideriz. Bir göz atarız. Bu arada eminim pompa ustası her işi çözümlemiştir. Birasıyla limonatasıyla eli kolu bağlı oturacak değil ya.»

Sleigh ağır ağır uzun deri pantolonunu çıkardı; kırık bir tarak buluncaya kadar sağı solu araştırdı; saçını tıpkı yirmi beş yıl önceki meyhanecilerle kasaplar gibi tarayıp sarı renkli, pamuklu kumaştan, uzun bir pantolon giydikten sonra, «Tamam,» dedi, «dans için ben hazırım.

Haydi davranalım. Ah, bir de şu kahrolasıca ineğin nereye saklandığını bilebilseydim.»

Garcia'nın evinin önünden geçerken fenerin hâlâ giriş direğinde asılı durduğunu gördüm. Garcia artık peykesinde oturmuyordu. İki oğlu da görünürlerde yoktu. Duvarın aralıklarından belli belirsiz bir karaltı biçiminde Garcia'nın karısını gördüm. Sleigh'inki gibi bir lambanın bulanık ışığında süslenmekteydi.

Sleigh'e, «Nasılmış?» dedim, «dans yapılacak demektir bu. Baksana senora büyük balo için özene bezene hazırlanıyor.»

ALTINCI BÖLÜM

Göz gözü görmüyordu, öylesine karanlık bir geceydi. Tropik ülkelerde yıldızlar başka yerlere oranla çok daha parlak ışıldar. Bu gece ise gökyüzünde tek bir yıldız yoktu. Irmak kıyısına varınca köprüye yöneldik. Karşıda pompacının feneri yönümüzü kestirmemize yardımcı oluyordu. Bir süre yürüdükten, ayak yordamıyla yolu araştırdıktan sonra, sonunda tabanlarımız kalın kalaslara değdi. Bundan sonrası kolaydı.

«Vay anasını!» diye bir küfür sallamaktan kendimi alamadım. «Az kalsın ırmakta bir banyo yapacaktım. İnsanın ip cambazı gibi gözünü dört açması gerekiyor. Bir adım daha sola atsaydım, doğru şu külüstür köprünün altına uçuyordum.»

Sleigh hiç oralı değildi. İstifini bozmadan, «Ne sandın ya,» diye homurdandı, «gece vakti bu köprüden sağ salim geçmek isteyen, gözünü dört değil sekiz açmalı, sekiz.»

«Sence ırmağın derinliği ne kadar? Burda, köprünün altında?»

«İkibuçuk ile dörtbuçuk metre arasında değişir. Kıyılar sığdır. Ortalaması ikibuçuktur diyebiliriz. Ama ırmağın ortasında, bu miskin akıntıya ırmak denilirse eğer, derinlik rahat dört, dört buçuk metredir.»

«Yeterince derin,» dedim, insanın içinde kaybolacağı kadar derin. Yüzme bilen, elinden geldiğince yüzer yüzmesine, ama, ortalık bu geceki gibi karanlıksa, nereye gittiğini bilmeden olduğu yerde döner durur. Belki de hiç kıyıya ulaşamaz.»

Sleigh'e bunları söylerken yola dikkat etmeyi yine savsaklamıştım, hemen kendimi toparladım. Birden çizmenin altında ikinci bir ışık gördüm. Öylesine ürktüm ki, olduğum yerde mıhlanıp kaldım. Suyun içinde bir ışık... olmayacak bir şeydi bu. Ancak şaşkınlığım pek o kadar uzun sürmedi, çünkü suyun içindeki ışığın pompacının fenerinin suya yansıması olduğunu hemen farketmiştim. Sağ ayağım kenar pervazına çarptı; on beş santim yükseklikte ve bir o kadar genişlikte olan bu pervaz, özellikle yağmur mevsiminde köprünün kalasları kaygan çamurla sıvandığında kamyonların aşağı uçmasını engellemek için yapılmıştı. Birazcık daha hızlı yürüseydim pervaza çarptığımda besbelli dengemi yitirecek ve ırmağa yuvarlanacaktım.

Köprünün sonunda birkaç delikanlı gördük; gürültücü Kızılderililerdi, kalasların kıyısına oturmuşlardı. Meksika şarkıları ve İspanyolcaya aktarılmış Amerikan havaları söylüyorlardı. Bacaklarını köprünün kıyısından aşağı sarkıtmışlar,

şarkıların temposuna göre sallayıp duruyorlardı. Şarkılar genellikle yedi basit sesin sınırları içinde kalıyor, kimi zaman da hiç beklenmedik şekilde iki tam oktav birden yukarı fırlıyordu. Bu durumda delikanlıların gırtlağı böylesine yüksek sesleri çıkaramayınca, alabildiğine bağırmak zorunda kalıyorlar, şarkı da avaz avaz bir çığlığa dönüşüyordu. Dünyanın her yanında böyle söylenen bir şarkı sersemce diye nitelendirilirdi; ama burada, bu sıcak tropikal gecede, kapkara cengelin binbir çeşit sesi, hışırtısı ve uğultusuyla durmadan biraz daha ürkütücü olduğu, ezgilerin ırmağın yumuşak şıpırtısında eridiği bir ortamda en ahenkli biçimde söyleniyormuş gibi bir izlenim uyandırıyordu.

Pompa istasyonu köprünün solundaydı. Sağ tarafta ise geniş, açık bir kumlu düzlük vardı; üstünü yer yer çiğnenmiş yaban otları sarmıştı. On dakika kadar önce bir katır kervanı gelip bu düzlüğe konaklamış bulunuyordu. Bir süre sonra katırcıların birinden öğreneceğim gibi, kervan on altı yük katırı, bir at ve üç binek katırından oluşuyordu. Kervan tren istasyonundan cengel köylerine ve cengelin ötesindeki Sierra'ya tüccar eşyası götürmekteydi. Biz geldiğimiz sırada hayvanların yüklerini indirmekteydiler. Aralarında bir de on iki yaşlarında bir çocuk vardı, ateş yakmaya uğraşıyordu.

Pompanın orası ise bir saat öncesine göre daha canlı ve renkli bir görünüm içindeydi. Pompa ustası ikinci bir feneri temizlemekteydi, yeterince güzelleştiği kanısına varınca, onu kapının öteki direğine astı.

Çalgıcılar hâlâ gelmemişlerdi, geleceklerine

ilişkin hiçbir umut belirtisi de yoktu. Böyle olmakla birlikte kadın, kız ve erkek bir yığın insan gelmiş bulunuyordu. Kadınların hepsi çok çekici biçimde süslenmişti. Çarpıcı renkte, ucuz cinsten, müslin entariler giymişlerdi. Hepsinin ayağında yüksek ökçeli pabuçlar vardı ve hepsi çoraplıydı. Şapka takanı yoktu; buna karşılık çoğunda şallar, rebozolar, ya da eve dönerken nemli serin sabah havasından korunmak için kafalarına saracakları ince siyah tülden başörtüleri vardı.

Erkekler her günkü kılıklarındaydılar. Birçoğu yalınayak gelmiş, kimisi ayakkabı giyinişti; birkaçında ise eski dolaklar vardı. Çoğunluğun ayağında kendilerinin yaptığı yerli sandalları, huarache'ler bulunuyordu. Çocuğu olan hepsini yanında getirmişti.

Herkes dans etmek için, hiç değilse eğlenceli bir akşam geçirmek için gelmişti. Bu bakımdan bir şeyler yapılması gerekiyordu.

Garcia sonunda seyircisini bulmuştu. Yapının dış tarafındaki uydurma peykelerden birine oturmuştu. Fener asılı direklerden birinin hemen dibindeydi ve kemanını öttürüp duruyordu. Hemen hiç ara vermeden bir havadan bir havaya geçmekteydi. Gerçi onun çaldığı havalarla kimse dans etmiyordu, ama kimsenin de rahatsız filan olduğu yoktu. Garcia'nın ise çevresinde kemanını dinleyen, daha doğrusu isteseler de istemeseler de dinlemek zorunda kalan insanlar bulunduğu için mutlu değilse biri çıkıp da, gerçekten dayanılmaz gıcırtılar ve iniltiler çıkaran kemanını kesmesi için bağırmıyordu.

Herkes beklemekteydi, ama kimse de neyi beklediğini söylemiyordu. Hallerine bakılırsa,

sanki, hepsi birden bunca insanın bir araya gelmesinden oluşmuş bu topluluğa canlılık verebilecek usta bir çalgıcıyı bekler gibiydi. Yoksa bunca kalabalığın toplanması anlamsız ve amaçsız olacaktı.

Düşünün bir kez; kadınlar bu akşam uğruna ne çabalar harcamışlar, kokulu sabunlarla yıkanmışlar, saçlarını saatlerce fırçalayıp taramışlardı. Üzerlerinde taşıdıkları her bez parçası tertemizdi. Sahip oldukları en güzel urbaları giymişlerdi. Gerçi Suriyeli çerçilerden aldıkları şifon giysileri en ucuz cinstendi, ama onlar için yine de çok para demekti, bu uğurda ne biçim yerlerde aylarca çalışıp para artırmaları gerekmişti. Kadınlar giysilerini ve saçlarını en güzel. en nadide çiçeklerle süslemişler, buraya gelebilmek için sekiz, on, hatta on iki kilometre yolu katır veya eşek sırtında aşmışlar, sisli, karanlık cengelden, bataklıklardan, ırmaklardan, göllerden geçmek zorunda kalmışlardı. Bütün bunlar boşuna mı yapılmıştı?

Hayır, böyle bir şey olamazdı. Herkes ertesi sabah en azından iki aylık konuşma malzemesi çıkarabileceği birtakım yaşantılarla evine dönmek istiyordu. Ormanların ve cengelin içine gömülmüş bu köylerde başkaca da bir olay patlak vermiyordu.

Hiçbiri pompa ustasını suçlamıyordu. Bu konuda hiçbir şey yapamayacağını biliyorlardı. Çalgıcıları getirtmek için elinden geleni yapmıştı. Üstelik şenliğin başarısızlığa uğramasından dolayı bir kimseyi, ya da bir şeyi sorumlu saymanın da bir yararı olamazdı. Böyle olması gerektiği için böyle olmuştu çünkü; ne yapalım kader.

Evli kadınlar çevredeki sıralara, kalaslara ve demiryolu traverslerine, benzin bidonlarına oturmuşlar, havadan sudan konuşup gülüşüyorlardı. Genç kızlar fıkırdıyor, önlerinden gelen delikanlıları süzüp onlarla ilgili eleştirici görüşler ileri sürüyor, nükteler yapıyor, öykücükler anlatıyor, böylece dedikodu gazetesinin en yeni haberlerini değiş tokuş ediyorlardı. Arada bir, iki-üç kız ayağa kalkıyor, göz göze geldikleri birkaç delikanlının ardı sıra salına salına yürüyor, ya da onlara sanki hiç aldırış etmiyorlarmışçasına başka yöne gidiyorlar, ama bunu yaparken de gözlerine kestirdikleri gençlerin arkalarından geleceğini çok iyi biliyorlardı. Bir süre sonra geri dönüp eski yerlerine oturuyorlardı. Onlar oturunca başka kızlar aynı oyunu, yeryüzünün bu en eski ve her zaman en çok sevilmiş olan oyununu oynamak üzere ayağa kalkıyordu. İnsanın otomobiller, üniversiteler, radyolar ve gece kulüpleriyle de, bunların hiçbiri olmadan da oynayabileceği bir oyundu bu.

Çocuklar boğuşuyor, koşuşuyor, toprağın üstünde yuvarlanıyor, kovalamaca oynuyor, bağrışıyor, çağrışıyor ve konak yerlerine gidip katırcıları seyrediyorlardı. Bir çocuğa taş atıp onun canını yakan bir oğlanı, annesi yanına çağırdı. Sonra da herkesin önünde bir güzel patakladı. Oğlan öyle bir yaygara kopardı ki, işitenler cımbızla etini koparıyorlar sanabilirdi. Annesinin elinden kurtulur kurtulmaz hemen tabanları yağladı. Kendisini gammazlayan küçük çocukları yakalayıp tokatladı, sonra da annesinin kendisini çağıramayacağı kadar uzak bir köşeye kaçtı.

On iki ile on beş yaş arasındaki yeni yetmeler ise gruplar halinde oturuyorlar, pazılarının gücüyle ya da başka yetenekleriyle övünüyorlardı. Birbirlerine yolunu şaşıran keçileri ya da eşekleri aramak için gittikleri cengelde rastlamış oldukları kocaman yılanlar, kaplanlar, aslanlarla ilgili inanılmaz öyküler anlatıyorlardı. Sonra da birbirlerine parmaklarıyla, elleriyle, kollarıyla ya da vücutlarının başka bir yeriyle yaptıkları türlü becerileri, oralarını buralarını nasıl eğip büktüklerini, nasıl oynattıklarını gösteriyorlardı. Birkaçı gözlerini yalnızca beyazı görünecek derecede devirmeyi başardığından genel bir hayranlık uyandırdı. Bir başkası, delikanlıları korkudan titreten öyküler, örneğin ırmakta yüzerken babaç bir timsahın bacağını nasıl kaptığını anlattı. Kendini yerden yere atıp debelendi ve böylece kıyıya sağ salim çıkmazdan önce canavardan nasıl kurtulduğunu sahnedeymiş gibi canlandırdı.

Herkes tütün içiyordu, erkekler, kadınlar, çocuklar. İçmeyenler yalnızca genç kızlardı; çünkü delikanlılar tatlı bir kızı tütün kokan dudağından öpmek kadar aşkı zedeleyen başka bir şey olmadığını söylemişlerdi. Ötekiler mısır yapraklarına sardıkları kara tütünden yapılma sigaraları içmekteydiler. Bebeklerini kucaklarında tutan analar, süt bebeklerini sivrisineklerden korumak için yüzlerine, içtikleri sigaranın dumanını savuruyorlardı.

Erkekler küçük gruplar halinde aylak aylak dolaşıp konuşuyorlar, gülüşüyorlar, böbürleniyorlar; arada sırada kendilerine bir şişe bira, kadınlarına da birer limonata ısmarlıyorlardı. Ancak karılarıyla kızlarını da gözden ırak tutmamaya özellikle dikkat ediyorlardı.

Sleigh, pompacı ve petrol kampında çalışan bir Kızılderiliyle birlikte, köprü ile pompa arasındaki yolda, pompacının evinden daha çok ırmağa yakın bir yerde duruyordum. Yüzüm ırmağa dönüktü, gecenin karanlığında ne suyu ne de köprüyü seçebiliyordum. Gözümü sola çevirince katırcıların konak yerindeki ateşi gördüm. Adamlar tam o sırada tortilla pişirmekte, peynir kesip soğan doğramaktaydı. Çocuk da ateşin üzerine asılı teneke kaba kahve dolduruyordu.

Karşı kıyıdaki fundalıkların arasından donuk ışıklar titreşmekteydi. Rüzgârın hafif esintisi çalılıkları salladıkça, küçük ışık noktaları bir silinip bir görünüyordu. Bu ışıklar genellikle kadınların dans için süslendikleri kulübelerden gelmekteydi. Ama kimileri de çevremizde dolaşıp duran iri, tropikal böceklerin çıkardıkları ışıklardı.

Bizim yakada köprünün üstüne ourmuş delikanlılar hâlâ şarkı söylemekteydiler. Galiba repertuvarları tükenmek bilmez cinstendi. Ne var ki, nağmeler gittikçe birbirine benzemeye başlamıştı. Ama yine de aralarında birtakım farklar vardı ve Kızılderililer bunu ayırt etmesini çok iyi biliyorlardı.

Ne yana baksam yaşamı görüyordum, her yanda gülen insanlar vardı, her yanda çocuklar şamatalı oyunlarını sürdürmekteydiler

SEKİZİNCİ BÖLÜM

«Kuyuyu çimentolayacaklar diyorum, hem de önümüzdeki hafta.» Bunu önemli bir sır veriyor-

muşcasına İgnacio'ya söylüyordu. İgnacio petrol kampında çalışan adamdı; Sleigh, pompacı ve ben, dördümüz durmuş konuşuyorduk.

Sleigh, «Şimdi ne kadar derine indiniz?» diye sordu.

«Sanırım dört yüz metre oldu.»

Petrol sondajları konusunda aslında hiçbir fikri olmayan pompa ustası bilgisini göstermek istedi: «Anlaşılır iş değil, niçin deliği çimentolasınlar? Kuyu daha yeterince derin değil ki..» Bütün bilgisi gelip geçen petrol işçilerinden kaptığı birkaç lafa dayanıyordu. Bunlara güvenerek şimdi de nişangâhsız atmaya başlamıştı: «Hiç, dört yüz metrede çimento dökülür mü? Yedi yüz metreye inen sondajlar var bugün.»

İgnacio, «Bana bunları öğretme,» dedi. Uzman kişi rolü oynuyordu. Aslında petrol kampında işe başlayalı ancak üç ay olmuştu. Asıl işi de omuzunda demir boruları taşımaktı. «İster inanın ister inanmayın, pazartesi ya da salıdan sonra çimento dökecekleri kesin. Hepinizle istediğinize bahse girerim.»

Garcia hâlâ kemanını kötü kötü öttürüp duruyordu. Ama bir kişi de çıkıp onun bu gıcırtılı dans çağrısına katılmıyordu.

Köprüdeki gençlerin şarkısı, söyleyenlerden birkaçı sanki eksilmiş gibi hafiflemişti. Yorgun düştükleri belli olmaktaydı. Ansızın garip bir şey oldu. İçimi birden, sanki hava gizemli bir güçle dolmuşcasına, sanki kanatlı dev bir canavar geçmişçesine bir duygu kapladı. Kimileri esnedi. Bir buyruğa uyulmuş gibi, bir an herkes konuşmayı, gülüşmeyi kesiverdi. Yorgunluğa benzer bir hal, sıkıntılı bir hava çökmüştü ortalığa.

«Dört yüz metrede çimento dökmenin akıllıca bir iş olduğuna beni asla inandıramazsın.» Pompa ustası eski konuya yeniden el atmıştı. Aslında petrolcuların burda, ya da dünyanın herhangi bir yerinde yapmak istedikleri şeyler kendisini hiç mi hiç ilgilendirmiyordu; salt çevremizi kaplayan garip sessizliği bozmak için konuşmuştu. Ne var ki, hiçbirimizde pompacının sözlerine karşılık vermek isteği uyanmamıştı. Hava kurşun gibi ağırdı, tıpkı fırtınalardan önce olduğu gibi.

Bu gizemli sessizliğe bir son vermek üzere herkeste bir kıpırdanma başladığı anda, birden ırmak yönünden gürültülü bir şapırtı sesi kulağıma çalındı. Oysa çoktandır en hafifinden olsun bir şırıltı sesi bile işitilmemekteydi.

Şapırtı sesi kısa sürdü, ancak ne olduğu hemen kestirilir cinsten bir ses değildi bu. Ancak kimsenin dikkatini de pek çekmişe benzemiyordu. İlgilenen olmadı. Alt tarafı bir şapırtıydı bu; bütün günleri buna benzer sesleri dinlemekle geçmiyor muydu?

Bana ise sanki ırmak sesleniyormuş gibi geldi, şöyle demek istiyordu: «Beni unutmayın insanlar! Ben hep burdayım, hepinizden önce vardım, hepinizden sonra da var olacağım.»

Sleigh'in yüzüne baktım. O da bana bakıyordu. Kafasından belirli bir düşüncenin geçtiğini seziyordum; acaba benim düşündüklerimi mi düşünmekteydi? Bunu öğrenmeye can atıyordum. O da şapırtıyı işitmişti, ama bu sese ötekiler gibi aldırış etmeyen bir tavır takınmıştı.

Bu ne sesi olabilirdi? Köprünün üstünde oturan gençlerden biri şaka olsun diye suya mı itil-

mişti acaba? Hayır, böyle bir şey değildi bu. Öyleyse, suda yüzen ya da ayaklarını çırpıştıran biri mi çıkarmıştı bu sesi? Ama ne gariptir ki, bu gürültülü cumburdamadan sonra başka bir ses çıkmamış, her şey yine eskisi gibi sessizliğe gömülmüştü. Böyle bir atlama olsaydı öteki gençler bağrışıp gülüşmezler miydi? Oysa hiçbir ses işitilmiyordu. Birisi ırmağa büyük bir taş, ya da bir kütük parçası atmış olmalıydı.

Garcia yeniden gıcırdatmaya başlamıştı. Bunca zamandır çaldığına göre parmaklarının tutulmuş olması gerekirken, adam yine de hiç istifini bozmadan yayını çekiştirip durmaktaydı.

Sakın bu sesi, bir ağız dolusu sivrisinek yutmak için sudan dışarı sıçrayan büyük bir balık çıkarmış olmasın. Hayır, balık da olamazdı. Onlar bambaşka bir ses çıkarırlardı. İşittiğim bu sesi benzetebileceğim bir şey bulabilsem rahatlayacaktım, gelgelelim bütün çabama karşın bir türlü bunu başaramıyordum.

İgnacio, «Sen şimdi bana niye çimentolasınlar diye soracaksın,» diye yeniden başladı. «Niyeymiş, şimdi anlatacağım sana. Bunlar daha önce cengelde iki kuyuyu da böyle çimentoladılar. Niyetleri buradan belli zaten bu gringoların. İstedikleri yalnızca bizim şu yoksul ülkemizi sömürmek, burasını daha da yoksul kılmak ve kendilerini de bu arada şimdi olduklarından bin kez daha zengin yapmak. Onun için petrol yatağına dokunacakları yere kadar deliyorlar toprağı. Ama tam bu noktada duruyorlar. Sonra da petrol içerde kalsın diye hemen çimento döküyorlar. Kuyuyu böylece sağlama alıp iyice kapayınca, gelip bir damla bile petrol bulamadıklarını,

bir kıymık bile doğal gaza rastlamadıklarını söylüyorlar. İşleri güçleri bu işte alçak yabancıların, şu Amerikalıların.»

Pompa ustası hayır dercesine başını salladı. «Hiç de değil, gringolar yapmaz öyle şey. Onları iyi tanırım. Petrol bulunca çıkarırlar, hem de son damlasına dek. Hatta çamurları bile birlikte kazırlar, filtreden geçirip içinde kalmış petrolü ayırırlar. Yedi yüz metrelik bir kuyuyu açmak, kimi zaman daha da derine inmek kaça patlıyor bu adamlara, haberin var mı senin Don Nacho? En azından otuz bin dolar, hem de sağlam Amerikan parası. Kimi kuyular daha da pahalıya mal oluyor; elli bin dolara kadar yolu var. Herhalde bu adamların o canım paralarını bir hiç uğruna durmadan havaya savurdukları kanısında değilsindir. Para pezo olsa, eh bir dereceye kadar hakkın var derdim. Ama inanın bana, onların parasıyla olmaz bu iş; onların parası sağlam, onların parası gıcır gıcır dolar. Onun için, açılan kuyuları petrol bulur bulmaz hemen çimentoyla kapattıklarını söylemek, düpedüz saçmalamak olur bence.»

Belki de bu sesi bir köpek çıkarmıştı. Hayır, köpek filan olamazdı bu. Suyun içindeki köpek olsa kıyameti koparmaz mıydı? Gençler bağrışıp çağrışırlar, onu kızdırıp şaşırtarak kıyıya varmasını önlemeye uğraşırlardı. Oysa cumdurdamadan sonra, en hafifinden tek bir gürültü bile olmamıştı. Düşen bir kedi bile olsa, yine de birazcık gürültü çıkarırdı. Ama işitilen yalnızca kısa bir şapırtı sesiydi, hepsi o kadar.

İgnacio güldü. Amerikan petrol kumpanyalarının bütün sırlarını biliyormuşcasına, «Sizin

böyle konuşmanız doğal, Don Augustin,» dedi. «Çünkü siz bir maestro maquinista'sınız, hiçbir zaman petrolcülerle ilişkiniz olmadı. Onun için de bin ya da bin üç yüz metre derine inecekleri yerde, kuyuyu daha dört yüz metrede çimentoyla kapatmalarını anlayamazsınız. Ama benim gibi işten anlayan biri için bunu açıklamak çok kolay. Neden mi? Çok basit. Dört yüz metrede petrol bulmuşlardır da ondan. Ne diye daha fazla delsinler? Onun için de çimento döküyorlar şimdi.»

Manuel, Teksas'tan gelen büyük oğul, bir kızla yan yana durmaktaydı. Hiç soluk almamacasına habire bir şeyler anlatıyor, kızın verdiği karşılık ise yalnızca kıkırdamak oluyordu. Manuel kızın tanıdığı bütün öteki gençlerden çok farklıydı. Kız bunu hemen anlamıştı. Üstelik Teksas'ta çalışmaktaydı. Dünyada ne yerler görmüştü kim bilir? Karşısına çıkan bir kızın iyi biri olup olmadığını da bir bakışta anlayabiliyordu. Çekici, hoş kızları kalın kafalılardan ayırt etmesini uzaklarda, Teksas'ta öğrenmişti. Kız, Manuel'in söyleyeceği her şeye, her zaman için hazır olduğunu davranışlarıyla yeterince belli etmiş bulunmaktaydı. Oğlan bir dahaki gelişinde ona mutlaka güzel bir giysi, Teksas'ta gringo kadınlarının her gün giydikleri cinsten bir şeyler getirecekti. Manuel oralarda, Teksas'ta gerçek bir pocho olmuştu. Hatta Amerikanca bile konuşuyordu ve kız da bütün bunlardan, özellikle onun kendisini bu akşam dansa getirmiş olmasından ötürü alabildiğine kurumlanıyordu.

Pompacı, «Söyleyeceklerime kulak ver, Don Nacho,» dedi. «Bana gringolara ilişkin böyle öy-

küler anlatma hiç. Bana kalsa topunu birden gözümü kırpmadan cehenneme sepetlerim, arkalarından tek damla gözyaşı dökmeksizin hem de. Ama onların salaklığına beni inandıramazsın. Canları ne isterse onu alabilirler, benim için Kutsal Bakire'ye inanmayan Allahsız putatapanlardır sadece, ama asla salak değildirler.»

«Ben salaktırlar filan demedim ki, Don Augustin. Sözümü böyle ters yüz etmeyin. Ben bunun tam tersini söylemek istemiştim, anladın mı? Kurnaz keratalar, kurnaz... benim demek istediğim buydu. Dört yüz metrede petrol bulmamış olsalar ne diye çimento döksünler? İşi sağlama bağlamak için en azından bir dört yüz metre daha derine inerlerdi. Yoksa sondaja ayrılmış bunca para havaya uçmuş olurdu. Şimdi de sana ne diye çimentolamaya kalktıklarını anlatayım. Sır olmasına sır, ama böyle olması gerçek olmasını önlemez. Bakın, bu adamlar dört yüz metrede petrol buldular, hem de zengin bir yatak. Şimdi kuyuyu çimentoyla kapatacaklar, fakat her çeşit işletme hakkını yine ellerinde tutacaklardır. Sonra da gidip hiçbir şey bulamadık diyecekler. Niçin böyle diyecekler? Çünkü çepeçevre bütün bölge henüz kiralanmış değil de ondan. Eğer sahiplerine topraklarında petrol bulunmadığını söylerlerse, istedikleri yerleri kolayca kiralayabilirler, hem de birkaç yüz dolara. Aksi halde öteki kumpanyalar daha çok para önerecekler ve kiralar öylesine yükselecek ki, bizim şirket ya toprağı elinden kaçıracak, ya da bu iş için ayırdığı paranın yüz katını ödemek zorunda kalacaktır. Göz koydukları yerlerin hepsini ele geçirir geçirmez ise hemen geri dönüp,

çimentoladıkları kuyuları yeniden açacaklardır; o zaman siz seyredin burada olacakları. Petrol, yağmur mevsimindeki ırmaklar gibi akacaktır.»

Pompacı, arkadaşı ve komşusu İgnacio'nun keskin zekâsını küçümsemiş olduğunu anlamıştı. Gözleri büyüdü, karşısındakine hayranlıkla baktı ve «Pekâlâ, Don Nacho,» dedi, «yenildiğimi kabul etmem gerekiyor. Haklısın, çünkü şu son söylediklerin akla çok yakın. Tam gringolardan her zaman beklenir cinsten şeyler çünkü. Onlar bizim yalnızca petrolümüzü değil, tüm topraklarımızı da çalıyorlar, düpedüz hırsızlık bu. Toprakları doğru dürüst bir para, diyelim on bin dolar ödeyecek yerde, böyle yüz dolara kapatmak bana aşağının bayağısı bir haydutluk gibi geliyor Bu işlerden, bu türlü kirli dolaplardan hükümetin haberi olması gerekmez mi? Ama yüz kez söyledim, yine de söylerim, aptal değildirler. Her gün biraz daha iyi anlıyorum bunu. Açıkça söyleyeyim mi, bunlar düpedüz hırsız şebekesi be, gerçek cabrones.»

İgnacio zafer kazanmışcasına, «Demek sen de anladın bunu!» diye bağırdı. «Ne demiştim ben? Onlarla iş yaparsan gözünü kulağını açman gerekir. O zaman bunca parayı nasıl kazandıklarını öyle fazla kafa yormadan bir çırpıda anlarsın. Artık beni kandıramazlar, hiç kandıramazlar. Hiçbirinin gücü yetmez buna. Çevirdikleri dolabı anladım bir kez.»

Bu arada Garcia'nın yerine bir adam geçmişti. Elinden kemanı alıp Kızılderili usulü göğsüne dayadı. Kızların hepsi umut dolu gözlerle bakmaya başladılar, çünkü adam Garcia'ya gerçek keman nasıl çalınırmış şöyle bir göstermek

istercesine, coşkulu biçimde kemanı eline almıştı.

Kemandan çıkan ilk nağmeler işitilmemiş ölçüde güzel oldu. Kızlar hemen giysilerine çeki düzen verip, saçlarını düzelttiler; gençler de kızların oturduğu sıraları ve traversleri süzmeye başladılar. Ama gençler tam ayağa fırlayıp gözlerine kestirdikleri bayanlara doğru gitmeye niyetlenmişlerdi ki, nağmeler karıştı. Ansızın acayip bir müzik başladı ve hiç beklenmedik bir anda acıklı bir ciyaklama ile bitiverdi. Yanlışları düzeltmek için kemancı var gücüyle değişik bir biçimde çalmaya başladı, ama Garcia'dan on kez daha kötü çaldığı kolayca farkediliyordu; ötekisi hiç değilse akord tutmasını becermekteydi.

Garcia sırıtarak kemanı geri aldı. Kulağını tellerine yaklaştırıp yayı çekmeye başlarken bakışlarını çevrede şöyle bir dolaştırdı; sanki «Şimdi bakın da burda gerçekten keman çalabilen kimmiş anlayın,» demek ister gibiydi.

Garcia yine bir hava tutturmuştu. Ancak az önceki canlı müziğin etkisiyle olacak, bu kez daha canlı çalıyordu. İki kız ayağa kalkıp dans etmeye başladı. Garcia müziğini ciddiye alan birileri olduğunu farkedince sevinçten nerdeyse uçacaktı. Ancak kızlar yirmi dans adımı attıktan sonra Garcia'nın nağmeleriyle oynamanın olanakdışı olduğunu gördüler. Hiç değilse bir gitara eşlik etseydi, belki o zaman kemancı bu kadar kötü çalsa bile yine de dans havasına benzer bir şeyler ortaya çıkardı.

Yalnız ne var ki, kimse de çekip gitmeyi düşünmüyordu. Üstelik tek bir kişi bile en küçük bir düş kırıklığı belirtisi göstermiyordu. Hiçbiri şenliğin başarısızlığa uğradığı kanısında değil-

di. Doğru dürüst bir dans müziği ne hoş olacaktı. Herkes canlanıverecekti. Fakat şimdi bunlardan yoksun olunduğu için, herkes var gücüyle kendi kendine eğlenmeye çalışmaktaydı.

Burda bulunanların çoğu uzak yollardan gelmişlerdi. Böylesine karanlık bir gecede ise cengel yolundan asla geri dönemezlerdi. Bir kez buraya gelmişlerdi, bir şeyler olacağı, burda bir araya gelmeleri için bunca zorluğa katlanmalarına bir anlam verecek bir şeylerin olması gerektiği kanısındaydılar. Çünkü böylesine bir kalabalık nerede toplansa, her zaman mutlaka bir şeyler olurdu. Hiç kimse, hiçbir şey engelleyemezdi bunu. Doğa yasasıydı bu.

Sleigh'le ikimiz bizim gruptaki söyleşiye karışmamış, yalnızca arada bir «Sahi mi», «Doğru mu?», «Olabilir», «Elbette» gibi laflar etmekle yetinmiştik.

İgnacio, petrol beylerinin milyonlarını nasıl kazandığını çok iyi öğrenmiş olan bu adam yanımızdan ayrıldı. Bu bilgisini aktarabileceği başka kimseler aramaya çıkmıştı. Çok sayın Maestro Maquinista'da hayranlık uyandırmayı başarmıştı, belli ki bunu uzun yıllar unutmayacaktı. Pompa ustası şimdi ondan dilediğini isteyebilirdi, hepsini yerine getirirdi. **Bir kimse birinde hayranlık uyandırmışsa**, onun için yapmayacağı yoktur.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Göze çarpacak derecede güzel, genç bir kadın bize doğru geliyordu. Üzerinde deniz yeşili,

ucuz bir şifon giysi vardı. Giysisinden alabildiğine dantelalarla bezenmiş beyaz kombinezonu seçilmekteydi. Büyük bir özenle taranmış ve biçim verilmiş, tertemiz, kalın saç örgülerini iki iri gül süslüyordu. Göğsüne kır çiçeklerinden bir demet iliştirmiş, ikinci bir demeti de kemerine takmıştı. İlk bakışta ince beğenili bir kadın olduğu anlaşılıyordu, çünkü çiçekler renk bakımından giysisiyle öyle güzel uyuşmuştu ki çok zarif, aynı zamanda çok doğal bir uyum oluşturmuştu. Dudaklarını koyu kırmızıdan biraz daha açık renge boyamış, öteki kadınların çoğu yüzlerine tebeşir beyazı pudra sürdüğü halde, kendisi toprak sarısı pudra kullanmıştı. Yalnızca ortalığa saçtığı koku bakımından öteki kadınlardan farklı değildi; Suriyeli çerçilerin sattığı esanslı tuvalet sabunlarının ağır kokusuydu bu.

«Carlosito'yu görmediniz mi?» diye sordu. Bu soruşunda her türlü kaygıdan uzak bir hava vardı. Sanki bizim vereceğimiz yanıt umurunda değilmişcesine, salt bir şeyler söylemiş olmak için sormuş gibiydi. «Daha akşam yemeğini bile yemedi. Manuel hafta sonu için burda ya, bizimki hepten pusulayı şaşırdı. Yemeyi, içmeyi, her şeyi unuttu.» Yüksek sesle güldü; küçük oğlanın afacanlığı aklına gelmişti, onu taklide kalkıştı. İki kolunu havada hızla döndürüp ayaklarıyla tıpış tıpış yürümeye ve arada bir de hoplamaya başladı. «'Buenas noches, mamasita! Adiosito mamasita! Como estas, mamasita! Linda, cielito?' Ve ben Manuelito'nun peşinde, koş babam koş! Bütün gün böyle; bir gelir bir gider, bir oraya bir buraya. Bir dakika bile aynı yerde durmaz. Rüzgâr gibi, ne tutabilirim, ne yakalayabilirim. Evet,

şimdiki çocuklar böyle oldu. Ama hiç değilse gelip akşam yemeğini yemesi gerekmez mi? Hoş, bir sefer yememekle açlıktan ölecek değil ya.» Yalnızca yüzüyle değil, bütün bedeniyle gülüyordu. İçimden «Bu da mutlu bir anne değilse,» dedim.

Pompa ustası esnedi. Kadının şamatasından sıkıldığını gizleyememişti. Sonra da, «Senin küçük burada değil,» dedi. «Ben onu en son ikindiye doğru gördüm, karımdan bir centovitoluk bir şey almaya gelmişti.»

«Evet, doğru. Ben göndermiştim. Ama çok zaman geçti üstünden. Bu arada en azından yirmi kez eve girdi çıktı. Neyse, ben onu nasıl olsa bulurum.» Sleigh de tıpkı pompacı gibi ilgisiz bakışlarla kadını süzdükten sonra, «Bence,» dedi, «öteki çocuklarla kovalamaca oynuyordur. Belki de başka bir şey yapıyordur, kim bilir. Ben kendisini hiç görmedim. Ama burada deminden beri bir sürü bacaksız koşuşup duruyordu.»

«Pekala beyler, boş verin. Pek de önemli değil zaten. Karnı acıkınca nasıl olsa eve gelir. Fasulyenin nerde durduğunu biliyor. Pişmiş, hazır, yapacağı iş yalnızca alıp yemek. Ben hani şöyle bir soruştursam iyi olacak diye düşünmüştüm de. Rahatınızı bozmayın beyler.»

Kadın pırıl pırıl bir gülümsemeyle yürüyüp gitti.

Aynı anda bir adam ağır adımlarla yanımıza yaklaştı. Selam verip pompa ustasına, iki yıl kadar önce ısmarladığı halde hâlâ teslim edilmemiş ve bu gidişle galiba iki yıl daha beklemesi gerekecek olan yeni tencereler konusunda konuşmaya başladı.

Güzel kadının ardından baktım; az ötede kız-

la konuşan Manuel'in yanına gitti. Manuel'in kadını dinleyip hayır dercesine başını salladığını gördüm. Sonra da sözünün böyle kesilmesine aldırış etmeden, onunla birlikte olduğu için mutluluğu sürüp giden kızla sohbetine kaldığı yerden yeniden başladı.

Sleigh'e sonradan sorup, bu genç güzel kadının Garcia'nın karısı, küçük Carlos'un annesi ve kendinden ancak üç, dört yaş küçük Manuel'in üvey annesi olduğunu anlamıştım.

Kadın kocasının hâlâ oturup durduğu yere doğru gitti. Adam o sırada bir sigara sardığı için çalmayı kesmişti. Kadının sorusunu, aynı soruyu her gün en az yüz kez dinleyen insanların havasıyla dinledi; sigarasını tükürüklerken sanki «Benim canımı şimdi çocukla filan sıkma, şu anda başka sıkıntılarım var,» demek istercesine başını salladı.

Kadın bir dakika kadar kapının yanında, fenerlerden birinin altında durdu. Halinden şu anda ne yapması, nereye gitmesi gerektiğini kestiremediği anlaşılıyordu. Kıpırdamadan duruşundan bir şeyler düşündüğü sonucuna vardım. Besbelli çocuğu en son ne zaman, nerde gördüğünü, çocuğun ne dediğini ya da ne yapmak istediğini, bir yere gideceğini söyleyip söylemediğini anımsamaya çalışıyordu.

Sonra ağır ağır yeniden işe koyulup öteki insanların arasına karıştı. Bir o yana bir bu yana bakıyor, bakışları Carlosito'suyla yaşıt olan oğlanlar üzerinde biraz daha fazla oyalanıyordu.

İki fenerin yaydığı güçsüz ışıktan uzaklaşan insanlar ne denli uzaktaysalar hayalete de o denli çok benziyorlardı. Koyu esmer tunç yüzleri ge-

cenin karanlığında büsbütün eriyor, yalnızca şapkaları ve beyaz giysileri görünüyordu. Kimi zaman insanda giysilerin kendi kendilerine dolaştığı, şapkaların da gizemli bir biçimde üzerlerindeki boşlukta sallandığı sanısını uyandırıyordu.

Arada bir Bayan Garcia gözüme çarpıyordu; grupların arasında avare avare dolaşıyordu. Bana hareketlerinde şimdi belirli bir sinirlilik hali var gibi geldi. Huzursuz bir havayla başını türlü yönlere çeviriyor ve dalgın dalgın gecenin karanlığını süzüyordu.

Garcia kemanını eline aldı yine. Son yarım saat içinde birkaç kişi daha çalmayı denemişti, ama sonunda hiçbirinin Garcia'dan daha iyi kemancı olmadığı açıkça anlaşılmıştı.

Gecenin derinliklerinde bir yerlerden bir ağız mızıkasının inleyen nağmeleri yankılandı. Birkaç kız yüreklenip dans edecek oldu, ama bunun boşuna olacağını anlamanın hüznüyle hemen vazgeçtiler.

Kapının yanında kaba yapılı bir iskemlede oturan ve iki kadınla gevezelik eden pompacının karısı ayağa kalkıp fenerlerden birini aldı ve kulübesinden içeri girdi.

Geride yalnızca bir tane donuk ışık kaynağı kalınca, evin önündeki düzlük daha gizemli, daha korkunç bir görünüme büründü.

Katırcıların kamp ateşi sönmek üzereydi. Üç adamla çocuk düzlük alana geçmişler ve ordakilere katılmışlardı. Hemen birkaç tanışa rastlamışlar, sohbeti koyulaştırmaları için de birkaç dakika yetmişti.

Bayan Garcia köprüden bize doğru geliyordu. Bu kez acelesi var gibiydi, hızlı yürüyordu.

Yanımıza gelir gelmez, «Çocuğu hiçbir yerde bulamadım,» dedi. «Bakmadığım yer kalmadı. Nerede olabilir bilemiyorum. Sizce nereye gitmiştir acaba?»

Daha on beş dakika öncesine dek gülümseyen, çevresine mutluluk saçan yüzü, son on dakika içinde somurtkan bir havaya bürünmüştü. Bu yüzde şimdi kaygı ve tasa vardı, ama henüz korku yoktu. Kaşlarını kaldırıp gözlerini alabildiğine açarak bize baktı, sırayla yüzlerimizi gözden geçirdi. Bizi böyle süzerken ilk kez gözlerinde bir kuşkunun, bir şeyler bildiğimiz, şu ya da bu nedenle, belki de salt acıdığımız için bunu ondan sakladığımız kuşkusunun izi belirmişti.

Ancak yine de bize yaralı bir hayvan gibi çaresizce bakıyordu. Yakıcı bakışlarıyla yüzlerimizi delip geçmek ister gibiydi. Ne var ki, hiçbir şey bulamamıştı. Başını salladı. Ve ellerini göğsünün üstünde kavuşturdu.

Gözlerinde yeniden bir değişiklik belirdi. Birkaç saniye önce içinden geçirdiği belli belirsiz önsezi, şimdi yarı yarıya kesinlik kazanmıştı. Var gücüyle bu duygudan silkinmek istedi, ama başaramadı.

Bak nasılmış? Bunca zamandır beklenen büyük müzik ustası sonunda görünmüştü işte. Herkesin can attığı dans artık başlayabilirdi. Yabanıl, başdöndürücü bir dans yapılacaktı, kesinlikle böylesine bir dans başlayacaktı. Kıyamet gününün borazanlarıyla trompetlerinin yankılanacağı bir dans olacaktı bu. Dans edecekler de yavaş yavaş yerlerini almaktaydılar.

Pompa ustası babacan bir havayla, «Aklına kötü şeyler getirme Carmelita,» dedi. «Çocuk yo-

rulmuş ve mutlaka bir yerlerde uyuyakalmıştır. Böyle şeyleri çocuklar sık sık yaparlar. Bu da olağanüstü bir şey olmasa gerek.»

«Evde yok. Her yana baktım, her köşe bucağı yokladım.»

«Başka çocuklarla birlikte başka bir evdedir. Olsa olsa ancak evlerin birinde olabilir.»

«Ah hayır, her yere sordum, bütün evlere sordum.»

«Telaşa kapılma, Carmelita. Belki de bir örtünün altına kıvrılıvermiştir, belki de eski bir çuval yığınının içine saklanmıştır. Damın üstüne de çıkmış olabilir; orası serindir, uyuyup kalmıştır.»

Bayan Garcia dama bakmayı hiç akıl edemediğini kabul ediyordu. Gerçekten küçük oğlan sık sık kulübelerinin, kimi zaman da başkalarının damına çıkardı. Bu işi tek başına yaptığı gibi, başka çocuklarla birlikte de yapardı. Zaten geçen gece de damda uyumuştu. Gerçi eğik bir damda yatmak hiç de rahat bir iş değildi, ama çocukların kendilerine göre acayip rahatlık anlayışları vardı. Kadının yüreği yeniden umutla dolmuştu. Geriye dönüp köprüye seğirtti, ordan da karşı yakaya.

Pompa ustasının karısı fenerle geri dönmüştü. Feneri eski yerine asınca düzlük daha bol ışık altında yeniden ortaya çıktı. Gölgeler cengele doğru çekilip görünmez oldu.

ONUNCU BÖLÜM

Garcia yine çalmaktaydı. Soğukkanlılığını yitirmemişti. Bu çocuk yüz kez akşam yemeğine

gelmemiş, yüz kez onu en akla gelmedik yerlerde aramak zorunda kalmıştı. Belki on kez, belki de daha fazla, bir eşeğin sırtına atlayıp gitmişti. Hem de bunu döndüğü zaman bir güzel sopa yiyeceğini bile bile, salt eşeğe binmek hoşuna gittiği için yapmıştı. Şu kadınlar yok mu, hey Tanrım! Çocuklarını bir an için olsa dizlerinin dibinde görmeseler akıllarına hemen neler neler getirirler.

Canları cehenneme! Varsın kimse onun kemanıyla dansa kalkmasın, ne çıkar bundan? Garcia içinde hiçbir kırgınlık duymuyordu. Daha iyi çalan biri varsa, ne diye ortaya çıkmıyordu? Böyle birine kemanını seve seve, hem de sevinçle verecekti. Gelgelelim böyle biri yoktu, düpedüz yoktu işte! Çalgı çalan tek kişi vardı, o da kendisiydi. Bütün havaları biliyor, bütün fokstrot, onestep, danzones, boston ve bleus'lar çalıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, aslında hepsini birbirine karıştırıyordu; onun ne çaldığını, ya da ne çalmak istediğini kestirebilmek için, bir süre can kulağıyla dinlemek gerekiyordu. Çıkardığı nağmelere göre çaldığı şeyin bir vals olduğu kanısına vardığınız anda, bir de bakardınız çaldığı meğer twostep'miş; ama olsun, ne zararı var, müzik müziktir.

Arada sırada ağız mızıkasının bir şeyler çaldığı duyulmaktaydı. Fakat çalan ortada görünmüyordu. Ancak mızıkanın elden ele geçtiği kolayca anlaşılıyordu. Çünkü her parçadan sonra çalanların aralarında konuştukları işitilmekteydi. Zaman zaman ne dedikleri bile anlaşılıyordu: «Caray, koca eşek, bana ver şunu! Müzikten çaktığın yok senin. Bir öküz bile daha iyi çalar sen-

den. Daha şu mereti tutmasını bile bilmiyorsun...»

Köprü üstündeki gençler artık şarkı söylemez olmuşlardı. Acaba hâlâ köprüde oturuyorlar mıydı? Burasını kestiremiyordum. Belki de birbirlerine öyküler anlatmaktaydılar. Ağız mızıkası çalanların yanına gitmiş de olabilirlerdi, içlerinde mızıka çalmadaki ustalıklarını göstermek isteyecekler çıkacaktı elbette.

Biz dördümüz —Sleigh, pompacı, ben ve başka bir adam daha— pompacının eviyle köprü arasında dikilirken, köprüden gelip kulübeye gitmek isteyenler zorunlu olarak önümüzden geçmekteydiler. Bayan Garcia ortalığa göz attıktan sonra, pompa ustasının karısıyla konuşmak üzere geri dönerken yanımızda durdu.

Yüzündeki ifade şu anda korkunun ta kendisiydi. On dakika önceki gibi huzursuz değildi artık. Alabildiğine irileşmiş gözlerini soran bakışlarla üzerimize çevirdi. Ancak bu gözlerde yine de son bir umudun minnacık parıltısı hâlâ sönmemişti. Soru sormaya yanaşmıyor, sorup da umudun bu son saman alevi sönüp gitsin istemiyordu. Belki ona bir şeyler söyleriz, kendisi kulübelerine bakmaya gittiği sırada, belki biz çocuğun kayboluşuna ilişkin bir şeyler öğrenmişiz de bunu söyleriz diye bekliyordu. İçimizden hiçbiri onun bu soran bakışlarına daha fazla dayanamazdı. Bu bakışlar karşısında yüreğimin oyulur gibi olduğunu duyuyordum.

Gözlerimi gözlerinden kaçırıp bakışlarımı kadının saçlarına kaydırdım. O güzel saçları artık az önceki tertemiz taranmış ve yapılmış görünüşlerinde değildiler, darmadağınık olmuşlardı.

O saçlarla damlara tırmanmış, evin yakınındaki çalıların içine dalmak zorunda kalmıştı.

«Damda da yok, senores,» dedi. Konuşunca gözlerinin etkisinden kurtulmuştuk; bunu anlayınca da derin bir soluk aldık. «Komşular da evlerini aradılar. Hiçbir yerde bulunmadı.» Bu sözleri her an hıçkıra hıçkıra boşanmaya hazır küçük bir kızın ağlamaklı sesiyle söylemişti. «Yok, yok, karşı tarafta da, beri tarafta da yok, hiçbir yerde yok!» Bu sözcüklerin her biri ağzından, sanki üzerlerinde birer ağırlık varmışcasına dirhem dirhem çıkmıştı.

Birkaç saniye süreyle bizlerden bir yanıt beklemesi gerekip gerekmeyeceği konusunda duraksama geçirdi. Sonra derinden bir göğüs geçirip kocasına doğru yürüdü. Yürüyüşündeki o kendine özgü genç kız fıkırdaklığı yok olmuştu.

Garcia habire çalıp durmaktaydı; kadın karşısına geçip elini kolunu sallayarak heyecanlı heyecanlı ona bir şeyler söyledi. Sonra birden susup adama sabırsızlıkla bakmaya başladı.

Garcia yayını son bir kez var gücüyle tellerin üzerinde dolaştırdıktan sonra, kemanı bütün Kızılderililerin yaptığı gibi göğsüne bastırarak başını çevirdi ve hüzünlü, hülyalı, iri gözleriyle karısına baktı.

Bir anda bütün vücudu gerildi dikleşti. O bir Kızılderiliydi. Üstelik yılların ve yaşamın öğrettikleri onu karısından çok daha olgunlaştırmıştı. Kadının gözlerinden, onun, kendisine anlatmak istediklerinden fazlasını okumuştu. Kadın kocasının karşısında gülünç duruma düşmek istemiyordu. Kızılderili kadınları böyledir işte. Garcia şu anda kadının isteyip de söyleyemediği şeyleri

biliyordu. Çenesi ölmekte olan biri gibi aşağı sarktı. Kemanını yavaşça göğsünden aşağı kaydırıp sol dizine dayadı.

Çocuk ortadan kaybolalı bir saat geçmişti. Daha önce de böyle kaybolduğu çok görülmüştü, kimi zaman yarım gün ortalıkta görünmez, nerelerde dolaştığını saatlerce kimse bilemezdi. Ama Garcia şimdiye dek karısının gözlerini böylesine korkulu görmemişti hiç.

Kadın, «Manuel!» diye seslendi.

Delikanlı hemen geldi. Yürürken yanındaki kıza birkaç güldürücü söz söylemekten de geri durmadı. Yüzünde bu gülüşün izleri daha silinmeden neşeli bir sesle, «Ne var annecik?» diye sordu.

Kadının titreyen dudaklarından, «Carlos'u bulamıyoruz,» sözü döküldü. Delikanlının gözünün içine ciddi ciddi baktı, ondan yüreğini dağlayan ateşin acısını dindirebilecek bir söz işitmek umudundaydı.

Manuel'in yüzündeki gülümseyiş birkaç derece daha parlaklaştı ve «Ama anne,» dedi, «ben onu az önce gördüm.» Anne, «Nerede?» diye bir çığlık attı. Yüzündeki çizgiler yüz bin güneşten derlenmiş bir ışıkla yıkanmışcasına aydınlanıverdi.

Manuel, «Nerde mi?» diye yineledi. «Evet ya, nerdeydi? Ah, nerde olacak, burada elbette. Cebimden ipek mendilimi çekmek istedi, çekti de. Sonra da mendili yeniden pantolon cebime soktu. Bakın, hâlâ onun koyduğu cepte duruyor. Arkasından bacağımı yumrukladı, ayaklarının ucunda sıçrayarak beni kendisiyle boks maçı-

na çağırdı. Bir de baktım gözden yok olmuş, yavru kurtlardan bile daha çevik kerata.»

«Az önce dedin, değil mi Manuelito?»

«Evet anne. Şimdi, az önce, yalnızca birkaç... yani... dur bir dakika... belki de...»

«Belki de ne? Ne belki de? Konuş muchacho, konuş!» Kadın delikanlıyı kolundan tutmuş habire çekiştiriyordu. Delikanlının boyu ondan bir baş daha uzundu.

«Dur, dur hele... şöyle iyi bir düşüneyim... on dakika önceydi herhalde, bir çeyrek de olabilir.»

Kadın bakışlarını Manuel'in dudaklarına yapıştırmış, söyleyeceklerini kulağına erişmezden önce, ağzından çıkar çıkmaz hemen kapmak istiyordu.

«Dur da bir düşüneyim annecik. Bütün zamanı Joaquina ile konuşarak geçirdim. Neler konuştuğumuzu düşünüyorum da... evet, küçüğü göreli yarım saat oldu sanırım, belki de daha fazla. Kanımca, evet kanımca daha fazla oldu. Belki de bir saat. O zamandan beri bir daha görmedim. Buralara da pek gelmedi. Evet annecik, doğrusu bu, bir saat olmuştur onu göreli.»

Kadının yüzü karıştı. Sanki bir an için kırış kırış oldu. Titreyen dudaklarından çekingen bir havayla şu sözler döküldü: «Burada senin yanına uğradıktan sonra, benim yanıma da geldi. Çiçek demetini giysime iliştireyim diye onu iplik almaya göndermiştim, bu ipliği getirmişti bana. Ama bu sen onu gördükten hayli sonraydı.»

Gittikçe büyüyen korkusu onu her şeyi iyice anımsamaya ve en küçük ayrıntıları bile toparlamaya zorluyordu. Anımsadıklarını belli bir za-

man çizgisi içinde sıraya koymaya çalışıyordu. Böylelikle çocuğun ne zaman kaybolmuş olduğunu kesinlikle saptamak istiyor, bunu dakikası dakikasına bilmenin onun yeniden bulunmasını sağlayacağını umuyordu. «Evet, evet, sonraydı. Çok iyi biliyorum, daha sonraydı. Çünkü bana cebinden mendili nasıl çektiğini anlatmıştı. Senden aşırmaya can attığı şey de bu mendilmiş, çünkü hem çok güzel, hem de ipektenmiş. Aşırmaktan hoşlandığı halde, eğer sen her şeyden çok sevdiği Manuelito olmasaymışın, mutlaka bu mendili yürütürmüş...»

Manuel düzlüğe göz gezdirdi. Küçük kardeşi her an karanlığın içinden ortaya çıkıverecekmiş gibi geliyordu ona. Manuel için bu çocuk öylesine yaşam dolu bir varlıktı ki, kötü bir şeyler olabileceğini aklına bile getiremiyordu. Carlos gibi öylesine canlı, öylesine ele avuca sığmaz biri, böyle bir tüy gibi kolay kolay kaybolmazdı. Bir iz bırakması, ya da bir kavga yapmış olması gerekirdi. Hiç değilse bir haykırışı, ya da başka bir ses işitilirdi.

Baba Garcia yavaşça ayağa kalktı. Bir süre ne yapacağını kestiremedi. Kemanı sıranın üstüne koymuştu. Sağ elinde hâlâ bir şey tutmakta olduğunu farkedip baktı, yayı gördü. Geri dönüp kemanın yanına koydu. Sonra da boş gözlerle geceye bakmaya başladı.

Pompacının karısı Manuel ile üvey anasının yanına gitti. Daha birkaç kadın onu izledi. İki adam da neler olup bittiğini anlamak için yakına gelmişti. Şimdilik çocuğun kaybolduğunu bilen yalnızca Garcia'lar ile biz dördümüzdük.

Pompacının karısı Bayan Garcia ile konuş-

maya başladı, kendisinin de çocukları vardı: bütün yıl boyunca tek gün geçmiyordu ki, bu çocuklardan birini ya da ötekini saatlerce aramak zorunda kalmasınlar. Çoğu zaman onları hiçbir Hıristiyanın aklına bile getiremeyeceği yerlerde buluyordu. Ah Tanrım, ağaç kovuklarında bile bulundukları olmuştu. Oraya nasıl girebildiğine akıl sır erdirmek olanağı yoktu, çünkü kovuk öylesine küçüktü ki, yaramazı dışarı çıkarabilmek için balta kullanmak zorunda kalmışlardı.

«Çocuklar... keselim bu konuyu, anlatmayın bana bu afacanları. Küçük bebeler bile ayrı bir dert. Bizim Roberto'yu bir seferinde kazanın içinde bulmuştuk. Şansımız varmış da, içine su koymadan ve ateşini yakmadan önce kazana bir göz atmayı akıl etmiştik.»

Öteki kadınlar, şamatacı analar da Bayan Garcia'nın korkusunu gidermek için işi şakaya vurmaya uğraşıyorlardı. Ona, böyle yumurcaklardan sadece bir tanesinin değil de bir düzinesinin anası olsa, bu kadar üzülmeyeceğini söylüyorlardı.

Kadının biri, «Bu küçük edepsizler için hiç üzme tatlı canını,» dedi, «acı patlıcanı kırağı çalmaz. Hepsi de şeytanın gündelikçisi; eninde sonunda dönecekleri yer evleri. Benimkilerden birkaçı hiç dönmese de kendi başlarının çaresine bakmaya kalkışsalar ne kadar sevinirdim bilemezsiniz. Sen hiç merak etme Carmelita... Carlos'un karnı bir acıkmaya görsün, yanı başında bitiverecektir; hele bir tortillasıyla yemeğini tastamam hazır bulmasın önünde, bak o zaman yeri göğü nasıl birbirine katacaktır. Böyle bir oğlan, kimsecikler kendini görmeden, bir sivrisi-

nek gibi vız diye uçup gidecek değil ya. Birazdan ortaya çıkınca ona bir güzel kötek atın ki, dünyanın kaç bucak olduğunu öğrensin. Köpek yavrusu gibi bu yumurcaklar, tıpkı köpek yavrusu gibi.»

Manuel uzaklaşmıştı. Birkaç dakika sonra karanlıkta seslendiğini işittik: «Carlos! Carlosito! Bonbon aldım sana Carlosito! Nerdesin? Gel bonbonunu al Carlos, Carlosito!» Sesler yavaş yavaş gecenin içinde uzaklaştı, sonunda işitilmez oldu.

Konuşmalar kesilmişti. Herkes bir yanıt işitebilmek için sessizliğe kulak kabartıyordu. Ama işitilen yalnızca iniltisi, vızıltısı, cırıltısıyla cengelin şarkısıydı; zaman zaman Manuel'in uzaklardan yankılanan seslenişiyle bu şarkı kesiliyordu. Manuel'in böyle haykırıp durması öteki gruplardaki insanların olup bitenle ilgilenmelerine yol açtı. Herkes bu dansta, eşlik eden müziği her geçen dakika biraz daha canlanan bu dansta yerini almak üzere ayaklandı.

Pompacı, içinde pompayla kazanın bulunduğu sundurmaya gitti. Kibrit çaka çaka sağı solu aramaya koyuldu. Yakınında duranlar onun her hareketini izliyor ve oğlanın her an pompanın arkasında ya da altında saklandığı bir köşeden ortaya çıkması gerektiğine inanıyorlardı. Ama adam sonunda eli boş geri dönünce, bu kez de herkes çocuğu pompanın altında, kazanın ya da külhanın içinde aramanın budalalıktan başka bir şey olmadığını düşünüyordu.

Bayan Garcia, bakışlarını yardım aranırcasına bir insandan başka bir insana kaydırıyordu. Farkında olmadan yumruk yaparak ağzına dayadığı parmaklarını kemirmekteydi. Gözleri bir teh-

likenin yaklaştığını gören ve kendisini nasıl savunması gerektiğini bilmeyen bir hayvanınkilere benziyordu. Birden aklına bir şey geldi. Yumruğunu ağzından çekip sol avucunun içine koydu. Bir an her iki elini göğsüne bastırdı. Sonra ani bir kararla geri dönerek köprüye seğirtti. Birkaç adım attıktan sonra olduğu yerde durup kaldı. Belirgin bir umutsuzlukla başını öne eğdi. Kolları ağır ağır iki yanına kaydı ve sonra cansızmış gibi sarkıp kaldı. Köprüye gitmekten cayıp ayaklarını ağır ağır sürüyerek yanımıza döndü. Baba Garcia bizim yanımızdaydı. Aklına yapabileceği daha iyi bir şey gelmediği için de bir sigara sarıyordu.

«Carlos! Carlosito! Carlosito!» Küçük kardeşine seslenen Manuel'in gür sesi bir o yandan bir bu yandan, bazen yakından bazen uzaktan geliyordu. Ama cengelin uğultusundan başka kendisine yanıt veren olmuyordu.

Manuel'den esinlenen altı yedi delikanlı, ikili üçlü gruplar yaparak değişik yönlere dağıldılar. Az sonra her yandan bağrışlar işitiliyordu: «Carlosito! Carlosito!» Her haykırıştan sonra birkaç saniye bekleniyor, böylece Carlos'a hem karşılık verebilmesi için zaman bırakılmış oluyor, hem de sesi çok hafif çıksa bile onu işitebilmek olanağı sağlanıyordu. Bu sessizlik anında sanki küçük çocuğu kurtarmaya yardım etmek istercesine cengel bile susuyor gibi oluyordu.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

«Senora! Senora Garcıa? Senora Garcia!» Yeni yetme iki delikanlının sevinçle çınlayan hay-

kırışı bütün öteki sesleri bastırmıştı. Bu genç sesler, sıcak yaz günleri kıraç ovalarda boğucu öğle saatlerinin havasını bir anda değiştiren serin esinti gibi, ortalıktaki ağır atmosfere canlılık vermişti. Bu neşeli, bu ferahlatıcı sesler bir kez daha gecenin içinde zafer borazanları gibi yankılandı. Arkasından bağıra çağıra koşan iki oğlan göründü; köprüyü sanki arkalarından şeytan kovalıyormuş gibi geçip geldiler.

Pompacının karısı rahat bir soluk koyverip, «Nasılmış, gördünüz mü?» diye bağırdı. «Dediğim çıktı işte, oğlanı buldular sonunda. Yüz kez söylemedim mi ben, Carlos gibi bir çocuk kolay kolay kaybolmaz diye? Neyse, çok şükür, her şey yolunda girdi ya.»

Yüzler olağanüstü katılıktaki görünümlerini yitirip yeniden olağan insan yüzlerine dönüştü. Küme küme insanların toplandığı her köşede hızlı hızlı söylenen sözler birbirine karıştı. Herkes bir an önce bir şeyler söylemek istiyor, öncelikle de bu işin böyle olacağını çoktan bildiklerini belirtmeye çalışıyorlardı. Hatta kimisi daha da ileri gidip çocuğun nerde saklı olduğunu zaten bildiklerini söyleyerek böbürleniyordu.

Birkaç kızla birkaç delikanlı yeniden düzlüğün kıyısına çekildiler; çünkü boş yere çıkartılan bunca gürültü artık can sıkıcı olmaya başlamıştı onlar için. Bütün bu heyecan zaten baştan beri saçmalıktı. Yüzlerce insanın toplandığı bir yerde bir çocuğun durup dururken kaybolması olacak iş miydi?

Bayan Garcia yutkundu; epeydir boğazını tıkayan düğüm çözülmüştü. Kurumuş dudaklarını ıslattı. Sanki bir saattir hiç soluk almamış gibi ha-

vayı derin derin içine çekti. Ne var ki, yine de herkesi sarmış bulunan sevincin yarattığı neşeden bir parça uzak kalmaktaydı. Gerçi yüreğinde yeni umutlar çiçekleniyordu, ama kuşkular hâlâ yerinde durmaktaydı. Oğlunu bir daha geri gelmemecesine yitirdiği sanısı içinde öylesine yer etmişti ki, şimdi düşüncesine yeni bir yön vermekte güçlük çekiyordu. Şu anda duyduklarının niteliğini herhalde kendisi de açıkça belirleyebilecek durumda değildi. Yüreğinin derin köşelerinde çöreklenmiş yatan bir şey durmadan kaygılarını beslemekteydi. Kuşkular ile tasaların bir umut kıvılcımı ve bir kıymık inançla karışıp dengelendiği gözlerinden okunmaktaydı.

İki oğlan yanımıza gelmişti. Soluk soluğa, «Senora Garcia,» diye başladılar, «siz oğlunuzu, küçük Carlos'u arıyorsunuz değil mi senora?»

«Evet, evet, elbette onu arıyor. Hepimiz onu arıyoruz bunca zamandır!» Çocuklara yanıt veren Bayan Garcia değil de bizim gruptaki öteki kadınlardı; çocukları bir an önce konuşturmak için onları soru yağmuruna tuttular: «Haydi, çabuk söyleyin, çabuk, nerde saklanıyor?»

Bayan Garcia gözlerini iki çocuğa dikmiş, sanki onlar başka bir evrenden gelmişlermiş gibi bakıp duruyordu.

Çocuklardan daha büyük olanı, «Carlos, Tlalcotitlan'a gitti, hayvanla gitti,» dedi. Koşmaktan soluk soluğa olduğu ve çok da çabuk konuştuğu için birkaç kez kekelemişti.

Küçük olanı da, «Evet, doğru,» diye onayladı. «Doğru konuşuyoruz Senora Garcia, inanın bize.»

Pompacının karısı, «Pekala, öyleyse her şey

yoluna girdi,» diyerek Senora Garcia'nın omuzuna dostça vurdu.

«Deminden beri söylemiyor muyum ben?» diye başka bir kadın söze karıştı. «Bir çocuk hiç öyle hop diye ortadan kaybolabilir mi?»

Erkekler ağızlarını açmamıştı. Çoğu bizi kendi halimize bırakıp ara verdikleri konuşmalarına devam etmek üzere, yine eski gruplarına dönmüştü.

Bayan Garcia zihnini toparlamak için büyük çaba harcıyormuşcasına alnını kırıştırdı. Hiçbir şey söylemeksizin her iki oğlana gözünü kırpmadan bakıyordu. İnsanın içine işleyen bu bakışlar karşısında çocuklar bir parça afalladılar ve iyisi mi biz çekip gidelim diye koşmaya davrandılar. Ama Bayan Garcia bir tanesini kolundan yakalayınca öbürü de olduğu yerde kaldı.

«Siz onun Tlalcotitlan'a gittiğini mi söylüyorsunuz?»

«Evet senora, tamam, öyle dedik.»

«Neye binip gitti oraya?»

«Bir atla senora.»

«Kimin atıyla? Kimin atıyla gitmiş olabilir?»

Garcia bunları iki çocuğa sakin, buz gibi soğuk, neredeyse insanın yüreğine korku salan bir havayla sormuştu. İdam edilmesine ancak bir saat kalmış bir mahkûm, ortaya yeni çıkmış ve ifadesiyle infazı geri bıraktırabilecek önemli bir tanığa bundan farklı biçimde soramazdı.

Delikanlıların hiçbiri yanıt vermeyince, «Kimin atıydı bu?» diye sorusunu yineledi.

Neden sonra çocuklardan büyük olanı konuştu: «Bir çocuk, benden büyük bir çocuk yanımızdan atla geçti. Güzel bir kır ata binmişti.»

Küçük olanı, «Evet, tamam öyle,» diye doğruladı. «Güzel bir kır ata binmişti. Carlos benim yanımda duruyordu; kır atın üstündeki abi dedi ki...»

«Kır attaki çocuk...» diye büyük olanı sürdürdü: «Benimle gelmek istemez misin Carlos? dedi; çok hızlı giderim dedi.»

«Peki, Carlos ne dedi?»

«Carlos, Tlalcotitlan'a mı gidiyorsun diye sordu. Kır atın üstündeki çocuk hiçbir şey demedi, yalnızca başını salladı. O zaman Carlos, işte bu güzel, dedi. Ben de seninle Tlalcotitlan'a gelir ve kendime bonbon alırım; abim bugün Teksas'tan bizi görmeye geldi. Bana da yirmi centavitos verdi. Kır attaki çocuk, iyi öyleyse gel benimle dedi. Atım hızlı koşar, hem de şimşek gibi hızlı. Göz açıp kapayıncaya dek oraya varırız. Bunları söyleyerek küçük Carlos'u çekip atın üstüne oturttu. Sonra da hayvanı sürüp gitti, gözden kayboldular.»

Çocuklardan biri anlatırken duraklayınca, ya da lafın arkasını getiremeyince sözü hemen öbürü alıyordu. Anlattıkları gerçek olmalıydı. Bu yaştaki çocuklar böyle öyküler uyduramazlar.

Bayan Garcia oğlanların yüzünü süzüp durmaktaydı. İkisinin de bakışlarında içtenlik ve açıklık vardı. Kadın bu kez çevresinde duranların yüzlerini incelemeye koyuldu. Bakışları bir kadından öbürüne kayıyor, iyice seçilmeyen yüzler üzerinde bile duruyordu.

O anda Manuel yeniden ortaya çıktı. Delikanlılardan birkaçı gidip olup bitenleri kendisine haber vermişlerdi. Bayan Garcia üvey oğluna şöyle bir baktıktan sonra geri dönüp haykırmaya yakın bir sesle, «İnanmıyorum!» dedi. «Onlara inanmı-

yorum! Carlos burdan böyle çekip gitmez. Asla gitmez; Manuel burda olduğu için gitmez. Onun Pazartesi günü erkenden gideceğini bildiği için gitmez. Manuel'le birlikte geçirebileceği tek saniyeyi bile kaçırmak istemez çünkü. Eğer gerçekten Tlalcotitlan'a gitmek isteseydi, bunu herkesten önce Manuel'e söyler, hatta ondan birlikte gelmesini de isterdi.»

Çocuklardan büyükçe olanı, «Ama biz doğru söylüyoruz,» diye kadını inandırmaya çalıştı. «Carlos gerçekten o çocukla ata binip gitti senora.»

Garcia birden, «Kimdi o çocuk?» diye sordu.

«Tanımıyoruz.»

«Nasıl? Tanımıyorsunuz ha! Daha önce hiç görmediniz mi onu?»

Büyükçe çocuk, «Hayır, hiç görmedik senora,» derken, küçüğü «Ben onu bir kez yüklü bir eşekle burdan geçerken gördüm,» dedi ve hemen ekledi: «Ama hiç durmamıştı, burdan geçenler su içmek için hep durdukları halde o durmayıp gitmişti.»

Pompacı yaklaşıp, «Atın üstündeki çocuk nasıl biriydi?» diye sordu.

O ana dek çocukların her ikisi de her bakımdan kendilerine güvenmekteydiler. Ama bu yeni soruya yanıt bulmaları gerekince, sözleri giderek birbirini tutmamaya, hatta birbiriyle çelişmeye başladı. İkisi de atlı delikanlının nasıl biri olduğunu doğru dürüst anımsayamıyordu. Kızılderili mi, Meksikalı mı, yoksa beyaz mı olduğu sorusuna da, yüzünü iyice görmedik, üstelik ortalık çok karanlıktı, onun için Kızılderili ya da beyaz mı olduğunu kestiremedik diye karşılık verdiler. Hem onlar daha çok güzel ata bakmışlardı, binicisine

değil. Çocukların çevresini saranlar sorularını sürdürüp atın eğerini tanımlamalarını isteyince, bunu da beceremediler. Küçük olanı atta eyer bulunmadığını öne sürerken, büyük bunun tersini savundu. Binicinin kılığını da söyleyemediler. Sıra binicinin Carlos'u ata binmeye çağırdığı zamanı saptamaya gelince iş büsbütün karıştı; onların söylediği saat çocuğun en son görüldüğü saate uygun düşmüyordu. Bu olay saat sekizde geçmiş olmalıydı, oysaki çocuk saat sekize doğru evden çıkmış, Manuel ile babasının bulunduğu düzlüğe bir gelincik gibi koşarak gelmişti. Ondan sonra da kendisini gören olmamıştı.

Tasalı anadan başka orda bulunanların hepsi iki çocuğun anlattıklarına inanmıştı. Hatta birkaç adam yanlarından bazı atlıların geçtiğini gördüklerini, bunlardan birkaçının Tlalcotitlan yönüne gittiğini söylediler. Genellikle herkes iki çocuğun böyle bir öykü uydurmaları, özellikle bu kadar ciddi bir durumda böyle bir şey yapmaları için hiçbir neden olmadığı kanısındaydı.

Baba Garcia uyuşukluğundan sıyrılmıştı. Çevresinde bir at arandı. Atlı yabancı delikanlının Tlalcotitlan'dan da öteye gitmesi ve Carlos'u orda kaderiyle baş başa bırakması da pekala olağandı. Büyükçe çocuklar başka çocuklara, özellikle küçüklere böyle oyunlar hep oynarlardı, bunda şaşılacak bir şey yoktu. Sonrası ne olurdu? Buna da aslında pek fazla kafa yorduğu yoktu.

Tlalcotitlan'da dükkânlar bu saatte çoktan kapanmıştır, sokaklarında ışık da yoktur. Belki de küçük Carlos şu sırada karanlık bir köşede yalnız ve terkedilmiş halde oturmaktaydı. Belki de ağlıyordu, belki de uyuyakalmıştı. Rastlantılar

karşısına iyi insanlar çıkarmışsa, onlara nereli olduğunu bile söyleyemeyecekti, çünkü baba evinin bulunduğu yerin adı yoktu; en iyi haritalar bile burasını göstermiyordu. Burası, ırmak kıyısında birkaç kulübe topluluğuydu; benzeri yerleşme noktalarından ise ülkede binlercesi vardı.

Garcia'nın birden davranması, bir ata eğer vurup üstüne atlaması, cengelin içinden geçen en iyi, en kestirme patikanın hangisi olduğu konusunda bir yığın öğüdü can kulağıyla dinlemesi karısında yeni yeni umutlar uyandırmıştı.

Bu umutlar gerçekte içini kemiren düşüncelerinden ancak birkaç dakika için uzaklaşmasını sağlamaktaysa da, yine de buna dört elle sarılmaktan başka çare bulamıyordu. Biricik oğlunu bulmak için kocasının bir şeyler yapmaya kalkışmasından rahatlık duyuyordu. Öteki kadınlarla birlikte bir peykeye oturdu; az sonra her zamanki gibi havadan sudan bir söyleşinin içine dalmış bulunuyordu.

Manuel bir ağaca yaslanmış durmaktaydı. O anda içinde kızlarla yarenlik yapmak için en küçük bir istek bile kalmamıştı; oysa gergin hava artık geçiştirildiğinden ötürü öteki delikanlıların hepsi yalnızca kızlarla ilgilenir olmuşlardı. Ne var ki, bu isteksizlik uzun sürmedi. Birkaç dakika sonra kendisini bekleyen güzel kıza doğru ağır adımlarla yaklaştı, birlikte koyu gölgelerin içine daldılar.

Sleigh bütün bu olup bitenlerle pek ilgilenmemişti. Onu bu umursamazlıktan sıyıracak olayın nasıl bir şey olması gerektiğini bilmek için neler vermezdim. Kimi zaman onun düpedüz düşünmeye üşendiği kanısına varıyordum. Sonra da

herhalde hiçbir şeyi, hatta kendi ölümünü bile trajik görmeyen çok olgun biri olabileceğini düşünüyordum. Sığırlarıyla ilgileniyordu, bunu kabul etmeliydim. Kimi zaman bu ilgisi bile bende kuşku uyandırıyordu. Belki de hayvanlarla ilgilenişi yalnızca bu iş için ona para verilişindendi. Ancak sığırlara karşı belli etmek istemediği gizli bir tutku da olabilirdi yüreğinde. Az önceki genel heyecan doruk noktasına vardığı zaman, eve gidip kayıp ineğin dönüp dönmediğine bir bakmak istediğini söylemiş ve gitmişti de. Sonra da tam zamanında, iki oğlan sorguya çekilirken dönmüş, Garcia'ya at bulmasında ve eyerlemesinde yardım etmişti.

Şimdi de yanı başımda duruyordu. Her zamanki yorgun edasıyla, lânet olasıca ineğin hâlâ dönmediğini ve nerelerde sürttüğünü öğrenmek için her şeyini verebileceğini anlatmaya başladı.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Birden bir delikanlı Manuel'e seslendi. Az sonra Manuel karanlıklardan ortaya çıkmıştı. Delikanlının ne diyeceğini işitmek için yanlarına yaklaştım.

Delikanlı, «Carlos'un Tlalcotitlan'a atla gittiği doğru değil,» dedi. «Bir başka çocukla Pacheco'ya gittiğini çok iyi biliyorum. Hem atla değil, eşekle.»

Manuel kuşkulu kuşkulu, «Gözünle gördün mü?» diye sordu.

«Elbette. Görmesem söyler miyim? Yoksa beni yalancının biri mi sanıyorsun? Ya da başka bir bildiğin mi var?»

«Peki, niye hemen söylemedin?»

«Neden mi? Ötekilerin size neler anlattığından haberim yoktu ki...»

Bayan Garcia delikanlının son sözlerini işitmişti. Yerinden fırlayıp genci omuzundan yakaladı. «Neler anlattın az önce?» diye bağırdı.

Delikanlı her şeyi bir kez daha baştan anlattı ve bütün azizlerin üstüne yeminler ederek Carlos'u başka bir çocukla birlikte eşek sırtında, hem de Pacheco yolunda giderken gördüğünü söyledi.

Bayan Garcia'nın başı önüne düştü. Bütün bedeni kanı çekilmişcesine sarsıldı. Ağzı alabildiğine açılmış, gözleri bir delininki gibi çakmak çakmak olmuştu.

Pompa ustası kolundan tutup şöyle bir sarstı. «Ne oluyorsun Carmelita,» dedi, «hemen heyecana kapılma böyle. Kendine gel. Koyverme kendini. Hele bir yol bekle, kocan Tlalcotitlan'dan dönsün bakalım. O zamana dek hiçbir şey, gerçekten hiçbir şey yapamazsın.»

Kadın susuyordu. Söylenenleri işitmediği açıkça belliydi.

Kamp kurmuş katır sürücülerinden biri, «Ben Pacheco yolunu iyi bilirim,» dedi, «gündüzün korkunçtur, geceleri ise on kat daha berbat bir yer olur. Yolu bilmeyenin bu karanlıkta ordan sağ salim geçme şansı yoktur. Buna karşın eğer bana biriniz bir katır verirse, atla olmaz bu iş, evet, bir katır verilirse Pacheco'ya gider ve çocuk orda mı değil mi anlarım. Bizim katırlar çok yorgun. Onlardan hiçbirini alamam. Hele bu yola hiç alamam.»

Birisi hemen bir katır getirdi. Adam üstüne binmişti ki, eşekli bir genç çıktı ortaya, kendisine

yol arkadaşlığı önerdi. Söylediğine göre o da yolu iyi biliyormuş.

İkisi birlikte yola koyuldular. Pompa ustası arkalarından, «Yeterince kibritiniz var mı?» diye bağırdı. Nasıl olsa kibrit kullanacaklarını, özellikle o berbat keçiyolunun zahmetli kesimlerinde ışık yakmak zorunda kalacaklarını biliyordu.

«Var, var!» diye karşılık verdiler.

Bayan Garcia iki süvarinin içine dalıp kaybolduğu karanlıklara doğru baktı. Parmaklarını saçlarını yolarcasına başında dolaştırdı ve sonra tekrar pompacının kulübesine yöneldi. Birkaç dakika içinde parlamış olan umut kıvılcımı sönüvermişti. Gerçi hiçbir zaman büyük umutlara kapılmamıştı, ama şimdi çocuğun ilk kaybolduğu an benliğini sarmış olan duruma yeniden düşmüş bulunuyordu.

Yeryüzünde hiç kimsenin bilemeyeceği şeyi, o, bir ana olarak kesinlikle bilmekteydi. Yavrusu bir daha asla geri gelmeyecekti! Yürek ve içgüdü, sıradan insanın, bir Kızılderili ananın içgüdüsü, ona gerçeği söylüyordu. Varsın herkes bir şeyler umut etsin, kendisi artık umudunu yitirmişti. Duyguları hiçbir zaman onu aldatmamıştı; aklını yitirmemek için kendi kendini bir parça kandırmaya çabalamaktan başka bir şey yapmış değildi.

Ve şu anda, kendinden emin olduğu şu anda, yeniden toparlanıyor ve gözlerinde yanan çakmak çakmak alev kayboluyordu. Kahramanca bir karar vermişçesine olduğu yerde doğruldu, dimdik durdu. Bir şeyler yapılmalıydı. Çocuğu için bir şeyler yapması gerekiyordu. Yitirilecek zaman yoktu. Ne olursa olsun Carlos'unu bir daha görmeli, onu bir kez daha kollarında tutmalı.

göğsüne bastırıp tatlı yüzünü öpücüklere boğmalıydı. Onu bulmalıydı, onu şeytanın pençesinden çekip çıkarmalıydı. Ne olursa olsun, ondan geriye ne kalmış bulunursa bulunsun yavrusuna kavuşmak istiyordu.

Kararlı adımlarla köprüden geçip kulübesine doğru koştu. Az sonra ırmağın karşı yakasında elinde bir fenerle fundalıkların arasında dolanmaya başlamıştı. Fundalıkların içinde bir kaybolup bir görünüyordu. Sonra kıyıda yeniden ortaya çıktı. Elindeki fener ileri geri sallanıyor, kolunu suyun üstüne doğru alabildiğine uzatıyordu. Çocuğuna yaralı yüreciğinden gelen en tatlı takma adlarla seslenmekteydi. Bütün bunlar insanda ürkütücü izlenimler uyandırıyor, herkes onun koparacağı korkunç çığlığı bekliyordu.

Arada sırada kıyıda kıpırdamadan duruyor, ne yapması gerektiğini düşünüyordu. Kolunu ağır ağır aşağı indirdi. Sağ elinde tuttuğu fenerin ışığı giysisinde ışıldadı. Yüzünün bir bölümü gölgede kalmıştı. Ve bu yüz o güne dek gördüğüm yüzlerin hepsinden bambaşkaydı. Böylesine bir yüz ancak doğaya üstün gelmek isteyen çılgın bir ressamın yaratabileceği bir tabloda görülebilirdi.

Bizim yakadaki insanlar ırmak kıyısına doluşmuşlardı. Elinde feneri çocuğunu arayan anaya bakıyorlardı; bir yanda bir ana, öte yanda insanlar, arada koca ırmak. Birbirine karşı iki dünya. Biri acı ve tasa, öbürü yardım etmeye hazır, ama yine de bu acımasız felaketin başka birinin başına gelmiş olmasından ötürü bir parça sevinçli.

Birkaç adam köprüyü geçip yapayalnız anaya yardıma gitti. Gelişigüzel çalılıkları ve ırmak kı-

yısındaki sazlıkları dolaşmaya koyuldular. Çocuğu oralarda bulacaklarına aslında kendileri de inanmıyorlar, anaya kendisine yardım için ellerinden geleni yapmaya hazır olduklarını göstermek istiyorlardı yalnız.

Bir süre sonra ana yanımıza döndü. Köprünün üzerinden geçerken feneri suyun üstüne doğru tuttu, ama ışık çamurlu sarı suya varmadı bile.

Pompacının karısı onu karşılamaya çıkıp elini omuzuna koyarak, «Hele bir bekleyelim, sevgili Carmelita,» dedi. «Hiçbir şeyi kesinlikle bilmediğimize göre ne diye bu kadar acı çekelim? Gel, biz de oturalım, üzülüp durmayı da bırak artık. Boş yere kafanı yorup durma. Carloscuğun o çocukla gitmiştir, hiç kuşkusuz. Besbelli bir şey bu. Hele adamlar bir geri dönsünler, hele hiçbir iz bulamadık desinler, ondan sonra kaygılanmaya hakkımız olabilir. Ama ben eminim, oğlanı bulup getireceklerdir. Şu anda bizim yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Korkup durmak da anlamsız. Şimdilik yapılacak tek şey var: Beklemek.»

«Carlos bir yere gitmedi,» dedi ana; sesi kararlı ve güvenli çıkmıştı. «Manuel evdeyken bir yere gitmez o.»

«Ama Carmelita! Kim dedi peki bunu? Çocuklar... Ah güzel Tanrım!» Pompacının karısı güldü. «Sende topu topu bir tanecik var. Bu yumurcakları yeterince tanıdığını söyleyebilir misin? Ben senden çok daha iyi bilirim onları. Bende beş tane var çünkü. İnsanın düşünde bile göremeyeceği şeyleri yapar bu keratalar.»

Bayan Garcia fenerini yere koydu. Başını ırmaktan yana çevirip yorgun, tasalı gözlerle karanlığa baktı. Sonra yeniden kadınlara döndü; tek

laf etmeksizin teker teker hepsini süzdü. Çevresi gürültücü komşuları ve dostlarıyla dolu olmasına karşın kendisini yeryüzünde tek başına kalmış gibi hissediyordu. Başını öne eğip birkaç saniye gözlerini yumdu. Sonra birden dikilip, «Yavrum ırmağa düştü! Boğuldu!» diye haykırdı.

Herkes susmuş, sanki yıldırım çarpmış gibi donup kalmıştı. Birkaç kadın istavroz çıkardı. Pompacının karısı ne diyeceğini şaşırmıştı, sonunda soluk soluğa, «Carmelita,» diye bağırdı, «Tanrı aşkına, Kutsal Meryem ve oğlu Kutsal İsa aşkına günaha girme! Böylesine korkunç bir şeyi nasıl söylersin? Aklını mı kaçırdın kadın? Kendine gel! Toparlan!»

Bayan Garcia derin derin içini çekti. Birden yarım saatten beri boğacakmış gibi gırtlağını tıkayan düğümden kurtulduğunu farketmişti. Boynunu uzatıp başını büyük bir çember çizercesine döndürdü; çevresindeki kötü ruhlardan kurtulmak ister gibiydi. Gözlerinde vurdumduymazlığa yakın soğukkanlı bir hava belirdi. Sonunda benliğine yeniden egemen olmayı başarmıştı.

Herkes kafasına darbe yemişçesine orda dinelip dururken Garcia konuşmaya başladı; öyle düzgün, öyle derli toplu konuşuyordu ki, insanda daha önce öğretilenleri ezbere söylüyormuş gibi bir izlenim uyandırıyordu. Bütün korkularını gönlünce dile getirmekteydi. Onun için de böyle çabuk çabuk konuşuyordu. Çocuğun kayboluşuyla ilgili olarak aklından neler geçirmişse, hepsini bir bir sıralamaya koyulmuştu.

«Bu akşam nedense pek afacanlaşmıştı. Öğleden sonra başladı bu hali. Oğlanı hiç böyle görmemiştim. Haşarı, ele avuca sığmaz, yerinde dur-

maz olmuştu. Bir kazığa zincirleseydim, eminim zincirini koparırdı. Öylesine hırçınlaşmıştı. Adeta ne yaptığını, nereye koştuğunu bilmez olmuştu. İki dakikadan fazla tutamıyordum evin içinde. Hemen Manuel'in yanına koşmak istiyor, sonra da yerinden fırlayıp kasırga gibi seğirtiyordu. Köprüye giden yolu da, köprüyü de çok iyi bilirdi, belki de hepimizden daha iyi. Koşmasını öğrendi öğreneli hep bu yolda koşup durmuştu çünkü. Bugün de yine bu yolda koşmuştur, aklına köprüden düşebileceğini getirmeden koşmuştur. Oysa gözleri bağlı bile geçerdi bu köprüden. Ama bu kez küçük ayaklarında yeni pabuçları vardı; derisi parlak, cilalı, zarif pabuçlar. Bu pabuçlardan dolayı kurumundan geçilmiyordu. Gelgelelim bu pabuçları giyeli ona bir hal olmuştu, eskisi gibi değildi artık. Yavrucuk nerden bilebilirdi bunu. Yalınayak koştuğu zamanki gibi sağlam adım atamıyordu artık, bacakları da eski gücünde değildi. Pabuç giymekle her şeyin böyle değişebileceğini bir çocuk nasıl farketsin? Ben bile bu akşam köprüden geçerken az kalsın aşağı düşecektim. Pompa ustasının evinde asılı feneri gördüm ve dosdoğru bu ışığa yürümeye başladım. Ne zaman ayağım köprünün pervazına çarptı da kapaklanacak gibi oldum, ancak o zaman köprünün dosdoğru uzanmadığını, aksine biraz sağa doğru kaçtığı aklıma geldi. Sonra da şunu düşündüm: Bizim oğlan ilerisini gerisini düşünmeden kasırga gibi köprüden geçerse, o afacanlığıyla geçse geçse ancak böyle geçeceğine göre, mutlaka pervaza ayağı çarpar ve ırmağa düşerdi. Onun için buraya gelir gelmez ilk işim çocuğu sormak oldu. Köprüde başıma böyle bir şey gelmeseydi, elbette

ben de bunu düşünmeyecektim. Ve inanın bana, oğlumu sorup da kimse onu gördüğünü söylemeyince, bir anda çok geç kaldığımı anladım. Çünkü yüreğim birden derin bir acıyla yanmıştı.»

Bu uzun konuşması sırasında kimse ananın sözünü kesmemişti. Birkaç dakika herkes derin bir suskunluk içinde kaldı. Herkes ananın ağzından duyduğu şeyleri düşünmekteydi. Akıl yürütme biçimi baştan sona öylesine kendine özgüydü ki, ordakilerin çoğu her şeyin gerçekten ananın anlattığı gibi olması gerektiğine inanmaya başlamıştı. İlk söze başlayan pompacının karısı oldu. «Şimdi bir de beni dinle Carmelita! Bize anlattıkların baştan sona olağandışı. Aklını başına toplamalısın. Olmaz böyle şey. Çocuk gerçekten köprüden yuvarlanıp suya düşseydi, elbette birimizden biri farkederdi. Bir şapırtı sesi, bir cumburdama filan işitilirdi. Besbelli bir şey bu.»

Köprüden ırmağa yuvarlanma... Bir şapırtı, bir cumburdama... Yan gözle Sleigh'e baktım. aynı anda onun da bana bakan gözleriyle karşılaştım. Nedense ikimizde de bir şey söylemek isteği uyanmamıştı.

Bir adam, «Hayır, hayır, olacak iş değil bu,» dedi, «duyardık böyle bir şeyi. Bir çocuk suya düşseydi, bir ses çıkardı elbette, sessiz sedasız olur mu hiç? İçinizde böyle bir ses işiten var mı? Ben işitmedim. Hem onun gibi bir çocuk suya düşsün de bağırmasın, olmaz bu olamaz. Mutlaka yardım çağırır, var gücüyle haykırırdı. Elini kolunu suya vurur, öyle bir şamata koparırdı ki, bir mil ötede bile işitmeyen kalmazdı. Hayır, hayır, kimse bana onun suya düştüğünü söylemesin, aklım almaz bunu.»

Pompa ustası, «Öyle ya,» dedi, «elbette bağırırdı. Ben bu çocuğu bilirim, izin verin de bildiğimi söyleyeyim. Bütün yıl boyunca buraya yüzmeye gelmediği tek bir gün olmamıştı. Suya girince de öyle kulaç atar, öyle patırtı yapardı ki, ırmağı baştan başa kendine kıralamış sanırsın. Suyun içinde bir balık gibi yüzerdi, kendine güvene güvene. İster ayağında pabuç olsun, ister olmasın, sudan çıkmayı becerecek çocuktu bu oğlan. Eğer herhangi bir nedenle bunu başaramayacağını anladı mı, o zaman da şeytanlar gibi yaygara koparırdı mutlaka.»

Bayan Garcia bu sözleri can kulağıyla dinliyordu. Bir kez olsun öteki lerin sözünü kesmedi. Şu anda oğlunu savunması gerektiği kanısındaydı: «Elbette sudan çıkmayı becerirdi, hem de tek başına. Bağıracağı da doğru. Ama nasıl bağırsın? Ayağında yeni pabuçları vardı, bacaklarına güvenemiyordu. Koşabildiği kadar hızla köprünün üstünden geçti, aklı hep Manuel'deydi. Birden ayakkabısıyla pervaza çarptı. Yalınayak olsaydı, ne yapar yapar dengesini korurdu, ama tabanları kaygandı. Daha ne olduğunu bile anlayamadan tökezledi, başını köprünün kenarına ya da kazıklardan birine çarptı. Bir anda bayıldı, kendine gelmeden suyun içine düşmüştü bile. Gırtlağına dek suya gömülünce, ne soluk alabildi, ne de yardım çağırabildi.»

Bayan Garcia görüşünü bu şekilde ileri sürmekle hiçbir zaman saçma düşüncelere saplanmamış olduğunu da göstermiş bulunuyordu. Birden sessizleşti. Artık ağzını bıçak açmıyordu. Kimse de bu işin başka türlü olabileceğini söyleyip aklını çelemezdi. Biliyordu, oğlunun suyun

dibinde yatmakta olduğunu biliyordu; yapılması gereken onu ordan çıkartmaktı. Şu anda kafasının içinde sadece bu işin nasıl yapılacağı düşüncesi dolanıp durmaktaydı.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ne var ki, ordakilerin hiçbiri bu kanıda değildi. Ananın bütün bunları kendinden geçmiş bir halde olduğu için hayalinde canlandırdığını söylüyorlardı. İçlerinden biri Carlos'un ırmağa düşmüş olması gerektiği sırada köprünün üstünde oturan ve şarkı söyleyen gençleri anımsadı. Gençler ise hiçbir şey görmediklerini, hiçbir şey işitmediklerini söylediler. Beri tarafta köprünün başında yüzleri suya dönük oturmuşlar, akılları fikirleri yalnızca şarkılardaymış; ancak, kendileri farketmeden çocuk ırmağa düşemezmiş. Düşemeyeceğinden de kesinlikle eminmişler, bununla birlikte gecenin çok karanlık olduğunu, topu topu yarım köprü boyu ötede olsa bile çocuğu göremeyeceklerini de belirttiler. Suda şapırtı çıkaracak bir sese de pek dikkat edemezlermiş. Çünkü şarkıya dalmışlar. Sonra sinek ve sivrisinek yakalamak için sudan sıçrayan balıklar da aynı sesi çıkarırlarmış.

Pompacının karısı, «Nasılmış, işittin ya Carmelita?» dedi. «Bak! Bütün gece köprüde oturan gençler hiçbir şey işitmemişler, kuşku uyandırıcı en küçük bir ses bile işitmemişler. Görüyorsun ya dipsiz kuruntulara kapılmak boşunaymış. Bu iş senin sandığın gibi öyle kolayca olacak şey değil.»

Bayan Garcia susuyordu.

Herkes onu yanıldığına inandırmak için değişik görüşler ileri sürmekteydi. Hiçbiri doğru değildi.

Konuşmalara katılmadığımı farkeden birkaç adam başıma toplanıp ne düşündüğümü sordular.

Çocuğun nerde oldğunu biliyordum ben, Sleigh de biliyordu. Benim yerime adamlara yanıt vermek istercesine omuzlarını nasıl silktiğini gördüm. Bunun üzerine, «Ne diyeyim amigolar,» dedim. «Buralarda küçük oğlanan saklanabileceği mağara, ağaç kovuğu gibi nasıl yerler var bilmiyorum. Bu durumda ne söyleyebilirim ki? Irmağa gelince, herkes düşebilir oraya, bir çocuk niye düşmesin?»

«O halde siz gerçekten onun suya düşmüş olabileceğine inanıyor musunuz?»

«Ne düşündüğümü söyledim. Olabilir. Şu yeryüzünde her şey olabilir. Üstelik çocuğun suya düşmesi de pekala akla yakın bir şey. Su olan yerde, ister istemez her zaman içine düşebilecek birisi bulunur. Su varsa, düşecek kimse de var demektir.»

Yanı başımda duran bir adam, «Senor haklı,» dedi, «unuttunuz mu yoksa, bu ırmakta geçen yıl adam boğulmadı mı? Hem burdan üç kilometre ötede. Kulübesini oraya kuran, soğan salata yetiştirip pazarda satan Mısırlıyı söylüyorum.»

Bir başkası, «Evet,» dedi, «çok iyi biliyorum bu olayı. Ama o iş başka türlüydü. Mısırlı ırmakta yıkanıyordu, herhalde ya derin bir yere gitti, ya da bir anafora filan kapıldı. Suyun içine battı, bir daha da yukarı çıkmadı.»

Yaşlı bir Kızılderili bize doğru geldi. Yanıma

sokulup bana, «Ne düşünüyorsunuz senor?» diye sordu. «Ne yapabiliriz, ne yapmamız gerek?»

Aşağı yukarı elliye yakın insan bu konuyu konuşmuş, tartışmış, ama o ana dek hiçbiri ne yapılabileceği konusunda bir şey söylememişti. İlk kez buna değinen yaşlı Kızılderili oluyordu.

«Bana sorarsanız, köprünün iki ucunda ırmağın aranmasını öneririm. Bir parça da şöyle elli metre kadar akıntı aşağı gidilip iyice aranmalı. Çocuk gerçekten suya düşmüşse mutlaka buluruz. Hiç değilse ne olduğunu anlarız. Eğer onu aramak için gidenler döner de iki yerde de bulamadıklarını söylerler ve bu arada biz de ırmaktan bir şey çıkaramazsak, o zaman da bütün cengeli aramamız gerekecektir.»

Bayan Garcia birden köprüye yürüdü. Elinde fenerle köprünün öbür ucuna dek gidip durdu. Köprünün pervazına yanaşıp fenerini gücünün yettiğince suyun üstüne doğru uzattı. Birden korkunç bir çığlık kopardı.

Birkaç delikanlı hemen yanına seğirttiyse de, az sonra geri döndüler; alınlarını göstererek, «Senora aklını oynatmış,» dediler, «suyun içinde görünen hiçbir şey yok.»

Gençler haklıydı. Çünkü çocuk Garcia'nın durduğu yerde ırmağın içinde olsa bile, su o kadar çamurlu, fenerin ışığı da o kadar cılızdı ki, kadının bunu görmesi olanağı yoktu. Ama yine de Garcia çığlık atmaktan geri durmuyordu. Ağlamaklı bir sesle uzun uzun haykırıyor, bu haykırışı daha bitmeden yeni bir haykırışa başlıyordu. Her seferinde haykırışları biraz daha uzun, biraz daha yürek paralayıcı oluyordu. Sevilen bir insanın ölümüne yanan Kızılderili kadınları

böyle ağlarlardı. Aslında bu bir ağlayış değil, daha çok bir uluma, gökyüzüne karşı bir suçlama çığlığı, eşini ya da yavrusunu yitirmiş bir hayvanın ulumasıydı. Yine de bu kendine özgü uluyuşta, bir beyazın sessizce hıçkırışında dile gelen aynı yürek sancısının ses verdiğini hissediyordum.

Öteki kadınlar da çocuğun boğulduğu kanısına varmışçasına Garcia'nın ağıt çığlığını onaylamaktaydılar. Ve bunu çok doğal bir şeymiş gibi yapıyorlardı. Çünkü onlar da birer anaydı; ancak ana olan bir başka ananın acısını, acıdan kahroluşunu bütün yüreği ve bütün ruhuyla böylesine anlayabilir; ancak ana olan bir ananın, sevdiği bir insanı yitirdiğinde nasıl acı çekebileceğini bilebilir. Çünkü bir ana felâkete uğrarsa, aynı anda yeryüzündeki bütün öteki analar da aynı felâkete uğramış gibi olurlar. Sonsuza dek bu hep böyle sürüp gidecektir. Hiçbir zaman yalnızca bir kadın, Orta Amerika cengelinde yalnızca bir Garcia korkunç acılarıyla baş başa kalmaz. Burda acı çeken yalnızca bir kadın değildir, burda ağlayan yeryüzünün bütün kadınlarıdır.

Öte yandan, bu kadınlar çocuğun öldüğü kanısında da değildiler. Birkaçı sanki kendi çocukları da tehlikedeymiş gibi seslenip onları yanlarına çağırdılar; yavrularını dünyada onlara verebilecekleri en güvenceli yer olan göğüslerine bastırdılar. İki adam köprüyü geçip Garcia'yı ellerinden geldiğince tatlılık ve sevecenlikle davranarak bizim tarafa getirdi. Kadını pompacının evinin önündeki bir sıraya oturttular.

Pompacının karısı Garcia'ya içmesi için su verdi; yanına oturup bir anne gibi saçlarını okşa-

maya, arada bir de şalının ucuyla gözyaşlarını silmeye koyuldu.

Adamlar halka olmuş dikiliyorlar ve hâlâ bu durumda ne yapılması, nasıl davranılması gerektiğini bilemiyorlardı. Çocuğunu yitirmiş ve şimdi kendisine gösterilen bütün yakınlığa karşın dünyada yapayalnız olan bir ananın yanında kendilerini hiç de rahat hissetmiyorlardı. Niteliğini kestiremedikleri bir suçluluk duygusunun baskısı altındaydılar; oldukları yerde dolanıp duruyor, bir şeyler yapma olanaklarını arıyorlardı. Giderek hoşnutsuzluk öylesine dayanılmaz oldu ki, yeryüzündeki bütün erkekler kendilerini gereksiz hissettikleri zaman ne yaparlarsa, onlar da onu yapmaya başladılar. Gerçi belirli bir hedeften yoksundular, ama yine de büyük bir çabayla işe koyuldular.

İşi yönetecek birini beklemeden ordan oraya karıncalar gibi koşuşuyorlardı. Pek az konuşmaktaydılar. Birkaçı odun taşıyor, başkaları keskin satırlarını alıp taze odun getirmek için fundalığa gidiyordu. Irmağın her iki kıyısında kocaman odun ateşleri yakıldı. Öyle yerlerde yakılmışlardı ki, köprünün her iki yakasını aydınlatmaktaydılar. Birisi soyunup ırmağa girdi. Köprü boyunca dalıp çıkmaya başladı. Tehlikeli bir girişimdi bu, bir bakıma ölümle oyun oynamaktı.

Irmak yatağı bataktı ve sarmaşık cinsinden türlü türlü bitkilerle doluydu. Tropikal su çalıları da vardı; bunlara ayrıca ırmağın yukarı kesiminden koparak gelmiş ve köprü kazıklarının aralarını kaplamış başka otlar da katılmıştı. Bu sualtı cengelinde yılanlar, yengeçler, küçük tim-

sahlar kaynaşıyordu, yüzlerce çeşit başka su yaratıkları da cabası.

Yüzeyde kalmak koşuluyla ırmakta yüzmenin pek tehlikesi yoktu. Ama dalmaya kalkışanın başına neler gelebileceğini ancak Tanrı bilebilirdi. Durum böyle olduğu halde birkaç dakika sonra ikinci bir adamın daha soyunduğu görüldü. Bu da ırmağın içinde dalıp çıkmaya başladı. Kısa bir süre sonra suyun içinde tunç derili insanların sayısı altı olmuştu.

Köprünün üstü ve kıyılar, çocuğu arayan çıplak adamları görmek isteyen kadınlar ve kızlarla dolmuştu. Suyun içindekilerin çoğu aile babası erkeklerdi; böyle oldukları halde, yağsız, sırım gibi vücutlarıyla çok genç görünüyor, sanki altın iplikten örülmüş ince, parlak trikolar giymişler gibi bir izlenim uyandırıyorlardı. Başlarını sudan çıkarınca uzun, sık saçları daha sık, daha kara görünmekteydi. Derin soluklar alarak, erkekli kadınlı kalabalığın kendilerini seyrettiği köprüye bakıyorlardı.

Tek söz etmiyorlardı.

Yine de koyu kahverengi gözlerinde, söylenmemiş sorulara verdikleri karşılığı okumak hiç de güç değildi: «Nada, nada! Yok, yok!»

Sudaki dalgıçlara bir de beyaz saçlı, çok yaşlı bir Kızılderili daha katılmıştı. Vücudu gerçi çok düzgün ve dinçti, ama ötekiler gibi pek öyle güçlü ve kaslı değildi. Derisi de öyle altındanmış gibi parlamıyordu. Göğüs kafesi de pek o kadar sağlam görünmemekteydi. Gençler gibi uzun süre suyun altında kalamıyordu, ama içlerinden biri yorulmaya başladı mı, onu yeniden gayrete getiren hep bu ihtiyar oluyordu.

Elinde ucuna kement bağlı uzun bir demir kancayla pompa ustası köprüye geldi. Ağır adımlarla kıyıdan yürüyor, kancayı ikide bir suya daldırıp ırmağın dibini tarıyordu. Bir şey bulduğu kanısına vardıkça da kancayı yukarı çekiyordu. Ama bulduğu yalnızca birkaç ot topağı ya da bir dal parçası oluyordu.

Sleigh hâlâ pompanın yanında durmaktaydı. Yanına gidip, «Bir kayığımız olsaydı çok işe yarardı,» dedim. «Pompacının kayığı olmaması ne aksilik.»

«Akıntı yukarı biraz ötede bir tane var,» dedi. «Bir Hollandalının; orada tavuk ve domates yetiştiriyor, ama tek kuruş kazandığı yok. Onun bir kayığı var. kendisi yaptı hem de. Fakat burdan beş kilometre ötede, belki de altı. Üstelik yolu da öyle berbattır ki, gündüz olmadan gidilemez.»

Birlikte başka bir grubun yanına gittik. Sleigh hemen çocukla ilgisi olmayan bambaşka şeylerden konuşmaya başladı. Böylesi daha iyiydi. İnsan durmadan aynı şeyi konuşamaz. Şu anda çocuk ölmüş olsun ya da olmasın, yaşam yine de sürüp gidecektir elbette.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Insanın soluğunu kesen, olağanüstü güzellikte, eşsiz bir tabloydu bu. Cıvıl cıvıl yaşama sevinciyle doluydu. Renklerin her türlüsüyle oyunlar yapıyor, ardı arkası kesilmeksizin sürüp gidiyordu. Irmağın her iki kıyısında koca koca ateşler yanmaktaydı. Alevleri gökyüzüne doğru boy atıyor ve bu alevler gecenin hafif esintisinde çatal

çatal dil veriyordu. Kimi uzun, kimi kısa, kimi kalın, kimi ince türlü biçimlerde gölgeler ordan oraya sessizce kayıveriyor, toprağın üstünde oynaşıyor, köprü boyunca suyun üzerinde koşuyor, cengelin karanlık duvarının başladığı yerde yitip gidiyordu. Ancak bu yitiş topu topu birkaç saniye sürüyor, gölgeler yeniden ortaya çıkıyorlardı. Köprünün üstünde yirmi, yirmi beş kadar adamla delikanlı sıra olmuş durmaktaydı. Ellerindeki meşaleleri ve yanan sopaları suyun üstüne tutuyorlardı. Kıyı boyunca karacalar gibi ordan oraya koşuşan başka insanlar da vardı. Bunlar yeni meşaleler tutuşturuyorlar, ya da ışık isteyen bir dalgıcı aydınlatmaya çalışıyorlardı. Bayraklar gibi havada dalgalanan uzun uzun duman sütunları meşale taşıyanların yolunu belli ediyordu.

Tunç derili adamlarla delikanlılar yanan ateşlere durmadan taze odunlar atmaktaydılar. Binlerce, milyonlarca kıvılcımdan oluşan ışıltılı kümeler karanlık gecenin göğüne doğru yükseliyordu. Köprünün kimi yerlerinde gençler diz çökmüştü. Meşaleleriyle köprüden aşağıya sarkmışlardı; çamurlu suyun içinden ise ikide bir ıpıslak bir siyah perçem ortaya çıkıveriyordu.

En ucuzundan olsa da yine canlı, yine gözalıcı giysileri içinde kadınlarla kızlar, saçlarında çiçekten taçları, göğüslerinde ve kemerlerinde çiçek demetleriyle köprünün üstünde bir yukarı bir aşağı gidip gelmekteydiler. Birçoğunun kucağında bebeler vardı; kimileriyse çocuklarının ellerinden tutmuşlardı. Zaman zaman birisi seslenince, onun önemli bir şey gördüğünü ya da bulduğunu sanan beş altı kişi hemen o yana doğru seğirtiyordu.

Dumanlar başlarımızın üzerinden küçük bu-

lutlar ve kopuk kopuk yığınlar halinde geçip gitmekteydiler. Kimi ürkütücü acayip gece kuşları, kimi aynı anda hem bir bedene bürünüp hem yeniden kayboluveren ruhları andırıyordu.

Su sanki ırmağın üstü binlerce altın parayla kaplanmış gibi görünmekteydi. Bu altın akıntının içine esmer tenli, çıplak insanlar atlıyordu. Sonra yine su yüzüne çıkıp köprünün kazıklarından birine yüzüyor, yüzlerindeki suyu silerek, sık siyah saçlarını silkeliyorlardı. Şurda bir dalgıç bir eliyle kazıklardan birine sıkıca tutunmuş, öteki eliyle ayağındaki dikenleri ayıklıyordu. Bir başkası sudan çıkmış, elini ayağını ısıtmak için ateşlerden birine yanaşmıştı. Sırtını ırmağa verdi, yüzünü alevlere çevirerek kollarını öne uzattı, bir arkadaşı ıslak dudaklarına yanan bir sigara tutuştururken, kendisi de ellerini hızlı hızlı ovuşturmaya koyuldu.

Bir çocuk uykusundan uyanmış mızmızlanıyordu. Onun sesine uyanan bir başkası avaz avaz bağırmaya başladı. Anneleri hemen yanlarına koşup, ikisini birden kucaklarına aldılar.

Bu arada çocukların hemen hepsi uykuya dalmış bulunuyordu. Kapıların önünde yere uzanmışlar, ikişer üçer kişilik gruplar halinde birbirlerine sokulmuşlardı. Böylece hem ısınmış oluyorlar, hem de kendilerini daha güvence altında hissediyorlardı. Kimileri örtülere sarınmıştı, uzaktan kesilmiş odunlara benziyorlardı. Bir bölümü eğerlerin altına konulan velenselerin üstüne yatmış, bir bölümü de eski şeker çuvallarının üstünde uyuyordu.

Daha büyük çocuklar bütün bu olup bitenlerden kendilerine eğlence payı çıkarmaktaydılar.

Arayıcıları seyrediyor, ya da hangi dalgıcın suyun altında daha çok kalacağı konusunda birbirleriyle bahse tutuşuyorlardı. Kimisi de daha çok ateşler ve meşalelerle ilgilenmekteydi. Yeni yetmelerden birkaç şakacı ise daha küçük oğlanlarla kızlara takılıp durmaktaydı. Müzik yapmak fırsatını hiç bulamamış bir iki oğlan ise dalgıçların ırmak kıyısında bıraktığı pantolonlarından aşırdıkları ağız mızıkalarıyla yüksek yeteneklerini gösterme çabasına koyulmuşlardı.

Herkes kendine göre bir oyalanma yolu tutturmuş gidiyordu; hemen hepsi iki saat öncesine dek tam anlamıyla başarısızlığa aday bu akşamın tadını çıkarmak için var güçleriyle çabalarını ortaya koymuş bulunuyorlardı. Kervanın katırları da kendi çaplarında bu renkli yaşama ve eyleme katılmıştı. Hayvanlar ırmağın yakınında otlamaktaydı. Arada bir geceye doğru haykırıyorlar, otlakta bulunan soydaşları da onlara karşılık veriyordu. Suya yaklaşmak isteyen adamların yolunu kapatırlarsa arada sırada bir tekme yiyorlardı; ancak bunu dostça bir davranış olarak yorumlayıp yerlerinden bir adım bile kıpırdamıyorlardı. Giderlerse kendiliklerinden gidiyorlardı. Dikbaşlılar hep böyle davranırlar zaten, onlar da katır olduklarına göre bu kurala doğrusu pek güzel uymaktaydılar. Gece yavaş yavaş serinliyordu.

Pompacının karısı bir komşu kadının yardımıyla mutfağında kahve pişirdi. Onun mutfağı dillere destandı; buranın eşsiz bir yer oluşunda bütün konu komşu tam bir görüş birliği içindeydi. Bu yörede hiçbir kulübenin böylesine lüks döşenmiş mutfağı yoktu. Bir defa hiçbir yerde mutfak oturma odasından ayrılmış değildi; bütün öteki

evlerde evin tek odası aynı zamanda mutfaktı. Pompa ustasının başlı başına bir mutfağa sahip bulunması, onun daha yüksek sınıftan bir kimse olduğunun bir kanıtıydı. Ocak işini, Sleigh'in evindeki gibi, içine toprak doldurulmuş bir tahta sandık görüyordu. Ama pompacının evinde mutfağı övünç kaynağı yapan ve herkesin burasını dünyanın en güzel, en modern mutfağı saymasını sağlayan asıl neden, türlü türlü tencerelerle tabakların bulunmasıydı. Gerçi bunlar sıradan çanak çömleklerdi, ama üzerlerinde akla gelebilecek bezeklerin her türlüsü vardı. Neler yoktu ki? Çiçekler, arılar, sincaplar. kelebekler, geyikler, kuşlar, kaplanlar, aslanlar, köpekler ve kurtlar... Ama bütün bu çiçekler, böcekler, kuşlar ve dört ayaklılardan tek bir tanesi bile gerçekte oldukları gibi değildi. Tasvirleri Kızılderili bir ressam yapmıştı. Herhalde canlıların yaratılış biçimlerinden hiçde hoşnut olmayan ve yaratma işi kendisine bırakılsa tasvirlerinde olduğu gibi, bu işi daha değişik biçimde yapabileceğine inanan bir sanatçıydı. Kap kacağın bir bölümü, bir tahtanın üstüne tertemiz sıralanmış, bir bölümü de dizi dizi raflara konmuştu. Raflar çatıyı taşıyan direklere çakılıydı. Pompacının karısını ziyaret eden bütün kadınlar, her seferinde bu sıra sıra kapların karşısında gözleri parlayarak, sanki cenneti görüyorlarmış gibi huşu içinde dururlardı. Çevredeki bütün öteki aileler en ilkel cinsten kap kacak kullanmaktaydı, bunların çoğu da ya kırık ya çatlaktı. İki ailenin ise —bunlardan biri Garcia'lardı— sadece kırık şeylerdi. Oysa pompacının karısı öyle kibardı ki, bu görkemli kaplarını salt gösteriş olsun diye sergileyeceği yerde, onları ger-

çekten kullanmaktaydı. Kahve esmer kamışşekeriyle tatlılandırılmıştı. Başka bir kapta da kara fasulye pişiyordu. Tortilla pişirmede kullanılan elli santimetre kare büyüklükte bir saç tepsi duvara dayalı duruyordu. Çatı kirişlerinin birinden sarkıtılmış paslı bir telin ucunda hasır bir sepet vardı. İçinde son yemekten artakalan tortilla ile başka yiyecekler bulunuyordu. Sepet evin kileri olmak görevini yüklenmişti.

Bayan Garcia yine kulübesine gitmişti. Biri tutup da orda ne yapmak istediğini, ya da ne bulmayı umduğunu soracak olsa, herhalde buna kendisi de yanıt veremezdi. Geriye döndüğünde, herhalde bunu kendisi de söyleyemezdi. Az sonra elinde feneriyle geri döndüğünde bana biraz daha küçülmüş gibi geldi. Birkaç dakika dalgıçları izledi; sanki adamların bulmaya uğraştığı şey kendisini hiç ilgilendirmiyormuşcasına bir izleyişti bu. Sonra ayaklarını sürüyerek, düşteymiş gibi bir yürüyüşle yola koyuldu, pompacının evine döndü.

Manuel suratını asmış, bakışları önünde bir noktaya dikili bir sıranın üstünde oturmaktaydı. Üvey anasının yanı başında dikildiğini gördü; alabildiğine irileşmiş, cam gibi donuk gözlerle kadına uzun uzun baktı. Sonra aklına bir şey gelmiş olacak ki, yerinden fırladı, köprüyü geçip cengelin içinden uzak köylere uzanan tozlu patikada yürümeye başladı, gecenin içine daldı.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Pompacı kancasını durup dinlenmeden habire suya daldırmaktaydı. Ustaca hamlelerle suyun

dibini araştırıyor, neyin çalı çırpı, neyin çocuğun cesedi olabileceğini anlamasını sağlayacak güçlü bir belirtiyi yakalamaya çabalıyordu. Arada sırada su bitkilerinden bir topağı dışarı çıkarıyordu. Dalgıçlar artık yorgunluk belirtileri göstermeye başlamışlardı. Gittikçe daha seyrek suya dalıyor ve köprü kazıklarına tutunarak verdikleri dinlenme molalarını gittikçe daha uzun tutuyorlardı. Birkaçı ise köprü ayaklarına hiç gitmez olmuştu, yalnızca yüzüyorlar, ya da ayaklarının altında yeniden sağlam toprağı bulabilmek için kıyıda bata çıka yürüyorlardı.

Beyaz saçlı ihtiyar ise büsbütün işi bırakmak zorunda kalmıştı. Az sonra yüzenlerin hepsi kıyıya çıkıp giyindiler ve hemen ateşlerin çevresinde toplandılar. Çoğunun dudağı morarmış, yüzlerinin kanı çekilmişti.

Ateşlerin kendisi de yorgunluk belirtileri göstermekteydi. Alevler çoktandır küçülmüş, odun getirmek için daha önce fundalığa giden adamlarla delikanlılar artık yeter demişler, dinlenmeye koyulmuşlardı. Giderek ateşler birbirinin ardından söndü; kısa bir zaman içinde ortada yalnızca kül yığınları kaldı. Bunca zamandır ışık saça saça yanmış, meşale yerine kullanılan değneklerle dallar, üzerleri sönmüş kıvılcımlarla kaplı sopalara dönüşmüştü.

Pompacının evindeki fenerlerden biri de söndü. Bir çocuğu komşulardan gaz istemeye gönderdiler

İki dalgıç bir ateşin yanında durmuş sigara içiyordu. Üstlerinde bellerine sardıkları gömleklerinden başka bir şey yoktu; istendiği anda yeniden dalmaya hazırdılar.

Irmak kıyısında ve suyun içinde girişilen işler, yaşanan hareketli yaşam birçok insanın görüşünü değiştirmişti; belki de Garcia haklıydı. Öbürlerinin hâlâ buna inanmak istemeyişinin nedeniyse şu idi: Onlara göre hiçbir insan, bu bir küçük çocuk da olsa, imdat diye haykırmadan boğulup gidemezdi. Ölüm öyle büyük bir olaydı ki, yataklarında ölen ihtiyarlar dışında hiçbir zaman sessiz sedasız gelemezdi. Görüp geçirdikleri şeyler onlara bunu öğretmişti; ölüm hep bir silah atışı, bir kavga ya da bıçaklama, bir atın yere kapaklanışı, bir ağacın devrilmesi, umulmadık yerde bir kayanın düşmesi veya benzeri şeylerle gelmişti. Irmağa ya da göle düşen biri mutlaka yardım isterdi. Bir insanın ölümle karşılaşması her seferinde hep gürültüyle olurdu. Bu yüzden de neşeli bir dans eğlencesi için toplanmış bunca yetişkin erkekle kadının ortasında, ölümün bir çocuğu hiç gürültü çıkarmadan alıp gidebileceğine bir türlü akıl erdiremiyorlardı. Şimdiye dek ölüm hiç böyle gelmemişti çünkü. Irmağı aramaları da çok üzüldüğünü gördükleri ananın kendini hiçbir şekilde terkedilmiş hissetmemesi, iyi dostların yanı başında yer aldığını ve tek tek hepsinin çocuğu geri getirebilmek için sahip bulundukları her şeyi feda etmeye hazır olduklarını göstermek içindi.

Yine birinin aklına yeni bir şey gelmiş olmalı ki, iki adam uzun bir sırık aramaya koyulmuştu. Sonunda uzunluğu elverişli bir sırık buldular; bunu köprünün iki yanında suyun içine daldırıp çıkarmaya başladılar. Eğer çocuk gerçekten köprünün yakınında bir yerde suyun dibindeyse, böyle eğilip bükülebilen cinsten, ince bir sırıkla yoklaya yoklaya cesedi bulacaklarına inanıyorlardı.

Çevrenin görünümü bir kez daha kökten değişikliğe uğramıştı. Sönen ateşlerin çevresini kimi ayakta kimi çömelmiş adamlarla delikanlılar sarmış, gevezelik edip sigara içiyorlardı. Hafif hafif ışıldayan koca ateş kümeleri onları ancak zarzor aydınlatıyor, insanları gölgeden varlıklara döndürüyordu. Ateşlerden birinin başında hızlı bir tartışma yapılmaktaydı. Ancak bazı sözcükler ve cümlelerin bazı parçaları işitilebiliniyor, ama oynaşan dumanların arasından canlı, etkileyici el kol hareketleri seçiliyordu.

Birkaç adamla birkaç kadın köprünün üstüne oturmuşlardı. Çocuklar ateş kümelerinden kor halindeki dalları, değnekleri çekiyor, havada döndürüp gecenin siyah duvarında akla gelmeyecek fantastik tablolar çiziyorlardı.

Bir yerde ağız mızıkası çalınmaktaydı. İki kez acıklı bir şarkıya başlandı; nerede oldukları görünmüyordu, çalılıklar onları saklamaktaydı. Pompa sundurmasının arkasından genç bir kadının kikirdemesi kulağa çalındı; bu sese yavaş konuşmak için kendini zorlayan bir erkeğin yine de canlı, yine de çınlayan sesi karıştı. Başka bir yerden, gece karanlığının derinliklerinden bir kadının kavga eden cırlak sesi geldi. Hafif bir esinti bu anlaşılmayan sözleri bize kadar getirdi. Adam «Öyle bağırma, işitecekler seni,» diyor; kadın, «Kapa çeneni koca eşek,» diye karşılık veriyordu. Kervancılar kampının arkasında biri ıslık çaldı. Sanki çalan adam o sırada çok güç bir durumdan sıyrılmış gibi kendini beğenmiş bir hava vardı bu çığlıkta.

Pompacının evinin önünde yeniden kalabalık birikmeye başlamıştı. İnsanlar yine birbirleriyle

konuşmaktaydı, ama hepsinde yorgunluk göze çarpıyordu; çünkü söylenen ya da söylenmek istenen şeyler daha önce belki yüz kez söylenmiş bulunuyordu.

Kadınlarla kızlar ortalıkta dolaşıyor, ya da sıraların, odun yığınlarının, çürümüş traverslerin üstüne oturuyorlardı. Birçoğu da pompacının karısının küçük emaye fincanlarda ve toprak kaplarda dumanı tüten sıcak kahve ikram ettiği mutfağın önünde kümelenmişti. Kahve kapkaraydı. Ev sahibi her fincanı doldurusta bir baş hareketiyle şeker kutusunu gösteriyordu. Kutu, kahvesini daha tatlı içmek isteyenler için orda hazır edilmişti. Her kadın yalnızca yarım fincan içiyor, artanı yanındakine uzatıyor, böylece herkes kahveden birkaç yudum içmiş oluyordu. Gece iyice serinlediği için doğrusu sıcak kahve herkese iyi gelmişti. Hiç kimse bir an önce sıra kapmak amacıyla itişip kakışmıyor, herkes uslu uslu sırasını bekliyordu.

Köprüde hâlâ birkaç adam suyun içine sırık daldırıp durmaktaydı. Bu yolla belki çocuğu buluruz umudundaydılar.

İlk horoz ötüşü işitildi. Gece yarısına daha bir saat vardı.

ON ALTINCI BÖLÜM

Pompa ustası kancasını sallamaktan vazgeçmişti. Yanımıza geldi; görmüş olduğu başka ölümlü kazaları anlatmaya başladı. Çocuk neredeyse unutulmuş gibiydi. Kimse sözünü etmiyordu artık. İlk kahve Bayan Garcia'ya sunuldu. Pompa-

cının karısının onur konuğu oydu ve bu da önemli bir olaydı. Çünkü Avrupa prensliklerinde bir düşesin durumu neyse, cengelin içinde yitip gitmiş bu küçük yerleşim noktasında da pompacının karısı oydu. Okuma bildiği gibi, ayrıca güzelce yazmasını da beceriyordu. Bu bakımdan yüksek öğrenim görmüş biri sayılmaktaydı. Sonra çocukları bitli değildi, hiç değilse öteki çocuklarda olduğu kadar çok bitleri yoktu. Hepsinden önemlisi de onun çocukları ortalıkta çıplak dolaşmazlardı. Oğlanlar yırtık pırtık uzun pantolonlar, kızlar da ucuz bezlerden hayli eskimiş yamalı eteklikler giyerdi. Pompacının karısının ise tam beş tane müslin giysisi vardı; hepsi de aynı biçimdeydi, ama renkleri birbirinden farklıydı. Ayrıca beş tane de kombinezonu vardı. Çevredeki bütün kadınlar, pamukludan iki mavi, iki sarı donu, iki tane de pembe renkli yazlık külotu olduğunu biliyorlardı. Bununla birlikte pamuklu donlarından ikisi ile yazlık donlarından biri artık söz konusu olamazdı, çünkü eskimişlerdi. Kadının ayrıca gerçek altından küpeleri ve üstü sahici gibi görünen küçük incilerle bezenmiş bir İspanyol tarağı vardı. Ama kendisi bunların yalancı inci olduğunu söyleyecek kadar dürüst bir insandı ve taraktaki küçük taşlar için başka türlü davranması da ondan beklenmezdi.

Kocasının kusursuz bir pazarlık giysisi vardı, hem de ceketli cinsinden. Ceketli bir giysi önemli bir özellikti, çünkü olağan koşullarda buranın insanları için bir giysi pamukludan uzun bir pantolonla bir mintan demekti yalnızca.

Pompacı ailesinin bir de saati, daha doğrusu bir çalar saati vardı. Ayrıca bir de gerçek aynaya,

hem de çerçeveli bir aynaya sahiptiler. Yemeklerde bir bıçak ve iki çatal sofralarında hazır bulunurdu, kaşıklara gelince sayıları hayli çoktu, tam yedi tane.

Herkesin bildiği sadece bu kadar da değildi, içi kuş tüyü dolu gerçek bir yatakları ve dört köşesinde kalın prinçten dört tane toparlağı bulunan bir demir karyolaları olduğu da biliniyordu. Kime sorulursa sorulsun, böyle bir yatak ve böyle bir karyola başka bir kimsede var mıydı acaba? Olsa olsa ancak cumhurbaşkanında olabilirdi.

Pompa ustasının bütün bu lüksü sağlayabilecek durumda olması da doğal karşılanıyordu. Kendisi bugüne bugün demiryolu memuru değil miydi? Demiryolu memurları ise yeryüzünde herkesin hayranlık duyduğu kimselerdi. Pompacının karısının söyleyeceği bir söz, papazın söyleyeceğinden on kat daha önemli kabul edilmekteydi. Pompacının karısının dostluğunu kazanan kimse, İngiltere Kraliçesine burun kıvırabilirdi. İngiltere Kraliçesinin, pompacının karısı gibi iki çift ipek çorabı olup olmadığını kim bilebilirdi? Ya üç tane ipek mendili olduğunu, hele bunlardan birinin dantelle süslü bulunduğunu? Böyle şeylere buralarda birinin inanması için ilkin kanıtlanması gerekiyordu, çünkü kralların, kraliçelerin, cumhurbaşkanlarının ve benzeri yüksek kimselerin zenginliğine ilişkin olarak işitilen her şey, her zaman doğru çıkmıyordu. Oysa pompacının karısının hazinelerini herkes kendi gözleriyle görmüş bulunmaktaydı.

Kadınlar pompacının karısının mutfağında böyle dolanır, çene çalıp gevezelik ederken birden gruplardan birinde büyük bir dalgalanma ol-

du. Sorularla durmadan kesintiye uğrayan telaşlı konuşmalar işitildi. Sonunda ne denildiğini anlayabildik:

«Ne diyorsun? Çocuk orda değil demek?»

Katır sürücüsüyle ona eşlik eden delikanlı geri dönmüştü.

«Hayır, orda yok, kimse de görmemiş.»

«Herkese sordunuz mu? Her evi yokladınız mı?»

«Elbette sorduk. Biz gittiğimizde herkes uyuyordu. Ama yine de ev ev dolaşıp karşımıza çıkan her aileye çocuğu görüp görmediklerini sorduk. Kimse bir şey bilmiyordu.»

«Çocuk belki yalnız başınaydı; belki de birisiyleydi, başka bir çocukla ya da Pueblo'dan gelen bir gençle birlikteydi... bunu da sordunuz mu?»

«Onu da sorduk. Bütün gün boyunca Pacheco'dan bizim tarafa kimse gelmemiş; ne gündüzün ne de akşam köyün içinde görülmüş bir yabancı yok; karanlık bastıktan sonra biri Pueblo'dan geçecek olsaymış köpekler havlarmış, oysa köpekler hiç havlamamış.»

«Peki, ya yol? Yolda sağı solu iyice gözden geçirdiniz mi?»

«Hiçbir yeni iz yoktu, kesinlikle yoktu. Birçok yerlerde yolu en azından yirmi kez aydınlattık; ne at izi vardı, ne eşek, ne de başka bir şey izi. Yalnız davar izi gördük, o da akşam üzeri otlaktan dönen davarların iziydi. Durum çok açık, çocuk eğer gitmişse, ister yalnız, ister birisiyle birlikte olsun asla bu yoldan geçmemiştir. Ben bütün patikaları ve ana yoldan ayrılan bütün yan yolları bilirim. Buraları da aradık, hem de gözümü-

zü dört açarak. Ne var ki hiçbir yerde iz bulamadık.»

Sürücü binmiş olduğu katırı çevresini kuşatanlardan birine verip sahibine geri götürmesini istedi. Sonra da kendi konak yerine doğru yürümeye başladı. Ötekiler ise ardı sıra gidiyor ve habire bir şeyler sorup duruyorlardı.

Katır sürücüsü kapının önünde bir sıraya oturmuş olan Bayan Garcia'yı gördü. Kadın ayağa kalkıp adama baktı. Aynı anda adam gözlerini başka yana kaçırdı, bakışlarını ardı sıra gelen adamlardan kâh birine kâh öbürüne kaydırıyordu. Kadının bir noktaya saplı bakışlarına karşı duramıyordu. Bir şeyler söylemek istedi, ama daha ağzını açmaya zaman kalmadan kadın yine yerine oturmuştu. Kadın onun ne haber getirdiğini biliyordu. Sürücü yön değiştirip bizden yana baktı. Bu bakışında çocuğun kayboluşunda tüm sorumluluğu kabul etmişçesine bir hava vardı. Ancak kadından bir hayli uzaklaşınca ve hele kalabalığa karışıp bir de sigara sarınca kendine gelebildi.

Yapılacak daha iyi bir iş bulamadığım için köprüye yürüdüm. Bir Kızılderili hâlâ suyun dibini sırıkla yoklayıp durmaktaydı. Birden bana dönüp usulca, «Senor, buldum onu,» dedi. «Yanıma gelin, şu sırığı elinize bir alın, cesedi siz de farkedeceksiniz.»

«Sakin ol, Perez,» dedim. «Eğer hemen ortalığı velveleye verecek olursan, bütün halkı buraya toplarız. O zaman da hiçbir şey yapamayız. İlkin biz bundan emin olalım, ondan sonra haber veririz. Sırığı şimdi tuttuğun gibi sımsıkı tut.»

Elimden geldiğince özen göstererek sırığı ada-

mın elinden usulcacık aldım. Karış karış dibe batırmaya, ırmak yatağını ağır ağır yoklamaya koyuldum. Hiç kuşku yok, gerçekten de dipte bir şey vardı. Ama bu bir hayvan leşi, bir domuz, bir köpek, ya da bir keçi de olabilirdi. Sırığı dipte yatan bu belirsiz nesneye dikkatle değdirdim ve varlığını bir kez daha oldukça açık biçimde hissettim.

Perez, «Eee,» dedi, «sizce ne olabilir?»

«Bilmiyorum. Bence halkı şimdilik telâşa vermesek daha iyi olacak. Eğer patırtı eder de arkasından bunun yalnızca bir çamur yığını olduğu ortaya çıkarsa, gülünç duruma düşeriz.»

Bu nesnenin boyunu ve enini saptamak istedim. Şu anda dokunduğum şey, bir cesedin karnı ya da göğüs kafesiymiş gibi bir izlenim uyandırmaktaydı. Yoklamayı biraz daha sürdürünce anladım ki, bu nesnenin kol ve bacak diyebileceğimiz bir yeri yoktu. Oldukça düzgün bir biçimi vardı. O zaman bulduğumuz şeyin kalın bir ot topağından, ya da içinde birkaç dal veya sarmaşık bulunan bir çalı çırpı yığınından başka bir şey olmadığı kanısına vardım. Asla bir erkek çocuğu vücudu olamazdı. Perez de yanıldığını anlamıştı. Sırığı köprünün kalasları üzerine fırlattı. Yürüyüp giderken bir ara dönüp o yana doğru baktım. Sırık sanki beni suçluyormuş gibi oracıkta yatıyordu. Neden böyle bir duyguya kapılmıştım? Herhalde yorgunluktan olacaktı.

Pompacının evine gittim, sıcak kahve, kara fasulye ve tortilla verdiler. Şimdi de sıra erkeklere gelmişti.

Köprü biraz ötede büsbütün terkedilmiş bir durumda uzanıyordu. Kadınlarla kızlar yarenlik lerini koyulaştırmışlardı. Kahve hepsini bengisu

gibi canlandırmıştı. Konukların son üç saat içinde uğraştığı bunca şey düpedüz unutulmuş ya da hiç değilse şimdilik arka plana itilmişti. Sabahın erken saatlerinden beri ayakta dolanan bu insanların artık daha umursamaz, daha meraksız oldukları kolayca görülüyordu. Hatta Bayan Garcia bile birkaç kez yorgun yorgun gülümsemişti. Irmakta bulunmadığı için Carlos'un suya düşmediğine, tersine iki çocuğun dediği gibi gerçekten Tlalcotitlan'a gittiğine ve bu küçük köyün kim bilir hangi köşesinde uyurken bulunacağına kendini inandırmaya çalışıyordu.

Herkes şimdi hele bir Baba Garcia, Tlalcotitlan'dan dönsün diye beklemekteydi. Çocuğun kaybolmasına ilişkin bir şey öğrenmeden yalnız başına dönecek olursa, bütün gece burda beklemek ve tan yeri ağarır ağarmaz ırmağı bir kez daha didik didik aramak niyetindeydiler. Gergin hava hızla gevşemeye başlamıştı. Şu sırada müzik olsaydı herhalde dansa kalkanlar da olurdu.

Bunca zamandır orda burda dikilip hep aynı şeyi konuşmuş olan adamlardan kimileri ağır adımlarla köprüye gittiler, ellerine kancaları ve uzun sırıkları aldılar, yeniden meşaleler yakıp yeniden suyun içini yoklamaya koyuldular.

Bayan Garcia beş dakika kadar köprünün üstündeki adamları seyretti. Birden bir çığlık koparıp fenerini sallaya sallaya köprüye koştu.

Feneri suyun üzerine doğru uzatıp parmaklarının ucuna basarak öne eğildi, yabanıl bir umutsuzluk içinde, «Yavrum! Chio mio!» diye haykırdı. «Carlos, bir tanem! Mi nene, mi nene! Anana dön yavrum, seni gönülden seven anana dön! Ah, dön

bana, Carlositol Nerdesin chiqito mio? Tatlı yavrum, küçücük oğlum, Carlosito nerdesin?»

Pompa ustasıyla bir adam daha arkasından yetişip kolundan yakalayarak ırmağa düşmesini önlediler. Büsbütün zıvanadan çıkmış gibi görünmekteydi. Elleriyle ayaklarıyla dört bir yanına vurmaya çalıştı; iki adamı itekledi, hatta fenerini onlara karşı savurup cıyak cıyak bağırmaya başladı: «Rahat bırakın beni! Caray, bırakın beni! Ne istiyorsunuz benden? Ne yaptım ben size? Bırakın beni, Tanrı aşkına, Şeytan aşkına, ne olur bırakın!»

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Köprünün yakınındaki birkaç adam herkesin dikkatini çekmeye başlamıştı. Ateşli ateşli tartışıyor, başlarını sallıyor, çok canlı el kol hareketleri yapıyorlardı. Yanlarına yaklaşınca konuşmayı yönetenin daha önce de gözüme çarpmış bulunan beyaz saçlı ihtiyar Kızılderili olduğunu gördüm. Yaşlı adamın çevresini kuşatanlar onu da aralarına alıp hep birlikte pompacının evine doğru yürüdüler.

Aynı anda köprünün üstü de canlanıverdi. Birkaç delikanlı gruptan ayrıldı. Anlaşılan bunlara belirli görevler verilmişti. Bu işi de köprünün orda yapacaklardı. Ancak ne yapmak istediklerini kestiremedim, çünkü ben de ne olacağını görmek için ötekilerle birlikte pompacının evine yürümüştüm. Düzlük ordan oraya koşuşan insanlarla doluverdi. Yaptıkları ilk bakışta amaçsızmış gibi görünüyordu, ama elbette belirli bir niyetleri

olmalıydı. Çoğu kimse bütün bunların ne anlama geldiğini henüz anlamış değildi. Çünkü, ilgililerin sorulanlara yanıt vermek üzere oyalanmaya ayıracak zamanları olmadığı anlaşılıyordu. Herkes birbirine ne diye böyle bir şeyler yapıldığını sormaktaydı. Kimse kesinlikle bir şey söylemiyordu, ama yine herkes bütün bu patırtının kökeninde yitik çocuğun bulunduğunu bilmekteydi.

Bir süre önce suyun içini sırıkla yoklamaya koyulmuş bulunan iki adam, şimdi eskisinden daha hızlı bir uğraşın içine girmişlerdi, ayrıca iki kişi daha onlara katılmıştı.

Pompacının evinde yaşlı Kızılderilinin, «Evet Senora, kalın bir mum olmalı,» dediğini işittim.

Pompacının karısı, «Üzgünüm, bende yalnız incesi var, onları alın,» diye karşılık verdi.

«Bunlar hiç işime yaramaz.» İhtiyar Kızılderili bakışlarını ortalıkta dolaştırıp, «Burda kalın bir mum nerde bulunur?» diye sordu. «Belki birinde böyle güzel, kalın bir mum vardır?»

Kadın, «Kimsede böyle bir mum bulunacağını sanmam,» dedi. «Herkeste bulunan sadece böylesi, size vermek istediğim cinsten, incesi. Biliyorum pek kullanışlı değildir, sıcaktan yumuşayıp hemen devriliverirler.»

«Şöyle sağlam, iyi bir mum olmalı, dimdik duran cinsten...» İhtiyar Kızılderili bunları söylerken yardım aranırcasına çevresine bakınıyordu, sanki gökten böyle bir mumun düşmesini bekler gibiydi.

«Vay canına, dur hele!» Pompacının karısının sesi zafer kazanmışçasına çınladı. «Şimdi aklıma geldi, bende böyle sağlam, iyi bir mum var. Yalnız...» Sesine hüzünlü bir hava vererek ekledi: «Yalnız, kutsanmış bir mumdur, Senor Curo özel

olarak kutsamıştı. Onu geçen büyük yortuda Rio Lodoso'dan almıştım.»

«Kutsanmış bir mum mu?» Yaşlı Kızılderili sevincinden küçük dilini yutacaktı. «Kutsanmış, gerçekten kutsanmış bir mum ha! Binlerce teşekkür size, on binlerce teşekkür, bunu hak ettiniz doğrusu. Şimdi hiçbir şey aksamayacaktır. Mumu getirin buraya! Hemen! Çabuk olun! Ah, lütfen senora, mumu verin bana ne olur?»

Pompacının karısı direkte asılı feneri alıp kulübesinin içinde kayboldu. Yaşlı Kızılderili bu arada yanındaki adamlara yorumlar yapıyordu: «Kutsanmış bir mum, öteki mumlardan bin kez daha iyidir, istedikleri kadar güzel, istedikleri kadar pahalı olsunlar, kutsanmış mumla boy ölçüşemezler. Ayrıca bu mum, bu kutsanmış mum işimizi bir anda, çarçabuk görmemizi sağlayacak.»

Kızılderili bir tahta sandık buluncaya dek çevresine bakındı. Sonunda bir sandık buldu, kutu sütü ya da sabun taşımakta kullanılan sıradan bir sandıktı bu. Öylesine örselenmişti ki, ne sandığı olduğu anlaşılmıyordu.

İhtiyar sandığı fenerin ışığı altına getirdi. Orasını burasını iyice gözden geçirdikten sonra tahtalarından birini seçip kopardı. 1,5 santim kalınlığında 50x25 santim büyüklükte bir tahta parçasıydı bu. İlkin çivilerini çıkardı. Sonra tahtayı elinde tarttı, ışığa kaldırıp düzgün olup olmadığını inceledi. Çünkü dediğine göre dört köşesinin de aynı düzlükte olması gerekiyormuş. Eğer tahtada en küçük bir eğrilik bulunursa kullanılamazmış. Tahtanın her yanını gözden geçirince sonunda, «Bununla yetinmek zorundayız,» dedi, «daha iyisini bulamayacağız.»

Pompacının karısı hayli kalın, yarısı yanmış ve üstü sarı yaldızlı kâğıttan küçük bir haçla süslü bir mumla evden çıktı. Mum çocukların ilk kominyon töreninde ellerinde tuttukları cinstendi. Zengince kimselerin çocukları bundan daha kalın ve daha uzun, üzeri İsa ile Meryem'in tasvirleriyle bezenmiş olanlarını taşırlar. Mumun böylesini taşımazlarsa bu çocukların anne ve babalarının ne kadar cömert olduğu nerden anlaşılabilir? Hiç değilse mumlarla bunu göstermek gerekir, başka konularda o kadar önemli değildir bu. Zaten kimse de buna bakmaz.

Yaşlı adam tahtayı yere yatırdıktan sonra pompacının karısının elinden feneri aldı ve yanı başına koydu. Tırnağıyla tahtanın tam orta noktasını işaretledi. Sonra yukarı kaldırıp işaret parmağını o noktaya koydu. Tahtayı ters yüz edip işaret parmağının üstünde dengeledi. Yaptığı denemenin sonucundan hoşnut olmalı ki, tahtayı yeniden yere koydu.

Bu sefer mumu yaktı, işaretli olan orta noktasına birazcık parafin damlatıp mumu üstüne oturttu. Bir dakika bekledikten sonra sıkıca durup durmadığını bir kez daha yokladı. İşini büyük bir sabır ve bundan daha da büyük bir özenle görmekteydi. Mumu her yanından inceledi, tam anlamıyla dik durduğundan kesinlikle emin olmak istiyordu. Durumu yanındakilere, «Bir kıymık bile eğri dursa işimizin başarıya ulaşması tehlikeye girer,» dedi. Yaptığı işe, eseri karşısında bir sanatçı gibi hayranlık duymaktaydı.

Kadın erkek bir yığın insan, yaşlı Kızılderilinin el hareketlerini dikkatle izliyordu. Bakışları uzadıkça yüzlerindeki anlam da giderek daha say-

gılı bir hava almaktaydı. Bu insanlar Katolik papazları karşısında duydukları derin saygıyı, daha doğrusu saygılı korkuyu yitirebilirler, ama aralarından çıkan ve kendisine tanrısal güçler ve doğanın sırlarını bilme yeteneği mal ettikleri şu insan karşısında duydukları, benliklerinin derinliğine kök salmış saygı, çekinme ve korkudan asla kurtulamazlar. İhtiyar adam tutup, «Şimdi bana sizlerden birinin yüreği gerek,» dese, bir anda yarım düzine adam, onun istediğini yapmak üzere ileri fırlardı. Bunu da hoşlarına gittiğinden ya da azizlik gibi bir mertebeye yükselmek umudu beslediklerinden değil, kendi öz istençlerini yitirip yaşlı adamın tümüyle etkisi altına girdiklerinden dolayı yaparlardı. Yoksa kimse, bir papazın hoşuna gitmek için ne yüreğini, ne de bir elini feda eder. Bruyo dedikleri bu şamanlar, bu hekim-büyücüler hâlâ onların ruhları ve duyguları üzerinde korkunç bir egemenlik sürdürmekteydiler, hem de en etkin biçimde.

Kimse sormuyordu, ama herkes ihtiyarın bütün bu garip, ve gizemli işlemlerinin yitik çocukla ilişkili olduğunu bilmekteydi. Kimse tek laf etmiyor, kimse sorularla yaşlı adamı rahatsız etmiyordu. İhtiyar çalışmasını derinleştirdikçe, seyirci halkası da giderek büyümekteydi. Ama artık onun yanında, yarım saat önceki gibi dostça bir teklifsizlik içinde durmuyorlardı. Yaşlı adam onlar için yavaş yavaş kendi çevrelerinden uzaklaşan, akıl güçlerinin üstüne çıkan bir görünüm kazanmaktaydı. Çocuk için öteki dünyayla bağlantı kurmak üzere olduğundan ise hiçbirinin kuşkusu yoktu.

Kızılderili şimdi de tahtayı yerden kaldırmış-

tı. Kutsal kabı taşıyan bir papaz gibi ağırbaşlı ve dikkatli bir tavırla tahtayı ırmak kıyısına götürmeye başladı. Halk da ardı sıra dinsel bir geçit törenine katılmışlar gibi yürüyordu.

Hâlâ köprünün üstünde duranlar ne olacağını anlamak ve görmek için oldukları yerde kala-kaldılar. Ellerinde sırık ve kancayla suyu tarayan birkaç kişi işlerini bırakıp dikkat kesildi. Sonra da ellerindekileri bir kıyıya bırakıp ağır adımlarla yaklaşan alaya doğru yürüdüler.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Köprünün üzerinde çömelmiş oturan bir Kızılderili kadın vardı, yüzü binbir kırışıkla kaplı çok yaşlı bir kadın. Belki yaşı çoktan yüzü geçmişti. Geçit alayını ötekiler gibi izliyor, ama öyle olağanüstü bir ilgi de göstermiyordu. Meraklı bile sayılmazdı. Kalın bir puro tüttürmüş, büyük bir keyifle dumanını savurup duruyordu. Onu böyle derin bir dinginlik, bilgece bir umursamazlık içinde oturur görünce, yüz yaşına karşın ihtiyarlar yurdunda oturacağı yerde bir aile ya da klanın sayılan ve değer verilen başı olarak kalmasının gerçekten ilginç bir durum olduğunu düşündüm.

Her nefes çekişten sonra purosunu gözden geçiriyor, sanki şu yeryüzünde bütün iyi şeylerin, iyi bir puro gibi, ergeç bir sonu olacağını düşünüp efkârlanıyordu. Purosu da iyi kalite bir puroydu, çünkü tütün yaprakları ne pişirilmiş, kurutulmuş, mayalanmış, ne de esanslanmış, tatlandırılmış ve soğutulmuştu. İhtiyar kadının göze

çarpan vurdumduymazlığından şu sonucu çıkardım: Yaşlı adamdan başka şu anda neler olup bitiğini bilen tek kimse oydu.

Kızılderili usulü yanına çömeldim.

«Caray,» dedim, «puronuz en iyi cinsten. Harika bir kokusu var.»

«Kime diyorsun bunu? Ben yaptım onu ben. Senin başka işin yok mu delikanlı, sen kendi kokunla uğraşsana... anladın mı?»

Hiç oralı olmaksızın, «Bunlar ne yapıyor öyle mumla?» diye sordum.

İhtiyar beni nerdeyse kapanacakmış gibi duran gözleriyle bir süzdü. Yüzündeki kırışıklıklar üç kat daha çoğaldı. Herhalde benden hoşlanmış olacak ki, havaya okkalı bir duman savurdu. Bir an dumanla birlikte ortalığa yayılan yanmış tütün kokusunu içine çektikten sonra: «İlle de öğrenmek istiyorsan zavallı gringo, sizlerden izin almadan, sizlere danışmadan böyle ne yaptığımızı anlamak istiyorsan söyleyeyim. Şurdaki çapaçul karı var ya, şu avare avrat, işte onun haylaz dölünü arıyorlar. Zamanında yumurcağıyla ilgilenip ne yaptığına baksaydı, şimdi onu aramamıza gerek kalmaz, yeri göğü böyle birbirine katmazdık. Neyse bırakalım şimdi bunları delikanlı, merak etme çocuğu bulacaklardır. Az sonra çamurun içinden çekip çıkaracaklardır, neden mi diyeceksin? Sonunda doğru dürüst aramayı akıl ettiler de ondan. Bu işi dört saat önce yapmaları gerekirdi: çocuğu yengeçlerin yiyip bitirmesini beklemeyeceklerdi.»

«Ne demek istiyorsunuz senora? Doğru dürüst aramak ne demek?»

«Aramak... evet, böyle dedim. Aramak. Piç-

kurusu başka yerde değilse, bu suyun içinde yatıyorsa, on beş dakikaya kalmaz bulacaklardır ;ancak akıntı o kadar hızlı değilse elbet.»

«Ne diye suyun içinde yatsın senora? Irmağı saatlerce aradık, hiçbir şey bulamadık.»

İhtiyar kadın alaylı alaylı bakarak sırıttı. İyice sararmış, iri, sağlam dişleri vardı. Diş eti öylesine geri çekilmişti ki, dişler köklerine dek ortaya çıkmıştı. Bu yüzden olduklarından daha uzunmuş gibi görünüyorlardı.

«Ne dedin, ne dedin? Ah evet, saatlerce aradık dedin. Aramak ha, sizce aramak neyse yalnızca onu yaptınız siz, başka şeyi değil. Hey gidi bugünün insanları, kendinizi ne denli akıllı, ne denli bilgili sanıyorsunuz. Batıl inançların üstüne çıktığınız kanısındasınız. Gelgelelim şu gözünüzle gördüğünüz, daha doğrusu gördüğünüzü sandığınız dünyanın ötesinde neler olup bitiyor, haberiniz var mı? Aslında bir şey filan gördüğünüz de yok ya sizin. Neden mi? Körsünüz de ondan; sağır ya da ahmaksınız, koku alma yeteneğinden ise hiç nasibiniz yok. Üstelik bir de kasım kasım kasılırsınız. Şurda sen ve ötekiler çocuğu nasıl aradınız gördüm delikanlı; emin ol böyle daha yedi gün arasanız yine de o kara kurbağayı bulamazdınız. O haylaz kerata kendi kendine su yüzüne vurursa, buna bir diyeceğim yok. Eğer sabaha dek beklerseniz, oğlandan geriye pek bir şey kalmayacak; o zaman babası olacak şu sefil ayyaş geri döndüğünde kendisine ne göstereceksiniz? O baba denilen herif niye gitti sanırsın? Niye olacak, sırf rahatça kafayı çekmek için. Neyse... aklı başında herkes küçük haylazın başka yerde değil, şurda şu suyun içinde yatığını anlar.

İşin tuhafı burda bir tane bile böyle aklı başında kimse çıkmadı. Kendimi ayırıyorum sanma delikanlı, çünkü ben de ötekiler gibi zırtapozun tekiyim. Sana bir şey diyeyim mi delikanlı, burdaki insanların topu zırtapoz zaten. Müzik gelecek diye bekliyorlar ve hiçbiri farketmiyor en büyük müzik ustasının hanidir burda olduğunu, birkaç saatten beri de çalıp durduğunu. Kör bu insanlar kör, hem de sağır, yürekler acısı olan da bu zaten.»

«Yerden göğe kadar haklısınız senora, ama baksanıza, ben hâlâ şu mumlu tahtanın ne demeye geldiğini anlayabilmiş değilim. Çatır çatır koca ateşler yakıp bir sürü meşale tutuşturduk, bunların ışığında aradık. Böyle bol ışıkta biz çocuğu bulamadıktan sonra, şimdi şu küçük mumla ne yapılabilir?»

«Borregos, evet siz busunuz koyun kafa! O kancalarınız, sırıklarınız, sopalarınız ve fenerlerinizle ancak bir köpek aranabilir, insan değil. Küçüğü o mum bulacak; şimdi nasıl geceyse, yarın nasıl yeniden gündüz olacaksa, o mum da onu öyle bulacaktır. Yaşlı adamın yapacağı iş, sadece gözünü dört açıp mumun nereye gittiğini ve nerde durup kaldığına bakmak. Mum bir yerde durdu mu, bil ki, çocuk o yerin altındadır.»

«Onu biz bulamamışız, mum nasıl bulacak?»

Kızılderili kadın purosundan bir nefes çekip havaya okkalı birkaç duman savurdu. Puroya hülyalı gözlerle bakıyor, beni de acaba daha uzun boylu çene çalmaya değer mi değmez mi diye tepeden tırnağa inceliyordu. Yaşlı kadın açıklamasını genellikle birbiriyle bağlantısız sözlerle yapmıştı. Ne demek istediğini anlamak için, bütün bu

sözleri doğru dürüst sıralamak da bana düşmüştü. Aslında bu hayli güç bir işti, çünkü kadın zaten kıt olan İspanyolcasına bir de durmadan Kızılderili deyimleri karıştırmaktaydı. Çok canlı biçimde kaşını gözünü oynatıyor ve arada bir el kol hareketleri yapıyordu da, ancak bu şekilde ne dediğini çıkarabiliyordum. Sık sık gözlerini açıyor, o zaman bakışları en yakın arkadaşına gerdek gecesini anlatan bir taze gelininki gibi ışıldıyordu.

Bu sırada ırmak kıyısında olup bitenler bütün dikkatimi çektiği için, ihtiyara başka şeyler sormayı unutmuştum. Ama yine de beni bir kedi gibi süzüp durduğunun farkındaydım; gözümün önünde olup biten garip büyücülüğü nasıl değerlendirdiğimi anlamaya çalışıyordu. Her hareketimi, her davranışımı izliyordu, bunu açıkça hissediyordum. Ancak ne var ki, her geçen dakika bana karşı duyduğu güven de biraz daha artmaktaydı. Bense yapılmakta olan dinsel töreni gerçekten çok ciddiye almıştım. Bundan kendime alay ya da gülme payı çıkarmayı aklıma bile getirmemiştim. Aslında her din kendine göre gerçek inancı bildirdiği kanısındadır, en çok kınadığı da her zaman dönmelik olmuştur.

Irmak kıyısında halk yeniden yaşlı Kızılderilinin çevresinde toplandı. İhtiyar mum takılı tahtayı, mumun alevi gözlerinin doğrultusuna gelecek biçimde önünde tutuyordu. Azteklerin ve Tolteklerin yaşlı rahiplerinin görünüşü de herhalde bu adamınki gibi olmalıydı. Görünümü tamamlamak için yalnızca üzerindeki köylü kılığını yokmuş gibi düşünmek gerekiyordu. Gizemli bir inanç eylemini törenle uygulamakta olan ih-

tiyarda, eski yüce rahiplerin ağırbaşlılığı ve yanına yaklaşılmazlık hali vardı. Belki de şu anda bildiği, gönlüne yakın saydığı tanrılara seslenmek istiyordu. Çünkü tanrı, onun ve onun gibilerin kilisede dua ettiği tanrı, yalnızca dudaklarında yer edebilmiş, ama asla yüreklerine erişememişti.

Yan gözle şöyle bir bakınca, yaşlı kadının beni süzmekten geri durmadığını farkettim. Ama ben hâlâ aşağıda adamların yaptıkları şeyi hor görmek için hiçbir neden görmemekteydim. Alt tarafı onların sorunuydu bu, benim değil.

Yaşlı kadın şu anda kendisine ne sormak isteyeceğimi öğrenmek için can atıyordu. Birden, «Çocuk bunca zamandır çağırıp duruyor,» dedi, «İşitmiyor musunuz?»

Acaba düş mü görüyordum, bu sözler düşte mi söylenmişti? Hayır, onun sesiydi bu. Bir parça şaşkın, «Üzgünüm senora,» dedim, «ben hiçbir çağırma sesi işitmiyorum. Çocuk çağırıyor mu demiştiniz?»

«Evet, öyle dedim. Ama tasalanmana gerek yok, çocuğun çağırışını işitmeyebilirsin çünkü. Ben de onu öyle her günkü şeyleri işittiğim gibi işitmiyorum zaten. Hiçbir insan kulağının konuşulan dille onu işitmeye gücü yetmez. Ama mumun ışığı bunu duyar. Bizim yapacağımız seyirci kalmak ve çağırışı gözümüzle algılamaktır. Kulakla işitmek bizim de elimizden gelmez.»

«Mumun ışığı mı? Mumun ışığı mı dediniz?» Düş görüp görmediğimden hâlâ kesinlikle emin değildim. Belki de ben ihtiyarın, Kızılderili deyimleriyle karışmış, kırık dökük çetrefil diliyle an-

lattıklarını yanlış anlıyordum. Onun için bir kez daha sordum: «Şu ışık gerçekten çocuğun çağırışını işitir mi demek istiyorsunuz?»

«Elbette. Neyi işitecekti ya? Apaçık söyledik; herhalde bana sözün böylesini de anlayamadım diyemezsin. Hatta sana şunu da söyleyebilirim: Şu anda kimse çocuğun gerçekten ırmağın dibinde olup olmadığını bilmiyor. Ama dibindeyse —ki ben bu kanıdayım— o zaman ışığı kendisine çağıracaktır. Işık da onun çağırmasını izleyecek, ona doğru yüzecektir. Gökte bir tanrının varlığından ne denli eminsek, bundan da o denli eminim. Sonra ışık çocuğun yanı başında durup kalacaktır, çünkü onun çağırmasına uymak zorundadır, kendi kendine hareket edemez, özellikle böylesine bir durumda hiç edemez.»

Gece, tropikal cengelde zifiri karanlık gece... Kızılderililer arasındayım, pek azını tanıyorum onların, bu tanıyışım da üstelik şöyle böyle bir tanıma. Ya ihtiyar kadının bana anlatıkları? Kızılderililer için çok olağan, çok doğal belki. Kendi kendime soruyorum, ikimizden hangimiz asıl zırtapoz acaba? Yine de böyle bir cengel gecesinde, Kızılderililer arasında, her şey bana ihtiyarın anlatabildiği kadarından çok daha fazla doğaya aykırı görünmekteydi. Yaşlı kadın zaten başka türlü konuşamazdı, ondan beklenen böyle bir konuşmaydı ve bu konuşma çevredeki her şeye öylesine uyum gösteriyordu ki... Aşağıda ırmak kıyısında adamların neler yaptığını oldukça açık seçik görmekteydim. Bir düş filan olamazdı. Uyanıktım ve hâlâ yaşlı kadının yanında çömelmiş oturuyordum. Artık konuşmuyordu, purosunu tadını çıkara çıkara içiyor ve gizemli törenin hazır-

lıklarıyla uğraşan adamlara canı sıkkın bir havayla bakıyordu.

Yaşlı Kızılderili yüksek sesle şarkıya benzer bir hava tutturdu; üfürük duası gibi bir şeydi bu. Ne dediğini anlayamıyordum, aramızda hayli uzaklık vardı.

Birden sustu, hâlâ önünde tutmakta olduğu tahtayı oynattı; üç kez yukarı aşağı, üç kez sola sağa, son olarak da bir kez yeniden yukarı aşağı. Kısa bir sessizlikten sonra yine sesini yükselterek birkaç beyit söyledi. Bu kez çevresini kuşatan adamlardan birkaçı da onun söyleyişine katıldılar, beyitleri ilâhi gibi yinelediler.

Adamlar şapkalarını çıkarmışlardı. Orda bulunan herkes töreni çok ciddi bir havayla izlemekteydi.

Sözleri anlamak için öne doğru eğildim, ama boşuna. Oysa anlamayı ne kadar isterdim. Fakat bulunduğum yerden bir şey anlaşılmamakla birlikte ben yine burdan ayrılmamalıydım. Çünkü burda kutsal bir ayin, benim çağrılmadığım bir ayin yapılmaktaydı. Beni daha yakına sokulmaya zorlayan etkenin inanç değil de, düpedüz merak olduğunu herkes anlayacağına göre, böyle bir sokulma sırnaşıklık sayılmayacak mıydı?

Birkaç sözcük işitmeyi başarmıştım. İspanyolca konuşuyorlardı. Kızılderili deyimleriyle karışmış bir garip İspanyolcaydı bu. Cengelde yüzlerce aile hâlâ bu dili konuşmaktaydı. Arada bir «Madre Santisima!» diye bağırdıklarını oldukça açık bir biçimde işitiyordum. Ancak bana öyle geliyordu ki, bu insanlar Kutsal Meryem'e yalnızca dudaklarıyla dua etmekteydiler, yürekleri ise

yüzyılların geleneğinin kutsal anasına, atalarının tanrıçası Cioacoatl'a seslenmekteydi.

Ayin on dakika kadar sürdü. İhtiyar Kızılderili tahtayı başının üstüne kaldırdı. Mumun ışığı suya yansıdı. Tahtayı bu durumda tutarken yine birkaç beyit daha söyledi. Sonunu getirmeden ötekiler de katıldı ve hep birlikte bitirdiler. Kulak kesilmiş dinliyordum, ama «âmin» dediklerini işitmedim, buna karşılık baykuş ötüşüne benzer «huhu!» gibi bir haykırış çalındı kulağıma.

Perez şimşek gibi bir hızla soyundu. Bir an suyun içinde durduktan sonra kollarını öne uzatarak ağır ağır İhtiyar Kızılderiliye doğru ilerledi. İhtiyar da ona doğru ayakları suyun içine girinceye dek yürüdü. Törensel hareketlerle tahtayı Perez'e verdi, sonra da birkaç söz mırıldandı. Perez sağ eliyle önce göğsünü sonra tahtanın üzerini sıvazladı. Belki haç işareti yapıyordu, belki de başka bir şey. Tahtayı eline alırken o da hafif sesle bir şeyler söylemişti. İhtiyarın duasına karşılık vermiş olmalıydı. Perez tahtayı alınca da yaşlı Kızılderili sağ eliyle tahtanın ve göğsünün üstünde aynı hareketleri yaptı. Sonra da arkasını dönmeden yüzü hep tahtaya dönük halde geri geri kıyıya yürüdü.

Perez tahtayı başının üstüne kaldırdı. Irmağın içinde bata çıka yürümeye başladı, sular göğsüne çıkıncaya dek hep böyle yürüdü. Sular göğsüne gelince durup kaldı, bekledi. Suyun yüzü eskisi gibi durgunlaşınca, tahtayı büyük bir özenle suyun üstüne koydu. Tahta yüzmeye başlayınca, bu garip saldan gözünü ayırmadan yavaş yavaş kıyıya doğru geri çekildi.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Tahta parçası suyun üstünde kıpırdamadan duruyordu, hangi yöne gideceğini düşünüyor gibiydi sanki. Perez gömleğini beline sarıp kıyıdan geri çekildi. Gözlerini tahtadan ayırmadan adım adım geriliyordu. Sonra köprüye yöneldi, neler olup bittiğini ordan daha iyi görebilirdi. Daha sonra bana anlattıklarına göre, tahta parçası ya doğruca hedefine yüzer, ya da gideceği yeri kestiremeden döner dolanırmış; böyle durumlarda hangi yöne gitmek istediğini ancak onun sırrına ermiş bir kimse kestirebilirmiş.

Ordakilerin hepsi büyülenmiş gibi durmaktaydılar. Soluk almayı bile unutmuşlardı. Yitirilen zamanı bir anda telafi etmeleri gerekiyordu. Sanki bir iç çekiş hiç dinmeden kalabalığın arasında dolanıyor, sanki gizli bir güç herkesi gözlerini sürekli açık tutmaya zorluyordu. Gözleri kızarmış, alabildiğine açılmış insanlar topluca derin bir esrime haline düşmüş gibiydiler.

Adamlardan kimisi şapkasını elinde tutuyordu, kimisi ise bir kıyıya fırlatıp atmıştı. Artık kimse tütün içmiyordu; tek sözcük işitilmiyordu. ne bir fiskos ne bir fısıltı. Yalnızca cengelin nağmeleri, hışırtıları ve cırıltıları geceyi doldurmaktaydı. Zaman zaman bu büyük cengel senfonisi birden kesiliyor, yerini derin bir sessizlik alıyordu. Sanki birisi böceklere iki üç saniye susmaları için haber gönderiyordu. Ama sonra aynı sesler eskisinden daha yüksek ve daha etkileyici olarak yeniden başlıyordu. Cengel konserindeki bu beklenmedik aralar, gecenin gizemini daha da derinleştirmiş, insanlardaki gerilimi artırıp, onları bir

mucize olacağını beklercesine cezbelendirmişti adeta.

Yüzlerce yıldan, hatta binlerce yıldan beri, söylenegeldiği üzere benzeri koşullarda her zaman gerçekleşmiş bulunan mucizenin, bu akşam da gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini kimse kestiremez. Ama şimdi burda hazır bulunanların hepsi bunun gerçekleşeceğine inanıyordu ve dünyada hiçbir güç de bu inancı sarsamazdı. İçlerinden hiçbiri, bir saniye için olsun, ışığın çocuğun çağırışını izlemeyeceği gibi bir durumu aklına bile getirmiyordu. Çocuk ırmağın içinde değilse, ışığı çağıran olmayacağına göre, o zaman elbette bir şey görülmeyecekti. Işık ancak kendisini çağıran olursa bir şeyler gösterebilme gücündeydi. Çocuk suda değilse ışık da akıntı aşağı çekip gidecek ve kaybolacaktı.

İnsanlar bir sürü başı olan tek bir vücut gibi beklemekteydi. Birden bu çok başlı vücuttan bir haykırış yükselsi, dev bir akciğerden boşanan bir soluk kalabalığın içinde dolaştı.

Tahta harekete geçmişti.

Yavaşça kıyıya yakın durduğu yerinden ayrılıp akıntının ortasına doğru yollandı. Birden durakladı, sağa sola oynadı, sallandı, biraz çalkalandı. Sonra aynı yönde yüzmeye koyuldu.

Köprünün üstü hıncahınç insanla dolmuştu. Öndekiler diz çökmüştü. Yan yana sıkışmışlar. başlarını da güçlerinin yettiğince öne uzatmışlardı. Ateşli gözlerle ağır ağır yüzen tahtaya bakıp duruyorlardı. Biraz heyecandan, ama daha çok tahtanın yolundan sapabileceği kaygısından kimse gerektiğinden daha fazla soluk almıyordu.

Kıyıda köprüye yakın bir yerde duruyordum.

Köprü kenarında diz çökmüşlerin hepsinin yüzünü görebiliyordum. Heyecanla kasılmış sıra sıra yüzlere kıyıda yeniden yakılmış ateşlerin ışığı vuruyordu. Ama bu altmış ya da yetmiş kadar yüz, bu tunç esmeri ya da koyu sarı vücutlar beni pek ilgilendirmiyordu; daha çok şu anda tahtanın ne yapacağını merak ediyordum. Tahta üstüne düşeni yapacaktı, bundan emindim, yapmazsa ne olurdu? Aslında bu da pek umurumda değildi. Ama ömrümde acaba bir kez daha böylesine olağanüstü bir tablo görmek olanağını bulabilecek miydim? Asıl sorun buydu. Aynı şeyleri düşünen, aynı umutları besleyen elli, altmış, belki daha fazla başı bulunan böylesine dev bir insan vücudunu görebilecek miydim? Bir mumun küçük alevciğinin çekimine kapılmış bunca insanla bir daha karşılaşabilecek miydim? Koyu kahverengi gözlere bu küçük alevcik yansıyor, sanki her birinin gözünde minik birer yıldız saklanıyordu. Yarı çıplak vücutları, sadece paçavralarla örtülü çırılçıplak vücutları görüyordum, sonra da beyaz gömlekli, beyaz ya da sarı pamukludan pantolonlar giymiş ötekileri. Uzun siyah saçları öylesine sıkı ki, başlarında birer kürk şapka var sanırdınız.

Erkeklerin sade, basit kılıklarına karşılık kadınların modern konfeksiyon ürünü giysileri insanda acıma duygusu uyandırıyordu. Bu kadınlar ne kusur etmişlerdi? Yazgı, onların karşısına ne diye Suriyeli gezginci bezirgânları çıkartıp, o güzel vücutlarını New York'un doğu kesiminde açlıkla pençeleşen göçmenlerin dokuduğu çirkin bezlerle örtmeye alıştırmıştı? Günlük sade kılıkları içinde, hatta paçavraları içinde bu kadınlar cengelle uyum halindeydiler; ırmağa, köprüye, astımlı

pompaya, yük kervanına, timsahlara, toprağa, tüm evrene yaraşıyorlardı. Ama bu kılıkla hiçbir yerin çocuğu değillerdi artık; anilin boyalı cadılara, hastalıklı piç bitkilere dönmüşlerdi. Cengelde ve korularda hâlâ görkemli yaban çiçekleri açar; doğa hiç bozulmayan yüksek beğenisini gösterir bu çiçeklerde, onun için de tanrıya şükretmeliyiz. Bu çiçekler kadınları en çekici biçimde süslüyor ve böylece modern, fabrika üretiminin çirkinliğini örtüyordu. Eğer bu kadınlar toprakla olan bütün bağlantılarını henüz yitirmediyseler, bunu salt cengelin yaban çiçeklerine ve orkidelerine borçluydular.

Tanık olduğum bu gizemli eylem, insanların bir mucize olması gerektiğine inanmaları, pompacının evinin önündeki fenerlerin donuk ışıkları, küme küme ateşlerin dil dil uzanan alevleri, köprü üstündeki gençlerin ellerindeki meşaleler, suyun üstünde yanar mumuyla yüzen tahta parçası, benimle ilişkisi olmayan bir ırkın esrik insanları... şu anda tek bir adam gibi soluk alan, gözlerini sudan ayırmayan ve her biri gözünde minik birer yıldız taşıyan insanlar... bu insanların hüzünlü sessizliği, cengelin bitmek tükenmek bilmeyen tekdüze şarkısı — bütün bunlar beni eziyor, yüreğimi sıkıştırıyordu. Boğazım kurumuştu. Dilim sanki ağzımın içinde bir odun parçasına dönüşmüştü. Dünya nerdeydi? Bugüne dek yaşamış olduğum dünya nerdeydi? Bu dünya yitip gitmişti. Ya insanlık nerdeydi? Gökyüzü nerdeydi? Başımın üstündeki gökyüzü değil, sadece kapkara geceydi. Başka bir gezegendeydim, benimkine benzeyen gezegene ise bir daha hiç dönemeyecektim. Bir daha yeşil çayırları göremeyecek, rüzgâr-

da dalgalanan buğday tarlalarına bir daha bakamayacaktım. Bir daha Visconsin ormanlarından, göllerinin kıyısından geçemeyecek, Teksas ovalarında at koşturamayacak, ıssız keçi ağıllarının havasını koklayamayacaktım. Gerçek anama, yeryüzüne dönemeyecek ve bir daha güneşin doğuşunu da göremeyecektim.

Tanımadığım yaratıklar arasında yaşamaktaydım; benim dilimi konuşmayan, ruhlarını, yüreklerini hiçbir zaman anlayamadığım yaratıklardı bunlar. Biri, şu kalabalığın içinden tek bir kişinin ayağa kalkması yeterdi; yalnızca tek bir kişi parmağıyla beni gösterip «Şu adama bakın!» diyebilir, «iyi bakın ona! Bir beyazdır o, buraya gelsin diye çağırmadığımız halde yine de gelmiş bir beyazdır. Suçlu odur. Gözleriyle, soluk ölü derisiyle tanrılarımızı öfkelendirdi. O bir gringo. Bizlere felâket ve acı getirdi. Daha dün geldi, bugün ise küçük oğulcuğumuzu yitirdik. Şurdaki beyaz adam aldı onu elimizden ve şimdi çocuğun annesi yağmur mevsimindeki gökyüzü gibi yaş dökmektedir. Bu adam geleli henüz iki gün oldu ve ırmak sırf ondan nefret ettiği için sevgili küçük çocuğumuzu alıp götürdü. Gözlerine bakın onun, hemen anlayacaksınız ki, yavrumuzu zehirleyen bu gözlerdir; hepimize karabüyü yapan bu gözlerdir!»

Bir daha geri dönemezsem, burada şimdi, bu gece kurban edilirsem, hiç kimse, hiçbir konsolos, hiçbir elçi, hiçbir hükümet başıma ne geldiğini, kemiklerimin hangi bucakta kaldığını öğrenemez. Akbabalar kimliğimi beli edecek hiçbir şey bırakmazlar benden. «Cengelde bir gezi sırasında kayboldu.» ya da «bataklık bölgede balık tutarken

timsahlar tarafından yutuldu.» Yurdumdaki eski ahbapların hakkımda duyacakları son söz bu olacak.

Ne diye böyle kuruntulara kaptırıyorum kendimi? Şurada topu topu birkaç metre ötemde Sleigh, ülkedaşım Sleigh duruyor ya. O da benim gibi bir beyaz; benim gibi düşünür, aynı törelerle yetişmiştir ve aynı dili konuşur. Köprünün üstünde diz çökmüş adamların arkasında duruyor işte. O da gözlerini dikmiş suda yavaş yavaş yüzen tahtayı izliyor.

Kalabalık gerçekten çılgının biri tarafından kışkırtılır da, yitik çocuğun öcünü almak için üzerime saldırırlarsa, Sleigh benim koruyucu meleğim olacaktır elbette. Canımı kurtaracaktır. Gövdesini bana siper edecektir. Eminim bundan, kesinlikle eminim. Aynı ülkeden değil miyiz? Benim şarkılarımı o da söylemiyor mu? Beni kurtaracaktır. Şapkasını şöyle cakalı bir hareketle biraz yana eğecek ve, «Ne oluyorsunuz be?» diye bağıracaktır. «Kulak verin buraya! Böyle bir şey yapamazsınız! Kötü bir davranış bu! Çocuğu ırmağa o atmadı ya. Ben atmadığını çok iyi biliyorum. Tersini söyleyebilecek bir kimse var mı içinizde?» Böyle dedikten sonra bana dönüp, «Özür dilerim,» diyecektir, «şu kahrolası ineğe gidip bir bakmam gerek. Yerin dibine batasıca hayvan! Şu ineği nerde bulabileceğimi bir bilsem. İnşallah dönüp gelmiştir. Bir gidip bakayım.»

Sonra da çekip gidecek ve beni öfkeli kalabalığın karşısında yalnız başıma bırakacaktı. Onlar da beni parça bölük edecekti. Neden sonra bizimki dönüp gelecek, komşularına ineğin hâlâ dönmediğini ve yörede ya birkaç kaplan ya da aslan

bulunduğunu, bundan kesinlikle emin olduğunu söyleyecekti. Sonra da benim cesedimi görecek, o zaman, «Oldu mu ya?» diyecekti, «bu yapılır mı yahu, yapılır mı? Doğru iş değil bu. Size söylemedim mi ben? Kimin aklına geldi bu naneyi yemek? Oysaki dürüst bir adamdı. Çocuğu ırınağa attığına da inanmıyorum. Bunu yapmamanız gerekirdi. Böylesine bir suçu ona yükleyen kim peki?»

Sleigh... kim bu Sleigh? Beni ona bağlayan ne? O da benim gibi tanrının şu koca ülkesinde doğmuş. Buna karşın kendisi bana devlet başkanımızdan daha yakınmış gibi geliyor. Sleigh ha! Ömrünün yarısından fazlasını bu Kızılderililer arasında geçirmiş; Kızılderili bir kadınla evlenmiş; çocukları tek sözcük Amerikanca konuşamıyor; bildikleri yalnızca İspanyolca ile birkaç Kızılderili deyimi. Sleigh ha! Yemekleri Kızılderili işiydi ve yemeğini de bir Kızılderili gibi çatalsız yiyordu. Kopardığı bir tortilla parçasına etini, fasulyesini salçasıyla birlikte dürüp, hepsini birden ağzına atıyordu. Bu koca lokmayı, tortilla yufkasından kaşığıyla birlikte, bir seferde yutuyordu. Oturduğu yer döşemesi toprak, çatısı palmiye bir Kızılderili jacal'ıydı. Doğru dürüst bir evde ya da bir bungalov'da kendini asla rahat hissetmeyeceği belliydi. Onun için bu insanların öfkelenmesine de, beni parçalamasına da gözünü kırpmadan seyirci kalacaktı. Evet, bu Kızılderililer arasında sözcüğün tam anlamıyla yapayalnızdım ben. Başıma her şey gelebilirdi. Ve o zaman «Hip hip hurra! Yaşasın! Biz yetiştik!» diye bir savaş gemisinin bu cengele gelemeyeceğini de çok iyi biliyordum. Bir bakıma bütün bunları bilmekte hayır vardı. İnsan o zaman kaderci oluyordu. Ve

ben kaderci oldukça bu insanları daha iyi anlıyordum. Onlar da kaderciydi, zaten hepsi böyle kaderci olmasaydı, bu yaşama asla katlanamazlardı.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Tahta parçası ırmakta beş metre kadar gitmişti. Sonra ağır ağır kendi ekseni çevresinde dönmeye başladı ve hep böyle çemberler çize çize akıntının ortasına dek geldi; akıntının ağırlaştığı yana geçti. Akıntıyla iki metre kadar sürüklendikten sonra yeniden durdu; sanki kendini akıntıdan kurtarmak ister gibiydi.

Birkaç dakika sonra yeniden akıntıya kapılıp kısa bir yol aldı. Sonra kesinlikle durdu. Yeniden ekseni çevresinde dönüşlere başladı. İlkin yavaştı bu dönüşler, giderek hızlandı, hızlandı ve aynı anda gerisin geri köprüye doğru yüzmeye koyuldu. Şimdi açıkça görülüyordu, herkes görüyordu bunu, evet, akıntı yukarı yüzmekteydi. Ben kendi payıma bunda mucizeye benzer bir şey görmüyordum, çünkü her ırmakta yönleri birbirinden farklı ve genellikle kısa uzaklıklar için geçerli böyle bir, iki, ya da daha fazla akıntı vardır.

Öteki seyirciler de tahtanın böyle akıntı yukarı yüzmesini doğaya ve akla aykırı bulmuyorlardı; ancak onların bu olayı sessizce benimsemelerinin nedeni benimkinden bambaşkaydı. Onlar için çoktandır beklenen bir şeydi bu. Artık hepsi çocuğun ırmağın içinde yattığına kesinlikle inanmıştı; çocuk ışığı çağırmakta, ışık da onun çağırışına göre yol almak zorunda kalmaktaydı. Ay-

rıca bu durum, cesedin akıntıyla sürüklenmediğini de kanıtlamış oluyordu.

Sonunda kim haklı çıkacaktı? Ben mi, halk mı?

Tahta, köprüye doğru ilerliyordu. Öyle yavaş yüzüyordu ki, onun yol aldığını insan ancak karşı kıyıda belli bir noktayı kestirip, buna göre muma bakarsa anlayabiliyordu.

Şimdi de iyiden iyiye durmuştu, suyun üstünde çalkalanıyordu. Besbelli ya bir ota, ya bir çalıya takılmıştı. Daha doğrusu durumu ben kendime göre açıklıyordum. İşin garibi, tahta parçası kendisini kurtarmak için çabalıyormuş gibi görünmekteydi.

Kalabalık bu çabalamayı coşkuyla izliyordu: bir horoz dövüşündeymişler gibi sinirleri gerilmişti. Birçoklarının yüzünde düş kırıklığı izleri belirdi. Genç bir adam suya atlayıp tahtayı kurtarmaya davrandı, ama yaşlı Kızılderili kendisini engelledi. Tahtayı kendi haline bırakmasını söyledi. «Hiçbir dal, hiçbir ot, suda yetişen ve yaşayan hiçbir şey tahtayı yolundan, gitmek zorunda olduğu yolundan alıkoyamaz,» diye de açıklamada bulundu.

Yaşlı Kızılderili doğru söylemişti. Konuşmasından sonra birkaç dakika geçti geçmedi, tahta parçası birden şöyle bir hızlı çalkalandı, dönmeye başladı. Artık engelinden kurtulmuştu. Ağır ağır ağır köprüye yaklaşmaya koyuldu.

Köprüye vardı, yedinci kazığa çarptı. Geriye silkinip köprünün kıyısını izleyerek altıncı kazığa yüzdü. Burda birkaç dakika durakladı.

On, on beş adam hep bir ağızdan heyecanla

bağırdı: «Tamam! Durdu işte! Çocuk burda. Burda! Onun işareti bu!»

İhtiyar Kızılderili, «Durun, durun!» diye haykırdı. «Ağır olun çocuklar. Önce biraz bekleyelim. Bekleyelim ki, boş yere suyu karıştırıp yanlış bir iş yapmayalım! Işık henüz sakinleşmedi. Tamam olduğu zaman ben söylerim size.»

İhtiyar bunu söyler söylemez tahta yeniden çalkalanmaya başladı. Altıncı kazıktan ayrıldı, sürekli çemberler çizerek beşinci kazığa yollandı. Hep köprünün kıyısından gidiyordu. Yolda hafif bir akıntıya kapılarak bir ayak boyu kadar köprüden uzaklaştıysa da, akıntıdan yine kurtuldu. Sanki karşı koyulmaz bir gücün etkisindeymiş gibi hep köprünün altına dönmeye çabalıyordu.

Beşinci kazığa vardı. Birkaç dakika orda kaldıktan sonra, bu kazıkla olan bağlantısını yitirmeden çevresinde dolandı ve yarım metre kadar köprünün altına girdi.

Yukarda köprünün kıyısında oturanlar güçleri yettiğince öne eğildiler. Tahtanın hareketini izleyebilmek için başlarını köprünün altına doğru uzattılar. Seyredenlerin hepsi şu anda kendi kendilerine çocuğu ne diye köprünün altında hiç aramadıklarını soruyor olmalıydılar. Onlar yalnız köprünün iki yanına bakmışlardı. Birkaç adam köprünün yukarı tarafından aşağı sarkıp olup biteni burdan gözlemeye başlamıştı. Ötekiler yüzükoyun uzanıp kalasların budak deliklerinden, yarıklarından mucizeyi seyre koyuldular.

Bu sırada tahta iyice köprünün altına girmişti. Yine beşinci kazığın doğrultusunda ve onun sağ yanındaydı. Bu doğrultuyu bozmadan iyice açıldı, köprünün tam ortasına geldi. Ordan

dördüncü kazığa doğru bir adım boyu kadar yüzdü. Burda da durdu, hem de suyun üstüne çiviyle çakılmış gibi durdu. Ne akıntı, ne de suyun üstünü kırıştırıp duran hafif meltem onu yerinden oynatabiliyordu. Bu duruşu daha öncekilerden çok farklıydı. Arada bir aşağıdan biri üfürüyormuş gibi de birazcık titreşiyor, ama artık dönmüyordu. Gerçekten, her şey başka türlü yorumlanamayacak derecede açıktı. Artık kimse tahta parçasının sonunda hedefine ulaşmış olduğundan kuşku duyamazdı.

Tek bir ağızdan çıkıyormuşçasına herkes derin bir soluk koyverdi, uzun bir inilti gibi bir şeydi bu. Yüzlerce göğüs geçirme havayı doldurdu, cengelin milyonlarca sesini bastırdı. Erkeklerle kadınların birçoğu ter içinde kalmıştı. Kimilerinin ise yüzünden ve vücudundan ter boşanmıştı. Kimse de bu terleri silmeye kalkışmıyordu. Sağdan soldan gelen fısıltılı konuşmalar gecenin içinde dalgalanıyordu.

Tahta parçası sabrı tükenmişçesine belirgin biçimde dans etmeye başladı. Sanki çektiği acılardan artık kurtulmak ister gibiydi. Sağa sola yalpaladı, ekseni çevresinde döndü, ama bulunduğu yerden beş santim bile ayrılmadı. Sanki dibe inmeye hazırlık yaptığına inanası geliyordu insanın. İhtiyar Kızılderili tahtaya atmacanın fareye bakması gibi bakıp duruyordu. Bunu da alabildiğine serinkanlı bir havayla yapmaktaydı. Dört beş dakika böylece bekledikten sonra, nicedir beklenen işareti verdi. «Tamam, şimdi dalabilirsiniz! Küçük burda! Irmağın içinde yatıyor, bunu anladık artık. Zavallı ana! Tanrı onu korusun, kutsasın!» Köprüye doğru birkaç adım attı. Burası

kimsenin aklına gelmemiş olan bir yerdi. Köprünün kıyısından aşağı düşmüş bir çocuğu, köprünün tam altında aramak gerekeceği kimin aklına gelirdi? Doğrusu inanılacak gibi değildi.

Perez suya girmişti bile. İki adam onu izledi. İlk varan Perez oldu. Rahatça dalabilmek için tahtayı dikkatle kıyıya itti.

Suyun altında yalnızca birkaç saniye kaldı. Sonra yüze çıktı, tükürdü ve kısık, ağlamaklı bir sesle, «Orda!» dedi. «Çocuk burda yatıyor. Vücudünü elledim!»

Köprünün üstündeki insanlar Perez'e bakıyorlardı. Perez beşinci kazığa yüzüp bir eliyle oraya tutundu, öteki eliyle saçlarından yüzüne akan suları sildi. Kıyıdaki ateşlerin dalgalanan ışıklarıyla belli belirsiz aydınlanan yüzünde dehşet ve üzüntünün birbirine karıştığı görülüyordu. Köprüye doğru baktı, gözlerini boydan boya kalabalığın üzerinde dolaştırdı. Herkes Garcia'yı aradığını anlamıştı, ama kimse ona seslenmek gücünü kendinde bulamıyordu.

Tam bu anda, nerden geldiğini kimse anlayamadı, Bayan Garcia ayaklarını sürüyerek köprü üstünde göründü. Doğruca Perez'in kazığa sarıldığı yere gitti. Herkes geri çekilip kadına yol verdi. Perez'i işitmiş olacaktı. Ağzını alabildiğine açtı. Bağırmak istiyordu, belki de bağırdığını sanıyordu, ama bağıramıyordu, gırtlağını sanki düğümlemişlerdi. Bir elini havaya kaldırdı, yumruk yaparak ağzının içine sokabildiği kadar soktu. Gözlerinde dehşetin ışıması vardı. Birden yüzünde bir korkunun gölgesi belirdi, görünmeyen dev kuşlar çevresinde kanat çırpıyordu sanki.

Bu korkuyla sarsıldı, kesin yargı karşısında

duyulan korkuydu bu. Yine de son bir kez bir şeyler umut etmeye, belli belirsiz bir kuşkunun ardına sığınmaya çabaladı. Belki Perez yanılmıştı, belki elledığı yalnızca bir ot topağıydı, her şeye gücü yeten tanrı belki böyle istemiş, nasıl başkalarını yanıltıyorsa onu da böyle yanıltmıştı. Gözlerini ağır ağır gökyüzüne kaldırdı, sonra da Tlalcotitlan'a uzanan yola, kocasının gitmiş olduğu yola çevirdi. Umudunun son kıvılcımı bu yolda parıldamaktaydı. Oğlu elbette oraya, Tlalcotitlan'a gitmişti, beyaz atlı delikanlıyla birlikte gitmişti. Böyle olması gerekirdi, yoksa dünya zıvanadan çıkmış demekti, ya da gökte bir tanrı yok demekti.

Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Yalnızca köprü üstündeki ayaklardan çıkan sesler işitilmekteydi. Bir de cengelin şarkısı.

Perez bir daha daldı. Sudaki öbür iki adamdan biri de ardından daldı. Az sonra ikisi birden su yüzüne çıkmıştı. Ellerinde yalnızca ıslak, çürümüş ot parçalarıyla çalı çırpı vardı. Her yanından sular akıyordu. Bunları bir yana savurup yeniden daldılar.

Su yüzüne hava kabarcıkları çıkıyordu. Koparılmış dallar, su bitkileri, çalı çırpı döküntüleri yukarı çıkıp suyun üstünde yüzüyordu. Öteki adamlardan biri yüze çıktı. Kim olduğu seçilemiyordu. Yüzünün ancak bir bölümü görünüyordu, bu bölümü de karmakarışık ıslak saçlarla örtülüydü.

Birkaç saniye sonra siyah bir nesne göründü. Yavaş yavaş yukarı geliyordu. Sonunda Perez'in siyah saçlarını herkes tanıdı. Derken başını olduğu gibi dışarı çıkardı. Kafasını sallaya-

rak sulardan arındı. Soluk soluğaydı, güçlükle nefes alıyordu, yutkundu ve kendini biraz daha yukarı çekmeye çalıştı. Var gücüyle suyu tekmeledi. Bu sefer kolları boş değildi. Carlosito'yu tutuyordu. Çocuğun ilkin dizleri göründü. Dizler vücudun geri kalan kısmından ileri fırlamış durumdaydı. Bacaklar çok acayip biçimde kıvrılmışlardı, topukları nerdeyse baldırlarına değecek hale gelmişti. Öyle ki, insanda çocuğun bunca zaman suyun dibinde hep çömelip durduğu kanısını uyandırıyordu. Ne tuhaf! Herkesin ilk olarak dikkatini çeken küçük ayaklardaki yepyeni Amerikan pabuçlar oldu. Sanki onun en önemli şeyi bunlardı. Perez köprüye doğru hiç bakmadı. Kâh yüzerek, kâh yürüyerek kıyıya doğru gitti.

Bayan Garcia, «Chiquito mio! Yavrucuğum benim!» diye haykırdı. Kıyıya koştu, Perez'i karşılamak istiyordu.

Perez bodur ırmak çalılarını aşıp kıyıya çıktı, genç ananın karşısında çırılçıplak durdu. Üstünde deniz yeşili şifondan dans giysisi, saçı, göğsü ve kemeri hâlâ ateş kırmızısı çiçeklerle süslü kadın Perez'i bekliyordu. Kollarını öne doğru, adamın taşıdığı küçük yüke doğru uzattı.

Perez ise anlatılamayacak derecede ağırbaşlı, ciddi, gözlerinde ancak ilkellerde ve hayvanlarda görülebilen acıma dolu hüzünlü bir havayla ağır ağır ilerledi. Asıl işi cengelin koca ağaçlarını devirip, bunlardan odun kömürü yapmak olan bu adam, sudan sırsıklam küçük cesedi büyük bir özenle ananın öne uzanmış duran kolları üzerine yatırdı. Onun bu hali insanı bir cam, en hafif bir esintinin bile kırabileceği kadar ince ve narin bir cam düşünmeye zorluyordu.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Aynı anda kadınların bir bölümü gürültülü bir feryat kopardı. Bir yakınış gibiydi bu çığlıklar. Gecenin karanlığını yırtan bu yakınış, yeryuvarlağından sıyrılıp göklere çıkmak istercesine gittikçe güçlenip büyüdü ve bütün kadınlar katılıncaya dek sürdü. Sonra yatışıp hafif bir sızlanmaya dönüştü. Kadınlar başlarına bir bez, bir tül, bir Reboza, bir şal ya da o sırada ellerine ne geçirdilerse onu sardılar. Baş örtülü daha acı ağlanırdı.

Ağlayıp sızlanmaları yalnızca Garcia'nın çocuğu için değildi artık. Zamansız ölümüyle küçük oğlan her ananın çocuğu olmuştu. Bir ananın ne duyduğunu ancak bir ana bilir. Başka hiç kimse, hatta bütün katıksız saflığına, bütün sonsuz bilgeliğine karşın gökteki tanrı bile, çocuğu elinden alınmış bir ananın duyduklarının aynını duyamaz. Bayan Garcia oğlunu sol koluyla göğsüne bastırdı. Sağ eliyle çocuğun aşağı sarkan ıslak, küçücük ellerini tutuyordu.

Perez emanetini teslim eder etmez hemen kadının yanından uzaklaştı. Onun gözleriyle karşılaşmak istemiyordu. Ananın yüreğine düşen bu büyük ateşin nedeni kendisiymiş gibi bir duyguya kapılmıştı.

Orta yaşlı bir Kızılderili genç ananın yanına sokulup, başını eğerek bir şeyler söyledi. Kadın küçük cesedi ona uzattı. Adam büyük bir özenle ölüyü kucağına alıp birkaç adım geri çekildi. Birden ani bir karar vermişçesine ölüye saygıyı bir yana bırakarak çocuğu ayaklarından yakaladığı gibi, başı aşağı gelecek biçimde yukarı kaldırdı.

Cesedi birkaç kez silkeledi, ama ağzından suyla karışık kan aktı yalnızca. Vücut çok katılaşmıştı, onun için dizler kıvrık halini pek değiştirmiyordu. Çocuk baş aşağı tutulunca, alnında, sol kaşının üzerinde kalın bir şiş bulunduğu görüldü. Ağız ve burun şişmiş, üst çene bir yerinden içeri göçmüştü.

Çocuğa yaklaşıp başını biraz yukarı kaldırdım. Fenerin ışığında gözlerini görmek istiyordum. Başını elime alınca kafanın arka tarafında küçük bir deliğin varlığını hissettim. Orasını ışığa tutunca deliği gördüm. Büyüklüğüne bakılırsa oldukça kalın bir çivinin buraya battığı anlaşılıyordu.

Cesedi ayaklarından tutan Kızılderili, başka bir adama göz attı. Adam yaklaşıp küçük vücudu karnından göğsüne doğru karış karış ovmaya başladı. Ama bu işlem ne gariptir ağzından pek az su çıkarmaktan başka işe yaramadı; su yine hafif kanla karışıktı.

Ananın gözlerinde iri yaş taneleri belirmişti; bu yaşlar aşağıya doğru akmaya başladı, yanakları, ağzının kıyıları ve çenesi bu yaşlarla ıslandı, sonra bu yaşlar göğsüne aktılar. Giysisinde kalbinin üzerine takılı çiçeklerin üzerine düştüler.

Garcia hızlı hızlı soluyordu. Bu soluklar burnundan öylesine güçlü çıkıyordu ki, işitilir derecede seslere dönüşüyordu. Sanki soluk alması saatlerce engellenmişti de, şimdi güçlü bir hamleyle toptan havaya kavuşmak ister gibiydi. Burnu da akmaya başlamıştı. Aranarak çevresine bakındı, gözlerini üzerinde gezdirdi, yeşil dans giysisinin eteğini kaldırıp burnunu oraya sildi.

Çocuğun böyle baş aşağı, tıpkı kesilmiş bir

oğlak gibi asılı durması kadına acı vermekteydi. Gözlerini cansız vücuda dikti. Böyle asılı durmasının küçüğün canını yakabileceğini düşünmüş olacak ki, başını elleri arasına alıp yukarı kaldırdı. O zaman da gözü bükülü duran dizlere takıldı. Başı bırakıp dizleri doğal durumuna getirmeye çalıştı. Bu sırada burnunu da ikide bir eteğine ya da koluna siliyordu. Dizleri düzgün duruma getirebilmek için durmadan bastırıyordu, ama boşuna, dizler bir türlü uzanmak istemiyorlardı. Bunca derin acısına karşın şu anda cenazenin süslenmesi törenini düşünüyor olmalıydı. Toprağa verilmezden önce cesedin yas ziyaretine gelenlere gösterilmesi zorunluluğu vardı. Bunun için de ölünün güzel görünmesi gerekliydi. Çocuğu için yapabileceği son hizmet buydu, çünkü oğulcuğunun bir felâket yığını halinde cennetin kapısı önünde durmasını istemiyordu.

Cesetten su boşaltmayı deneyen adam, ananın ne istediğini anlamıştı; dizleri düzeltme çabasına o da katıldı. İşten sertleşmiş elleriyle gererek, yoğurarak, ovalayarak eklemleri bastırıyordu, sonunda düzeltmeyi yarı yarıya başardı. Adam dizlerle böyle uğraşırken, ana da çocuğun ayağındaki yeni pabuçları hafif hafif okşuyordu. Pabuçlar bazı yerlerinde hâlâ eskisi kadar parlaktılar. Ana küçük pabuçları sıkıyor, sıvazlıyor, sanki çocukla birlikte büyümüşlermiş gibi onları seviyordu. Bu pabuçlara Carlos nasıl da sevinmişti, bunu bir türlü atamıyordu kafasından. Pabuçları böyle okşarken, herhalde yazgının o derin, o gizemli yolunu düşünüyor olmalıydı: Kardeş sevgisinin simgesi olan bu pabuçlar çocuğun alınyazısını çizmişti. Bu düşüncenin baskısı al-

tında soluk almayı unutur gibi oldu, birbiri ardınca boşanan hıçkırıklarla az kalsın boğulacaktı. İçine hava çekmeye çabaladı, ağzını alabildiğine açtı, ama soluk alacağı yerde öylesine korkunç bir çığlık kopardı ki, ölesiye yara almış bir ananın acımasızlık evrenine yönelmiş bu çığlığından cengel gecesi adeta paramparça oldu.

Birkaç saniye her şey sustu. Dünya eriyip kaybolmuş gibiydi. Sonra genç ana bir daha haykırdı. Yanında duran adamlar ürkek ve utangaç görünüyorlardı. Gözlerini öne eğmiş, ellerini nereye koyacaklarını bilemez olmuşlardı; tıpkı utanan küçük çocuklar gibi. Ananın acısı karşısında adamlar küçülmüşler, işe yaramaz, çaresiz olmuşlardı, ruhları bomboştu. Kimse kadına dokunmayı göze alamıyor, kimse ters bir şey yaparım korkusuyla onu avutmuyordu.

Pompacının karısı yanına yaklaştı. Tek söz söylemeden Garcia'yı kucakladı; yüzünü öpücüklere boğdu, akan gözyaşlarını öptü. Pazarlık giysisinin eteğini kaldırıp ananın gözyaşlarını bununla kuruladı ve burnunu sildi. Sonra da onu tekrar ve tekrar öptü. İki kadın birbirlerine sarılmış öylesine yüksek sesle ağlayıp hıçkırıyorlardı ki, sesleri geniş alanın dört bir yanından işitiliyordu.

Pompacının karısının, bu kurumlu, bu herkes tarafından bir devlet başkanının eşiymiş gibi sayılan kibirli kadının tutumunu böylesine değiştirebileceği kimin aklına gelirdi? Analık bu, evet analık. Analar böyledirler. Onlar birbirlerini acılı anlarda çok iyi anlarlar.

İki kadının sanki tek bir insanmış gibi böyle karşılıklı ağlaştığını gören erkekler daha da ça-

resizleşmişlerdi. Giderek daha çok utanç duyuyorlardı... ama neden böyle utandıklarını kendileri de bilemiyordu. Şu anda hepsinin tek bir isteği vardı, tıpkı bu iki ana gibi ağlayabilmek. Hepsi de bu iki kadına, küçük ölünün başucunda ağlaşan bu iki kadına imrenmekteydi.

Sleigh ortaya çıktı, cesedi yukardan aşağı bir güzel yoklamaya koyuldu. Sonunda, «Artık buna bir şey yapılamaz,» dedi. «Iyisi mi ben gidip kahve yapayım. Boğazından sıcak bir şey geçerse Senora Garcia'nın hoşuna gider sanırım.»

Pompacının karısı yavaşça Garcia'nın kollarından sıyrıldı. Hâlâ başaşağı asılı duran çocuğu gözden geçirdi. İki adam hâlâ cesedin dizlerini düzlemeye uğraşmaktaydı. Pompacının karısı küçüğün başını kaldırdı, ıslak saçlarını geriye doğru sıvazladı, hafifçe yanağını elledi. Eline suyla karışık kan bulaşmıştı. Giysisiyle çocuğun kanlı ağzını ve kamburlaşmış burnunu sildi. Kan hâlâ hafif hafif sızmaktaydı.

Çocuğun ayağında yalnız yeni pabuçlar değil, yeni çoraplar da vardı. Pabuçlar gibi bu çorapları da ömründe ilk kez giymişti. Bunları da ona ağabeyi armağan etmişti. Dizlerine dek uzanan kısa pantolonu çok eskiydi, belki on yerinden yamanmış olmasına karşın yine de bir sürü deliği vardı. Pantolon askısı da yoktu. Bunun yerine önde bir düğmeye bağlanmış bir sicim, omuzdan geçirilerek arkada başka bir düğmeye tutturulmuştu. Sırtında beyaz pamukludan lime lime bir gömlek vardı.

Cesedi ayaklarından tutan adam, belki biraz daha su çıkarırım diye çocuğu yeniden silkeleyince, pantolon ceplerinin birinden küçük bir ağaç

kaval düştü. Ana onu hemen kaptı. Küçük kavala bakıp acısını unutmuşçasına sessiz bir ağlama tutturdu. Sonra kavalı bir kez daha gözden geçirmek için yaşlarını sildi ve onu göğsünden içeri soktu Biri, «Şapkası yok muydu?» diye sordu.

Bu soruyu işiten adamlar hemen davrandılar. Bir şeyler yapmalıydılar. Nasıl olursa olsun bir yararları dokunsun istiyorlardı. O anda hemen suya atlayabilirler ve çocuğun şapkasını arayabilirlerdi.

Ne var ki bu umutları çabuk söndü. Çünkü çocuğun başında şapka olsaydı, şimdiye dek görülmez ve bulunmaz mıydı? Peki ama ya akıntı alıp götürmüşse?

Bayan Garcia'nın şapkanın evde durduğunu söylemesi sorunu kökünden çözümledi. Zaten bu yüzden değil miydi ki, oğlunun atla çekip gittiğine inanmamıştı. Çünkü gitmiş olsaydı, şapkasını da mutlaka yanına alırdı. Çünkü dönüşünde gündüz olacaktı; hele güneş yükselip de ortalığı cayır cayır yakmaya başlayınca şapkasız yapamazdı. Kadının konuşması sürekli hıçkırıklarla kesildiği için, insan söylediği bu sözlerin yarısını kendisi tamamlamak zorunda kalıyordu.

Hâlâ kıyıda, köprünün yakınında durmaktaydık. Birisi bir fener tutuyor, bunun ışığında köprünün bir bölümü açıkça seçiliyordu. O yana doğru baktım, aklıma Sleigh geldi. Kahve pişirmek istediğini söylemişti; sanki bu sözü söyleyeli bir hafta geçmiş gibi geldi bana. Köprüden yana birisi bize doğru gelmekteydi. Yavaş adımlarla, neredeyse çok yaşlı bir dede gibi yürüyordu. Bir ayağını yukarı kaldırmak istediği zaman, ayağı yere çakılmış da onu ordan koparmak gerekiyor

gibi kendini zorlamaktaydı. Gelenin başı göğsüne adamakıllı eğilmişti. Daha yüzünü görmeden onu Teksas işi sombrero'sundan tanıdım, Manuel'di bu.

Manuel bizim yakada köprünün başına geldi. Tam bir dakika orda durdu. Sonra bize doğru yürüdü; başı hep önündeydi. Beti benzi atmıştı. esmer bir insanın teni ancak bu kadar solabilirdi. Yüzü küçülmüş ve incelmişti. Öylesine değişmişti ki, şapkası olmasaydı kendisini asla tanıyamazdım. Gözleri donuklaşmış ve körlerinki gibi camlaşmıştı.

Bayan Garcia üvey oğluna uzun uzun baktı. Gözlerinde iri yaş taneleri titreşiyordu. Bir şeyler söylemek için ağzını açtı, ama dudakları ağır ağır kapandı ve bir daha da açılmadı.

Manuel şimdi çocuğu tutan adamların yanında duruyordu. Adamlar ise kendisine bir hayalete bakar gibi bakmaktaydılar.

Manuel'in hiçbir şey görmek istemediği belli oluyordu. Başını kaldırmadan kollarını ileri uzattı, küçük kardeşini yavaşçacık onun kollarına bıraktılar.

Tek sözcük konuşmadı. Şapkalarını yeniden başlarına geçirmiş bulunan adamlar, gençler, ağabey kardeşini teslim alırken, bir törendeymiş cesine şapkalarını çıkardılar.

Manuel çocuğu kollarında tutarak birkaç dakika kıpırdamadan bir heykel gibi durdu; sanki tanrılara kurban sunuyordu. Şapkası başında olan tek insan oydu ve öne eğilmiş başındaki bu geniş kenarlı sombrero kederli yüzünü gizliyor, yine bu şapka onun alelade davranışına gizemli bir ayin görünümü veriyordu.

Bütün bunlara artık dayanamaz olmuştum. Daha önce tahta parçası suda yüzerken birkaç dakika kadar duyduğum korkunun aynına yeniden kapıldım. Her an bütün gözlerin üzerime çevrileceğini, beni bir büyücü olarak, bu uysal yerlilerin yoksul topluluğunun uğradığı felâketin sorumlusu olarak suçlayacaklarını düşünmeye başlamıştım.

Bir şeyler yapmam, henüz canlı, ruhça ve bedence henüz sağlıklı olduğumu kendime kabul ettirmem gerekiyordu. Bunu da onlara yardım etmekten çok, sinirlerimin bütünüyle altüst olmasını önlemek için yapacaktım. Bu girişim aracılığıyla herkesin dikkatini üzerime çekmek, bir yandan da korktuğum şeylerden kurtulmak istiyordum. Manuel tam küçük cesedi eve taşımaya niyetlenip adımını atmak üzereydi ki, yanına koşup kolunu tuttum ve, «Por favor, amigo; bir dakika dostum,» dedim.

Ne dediğimi Manuel işitti mi bilemem, ama olduğu yerde kaldı. Elimi çocuğun göğsüne koydum, gömleğini sıyırıp kulağını yüreğinin bulunduğu yere dayadım. Oysa çocuğun çoktan öldüğünü, suya düşmezden önce de yarı ölü, ya da hiç değilse baygın olması gerektiğini biliyordum. Cumburdama sesini işittikten beş dakika sonra kesinlikle ölmüş olmalıydı. Ne sesi? Cumburtu mu? Bu lafı da kim çıkardı? Benim işittiğim, sivrisinek kapmak için sudan sıçrayan bir balığın çıkardığı ses değil miydi? Evet, balık çıkarmıştı bu sesi. Onun bir balık olduğuna yemin edebilirim. Ömrüm boyunca bu ses, bu cumburdama sesi tarafından kovalanıp durmağa hiç niyetim yoktu.

Evet, dediğim gibi balığın gürültüyle sudan fırlamasından beş dakika sonra çocuk ölmüş bulunuyordu; artık ona kimse yardım edemezdi. İşte sol kaşının üstündeki şiş, işte kafasındaki küçük delik, işte içeri göçmüş üst çene. Çocuk ölmüştü, hem de anasının onu gözden yitirmesinden çok önce.

Kulağımı dayadığım morarmış vücut buz gibi soğuktu. Daha beş saat öncesine kadar hızla çarpan minicik yürek, artık en ufak bir tıklama sesi bile çıkarmıyordu. Çevremde toplananlardan hiçbiri benden elbette çocuk yaşıyor gibi bir şey söylememi beklemiyordu. Ama yine de bana engel olmamışlardı. Başımı kaldırdım. Hepsi soran gözlerle yüzüme bakmaktaydı. İlk incelememde henüz kesin bir sonuca varamamışım gibi kulağımı yeniden ıslak ve soğuk göğse dayadım. Bu sefer daha uzun ve daha dikkatli dinledim. Yalnızca ölümün iğrenç soğukluğunu ve insanın ölüm karşısında çaresizliğini biraz daha belirgin biçimde duyuyordum. Başımı kaldırınca kimsenin yüzüne bakamadım. Kalabalıktan ayrıldım; bakmadığım halde bütün gözlerin üzerime çevrili olduğunu biliyordum. Benden bir mucize ummuşlardı. Ama sessizce çekip gidişim herkesi hiçbir mucizenin olmayacağına, umulmadık hiçbir şeyin olmayacağına kesinlikle inandırmış bulunuyordu.

Korkum uçup gitmişti. Beni bir gecede iki kez yoklamış olan bu kahredici bunalımdan kurtulmuştum. Boş yere olmuş olsa da çocuğun yüreğini dinlemekle, onlara yardıma hazır bulunduğumu açıkça göstermiştim. Böylece kendimi artık yas konukları topluluğuna kabul edilmiş sayabilirdim.

Manuel öne doğru uzattığı kolları üzerinde çocuğu taşıyarak duyulmayan bir cenaze marşının temposuna ayak uydurmuşcasına ağır ağır köprünün üzerinde yürümeye başladı.

Ana yanı sıra gidiyordu; bir kadının omuzuna yaslanmış, kadın da bir kolunu onun boynuna dolamıştı. İkisi de hıçkırıyordu.

Arkalarından erkekler yürüyordu, şapkaları ellerindeydi. Onları da kadınlar izliyordu.

Manuel köprünün üstünde çocuğun suya yuvarlanmış olduğu sanılan yere gelince, yarım dakika kadar durdu. Başını hâlâ öne eğik tuttuğundan bir dua mı okuduğu, yoksa sadece «Bak tanrım yaptığın işe!» mi dediği belli olmuyordu.

Bayan Garcia yüreğini yırtarcasına bir çığlık kopardı. Yanındaki kadın onu her iki koluyla kucaklayıp yatıştırıcı bir şeyler söyledi usulca.

Alay yeniden yola koyularak öteki kıyıya vardı; evlerin önünde duran ışıklara geldiler. Ve yürüyüş Garcia'ların kulübesinin tertemiz süpürülmüş ön avlusunda sona erdi. Bu avluda akşam üzeri baba Garcia keman çalmış ve Carlosito da ağabeyi Manuelito ile boks yapmaya kalkışmıştı.

Manuel ile iki kadının arkasından kulübeye girdik. Kulübe o güne dek gördüklerimin en yoksullarından biriydi. Ne masa, ne iskemle, ne kanape, ne karyola vardı. Bir sandık dışında mobilya denilebilecek hiçbir eşya yoktu. Dipte köşelerden birinde toprak döşemeye dört kazık çakılmıştı. Bu dört kazığın üstüne birbirine geçirilmiş ince dalların, cengelde yetişen sarmaşan otlarıyla bağlanmasından yapılmış bir somya konmuştu.

Hurdası çıkmış bu uydurma şeyin üzerinde lime lime, eski bir yatakla, yastık olarak kullanılan birer tutam ot vardı. Bu ilkel karyola Garcia ile karısının yatağıydı. Çocuğun yatağı ise yalnızca bir petate, toprağın üstüne serilmiş, kenevir tiftiğinden bir şilteydi; şimdi karyolanın altına çekilmişti. Bununla birlikte küçük oğlan sık sık kulübenin ot damında uyur, yorgan niyetine de partal bir örtüyü kullanırmış. Anası akrep sokar diye hep korkarmış, ama oğlan hiç aldırış etmez ve ikide bir dama çıkar, niye çıktığını da bir türlü söylemezmiş.

Birkaç kadın önden koşup Manuel ile ötekilerden önce kulübeye gelmişlerdi. Yanlarında mumlar getirmişler, bunları pompacının karısından aldıkları boş şişelere takıp sandığın üstüne koymuşlardı. Bu ön hazırlık yüzünden kulübenin içine törensel bir hava yayılmıştı. Bayan Garcia bunları görünce yeniden ağlamaya başladı.

Ne var ki, bu sefer umutsuzluğundan çabuk silkinip kendini hemen toparladı. Şu anda ev sahibiydi ve ev sahibi olarak da yapılması gereken görevleri vardı. Bunlar bir yana oğlunun gömülmesi için hazırlıklara girişmesi zorunluydu. Kendisini bekleyen bunca görevi düşünmesi acılarından sıyrılmasını kolaylaştırmıştı. Evinde böyle çok işi olması elbette çok iyiydi. Yoksa bütün yaşamı boyunca belki de karasevdaya tutkun kalabilirdi. İlk on iki saat bu bakımdan çok önemlidir. İnsan bu süreyi atlatır ve bu süre içinde aklını başına toplamayı başarırsa kendini kurtarmış demektir. O zaman birkaç hafta sonra yaşam gözüne yaşanmaya değer görünebilir.

İlkin ne yapacağını, nerden işe başlaması ge-

rektiğini bilemedi. Her günkü yaşantısının makinesinde bir vida, çok önemli bir vida kırılmıştı. Makine durmuştu, yeniden düzenle işleyebilmesinden önce, bunun ilkin bir yedeğini bulması gerekiyordu. Şu anda önündeki on saat içinde pek çok ve pek sıkı çalışmak zorunda olduğunu bilmekteydi. Önce bütün sandıkların yerini değiştirmekle işe başladı. Her sandığı itiyor, üzerlerindeki mumları şişelerinden çıkarıyor, sonra bu mumları başka şişelere takıyordu. Arkasından şişeleri bir sandıktan alıp başka sandığa koymaya koyuldu. Bu yer değiştirmeleri tamamladığı zaman ortaya çıkan görünüm hemen hemen eskisinden farksızdı.

Bu sefer de bir köşeden öbür köşeye koşmaya başladı. Eline burdan bir şey alıp oraya götürüyor, az sonra aynı şeyi ordan alıp yeniden eski yerine getiriyordu. Böyle taşıyıp durabileceği pek bir şey de yoktu ortada: Bir tencere, birkaç çatlak testi, bir kaşık, bir bez parçası, bir çıkın, hepsi o kadar. Bir süre durakladı. Bir elini yumruk yapmış ağzının önünde tutuyor, olduğu yerde öylece duruyor ve düşünüyordu. Sonra bir köşeye seğirtti. Orta bir tahta sandığın üzerine eğildi. Bu sandık ailenin giysi dolabı olarak kullanılıyordu. Sandığı açıp her iki eliyle içini karıştırmaya koyuldu. Görünüşe göre şu sırada ne aradığını unutmuşa benziyordu.

Bir süre sandığın içini gelişigüzel karıştırdıktan sonra eline bir iki şey aldı, arkasından bunları yeniden içeri tıktı, sonunda bir çıkın çıkardı. Deniz mavisi pamuklu bir kumaştı bu, adamakıllı buruşmuş ve örselenmişti. Kumaşı ışığa tutup evirip çevirdi, o sırada niyetinin ne olduğunu belirtecek tek laf etmedi.

Manuel geldiğinden beri yarı yarıya mısır koçanıyla dolu eski bir çuvalın üstünde oturmaktaydı. Çenesi göğsüne yapışmış gibiydi; şapkası yüzünü örtüyordu. Ölü kardeşi dizlerine dayadığı kollarının üstünde yatıyordu. Oracıkta kıpırdamadan, hiçbir şeye aldırış etmeden, tunçtan bir tanrı heykeli gibi oturuyordu.

Açık giriş kapısında Sleigh göründü. Başının üstünde bir masa taşıyordu, sahip olduğu tek masaydı bu. Daracık giriş yerinden güçlükle geçirdiği masayı getirip kulübenin orta yerine koydu. Pompacının karısı hemen koşup iki yatak çarşafı getirerek kaba yapılı masanın üstüne serdi.

Manuel ayağa kalkıp masaya yaklaştı, çocuğu özenle üstüne yatırdıktan sonra çevresine bir kez olsun bakmadan dışarıya çıktı, gecenin içine daldı.

Garcia masaya koştu; çocuğun gevşemiş buz gibi ellerini ellerinin içine alıp onları ısıtarak canlandırmak istercesine ovuşturmaya başladı. Birden küçüğün başının, masada çenesi yukarıya bakar durumda yattığını farketti, ayrıca ağzından burnundan yine kan sızıyordu. Kan ağzın kenarından aşağıya, çeneye ve boyna doğru pembe renkli ince çizgiler çizerek akmaktaydı. Ne tuhaf, bunca zamandır cansız olan ve dört saatten fazla bir zaman suyun içinde kalmış bulunan bu vücuttan hâlâ sürekli kan çıkmaktaydı. Yine hep suyla karışık bir kandı bu.

Küçük başın böyle geriye doğru kaykılmış bir halde yatması anayı üzmüştü. Kendi yatağına gidip bir avuç dolusu ot aldı, bunları masaya getirmek isterken yarı yolda durup kaldı, çocuğuna baktı, elindeki otlar yere düştü. Kadının biri kulübeden dışarı fırlayıp birkaç saniye sonra ufak bir kirli yastıkla geri döndü.

Pompacının karısı Garcia'nın sandığını karıştırıp birkaç yeşil bez çıkardı. Bunları birbirine dikerek bir yastık kılıfı yaptı. Yatağın otlarını içine doldurdu, bunu çocuğun başı altına koydu. Şimdi çocuğun bir anda sadece bir değil, iki tane yastığı olmuştu. Artık baş doğal bir durumda yatıyordu, tıpkı uykudaymış gibi.

Her iki yastığın ve yatak çarşaflarının üzerinde hemen sulu pembe lekeler oluştu, yavaş yavaş genişlemeye başladı.

Ana, çocuğun ayakkabılarını çıkardı, o zaman bunların ayak bileğine dek gelen, alelade ayakkabıdan çok bir yarım çizme, bir bot olduğunu gördük. Şimdi çocuğun bu ağır, bu sert pabuçlarla kendini niçin güvenli hissetmediğini daha iyi anlıyordum. Garcia çocuğun yeni çoraplarını, kısa pantolonunu ve hiçbir düğmesi iliklenemeyen daracık gömleğini de çıkardı.

Pompacının karısı bir tarak aradı. Küçüğün saçını ilkin soldan ayırıp taradı. Sonra da eserini şöyle bir gözden geçirdi; beğenmemiş olmalı ki, bu kez de sağdan ayırıp bir daha taradı.

Gecenin içinde ikinci kez horozlar öttü. Gece yarısını bir saat geçiyordu.

Garcia az önce yere bıraktığı mavi pamuklu-dan kumaşı eline aldı, açtı, düzledi, düzeltti. O zaman bunun ucuz yollu küçük bir bahriyeli giysisi olduğunu gördük. Carlos bu giysisiyle çok övünürmüş, çünkü kimselerde yokmuş, hatta pompacının oğullarının bile şimdiye dek böyle bir giysisi olmamış.

Ana çocuğuna bahriyeli elbisesini giydirdi. İşini bitirince cesedi gözden geçirdi. Birden sırtımdan aşağı bir ürpertinin dolaştığını duydum. Ço-

cuk yırtık, yamalı pantolonu içinde belki elli yerinden delinmiş kirli gömleği ve omuzundan geçirilmiş sicimden zavallı askısıyla gerçekten sevimliydi, tam bir cengel çocuğuydu. Şimdi bu ucuz bahriyeli giysisi içinde artık yurdunun çocuğu gibi görünüyordu. Ama yine de saf kan Kızılderili yüzünün soylu çizgilerinde, her zaman ucuz, hep daha ucuz satmak zorunda olan, soluk benizli, düztaban Suriyeli bezirgânlara ve çerçilere üstün gelen bir hava vardı.

Ömrü boyunca küçük oğlan bu giysiyi ancak bir defacık giyebilmişti. Bir yıl kadar önce bir bayram günü. Ne ceketin ne pantolonun düğmeleri ilikleniyordu. Çocuk büyüdüğünden giysi dar geldiği gibi, su içinde kalmış olduğundan da hayli şişmişti. Garcia giysiyi doğru dürüst giydirmek için habire uğraşıp duruyordu. Ama boşuna. Sonuçsuz kalan birçok denemeden sonra sonunda kadının sabrı taştı, çocuğun vücuduna öyle bir abandı ki, düğmelerin hepsini birer birer ilikledi. Öylesine ucu ucuna oturmuştu ki, şimdi de her an patlayacakmış gibi görünüyordu. Bayan Garcia ıslak çorapları sıkıp toprak döşemenin üstünde yanan küçük ateşe tuttu. Çoraplar kuruyunca yine çocuğun ayaklarına geçirdi. Yeni ayakkabılarını da giydirdi.

Bayan Garcia böyle uğraşırken soluyup duruyor ve ikide bir eliyle burnunu siliyordu. Sonra da derin derin göğüs geçirip inliyordu. Arada sırada gözyaşlarıyla boğulan sesiyle kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor, ama ne dediğini kimse anlayamıyordu. Birkaç kez gözleriyle odanın içinde arandı, bir bez parçası alıp bunun içine sümkürdü. Zaman zaman bütün bedeni, içinden gelen kasıl-

malarla sarsılıyordu, ama artık hiç haykırmıyordu. Belki artık bağırmak içinden gelmiyordu, belki de çocuğunu son yolculuğuna hazırlamak için bu kadar çok işi olduğundan buna zaman bulamamaktaydı.

Kulübenin içindeki insanlar yavaş sesle konuşup fısıldaşmaktaydılar. Garcia bunlarla hiç ilgilenmiyordu. Kendini yalnız başına kalmış sanıyor olmalıydı. Ne yaparsa yapsın hepsini doğru yapmaktaydı. Ama yine de insanda bütün bunları düşteymişçesine, tamamen mekanik biçimde yaptığı izlenimini uyandırıyordu.

Kulübenin bir duvarında çok ilkel bir raf asılıydı. Üstünde küçük bir resim, cam üstüne boyanmış Guadalupe Meryem'i tasviri vardı. Bu ucuz resmin iki yanında daha küçük başka ikonlar duruyordu. Yalnız görünürlerde İsa'nın hiçbir tasviri yoktu. Kutsal tasvirlerin arkalarına kısa dualar basılmıştı, ama ne Garcia ne de karısı bunları okuyamazdı. Kutsal Bakire'nin önünde bir bardak, küçük saplı sıradan bir su bardağı duruyordu. İçi yağ doluydu, yağın üstünde minnacık bir parafin mum yüzüyordu. Mum ancak bir kibrit çöpü kadardı ve on kuruş büyüklüğünde bir teneke parçasının üstünde durmaktaydı. Bu minik mum yanıyordu. Gece gündüz yanar ve cılız alevciğiyle Kutsal Meryem tasvirini aydınlatırdı. Gelgelelim bu aydınlığı sağlamak için sürekli yağ gerekliydi; oysa Garcia ailesinin çoğu zaman bu yağı almak için birkaç kuruşu bile olmazdı.

Pompacının karısı işlerin yolunda olup olmadığını görmek için önden geldiğinde bardakta yine yağ yokmuş. Bardağı hemen taze yağla doldu-

rup mumu da içine koymuş. Ya gelenler Kutsal Bakire'nin ışığının yanmadığını görselerdi, Garcia ailesi için kim bilir neler düşünürlerdi? Ev halkını belki putatapar sanırlar, hatta belki de tanrıtanımaz gringolar oldukları kanısına bile varırlardı. Aslına bakılırsa mumun yaydığı ışık belli belirsiz bir pırıltıdan başka bir şey değildi, ama inanç sahiplerine yetiyor ve böyle yanışıyla en azından kötü ruhların içeri gelmesini, gelip de bir ruhu alıp götürmesini önlüyordu.

Küçük raf Garcia ailesi için evin mihrabı değildi yalnızca. Aynı zamanda evde kullanılan birtakım öteberilerin saklanmasına da yarıyordu. Örneğin birkaç tane üstü çiçekli çatlak çanak burda duruyordu. Ayrıca Bayan Garcia'nın dikiş malzemesi de bir gazeteye sarılı olarak burdaydı; içinde birkaç bez, kimisi paslı birkaç dikiş iğnesi, birkaç toplu iğne, kahverengi bir kâğıda sarılı beyaz ve siyah iplik vardı. Ayrıca bir tarak, bir düzine firkete, kibrit çöpleri, Carlosito'nun oyuncakları da rafın üstündeydi. Bunların arasında birkaç centavos'a alınan bozuk bir teneke otomobil, bir olta iğnesi, eski bir otomobil iç lastiğinden kesilerek yapılmış bir sapan, ezik bir tıpa mantarı, renkli bir küçük bilya, iki tane pirinç düğme, birkaç renkli sigara paketi vardı; bir de küçük bir Havai gitarası. Bu da Manuel'in armağanıydı: küçük oğlan gitarayı alınca çok sevinmiş ve keman çalan babasıyla birlikte hemen bir dans oskestrası kurmaya kalkışmıştı. Rafın bir köşesine ucuz cinsten bir tesbih asılmıştı. Bir zamanlar oyuncak bir mutfağın parçası olan küçük bir kap içinde birkaç centavos duruyordu, yani başına da birkaç bronz metelik konmuştu. Para-

ların hepsi otuz beş centavos'tan fazla değildi. Bu da ailenin bütün servetiydi.

Çatı kirişlerinden birine asılı ince bir ipin ucunda bir sepet vardı. İçinde Garcia'ların fakir erzakı duruyordu, iki tane küçük şeker külâhı, 40-50 gram çekilmiş kahve, yağlı kâğıda sarılı en ucuzundan yarım kilo pirinç, birkaç kilo kara fasulye, yarım düzine kadar kurutulmuş kırmızı ve yeşil biber. Sepete iki de şişe asılıydı. Birinde tuz vardı, bayat ve kirli görünen kaya tuzu... Öteki şişe üçte birine kadar eritilmiş yağla doluydu.

Bu yörede yağ asla katı durmazdı, bu yüzden de şişelerde saklanırdı. Erimiş yağ açık bir kaba konsa, az sonra içi boğulmuş karıncalarla doluyordu. Öteki evlerde olduğu gibi burda da yiyeceklerin sepete konup asılması da farelere karşı korunmak içindi. Ancak buraların sıçanları öylesine yetenekli cambazlardı ki, ot damdan ince ipe tutunarak sepete inmeleri ve içindekileri alıp götürmeleri işten bile değildi. Çünkü Tanrı uçsuz bucaksız bilgeliğiyle dünyada böyle bir düzen olsun istemişti; başkası tarafından soyulmaması için ne bir kimse çok yoksul olacak, başkasının onu öldürememesi için ne de çok güçlü.

Duvarın hemen dibinde yerde bir ateş yanıyordu. Burası evin ocağıydı. Yanı başında içinde kahve bulunan toprak bir kap durmaktaydı. Anlaşılan Baba Garcia danstan dönünce hemen sıcak kahvesini içebilsin diye buraya konulmuştu. Tortilla pişirmede kullanılan saç tepsi ateşin yakınında duvara dayalı duruyordu. Ayrıca üç toprak tencere, iki testi vardı, hiçbiri bütünüyle sağlam değildi. Yanlarında bir tane eski, paslı bir ibrik durmaktaydı. Bir de bir dibek vardı, içi oyul-

muş koca bir taştı bu. Tortilla hamuru hazırlanırken, haşlanmış mısır bunun içinde dövülürdü.

Kulübenin içinde çok küçük olmakla birlikte ayrı bir ikinci oda vardı. Ara duvarı sarmaşan otuyla birbirine tutturulmuş ağaç çubuklardan yapılmıştı. İki metre kadar yüksekti ve dış duvara paraleldi. Böylece ortaya 1,5 metre eninde ve kulübe duvarının dörtte üçüne kadar uzanan küçük bir oda çıkmıştı. Bu dar yan oda bir sürü ıvır zıvırla doluydu: Eski çuvallar, partal bir Meksika eyeri, evde yapılma en ilkel cinsten iki tane semer, bir yığın eski ip ve kement, bir de tavukların yumurtalarını koydukları eski bir sepet. Garcia'ların birkaç tavuğu vardı, bu tavuklar barınacak başka yerleri olmadığından evin yanındaki bir ağacın üstüne tünerlerdi. Bayan Garcia'nın günlük giysisi de bir çengele asılı duruyordu, yarı yarıya paçavralaşmış, iğrenç derecede kirli bir entariydi bu.

Daracık yan odada yere kenevir tiftiğinden bir şilte serilmiş, üstüne gıcır gıcır yeni bir yün battaniye örtülmüştü. Geldiği zaman Manuel'in yattığı yatak buydu. Teksas'ta çalıştığı petrol kampındaki barakasında ise güzel bir karyolada yatardı, tertemiz iki keten çarşafı ve yine iki tane tertemiz asker battaniyesi vardı.

Ama yine de öteki arkadaşları gibi, o da gece gündüz petrol kumpanyalarının pintiliğine sövüp sayardı. Ne var ki orada sadece çalışıyor ve petrol kumpanyasına milyonlarına milyon katması için yardımcı oluyordu; oysa burada tatildeydi ve gününü güzel geçirdiği kanısındaydı. İşte bütün fark burdaydı ve bunu çok insan bir türlü kavrayamazdı.

Komşular durmadan yeni mumlar getirmekteydi. Bu mumların hepsi yakılıp dikiliyordu. İki tanesi çocuğun başucuna, iki tanesi de ayak ucuna konmuştu, iki tane de Kutsal Ana tasvirinin önünde yanıyordu. Bütün bu mumlar, gelen giden, evin içinde dolanan insanlar, özellikle bayramlık giysileri içinde kadınlar kulübenin yoksul görünümünü silmişlerdi. Burası şimdi daha çok Noel gecesini kutlayan küçük bir köy kilisesini andırıyordu.

Halkın çoğu dışarda kalmıştı. Kulübenin içi bu sırada toplanmış bulunan yüz, belki de yüzden fazla insanı alabilecek büyüklükte değildi. İnsanlar kulübenin önünde yere çömelmişler, tütün içip birbirleriyle yavaş sesle çene çalıyorlardı. Arasıra birkaç kadın ya da erkek kulübeden içeri giriyor, yeni gelenlere yer açabilmek için de hemen birkaç kişi dışarı çıkıyordu.

Manuel'in küçük kardeşi, herkesin deli saydığı çocuk giriş yerinin yanında toprağa çömelmiş, kendi kendine sessizce ağlıyordu. Kimsenin ona aldırış ettiği yoktu, ancak o da önünden geçenlerle, hatta kimi zaman yanlışlıkla kendisine çarpsalar bile, hiç ilgilenmiyordu. Ne var ki niçin ağladığını kestirmek güçtü; acaba küçük üvey kardeşinin ölümüne mi ağlıyordu, yoksa sırf kadınları ağlar gördüğü için mi ağlıyordu? Belki de şu anda başka ne yapacağını bilemediği için ağlamaktaydı. Hiç kimse ona ne bir şey soruyor, ne de avutuyordu. Beni de aralarına alıp yas konuğu saydıklarına göre burdaki tek yabancı bu çocuk kalmıştı.

Manuel içeri girdi, ürkekti, kimseye görünmek istemiyor gibiydi. Çocuğa bir bakıp rafa yürüdü; teneke tarağı alarak çocuğun saçını ters yöne taramaya koyuldu. Bu basit işi ancak uzun süre uğraşarak yapabildi.

Pompacının karısı cenazenin yanında duruyordu. Çocuğun başına takmak için kırmızı, mavi, yeşil, sarı ve gümüş rengi kâğıt şeritlerden yaptığı —Bu kâğıtları bir çırpıda nerden bulduğunu ancak Şeytan bilir— küçük bir tacı bitirmek üzereydi. Taç hazır olunca üstüne küçük bir haç taktı. Bu haçı bir adam çakısıyla eski bir konserve kutusunu keserek çıkarmıştı. Küçük haça birkaç damla mum eriyiği damlatıp üstüne sarı yaldız kâğıdı yapıştırdı. Çocuğun kafa genişliğini bir iplikle birkaç kez ölçtü, tacın tam başına göre olmasını istiyordu. Bir yandan da gözyaşları yanaklarından aşağı süzülüp duruyordu. Bu yaşlar renkli kâğıtların üstüne de damlıyordu. Böyle yaşlar akıtıp dururken çevresini görmez oldukça, arada bir gözlerini silmek zorunda kalıyordu. Kafasına uyup uymadığını görmek için küçük tacı çocuğa birkaç kez takıp çıkardı. Her seferinde taç pırıl pırıl parlıyordu. Kadın bunu gördükçe gözyaşları içinde gülümsüyordu. Her seferinde tacı daha da güzel yapmak için aklına durmadan yeni buluşlar gelmekteydi.

Çocuğun bacaklarını düzeltmeye uğraşan iki adam sonunda işi başardılar. Dizleri üzerine bir tahta parçası konup üstüne de ağır bir taş yerleştirildi. Böylece bacağın eski acayip haline dönmesi engellenmiş oldu.

Çocuğun ağzının alabildiğine açık durduğunu gördüm Beni hiç de rahatsız eden bir görü-

nüm değildi bu. Aslında birdenbire bambaşka, yepyeni bir dünyaya bakmaya başlayan küçük bir çocuğun ağzını böyle şaşkınlıkla açması çok doğal değil miydi? Yeni yolunda karşısına çıkacaklardan hiçbiri, bundan dolayı kendisini ayıplamazdı. Ne var ki annesi başka türlü düşünüyor, ölmüş yavrusunun güzel görünmesini istiyordu. Onun için de küçük ağzı kapamaya uğraştı, ama ağız bir türlü kapanmak bilmiyordu. Eski bir gömlekten bir parça yırttırdım. Bunu küçüğün başına o şekilde sardım ki, alt çene yukarıya doğru sıkıştı. Bu sargının asıl amacını gizlemek için de, bezin artan bölümünü çenenin altında kravat gibi düğümledim.

Komşulardan ya da konuklardan biri, çocuk için bir şeyler yapmak isteyince kimse bununla pek ilgilenmiyordu. Ama ben cesedin yanına gidip de elimi ona dokundurunca, herkes başıma üşüştü. Herhalde benim her zaman için bir mucize gerçekleştirebileceğime, hatta belki çocuğu canlandırabileceğime inanıyor olmalıydılar. Yabancılara her zaman, her yerde olağanüstü güçler yüklerler. Bu bakımdan çoktan ölmüş olmasına karşın yine de şu anda küçük için bir şeyler yapabileceğimden hiçbirinin kuşkusu yoktu. Ben bu insanları ancak üç günden beri tanıyordum, ama bir süre sonra öğrendim ki, meğer onlar beni çok iyi tanıyorlarmış. Ünüm de benimle ilgili olarak sağda solda anlatılan bir olaydan ileri geliyordu. Bu olay da ölü bir Kızılderiliyle ilişkiliydi. Onu canlandırmış, daha doğrusu yedi saatten beri ölü olduğu halde canlandırır gibi olmuştum. Hiç değilse bir kez daha soluk almasını başarmıştım. Orda bulunan bütün Kızılderililerin görüşüne gö-

re, tam o sırada bir Gachupin, kimsenin sevmediği bir İspanyol gelip de benim yöntemimin tam tersini uygulamasaydı, adamı ölüm ülkesinden geri döndürecekmişim. O Kızılderili köyünde herkes eğer bana engel olunmasaymış ölüyü canlandırabileceğim kanısındaydı.

Şimdi de çeneyi bağlayışım herkesçe benimsenmiş ve yas konuklarının saygısını kazanmamı sağlamıştı.

Pompacının karısı şimdi de bir adamla birlikte çocuğun kollarını göğsü üzerinde bir araya getirmeye çalışıyor ve ellerini dua edilirken yapıldığı gibi kavuşturmaya uğraşıyordu. Ama ne kollar onun isteğine boyun eğiyordu, ne de eller. Pompacının karısı anlaşılan benim buluşumdan esinlenmiş olacak ki, yardımcısıyla birlikte küçük kolları ve elleri sicimlerle bağlamaya başladı. İpler şişmiş ve mantarlaşmış ellerde derin izler bıraktı.

Çocuğun başına tacını da koydular. Pompacının karısının bu kadar ilkel malzemeyle, küçük bir sanat yapıtı denilebilecek böylesine zarif bir baş süsünü yapmış olması gerçekten şaşılacak bir işti. Gidip yakından iyice bakılmazsa tacın kâğıttan olduğunu bile anlamak güçtü. Üzerinde görünüşü karşısında insanın gülmek mi ağlamak mı gerektiğini kestiremediği o çirkin bahriyeli giysisi olmasa, çocuk yoksul bir Kızılderili köyünde doğup büyümüş küçük bir oğlan gibi değil de, daha çok eski çağların tahtından indirilmiş bir Aztek kralının oğlu gibi görünecekti.

Pompacının karısı cesedi bir süre inceledi, dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme belirdi. Aklına yeni bir buluş gelmişti. Çocuk onun beğenisine, onun komşuca sevgisine göre henüz yete-

rince güzel değildi. Kulübeden çıkıp bir süre sonra ince bir şişle geri döndü. Şişi yaldızlı kâğıda sardı. Çok geçmeden şiş tepesinde altından küçük bir haç bulunan bir asaya dönüşmüştü. İpleri gevşetip bu asayı çocuğun eline tutuşturdu.

Kadın tam bu işi bitirmişti ki, Baba Garcia kulübeden içeri girdi. Tlalcotitlan'dan henüz dönmüş bulunuyordu. Bir süre kapıda durup kaldı. Sonra içinden neler geçtiğini belli edecek en küçük bir yüz hareketi yapmadan küçük prensini seyretti. Şapkasını çıkarıp masaya yaklaştı.

Baba Garcia için çocuk yalnızca bir oğul, ötekiler gibi bir evlat değildi. Gerçi çocukların en küçüğüydü, bu yüzden de şımartılmıştı, onun sevgilisiydi. Ama sadece bu kadar değil. Küçük oğlan öteki iki çocuğundan çok daha önemliydi, çünkü kendisinin yarı yaşında, üstelik çok güzel bir kadının aşkını kazanma mutluluğuna erdikten sonra, bu çocuğu genç karısıyla geçirilecek mutlu bir yaşamın güvencesi olarak görmekte, onu böylesine bir evliliğe girişmekle yanlış bir iş yapmadığını gerek karısına gerekse öteki insanlara sürekli olarak gösteren bir kanıt saymaktaydı. Kulübenin içindekilerin hepsi bakışlarını onun üzerine dikmişler, ne yapacağını görmek istiyorlardı. Herkes bu çocuğa ne denli düşkün olduğunu biliyordu, genç karısının ona verdiği tek evlattı ve belki de görüp göreceği son evlat olacaktı. Garcia cesede anlamsız gözlerle baktı, sanki boşluğa bakıyordu. Olup biteni anlamıyor, katı gerçeği, çocuğun öldüğü gerçeğini, artık bir daha sırtına tırmanamayacağı, ormandaki işinden eve geldiğinde omuzuna binip gezemeyeceğini kavrayamıyordu. Başını çevirdi, bir şey arıyormuşçası-

nu yere baktı. Yeniden başını kaldırdığında kristal bilyalara benzeyen iri gözyaşları yanaklarından aşağı kayıyordu. Ne zaman, nerde, nasıl diye sormadı. Bir dakika kapıda durdu, bitkin bir halde başını kapının direğine dayadı, sonra kulübeden çıktı.

Birkaç adam, onun yakın dostları ardı sıra yürüdüler. Ama Garcia onları görmüyordu. Avluyu geçti, az önce gelmiş olduğu ata bindi ve hayvanı karanlığın içine doğru sürdü.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Şu sırada içerde benim için yapılacak bir iş yoktu, ben de dışarı, açık havaya çıktım. Avlunun dört bir yanı erkek, kadın, çocuk bir sürü insanla doluydu. Kimisi birbirine sokulmuş uyuyordu. Kimi toprağın üstüne oturmuş çene çalıyor, kimi de yukarı aşağı dolaşıyordu. Köyün bütün kulübelerinden donuk ışıklar sızmaktaydı.

Çayırda eşekler anırdı, uzun uzun, yakınırcasına. Cengel sonsuz şarkısını, neşeyi, aşkı, kederi, acıyı, felâketi, umudu, umutsuzluğu, zaferi ve yenilgiyi dile getiren şarkısını söyleyip duruyordu. Burda bunca işler olmuş cengel ile ormanın umurunda mıydı? Hele cengel için insanın ne önemi vardı? Onun dışkısını bile kabul etmez, kurda kuşa bırakırdı, ama kemiklerini alırdı, o da ancak akbabalar, karıncalar ve toprak kurtları açlıklarını giderdikten sonra. Cengel için insan nedir ki? Ya gelip birkaç ağacını, birkaç çalısını keser, ya da üstüne kulübesini kurmak ve birazcık mısır ile fasulye, belki de birkaç kahve fidanı yetiştirmek için bir kesim toprağını açardı. Ama bu bir kesim

toprağı sadece üç ay için bile olsun bakmayı hele bir bıraksın, burası artık onun değildir. Cengel hemen gelir geri alır toprağını. İnsan gelir ve gider, ama cengel hep yerinde kalır. Ve insan gündüzlü geceli savaşıp durmazsa cengel onu da yutar.

Sleigh'in kulübesi otuz metre kadar ötedeydi, o yana yürüdüm. Sleigh ateşi üflüyordu, yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Kahve pişmiş olmalıydı. Ne var ki hiç de iyi kahve değildi, hayli bayattı. Birkaç aylık değilse bile, en azından üç dört hafta önce çekildiği besbelliydi. Sleigh beni görünce, «Bir fincan istemez misin?» diye sordu.

«Kadınlara biraz götürsen iyi olacak. Onların daha çok ihtiyacı var, pek makbule geçer.»

«Pekâlâ, dediğin gibi olsun. Bence hava hoş, ucu sana dokunur, ama zararı yok, az sonra bir ibrik dolusu daha pişiririm. O zaman dilediğin kadar içersin. Karım bir kilo kahve bırakmış. Bana kalırsa ötekiler kadar bize de bir parça sıcak kahve iyi gelecek.»

Yere serili şiltesi üzerinde yatan kız, cibinliğin altında derin bir uyku çekmekteydi. Sleigh ona çocuğun başına gelenleri herhalde anlatmıştı, ama pek umursamamış olacaktı. Öyle ya çocuk kendinin değildi ki... Kendininkini kollarında tutuyordu. Ne diye kaygılansın? Tüm dünya analarının oluşturduğu topluluğa girmek gibi bir hırsı ise hiç yoktu. O kendi dar çevresini düşünüyordu yalnızca.

«Şurdaki kabı alın da bana yardım edin.» Sleigh üstünde birbirinden farklı büyüklükte yedi tane emaye bardağın durduğu bir sandığı gösteriyordu. Kaplardan dördü öylesine örselenmişti ki. üstünde emayesi kalmamıştı. Sleigh ikisinin

dolik olduğunu söyledi. Komşulara kahve ikram edebilmek için her şeyden önce ellerine doğru dürüst birer bardak verilmesi gerekiyordu.

«Sen iki tanesini bizim için burda bırak hele. Kahveyi şapkama koyup içecek değilim ya. Gelin, kahveyi götürelim haydi.»

Bardakları aldım. Garcia'ların yolunu tuttuk. Sleigh bardaklarla ibriği yere koydu. Kahveleri doldurup ilk bardağı Bayan Garcia'ya verdi. Kadın otomat gibi bir davranışla sıcak kahveyi bir solukta gövdeye indirdi. Pompacının karısıyla yanındaki öteki kadınlar yalnızca birer yudum içtiler. Bir bardağı sonuna dek içen olmadı; herkes yalnız birkaç yudum alıyor ve artakalanı yanındakine veriyor, bardak da böylece elden ele dolaşıyordu.

Pompacının karısı kendine bir sigara sardı. Sonra içinde kara tütün bulunan küçük torbasını Bayan Garcia'ya uzattı, o da kendine bir sigara sardı. Karşılıklı içmeye başladılar. Ne var ki Bayan Garcia hiç oturmuyordu, belirli bir şey için olmasa da ortalıkta dolaşıp duruyor, ev sahipliği yapıyordu. Oysa kimse için yapabileceği bir iş yoktu.

Kadınlar bir süre oturup sigara ya da purolarını tüttürerek sıcak kahvelerini höpürdetince, hepsinde yeniden iş yapma isteği uyandı. Eski gömlekleri, giysileri, renk renk kumaş artıklarını elden geçirip gerek cenazenin gerekse çocuğun içine konulacağı tabutun süslenmesine yarayacak türlü örtüler ve fiyonklar yaptılar.

Sleigh gözüyle bana işaret etti. Anlaşılan benim gibi o da sıkılmış olacaktı; dışarı çıkıp kulübemize döndük.

Orda lamba işini gören küçük teneke şişenin yanına oturduk. Lamba yine tütüp duruyordu. Gözü ocaktaki ateşe takıldı, üstünde eski bir emaye ibrikte taze kahve için su kaynıyordu.

«Söyler misin Sleigh, evde kullandığın suyu nerden alıyorsun?»

Yanlış bir şey söylemişim gibi yüzüme tuhaf tuhaf baktı.

«Evet, su dedim, şu ibriğe koyduğun su?»

«Hoppala, sorduğun şeye bak! Su ha! Bana kalırsa suyun nerden geldiğini düşünüp kendin bulabilirsin.»

«Suyu ırmaktan aldığını söylemeyeceksin herhalde.» Sorumu yineledim, hem de sözcükleri tane tane söyleyerek. Gözlerini bana dikmiş, aklımı oynattığımdan kuşkulanıyormuş gibi bakıyordu.

«Ya ne sandın? Herhalde suyu buraya mühürlü bira şişeleri içinde Kansas City'den ya da uçakla Yosemite Valley'den getirttiğimizi düşünmüyorsundur. Böyle saçma şeyler sormasan iyi olacak; ben de seni kafasında birazcık beyni olan bir adam bilirdim. Ama bir şey diyeyim mi, kimi zaman bunun tersini de düşündüğüm oluyor. Beni yanlış anlama, fakat şimdi diyeceklerime de kulak ver, benim akıl kumkuması arkadaşım. Sana ilk kez nerede rastladım? Aşağıda, cengelin içinde kokuşmuş bir su birikintisinin başında değil mi? Hani cengel hastalığına tutulmuş bir çaylağa postu deldirmemek için kollarını havaya kaldırttığım zaman, sen neredeydin? O kokmuş suyu buzlu bira gibi lıkır lıkır içtiğini görmedim mi? Yoksa yanlış mı gördüm? O anda suyun içine birisi tükürmüş mü, ya da katırlardan biri yarım

saat önce ışemiş mi hiç aldırdığın yoktu. Kana kana içtin ve bu çamurlu çukurda su bulduğun için de pek sevindin.»

«Pekâlâ, pekâlâ, bunların hepsi doğru. Ama nasıl olup da kahve pişirdiğin suyu ırmaktan alırsın?»

Yüzüme bakıp sırıttı. «Burda kaldığın sürece içtiğin bütün sular ırmaktan alınmadı mı? Sanırım benden suyu içmeden önce kaynatmamı, ya da nasıl derler, dezenfekte etmemi isteyecek değilsin. Güldürme beni.»

«Ne demek istediğimi anladın ama anlamazlıktan geliyorsun. Ben dün içtiğim, bugün içtiğim sudan söz etmiyorum. Benim söylemek istediğim daha birkaç saat önce yüz metre, bilemedin yüz elli metre ötede, çocuğun içinde boğulduğu su!»

«O su olsun, ne yapalım? Çocuk zehirli, ya da başka şeyli değildi ya. Götürdüğüm kahveyi anası da içti pekâlâ. Yoksa içmedi mi? Kahveyi de beğendi pekâlâ. Yoksa beğenmedi mi? Herhalde seninki gibi böyle can sıkıcı sorular sormadı. İçtiği kahveyi hangi suyla pişirdiğimi sormak aklına bile gelmedi. Çünkü kahveyi hangi suyla pişirdiğimi bal gibi biliyordu, kendisi de kahve pişirmeye kalksa, yine bu suyu kullanacaktı. Yahu kimsin sen? Kimsin ki, içtiğin şu kahveyi yeterince iyi bulmuyorsun? Bizse böyle bir kahve ve bütün bir yıl hiç tükenmeyen bir su bağışladığı için tanrıya şükrederiz: oysa bugün şu ülkede aylarca su yüzü görmeyen ve su bulmak için pılıyı pırtıyı toplayıp, tavuklarıyla, keçileriyle yerinden yurdundan ayrılan binlerce aile var.»

Sleigh haklıydı. Gerçi böyle bir gazete sütunu kadar lafı bir çırpıda söylemek ona hayli zor gel-

mişti, ama haklıydı. O küçük, o mantarlaşmış cesedi düşünmemeli, ağzından, burnundan, başından sızan kanı aklıma getirmemeliydim.

Uzunca bir süre sustuktan sonra Sleigh, «Biliyor musun,» dedi, «böyle şeyler beni hemen hemen hiç rahatsız etmiyor. Su sudur; içebiliyorsam, karnımı ağrıtmıyorsa, bu su iyi sudur. Şükretmeli bunun için; hem de gerekirse diz çöküp şükretmeli. Ama benim diyeceğim başka; bambaşka bir şey kurcalıyor kafamı. Mumlu tahtayı söylemek istiyorum. Altüst ediyor beni böyle şeyler. Açık konuşayım, aklıma geldikçe tüylerim diken diken oluyor, ürperiyorum. İnanılır gibi değil; bir tahta, üstünde de bir mum, vay canına! Karım bana daha önce bundan söz etmemişti. Onların tarafında da böyle şeyler yaparlarmış. Karım buralı değildir, başka yöreden. Başka ırktan yani, daha doğrusu oymağı başka, ama onlarda da burdakinin tıpkısını yapıyorlarmış. Sana bir şey diyeyim mi? Bu mum her seferinde boğulanı buluyormuş yahu.»

«Her seferinde mi?»

«Evet, her sefer. Karım diyor ki, boğulan kimsenin bulunduğu yerde gürül gürül akıntı olsa bile, tahta bu akıntıya karşı yüzermiş.»

«Olmaz öyle şey. Kimse inandıramaz buna beni.» Kesinlikle bu kanıda olduğum için inançla konuşuyordum. «Kızılderililerin bizlerden üstün hiçbir yanı yok, bizlerden daha bilgili de değiller. Bizim gerçekleştiremediğimiz bir mucizeyi, rengi başka biri, başka ırktan biri, Çinlisi, Hindusu, Tibetlisi de gerçekleştiremez. Bütün bunlar saçmalık. Başka ırktan kimseleri her nedense hep gizemli varlıklar yerine koyarız. Neden? Dillerini

yeterince anlamayız, göreneklerini, geleneklerini doğru dürüst bilmeyiz de ondan. Bu insanların mucizelerin gerçekleşmesini etkileyebileceklerine inanıp duruyorsak, bu da yine hep anlayışımızın yarın yamalak oluşu yüzündendir. Şu kadarını kesinlikle söyleyebilirim: Cengelde giriştiğim her uzun yürüyüşte, Kızılderili adamlarımın da benim kadar, hatta kimi zaman benden daha çok acıkıp susadıklarını gördüm.»

Sleigh, «Olabilir,» dedi, «ama bunun benim dediklerimle bir ilgisi yok ki. Ben de kendime göre neler görüp geçirdim. Bildiğim kadarıyla, bu dediklerinde haklısın. Bizlerde daha fazla enerji var; daha doğrusu istencimiz daha güçlü. Bu ne demek? Başka bir deyişle bizlerde ilkellere oranla çok daha iyi geliştirilmiş bir arzu etme duygusu var demek. Burdaki insanlar ise bu görüşte değil; onlara göre böylesine güçlü bir arzulama duygusu gereksiz, buna sahip olmak uğraşmaya bile değmez. Ne diye kendimizi sıkıntıya sokalım derler. Daha fazlasını istemek, daha fazla çalışmak, daha fazla zahmetlere katlanmak demektir. Oysa biz ne isteriz? Onları sömürmek. Asıl amacımız budur. Bunun için de enerjilerini, istenç güçlerini geliştirmek isteriz. Böylece onları daha kolay köleleştirebileceğimizi düşünürüz. Bir kez de söz dinler köle durumuna düşürdük mü, daha iyi işçiler elde edeceğimize inanırız. Bizlerde daha iyi geliştirilmiş bir arzulama duygusu, daha fazla enerji olduğu için de, onlar bir daha özgürlüğe dönemesin, keyfimize göre oynamak zorunda kalsınlar isteriz. Her neyse, asıl konumuza dönmek için şu kadarını söyleyeyim: Sen de bilirsin ki, beş on kez yılan, akrep ya da benzeri zehirli hayvan-

lar sokmasına karşın kendisine hiçbir şey olmayan Kızılderililer vardır. Ama sizi bir çıngıraklı yılan ısırırsa, ya da kırmızı akreple tanışmak onuruna erişseniz, yirmi saat bile sürmez, ölüp gittiğinizin resmidir.»

«Onların hepsinde böyle zehirlere karşı kesinkes bağışıklık yoktur. Yılan sokmuş Kızılderililerin kimisi, tıpkı beyazlar gibi çabuk ve şaşmaz şekilde ölür; böyle ölüşlerini de gözümle görmüşümdür.»

«Doğrudur. Ama bunlar sadece zehirin gerçek panzehirini bilmeyenlerdir.»

«Gördün mü? Ne demek bu? Eğer gerçek panzehiri bilsek, onların kimisi gibi bizler de bağışıklık kazanabiliriz demek. Sen de pekâlâ bilirsin, sıtmadan ve öteki ateşli hastalıklardan, hatta basit hastalıklardan ölmeleri de, çaresizlik bakımından aynı durumda bulunan bir beyaza oranla çok daha çabuk oluyor.»

Sleigh düşünceli düşünceli başını sallıyordu. «Böyle olması da doğal değil mi?» diye sordum. «Hem neden olmasın? Alt tarafı onlar da insan değil mi? Er geç günün birinde nasıl olsa ölecek değiller mi?» Sleigh ayağa kalkıp ateşe yaklaştı, bir iki üfledi, ateşi karıştırdı ve ibriği alevlere daha yakın bir yere itti.

Yeniden yerine oturduktan sonra, «Peki öyleyse,» dedi, «mademki burda olup biten işlerde gizli, esrarlı güçlerin, yani yalnızca yerlilerin bildiği güçlerin ve gizlerin hiçbir katkısı olmadığı görüşünde direniyorsun, o halde tahta parçasının niçin çocuğa doğru yüzdüğünü ve onu hiçbir insanın bakmamış olduğu bir yerde nasıl bulduğunu açıklasana bana!»

«İtiraf ederim ki, bilmiyorum. Bununla birlikte bu bilmeyişim şimdiliktir. Belki bir süre sonra bu konuda da bir açıklama yolu bulabilirim. Düşünmem gerekiyor. Ancak yine de bu işin arkasında herhangi bir gizemli gücün bulunduğu görüşünü kabul etmiyorum. Bence bütün bu olayları sağduyu yoluyla açıklamanın elbette bir yolu vardır. Şimdilik nerden ve nasıl işe başlayacağımı bilmediğim gibi, hangi yoldan gerçeği aramam gerektiğini de henüz kestirebilmiş değilim.»

Evet, nasıl oluyordu da tahta parçası cesede doğru gidiyordu? Bunu açıklamanın elbette bir yolu vardı, ama nasıl? Bunları düşünüp dururken aklıma boğulmuş birinin bulunmasını sağlamış başka bir yöntem geldi. Bir zamanlar Birleşik Devletlerdeyken tanık olduğum bir olayı anımsadım.

«Bak dinle Sleigh,» diye başladım, «Kızılderililerden hiç de daha fazla aptal değiliz diyorum sana.. Çocukluğumda bizim oralarda boğulmuş bir adamı bulmuşlardı. Öyle bir yöntem uygulamışlardı ki, ilkin hiç aklım ermemiş, bana pek esrarlı gelmişti. Ama daha sonra bu işi enine boyuna düşünecek kadar zaman buldum, o zaman olayın esrarlı yanı kalmadı, açıkladım. Bir adam gölde boğulmuştu, balık mı ne tutuyormuş. Sandalı alabora olmuş. Gölü iki gün durmadan aradılar. Ceset bir türlü bulunamadı. Üçüncü gün için dinamit dolu bir kutu göle atılarak patlatıldı. Az sonra ceset su yüzüne vurmuştu. Bugünmüş gibi aklımdadır, herkes işin içine doğaüstü güçlerin karıştığını, ancak bu sayede yakınlarının cenazeye, adamın da Hıristiyan töresince gömülme olanağına kavuştuğunu söylemişti. Hatta papaz kilisede verdiği vaazda, eğer ceset bulunmuşsa bunu

felâketzede akrabalarının canı gönülden dua etmiş olmalarına borçluyuz demişti. Ayrıca bu esrarlı olayda yüce Tanrının her şeye kâdir, mağfiretli gani elini görüyoruz da demişti. Kimileriyse olayı başka türlü açıklıyorlardı. Bunlara göre göl sessizlik ve dinginlik istermiş, eğer şiddetle sarsıntıya uğrarsa, dinginliğine yeniden kavuşmak için cesedi hemen salıverirmiş. İşin aslını büyüdüğüm zaman anladım. Boğulan her canlı yaratık, ister insan ister hayvan olsun, hatta isterse ölü bir balık olsun suda şişiyordu, yeterince şişince de su yüzüne çıkıyordu; kimi zaman yirmi dört saatte, kimi zaman da üç gün sonra, ama mutlaka çıkıyordu. Ne var ki ceset su otlarına takılmışsa, üzerinde ağır giysiler varsa ya da balçığa gömülmüşse yukarı gelemez. Böyle durumlarda göl bir bombayla sarsıntıya uğratılırsa, ceset bağlarından kurtuluyor ve yukarı çıkıyordu.»

Sleigh. «Eh, ne var bunda?» dedi. «Esrarlı bir yanı yok ki. Herkes aydınlatır bunu. Ayrıca bir de senin açıklama yapmana ne gerek var? Dinamit bu, nerde atarsan at, her şeyi uçurur havaya. Dağı taşı bile devirir. Bir cesedi niye hoplatmasın? Ne olur vazgeç, bana uykumu getirecek öyküler anlatma böyle. Burdaki olaya gelelim, tahtanın üstünde sanki bir kaptan varmış gibi, kendi kendine doğru çocuğun yanına gitmesini böyle kolayca açıklayabilecek misin? İnanın bana, bu yerliler arasında hayli zamandır yaşıyorum, bir insan ömrü olacak nerdeyse, öyle şeyler gördüm, hey tanrım, öylesine inanılmaz, öylesine garip şeyler gördüm ki... Ne Amerikan profesörü açıklayabilir bunları, ne de Bolşevik profesörü; isterse profesörlerin en ünlüsü, isterse en bilgini olsun, bo-

şuna. Şimdi sana burda görüp geçirdiğim şeylerin hepsini anlatmağa kalkışacak değilim elbette. Zamana yazık olur, bu bir; bunların birine bile inanmayacaksın biliyorum, bu da iki. Her şeyi hep akıl yoluyla anlamak isteyen birisin sen. Eminim ki sen ruhlara da inanmıyorsundur. Bense inanırım ve sana onlarla ilgili yığınla şey anlatabilirim. Ama senin gibi birine bunları anlatmanın ne anlamı var? Karımın anası ölmüş akrabalarıyla konuşabiliyor; buna ne buyrulur? Aman, neye yarar bunları konuşmak? Boş ver... bir fincan daha kahve ister misin? Al istediğin gibi. Yeterince var nasıl olsa.»

Sleigh haklıydı. Onunla böyle konular konuşmak gerçekten boşunaydı. Çok uzun zaman Kızılderililerin arasında yaşamış ve artık onların inandığı her şeye inanır olmuştu. Gördüğü duyduğu her olağandışı şeyi tıpkı Kızılderililer gibi değerlendiriyordu. Bunlara düpedüz inanmak istiyor ve bu olaylar için doğal bir açıklama aramak külfetine asla katlanmıyordu. Dolayısıyla da kendisiyle yapılacak bu tür konuşmalar bir kısır döngü içinde dönüp duruyor, hiçbir sonuca varılamıyordu. Aslında bu gece gördüğüm şeyleri açıklamaya kalkışmak niyetinde de değildim. Bence her şey apaçıktı. Gördüklerimin esrarlı hiçbir yanı yoktu. Büyülenmiş değildim, kendi kendime bir telkin de söz konusu olamazdı. Ne aşırı yorulmuş ne de uykum gelmişti. Tam anlamıyla uyanık ve ruhsal bakımdan dipdiriydim. Gerçi bir tanığım yoktu; Sleigh tanık olamazdı. Onun yargıları Kızılderililerin katıldığı bir şey söz konusu olunca geçerliliğini yitiriyordu. Çünkü ona göre bütün Kızılderililer esrarlı güçlere ve doğaüstüyle ilgili derin

bilgilere sahiptiler. Onların kendisine anlattığı, ya da karısından işittiği her şeye inanıyordu. Tanrının anasının bakireliğinden kuşkulanması akla gelirdi de, Kızılderililerin inandığı şeylerden kuşku duyması asla düşünülemezdi. Belki bu içinde bulunduğu ortamdan ileri geliyordu, belki de Sleigh'in sarsılmaz inancından. Yalnız şu anda olayı açıklama konusunda içimde hiçbir kıpırdanma olmadığını duyuyor ve buna kendim de şaşıyordum. İşin tuhafı bu sorunun aslını araştırmak içimden gelmediği için de kendimde garip bir rahatlık duyuyordum.

Hem bütün bu olup bitenleri ne diye kendi haline bırakmayacaktım ki? İnsan olaylar üzerinde sürekli kafa patlatıp durmazsa, evrenle daha iyi bir uyum içinde, daha rahat, daha mutlu yaşar. Açıklamalar, yorumlar, çözümlemeler her zaman yaşamdan daha fazla tat almamızı sağlayabiliyor mu sanki? Zenginlik peşinde koşup durmakla her zaman daha zengin olabilir miyiz? Yaşamı olduğu gibi kabul etmeli. Burda cengelde de, dünyanın herhangi bir başka köşesinde de. Yaşamın asıl anlamı burda. Daha fazla ne istenir? Daha fazla ne umulur? Bütün öteki şeyler yaşamın yadsınmasıdır ve üstelik uyumsuzluktur. Ve şu dünyada bütün tasaların, bütün kötülüklerin ve bütün yürek acılarının kökeninde hep bu uyumsuzluk vardır

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Başımı kaldırıp baktığımda Sleigh'in dışarı gitmiş olduğunu gördüm. Küçük lambayı da birlikte götürmüştü. Karşımdaki gıcırtılı hasır iskem-

lede, üzerine birisi oturduğu zaman nasıl olup da dağılmadığına akıl sır erdirilemeyen bu hurdası çıkmış, eski iskemlede ise Perez oturuyordu. Çocuğu sudan çıkarmış olan Kızılderili yani. Böyle hiç beklenmedik bir anda nasıl ve nerden gelip iskemleye oturmuştu, bilmiyordum. Az önce düşüncelere daldığım sırada, herhalde ya uyuklamıştım ya da düş görmüştüm. Ne tuhaf, aklıma ilgin Sleigh'in büyü yaparak Perez haline dönüşmüş olabileceği geldi.

«Söyle bakalım Perez, bu sabah bana iki tane sarı ibikli getireceğine söz vermiştin, iki yavru sarı ibikli. Ne zaman alıyorum onları?»

«Çoktandır ormana çıkamıyorum. Gelecek hafta da gidemem. Zaman elverişli değil senor, biliyor musun?» Bacaklarını iki yana açmış, kollarını aşağı sarkıtmış oturmaktaydı.

«Peki, niçin ormana gitmiyorsun, Senor Perez? Odun kömürü yapmaktan vaz mı geçtin yani?»

«Yok, öyle değil. Bakın mister, durum başka türlü: Şu Gringo var ya, yukarda dağda oturan Gringo. En iyi ağaçlar, yani en iyi kömür çıkarılan ağaçlar onun toprağında yetişir; en güzel sarı ibikliler de orda yuva yapar; sarı ibiklinin böylesini ömründe görmemişsindir. Ama ne çare? Şu gringo yok mu? Şu kahrolasıca gringo, şeytan görsün yüzünü o keratanın. İşte bu gringo, bu koca yalancı ne demiş bilir misiniz? Güya ben onun katırını çalmışım. Bak şu adi yalana, bugüne kadar işittiğim yalanların en kuyruklusu. Üstelik benim sefil bir haydut, bir eşkiya, bir bandolero olduğumu da söylüyor. Yoksul anama da pasaklı karı diye ad takmış, yakışır mı ona? Bir de okumuş ve

okula gitmiş bir gringo olacak. İşin en kötüsü ne bilir misiniz mister? Ben yoksul bir yerliyim, ona karşı bir şey yapamıyorum, hiçbir şey yapamıyorum. Üstelik bütün bu hakaretleri sineye çekmek zorundayım. Onun için de şu sırada size verdiğim sözü pek tutamıyacağım galiba. Ama siz yine sarı ibiklilerden şaşmayın, bunlara kaşla göz arasında konuşma öğretebilirsin. Size kırmızı ibikli doğru olmaz deyişim de bu yüzdendi zaten. Mutlaka sarı ibikli olmalı... Ama şu katır lafı yok mu, inanın çok adice bir yalan. Haydut değilim ben, yemin ederim değilim.»

«Elbette haydut değilsiniz Senor Perez, bunu asla kabul etmem; ayrıca bir katır çalmış olduğunuza da inanmıyorum.»

«Doğrusu da bu mister. Ben zaten sizin gerçekten kibar bir caballero olduğunuzu hemen anlamıştım. Gökteki kutsal bakire ile kutsal oğlu adına yemin ederim ki, çalınmış bir katırdan haberim yok. Eğer böyle bir hırsızlık yaptıysam, şeytan çarpsın beni, hem de yerden yere vursun. Ah şu gringo, şu dağdaki gringo, asla dürüst bir insan değil. Ne diyor biliyor musunuz? Sözde benim ayak izlerim katırınkilerle yan yanaymış. Bu izleri, yani katırınkilerle benimkileri otlak çitinin dışında görmüş ve burdan iz sürmüş. Nereye kadar iz sürmüş bilmem, orasını söylemiyor. Oysaki ben ömrümde gitmedim oralara. Katırının nal izleriyle benim ayak izlerimi gördüğünü söylediği yeri bilmem bile. Katırını kimin çaldığını ise nerden bileyim? Beni ne ilgilendirir?»

«Peki Perez, işittiğime göre, Mister Erskin, yitik katırının en azından iki yüz elli pezo değeri olduğunu söylüyormuş, buna ne dersin?»

«Bueno senor, işte size bu gringonun nasıl bir yalancı olduğunu gösteren başka bir kanıt daha. Biliyor musunuz, katır için bana ne fiyat önerdiler? Yalnızca kırk pezo. Aşağıda Lierra'da köpek soylu bir madrabaz var, herif bana kırk pezodan tek metelik bile fazla vermedi. Bir de şu gringonun etiği lafa bak; kalkmış herkese katırının çil çil, tam iki yüz elli pezo değeri olduğunu söyleyip duruyor. Buralarda böyle gringolar var işte. Neler çekiyoruz ellerinden bir bilseniz. Ama elden ne gelir, ben şahsen aldırmıyorum, gülüp geçiyorum. Ve şimdi de bu Amerikano işin tadını büsbütün kaçırmak için gelip onun katırını çaldığımı söylüyor. Siz söyleyin Allah aşkına, bizim gibi yoksul, kendi halinde insanlarla böyle uğraşmak doğru mu, üstelik kendi öz yurdumuzda? Ama elimizden ne gelir? Her şeye boyun eğmek zorundayız. Başka çaremiz yok.»

Perez karşımda böyle oturmuş konuşurken kendisini pek göremiyordum, çünkü kulübenin içindeki tek ışık ocağın ateşiydi, o da pek bir yeri aydınlatamıyordu.

Perez ayağa kalkıp ocağın yanına gitti, bir sigara yaktı. Tam bu sırada Sleigh, şişeden yapılma küçük lambasıyla geldi. Bir çömlek dolusu taze süt getirmişti. İçeri girerken «Sonunda inek döndü yerine,» dedi. «Zavallı hayvan bunca zaman kim bilir nerelerdeydi?»

Pis bir kâğıt külâhtan, ineği ellediği eliyle iki avuç kahve alıp kaynar suyun içine attı. Kahve kabardı ve birazı ateşin üstüne dökülüp cızırtılı sesler çıkardı. Sleigh ibriği bir bezle tutup kaldırarak yanı başımızda yere koydu.

Perez'e, «İstersen benim fincanı alabilirsin,» dedi.

Kızılderili, «Olur, olur,» diye karşılık verdi. «Sen keyfine bak, beni düşünme.»

Sleigh, «Söylesene Perez,» dedi, «çocuk dipte mi yatıyordu, nasıldı durumu?»

«Hayır, çocuk dipte yatmıyordu. Benim gördüğüme göre, vücudu dibe değmiyordu bile. Elleri ve ayakları su çalılarına takılmıştı. Adeta çalıların üstüde oturuyor gibiydi. Bu durumda kendi kendine yukarı çıkabilir miydi diye sorarsanız, hayır derim; biz onu çekip çıkarmasaydık hiçbir zaman yukarı gelemezdi. Bitkiler kendisini korkunç bir canavarın kıskaçları gibi sımsıkı yakalamıştı.»

«Peki, çocuğun başka yerde değil de, tam orda bulunduğunu nerden biliyordun, Perez?» diye sordum.

«Bunu bilmekten kolay ne var? Gizli saklı bir yanı yok ki. Işık onun tam üstünde duruyordu. Siz olsaydınız, siz de görürdünüz. Işık, onun üzerine gelip artık kıpırdamaz olduktan sonra, kim olsa çocuğu çıkarırdı.»

«Evet, ışığın onun üzerinde nasıl durduğunu ben de gördüm. Peki ışık nerden biliyordu çocubun orada bulunduğunu? Asıl sorun bu.»

«Bunun neresi sorun, mister? Çocuk ışığı kendine çağırıyordu, bize yolu göstersin diye. Işık bu çağrıya uymak zorundaydı, böyle olunca da elbette onun bulunduğu yere gelecekti. Bunda şaşılacak bir şey yok ki. Çok doğal. Herkes anlar bunu.»

Sleigh gürültülü bir kahkaha patlattı. «Ne haber?» dedi. «Kendi kulağınla işittin işte. Nasıl hoşuna gitti mi?» Bana bakıp sırıtıyordu. «Buna ben-

zer başka budalaca sorun yok mu? Sana daha önce söylemedim mi ben bu işin hiçbir garip yanı yok diye. Bütün sır da bunda, daha doğrusu hiçbir sır olmayışı bu işin sırrı. Buranın Kızılderilileri sen ne kadar büyücüysen, ben ne kadar büyücüysem, ancak o kadar büyücüdür. Çocuk ışığı çağırır, ışık bu çağırışı dinler ve sesin geldiği yere gider. Hepsi bu kadar, her şey gün gibi açık ve aydınlık; çok doğal bir olay. Bunca zamandır ben de sana işte bunu anlatmaya çalışıyordum zaten.»

Artık daha fazla konuşmanın bir anlamı yoktu. Bende daha aklı başında bir insan izlenimi uyandıran Perez'e yönelip, «Şu bizim yavru sarı ibikler ne olacak?» diye sordum.

«Ormana gidemiyorum. Hem şu sıralarda gitmek de boşuna olur. Çünkü kuluçkaya daha birkaç gün önce yattılar. Dağdaki arkadaşlardan biri söyledi, ordan biliyorum. Bir tane bile yavru bulamayacak olduktan sonra, ne diye o berbat dikenli çalıların dibinde sürünüp durayım. Daha zamanı değil. İki ay sonra çok daha kolay olur. O zaman siz istedikten sonra, iki tane değil, çok daha fazlasını getiririm.»

Bu arada Perez kahvesini de almıştı. Tam bir tiryaki gibi dalgın bir havayla kahvesini ağır ağır höpürdetiyordu. Sleigh benim bardağımı da tepeleme doldurduktan sonra, ibriği alıp Garcia'lara götürdü.

Kısa bir süre sonra geri geldi, ocağa gidip yeni bir sigara yaktı. Karşımıza geçip Kızılderili usulü yere bağdaş kurdu. Perez'le ben ise hâlâ onun köhne hasır iskemlelerinde oturuyorduk.

Cibinliğin altında kızın çocuğu hafiften mız-

mızladı. Ateşin aydınlığında cibinliğin kımıldadığını görüyordum, anlaşılan kız bebeğine meme veriyordu. Bebek daha işini bitirmeden kız yeniden kulübeyi sarsarcasına horlamaya başladı. Bebek ise hâlâ emmesini sürdürüyordu.

Perez'in de Sleigh'in de uykusu gelmişti. Başları göğüslerine düşüyor ve kaykılmış gözlerle boşluğa bakıyorlardı. Sleigh pineklemesi sırasında sigarasının söndüğünü farketti. Sarhoş gibi yalpalayarak ayağa kalktı, ocağı şöyle bir karıştırdı. Sigarasını yeniden ateşleyince direklerden birine yaslandı. Az sonra başı yeniden öne düşmüştü.

Birkaç dakika kadar uyudu. Sonra birden uyanıp kapıya yöneldi. Gökyüzüne baktı, ortalık yavaş yavaş ağarıyordu. Yıldızların bazısı silinmişti. «Saat ikiyi geçiyor,» dedi. Belki de daha geç oldu.»

Saatime baktım ve «Yirmi geçiyor,» dedim.

«Şimdi ineği sağmaya gitmeliyim. Yoksa huysuzlanır ve dışarı kaçıp çayıra gider. Benimle gelir misin, Perez?»

«Elbette, vamonos!» Bu arada öyle derin bir uykuya dalmıştı ki, sigarasının yere düştüğünü bile farketmemişti. Şimdi de sigarayı aranıyordu, yerden bulup yeniden yaktı ve elinde bir kovayla yola düzülmüş olan Sleigh'in ardından gitmeye davrandı.

Sleigh giderken, «Hey arkadaşım!» diye bana seslendi. «Ne diye bir iki saat uzanmıyorsun? Yorgunluktan canın çıkacak. Biraz uyusan iyi olur. Beni düşünmen gerekmez. İneklerle ilgilenmek zorundayım şimdi. Hey Perez, nerdesin be? Gelsene!»

Perez tam o sırada kulübeden dışarı açık havaya çıkıyordu. «Telaş yok, amigo,» dedi. «Geldim, yanındayım işte. Bana güvenebilirsin. Hay canına, por la Santisima, kim koymuş bu koca kütüğü yolun ortasına? Böyle ortalık yere kazık, kütük, taş filan bırakırlarsa, insan belini kırar yahu...»

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Perez küçük lambayı da yanına almıştı. Kulübenin içi yeniden karanlığa gömüldü. Ocakta hâlâ tek tük ateş parçaları ışıldıyordu. Yapayalnızdım ve şu anda yapabileceğim daha iyi başka bir iş bulamadığım için, el yordamıyla köşedeki yatağa doğru yürüdüm. Geçen akşam da, daha önceki akşam da burada uyumuştum. Kelimenin alışılmış anlamıyla burası bir yatak değildi; örselene örselene içi dışına çıkmış bir hamaktı.

Sleigh'in karısıyla yattığı karyola duvar dibindeydi. Dış görünüşü Garcia'lardakine benziyordu, yalnız burdaki daha güzel örülmüştü. Yatak da daha yumuşak malzemeden yapılmıştı. Bu yatağın durduğu köşe, odanın öteki bölümünden iki metre yüksekliğinde bir çit duvarla ayrılmıştı. Ancak dallar birbirinden öylesine ayrıktı ki, aralarına rahatça bir parmak sokulabilirdi. Bu yüzden doğacak rahatsızlığı hiç değilse bir parça azaltmak amacıyla Sleigh'in karısı bu duvara birkaç eski örtü asmıştı.

Ah, yorulmuştum. Çizmelerimi çıkardım, kemerimi gevşetip gemici usulü hamağın içine süzüldüm.

Köprüler... normal akıntısı olmayan ırmak-

lar... hâlâ bir fincan daha kahve isteyen katır sürücüleri... timsahlar... astımlı gibi hırlayan pompalar... lime lime mendiller sallayan İngiliz kraliçeleri... Çocuk ölüleri... kimi kolsuz, kimi çırılçıplak Kızılderililer... çayırın içinden siyah saçlı kafalar ortaya çıkıveriyor... yanar mumlar balık gibi suyun içinde yüzüyor... Pumalar inekleri boğazlıyor... köprünün direklerine çakılmış ağız mızıkaları kendi kendilerine çalıyor... beyaz eşeklere binmiş haydutlar geçiyor... Kutsal Bakire'nin resmi şarkı söylerken bir keman da ona eşlik ediyor... Kanada yeryüzünden kayboluyor ve yerinde koca bir boşluk beliriyor... Kansas City'dan bir gazetenin bulanık satırları Teksas'ta bir keçi çiftliğini anlatıyor... Bir petrol kuyusu suda bir cumburdamayla kapatılıyor ve onun yerinden bir fasulye fışkırıyor... Saçları çiçeklerle süslü bir kız cumhurbaşkanına ait küştüyü bir yastıkla dans ediyor... Gencecik bir kız dizlerine ateş kırmızısı çiçeklerden çelenkler takmış ve bacaklarını uygunsuz biçimde kaldırmış bağırıyordu: «Hayır, hayır, istemiyorum! Hele bir yap! Olmaz, yaptırmam, yaptırmam sana...» Dibi çıkmış emaye bir ibrik havada uçuyordu, içi sıcak kahveyle doluydu, ama yine de bembeyaz örtüler serili bir masanın üzerinden geçiyor, masanın üstünde ise bir bahriyeli giysisi için için ağlıyordu... Bir sombrero gecenin içinde dolanıp duruyor, ama altında surat filan yok... Hayır, lanet olsun, uyuyamayacaktım. Belki de kahvenin yüzünden böyle olmuştum. Kafamın içi zonkluyordu. Oysa bir ölü yakma evinin fırın arabası kadar yorgundum. Sonunda uyuyakaldım, ama çok sürmedi, Mister Erskin'i ırmağın dibinde uzanmış gördüm. Kolla-

rını sallayarak bağırdı: «Bana bir fener getir, söz dinleyen bir fener! Lütfen bir fener; katırlarımın hepsi için bir fener!» Su çok derindi, yirmi ayak vardı, sabahın ikisiydi, ama adamı görüyordum, çünkü suyun dibi aydınlatılmıştı. Mister Erskin'i tanımam, ömrümde hiç görmedim, ama yine de içinden sarı ibikliler çıkan yumurtalar üstünde kuluçkaya yatmış adamın o olduğunu biliyordum. Yumurtadan çıkan sarı ibikliler ise çimentodan puro saran petrol işçilerinin şarkısına katılıyorlardı. Benden başka hiçbir insan Mister Erskin'in burda suyun içinde yattığını göremezdi. «Şurda ırmağın içinde iki tane Amerikan çizmesi var!» diye halka sesleniyorum. Ama onlar hiç aldırmayıp, «En iyisi biz onun kafasına bir taç koyalım ve Toltek'lerin bir asası olduğunu söyleyelim,» diyorlar. Çinliler geliyor ve gölde bir patlama oluyor. Timsahlar tarafından tutulan bir kahve ibriği havaya fırlıyor ve kapkara bulutlardan aşağı bir adam düşüyor. Bir pilottur bu. Geç vakit, üstelik sarhoş halde eve gelmiş bir ineği sağıyor. İnek ise lamba yerine kullanılan küçük bir teneke şişeye, iki kaplan ve iki aslanın çalgıcılarla birlikte dansa gittiğini ancak çalgıcıların batağa saplandığını anlatıyor. Göle yeniden dinamit atıyorlar, patlaması yüz kez yankılanıyor.

Dinamitin patlama sesiyle uyandım. Bir patlama işitmiştim, arkasından bir patlama sesi daha geldi. Patlamaların ardı arkası kesilmiyordu. Bu arada iyice uyanmıştım, şimdi ses dışardan gelmekteydi, silah atılıyordu.

Yataktan fırlayıp çizmelerimi giydim. Artık uykuyu düşünmez olmuştum.

Henüz geceydi. Duvarın yarıklarından ağılda

süt sağan Sleigh'in kandilinin küçük alevini görüyordum. Perez yanı başına çömelmiş lambayı tutuyordu. Seslerini işitiyordum, ama ne konuştuklarını anlayamıyordum.

Çizmemi giyip kemerimi de bağlayınca kapıya yürüdüm.

Garcia'ların evinin avlusunda koca bir ateş yanıyordu. Alevler gökyüzüne vurmuştu. Ateşin ışığında on beş yirmi Kızılderilinin atlarından atlayıp tüfeklerini karanlık gökyüzüne doğru boşalttıklarını gördüm.

Ne diye böyle davrandıklarını anlamak için o yana yürüdüm.

Çocuğun kaybolduğu haberi gece olmasına ve en yakın telefon yüz mil ötede bulunmasına karşın, hemen on millik bir çevreye yayılıvermişti. Garcia bölgenin en yoksul yerlisiydi, ama her nedense herkesçe sevilirdi. Onun için de olayı işiten, hemen davranıp belki bir yardımım dokunur düşüncesiyle yola çıkmıştı. Gelenler çocuğun yalnızca kaybolduğunu biliyorlardı, ama ölü bulunması olasılığını da gözönüne alarak ne olur ne olmaz diye yanlarında donanma fişekleri getirmişlerdi.

Bu Kızılderililerde bir çocuk öldüğü zaman donanma fişekleri atmak bir töreydi. Böylece gökteki meleklere, yeni bir küçük meleğin daha yolda olduğu bildirilmiş oluyordu. Yetişkin bir kimsenin ölümünde ise donanma fişeği atılmazdı, çünkü ters bir etkisi olurdu. Gürültüyü işiten Şeytan hemen cehennemin kapısına gider ve yeni gelenin kendi listesinde bulunup bulunmadığına bakardı. Çocukları ise donanma fişekleriyle uyarılan melekler daha yarı yolda karşılardı. Onlar

için Şeytanın cehennem kapısında beklemesinin de hiçbir önemi yoktu, çünkü Şeytan çocuklarla ilgilenmezdi. Aslında ilgilenmek isterdi elbette, ama onlar masum birer yavruydu, henüz günah işlememişlerdi. bu yüzden de Şeytan çocukları listesine koyamıyordu.

Adamların getirdiği fişekleri kaçıkça olan ortanca kardeş almıştı. O andan başlayarak da hava fişeği atmaktan başka bir şey kendisini ilgilendirmez olmuştu. Artık çoktandır ağlamıyordu. Onun için cenaze töreninin en eğlenceli bölümü başlamış bulunuyordu.

Bu arada yeni gelenler çocuğun bulunmuş olduğunu da öğrenmişlerdi. Çocuğun cenazesini görmek ve annesine bir iki teselli sözü söylemek için şapkaları ellerinde sırayla kulübeden içeri giriyorlardı. Olayın nasıl olup bittiği aslında hiçbirini özellikle ilgilendirmediği halde, hepsi de anaya bunu bir kez anlattırıyordu. Meraktan değildi bu. Akıllıca bir yöntemdi yalnızca. Amaçları yaslı ananın zihnini başka yana çekmekti.

Nitekim bu ziyaretler başlayalı Bayan Garcia olayı baştan sona büyük bir heyecanla anlatır olmuştu. Aynı şeyleri tekrar ve tekrar söylüyor, her defasında aynı sözcükleri aynı havayla kullanıyor, aynı duygu belirtileri gösteriyordu. Durmadan yineleye yineleye facia bütünüyle giderek her gün görülen sıradan bir olaya dönüşmüştü. Anlatısının çeşitli yerlerinde gösterdiği duygu patlamaları zamanla kötü bir sahne oyuncusunun yaptığı rollermiş gibi bir izlenim uyandırmaya başlamıştı. Olayı anlatması sıklaştıkça bu izlenim daha da güçleniyordu. Kadın yavaş yavaş olayın etkisinden uzaklaşmaktaydı; sonunda san-

ki başka birinden işitmiş olduğu bir öyküyü aktarıyormuş gibi konuşur oldu. Konuyla kişisel bağlantısını yitirmişti. Duyguları körleşiyor, yüreği ve ruhu her dakika biraz daha serbest kalıyordu. Öyküsünü yirminci kez anlattığında, ağzından çıkan sözler ona boş gevezeliklermiş gibi geldi. Henüz kendisi farkında değildi, ama o andan başlayarak Ana Garcia çocuğundan temelli ayrılmış oluyordu.

Oğluna baktı. Ne tuhaf, masanın üstünde ölü yatan çocuk, ona sanki kendi yavrusu değilmiş gibi geliyordu. Onun Carlosito'su durmadan bağıran çağıran, her an yaramazlık düşünen, yaşam dolu, cıvıl cıvıl küçük bir afacandı; büsbütün gemi azıya alıp üzücü bir şey yapmasın diye günde iki öğün dayak yerdi. Sabah gözünü açmasıyla yataktan fırlar, akşamleyin uykusu gelinceye dek dur durak bilmezdi. Şimdi burda çenesi bağlı ve kolları göğsü üstünde kaskatı kavuşmuş yatan ıslak, soğuk, iğrenç görünüşlü et külçesi onun çocuğu olamazdı. Başka birinin olmalıydı. Belki de o, deminden beri sözünü ettiği çocuktu. Kendi çocuğu böyle çirkin değildi. Herkes hep Carlos' unun ne kadar canayakın olduğunu söylemez miydi? Yirmi millik bir yörede ona en sevimli çocuk demezler miydi? Bahriyeli giysisi, taç ve asa, onu anasına yabancılaştırmıştı. Allah bilir, bu çocuk nerden gelmişti? Bayan Garcia şimdi kendi kendine «Bunun burda, benim evimde ne işi var?» diye soruyordu.

Ağlamaya başladı. Bu ağlayışının artık yalnızca çocuk için olmadığını kendisi de farketmişti, hem de şaşkınlıkla. Şu anda çocuktan çok kendisi için ağlamaktaydı. Felek çok kötü vurmuş-

tu ona; belli belirsiz bir bilinçle orda bulunan öteki kadınlardan nefret etmeye başlıyordu, çünkü onların kucaklarında birer çocukları vardı. Ağlıyordu, çünkü artık çocuk sahibi olamayacak, artık bir çocuğa ana sevecenliği gösteremeyecekti.

Ağzı yinelene yinelene artık büsbütün yavanlaşmış öyküyü mekanik bir hareketle söylerken, kafasının içinde böylesine düşünceler dolaşıp duruyordu. Fakat bütün bu düşünüp taşınmalarla, duygularının, acılarının ve tasalarının aslını anlama yolunda bu ilkel çabalarıyla sonunda, başına gelenlerin kendine özgü tek bir olay olmadığı bilincine varmıştı. Çevresine bakındı, yedi kadın gördü. Yedisinin de çocuklarını yitirdiğini biliyordu. Kendi yüreği küçük Carlos'u için nasıl çarpmışsa, bu çocuklar için de onların yüreği öyle çarpmıştı. Anlamaya başlıyordu ki, kendisi öteki analar gibi bir anaydı yalnızca. Felek onları da çarpmıştı, katlanılmaz acılara uğratmıştı. Bu akşam onun çektiği azabı, kendisinden önce binlerce, milyonlarca ana da çekmişti. Binlercesi aynı anda çekmekteydi, milyonlarcası ise daha sonra —kendisi yaşamını neşeyle sürdürürken— bu acıları çekecekti. Şu anda üzüntüsünden, acısından, tasasından, ağlayıp bağırmasından böylesine yorgun, böylesine bitkin olmasına karşın yine de yavaş yavaş kendini toparlamaya başlaması belki de bundandı.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Garcia'ların ön avlusu iki yanı açık kumlu bir dörtgendi. Öteki iki yanı dikenli çalılarla çevriliydi. Kulübenin çevresindeyse çepeçevre paslı,

eski gaz tenekeleri, yarısı kırık, içi toprak dolu çömlekler, çiçek saksıları durmaktaydı. Saksıların kimisinde çiçekler açmıştı. Bu karmakarışık, rasgele bir araya gelmiş tenekeler ve çiçekli saksılar Garcia'ların bahçesini oluşturuyordu. Kulübenin hemen yanında yabanıl bir funda büyümüştü, ailenin günlük biberi buradan sağlanıyordu. Ziyarete gelenler yanlarında getirdikleri öteberiyi, şapkaları, gömlekleri, bezleri, örtüleri, kundak bezlerini bahçedeki dikenli çalılara, fundalara, kaktüslere asmışlardı. Avlu baştan başa bir konaklama yerine dönmüştü. Kadın, erkek, çocuk bir yığın insan toprağın üstünde uyuyor ya da uyuklamaya çalışıyordu. Kimisi altına hasır, kimisi bir örtü sermişti, ama çoğunluk çıplak toprağa uzanmıştı. Birkaç kişi cibinlik bile kurmuştu, bunlar uzaktan küçük çadırlar gibi görünüyordu. Çalınan ağız mızıkalarından çıkan kesik sesler havada titreşiyordu. Avlu yakılan meydan ateşi ile meşalelerin aydınlığı içinde uzanıyor, birkaç küçük fenerle beş altı tane teneke lamba da bu sahneye ışık veriyordu.

Bir yığın çocuk, kaçık oğulun başına üşüşmüş, ona fişeklerin atılmasında yardım ediyorlardı. Ancak oğlan ateşlemeyi kendinden başka kimseye yaptırmıyordu. Öteki çocuklara sadece ateşi karıştırtıyor, bir de ilk seferde hemen patlamamış olan fişekleri yeniden denemelerine izin veriyordu. Çocuk, büyük gününü yaşamaktaydı. Öteki çocukların başına diktatör kesilmişti. Hepsi onun isteklerine uymak zorundaydı, buna karşılık o da arada sırada birine fişeklerden birini ateşlemek izni veriyordu. Bunun ödülünü bir gün alacaktı elbette; o zaman şimdi ateşlemeye bı-

rakmadığı oğlanlar kendisini bir güzel patlayacaklardı.

Konukların birçoğu Mescal şişelerini de yanlarında getirmişti; kaktüs şırasının imbikten geçirilmesiyle yapılan bu korkunç derecede sert rakının, içine şarap mayası katılmış ham petrol gibi bir tadı vardı. Kimileri Tequila, kimileri de Aguardiente, Comiteco ya da Viuda der. Kimi bölgelerde adı Herradura'dır. Ama ne derlerse desinler, her zaman aynı şeydir.

Şişeler ağızdan ağıza dolaşıyordu. Bir adam, iyi yürekli biri, elinde bir şişeyle kulübeden içeri girdi, şapkasını çıkartıp Bayan Garcia'ya rakı sundu. Kadın pek öyle uzun boylu nazlanmadı ve şişeden okkalı bir yudum çekti. Şişeyi bıraktığında rakı üç parmak aşağı inmişti, hem de ağır işçi bir köylünün parmağıyla üç parmak. Bayan Garcia'nın şu anda yuvarladığı bu kadar rakıyı başka biri gövdeye indirse, kafasına sopayla vurulmuş gibi olurdu.

Bu sırada gelen Kızılderililer arasında çok yoksul bir köylü de vardı. Üstündeki giysi paçavradan farksızdı, ama temizdi. Atına eyer yerine kenevir tiftiğinden bir kilim koymuştu. Ötekilerle birlikte kulübeye girip çocuğa ve anasına baktı. Kadına çocuğun ne kadar sevimli olduğunu ve ne kadar güzel giydirildiğini, bu haliyle tıpkı kilisedeki Meryem'in kutsal oğluna benzediğini söyledi. Çocuk şimdi öylesine cana yakın görünüyormuş ki, çoktan meleklerin yanına varmış olmalıymış. Bayan Garcia gururla gülümsedi. Şöyle hafiften kasılıp adama içtenlikle söylediği övücü sözlerinden dolayı teşekkür etti.

Yoksul köylü kulübeden dışarı çıkınca ara-

narak çevresine bakındı; tam o sırada boş duran bir sırayı görüp oraya oturdu. Eski bir kitap çıkardı. Bir dua kitabına benziyordu. Birkaç dakika sayfalarını karıştırdı, sonunda istediği yeri bulmuş olacak ki, makamla okumaya başladı.

Adamın okuma bildiği filan yoktu. İlahisinin metnini ezbere bilmekteydi. Kitaba da başkalarının kilisede öyle yaptığını görmüş olduğu için bakıyordu.

Dizelerin çoğunu iki, üç hatta dört kez yineliyor, ancak ondan sonra yeni bir dizeye başlıyordu. Yinelediği bu dizelerden belki özellikle hoşlanmaktaydı, belki de en iyi bunları bilmekteydi. Okumaya başladığı dizeler ötekilerce de biliniyorsa, her seferinde o sırada uyanık bulunan erkeklerin bir kısmıyla kadınların hemen hepsi kendisine katılıyor, hep bir ağızdan söylüyorlardı.

İkinci dizeyi okurken kulübenin içindeki kadınlarla pompacının karısı da katıldı, ilkin hafifften söylüyorlardı, daha sonra seslerini alabildiğine yükselttiler. Erkeklerden söyleyenlerin sayısı kimi zaman tek bir kişiye kadar iniyordu, çünkü o sırada ya yeni bir sigara sarıyor, ya da gırtlaklarını cilalamak için şişelere asılmış oluyorlardı. İlahi söylemek kimilerini çok geçmeden yordu, eskisi gibi yine çene çalmaya koyuldular, ancak şarkı söylemekten daha çok hoşlananlara rahatsızlık vermemeye de dikkat etmekteydiler.

Paçavralar içindeki köylü ilahi okumasına hiç ara vermedi. Ötekilerin ikide bir kendisine uzattıkları şişeleri de geri çeviriyordu. İşittiğim kadarıyla bir toprak işçisiymiş ve kendisini komünist sayarmış. İlahi okuyan adam kimseden para almadı. Sadece felâkete uğramış anaya acı-

dığı için okuyordu. Onun üzüntüsünü hafifletmek, acısının yaralar açmasını önlemek istiyordu yalnızca. Çocuk bir papazın kutsaması ve bir hekimin ölüm izni olmaksızın gömülecekti. Papaz da, hekim de para isterdi. Oraya gelen yas konuklarının yarısı ceplerindeki bütün parayı ortaya dökseler, yine de böyle bir masrafı karşılayamazlardı. Ayrıca gömmek için iki gün de beklenemezdi. Gerçi gece serindi, ama ceset yine de kokmaya başlamıştı bile.

Köylü yalnızca dinsel havalar söylüyordu. Ama Roma-Katolik kilisesinin havalarını bilen bir kimse burada söylenenlerin onlarla bir ilgisi olabileceğini düşünemezdi. Amerika'nın zavallı putataparlarını doğru imana getirmek için ilk keşişler bu cengelden geçtiği sırada Katolikler belki de ilahilerini böyle söylüyorlardı; ne var ki bu nağmeler aslında nasıl olurlarsa olsunlar, geçen zaman içinde dünyasal şarkıların etkisiyle değişikliklere uğramışlardı. Örneğin son yılların Amerikan dans müziği böylesine bir etkiyi sürdürüp götürmekteydi. Unutmayalım ki, bu insanlar ancak yılda bir, ya da iki yılda bir kiliseye gidip doğru dürüst koro dinlemek fırsatını bulabiliyorlardı. Bu havalardan biri ya da öbürü elbette belleklerinde kalıyordu, ama bunun ardından köylerde ve yerleşme noktalarında sık sık düzenlenen dans akşamları geliyordu. Burda ise çalgıcılar en yakın büyük kentte o günlerde moda olan şarkıları çalmaktaydılar. Bunlar da genellikle Broadway'den yeni ithal edilme parçalar oluyordu. Bu şarkıların hepsinde ataların mirası diyebileceğimiz bir parça dinsizce, bir parça barbarca nağmeler bulunmaktaydı.

Şarkıcı köylü cengel yöresinin her yanına ün salmış biriymiş. Kendi alanında büyük usta sayılmaktaydı. Herkes ona hayrandı. Bu insanlar için bir tür film yıldızı ya da çok sevilen radyo şarkıcısı gibi bir şeydi. Çünkü başka toplantılarda, düğünlerde, bayramlarda, yortu günlerinde, Corrido'lar, Ballad'lar da söylüyordu. Corrido'ları panayırlara gelip, gazete okumasını bilmeyen insanlara, meydanlarda en son siyasal olayları ve aşk facialarını ballad şeklinde aktaran meslekten şarkıcılar kadar iyi söylemiyorsa da, ölüm havaları okumakta bütün Corrido şarkıcılarından çok daha üstündü.

İlk dizesine başladığında Bayan Garcia kulübenin içinde aklını yitirmişçesine bir çığlık koparmıştı. Yanında duran kadınlar onu kucaklayıp öpmüşler, o zaman bir parça yatışmış ve yalnızca hıçkırmakla yetinmişti. Ama ilahiye öteki kadınlarla erkekler de katılıp, koca avlu konukların sesleriyle çın çın ötmeye başlayınca, acısı yeniden ağır basmıştı. Kudurmuş gibi hareketler yapmaya ve yumruklarıyla başını dövmeye başladı. Saçlarına asılıyor, öylesine bir hırsla çekiştiriyordu ki, insan kafasının derisi şimdi soyuldu soyulacak diye bekliyordu. Bir ara kendini kaldırıp gövdesinin bütün ağırlığıyla masanın üstüne attı; masa çökecekmiş gibi çatırdadı. İki adam yerlerinden fırlayıp masanın ayaklarını tuttular. Kadın kendini ikide bir çocuğun üstüne atıyordu. Öylesine bir duygu coşkunluğu içindeydi ki, eğer oğlan sağ olsaydı kaburgalarının kırılması işten bile değildi. Durmadan bağırıyordu: «Chico mio, sevgili yavrum! Biricik tatlı çocuğum! Niçin? Niçin gittin, gittin de zavallı ananı yalnız bıraktın?

Niçin? Niçin? Ah Kutsal Meryem, tanrının anası, niçin yaptın bana bunu? Niçin? Neden?» Arkasından korkunç lanetler yağdırmaya başladı. Gökteki bütün azizlere ve cehennemdeki Şeytana sövüp sayıyordu. Kendisine böyle bir şey yaptığı için cezalandırmak istercesine çocuğun göğsünü de yumruklamaya koyuldu. Bayılmış gibiydi, adamlardan biri gelip kadını yakaladı. Masanın başından çekip uzaklaştırdı: kafasını arkaya doğru yatırdı; bir eliyle de Mescal şişesine uzandı. Şişeyi kadının dişleri arasına soktu. Öylesine sokmuştu ki, kadın şişeden kendini kurtaramıyordu. Ama içkiyi içmek istemiyor, kendini adama ve şişeye karşı savunuyordu. Bunun üzerine ikinci bir adam yardıma koştu; kadını kollarından sımsıkı tuttu. Artık savunmasız kalmıştı, ağzına akıtılan içkiyi iri yudumlar halinde gırtlağından aşağı göndermekten başka bir şey yapamıyordu. Adam şişeyi dibine yakın bir yere kadar boşalttıktan sonra kadını bıraktı.

Ne var ki, bu ilaç hiçbir işe yaramamıştı. Kadını sersemletmemişti bile. Halk yeniden ilahiye başlayınca, o da yeniden taşkınlıklara başladı.

Kulübedeki kadınlar söylenen havaların çekiciliğine daha fazla karşı koyamadılar. Onlar da birlikte söylemek istiyorlardı. Böylece dışarda avluda bulunanların söylediği ilahiye katıldılar. Bayan Garcia eskisinden daha fazla huysuzlaşmıştı. Avaz avaz bağırıyor, çığlıklar atıyor, kadınların sesini bazen dakikalarca bastırıyordu. Daha sonra bitkin düştü ve sonunda büsbütün yatıştı. Ama kadınlar hâlâ ilâhiyi sürdürüyorlardı. Bu işi görevleri saymaktaydılar; yaslı ana çığlıklarıyla ilahiyi berbat etmiş ya da etmemiş önemli

değildi. Tanrı isyankâr davranışlarından ötürü anayı elbette bağışlayacaktı.

Bir süre sonra iki adamın Garcia'ya içirmiş olduğu Mescal etkisini göstermeye başladı. Kafası allak bullak olmuştu. Alnına düşen saçlarını geriye atıyor, çevresine bakınıp duruyordu. Olup bitenleri anımsamakta güçlük çektiği belliydi. Anlamsız gözlerle kadınları aval aval süzmekteydi. Anlaşılan bu insanların evinde ne yaptığını, buraya nasıl geldiklerini ve kendisinden ne istediklerini bir türlü kestiremiyordu. Eliyle bir hareket yaptı, sanki şöyle demek istiyordu: «Defolun hepiniz! Evimden çıkıp gidin, beni yalnız bırakın!» Sonra da omuzlarını silkti, şimdi de sanki şöyle demek ister gibiydi: «Bütün bunlardan bana ne? Bence hava hoş, kalın kalabildiğiniz kadar. Belki de gecenin bu saatinde nereye gideceğinizi bilmiyorsunuzdur.» Masaya yönelip gözlerini cesede dikti ve, «Bu çocuk da ne burda böyle?» dedi. Kadınlar ilâhi söylemeyi kestiler.

Garcia bu sözü söyler söylemez bütün vücudunda bir ürperti dolaşmıştı. Öfkeyle burnundan soluyordu, ama sonra çok hafif bir sesle, «Ah, yavrucuğum,» dedi, «niçin beni beklemedin? Beni bekleyip elimden tutmuş olsaydın köprüyü ne güzel geçecektik.»

Bu sırada artık ilâhi söylemeyen kadınlara bakıp devam etti: «Şaka bu değil mi? Söyleyin bana, bütün bunlar yalnızca bir şaka değil mi? Lütfen, lütfen söyleyin!» Kimse ona karşılık vermiyordu.

Pompacının karısı diz çöktüğü yerden kalkıp Garcia'yı kucakladı, öptü ve, «Böyle konuşma Carmelita,» diye fısıldadı. «Yakında başka bir oğ-

lun daha olur. Tanrı sana bir tane gönderecektir, hem de doğruca gökten.»

Hıçkırıklarla sarsılan Garcia, «Bunu söyleme bana sevgili kadın,» diye karşılık verdi. «Yeniden bir oğul sahibi olmak istemem, asla istemem. Dünyaya gelmeden boğarım onu.» Acı ağı ağlamaya koyuldu. Bir süre sonra «Bağışla beni, Comodre,» dedi, «öyle demek istemedim, ama yüreğimde bilemezsin nasıl bir ateş yanıyor, ne dediğimi bilemez oldum artık. Bu oğlan dünyaya gelirken ne acılar vermişti bana; şimdi giderken verdiği acı ise ondan yüz bin kat daha fazla oldu. Bağışla beni, yalvarırım. Biliyorum, yarın her şey başka olacak, ama şimdi, bu akşam dayanamıyorum bir türlü. Daha birkaç saat önce gülüyor, koşuyor, ortalığı birbirine katıyordu; şimdi ise bak şuraya, ne kaldı ondan geriye? Her şey nasıl da bir iki saat içinde oldu bitti?»

Pompacının karısının göğsüne yaslanmış hıçkırıyordu.

İlâhiler bir süre için kesilince, bu sefer hava fişeklerinin çatırtısı Garcia'ya oğlunu meleklerin beklediğini anımsatıyordu. Bu durumda acısını nasıl unutabilirdi?

Başlangıçta halkın ilâhi söylemesi yeri göğü inletmişti. Ama şimdi ilk heyecanını yitirmiş bulunuyordu. Herkesi iyice uyku bastırmıştı. Birçokları yere uzanmıştı bile. Kimileri ise çömelip kollarını dizleri üstünde kenetliyor, başlarını da bunun üstüne dayayıp uykuya dalıyordu. Birkaç kadınla birkaç erkek henüz uyanıktı, ama bu halleri yorgun olmadıklarından değil de, şişelerini henüz bitiremediklerindendi. Eski bir atasözünün dediği gibi, insan uykuda günah işleyemezdi artık.

Kulübenin içindeki kadınlar, dışarda avluda bulunan insanlardan ne daha az yorgundular, ne de uykuları daha az gelmişti. Kadınlardan ikisi Garcia'ların karyola dedikleri gıcırtılı kerevete sahip çıkmış, giysileriyle buraya serilmiş horluduyorlardı.

Kulübenin içinde yerde yanan küçük ateş sönmek üzereydi. Şimdi burada bir kedi olsaydı mutlaka esnerdi. Ateşin yanı başında birkaç tencere durmaktaydı. Kimse de kafasını yorup, bu tencerelerin orada ne aradığını, içinde ne olduğunu, kimin onları ateşin yanına koyduğunu araştırmıyordu. Kimse de bir şey sormuyordu. Kimsede herhangi bir şeyle ilgilenecek hal kalmamıştı. Uyku ya da hiç değilse uyuma isteği herkese egemen olmuştu.

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yarım saatten beri köylünün ilâhi söylemesi de ağırlaşmıştı. Sesi kısılmıştı artık. Hâlâ uyanık duranlar ise ayaklarını sürüyerek ortalıkta dolaşıyor ve Garcia'yı incitmeden en iyi ne şekilde kulübeden uzaklaşabileceklerini düşünüyorlardı. Kimileri sırf uykuya dalmamak için aralarında bir şeyler konuşmaktaydı.

Şarkıcı ile birlikte geldiği adamlar kulübeden içeri girdiler. Çocuğa son bir kez baktılar. Ananın elini sıkıp yeniden başsağlığı dilediler ve metanetini övdüler.

Bayan Garcia her biriyle ayrı ayrı vedalaşırken: «Muchal gracias, senor! Vaya con Dios!» diyordu. «Evinize dönerken tanrı sizinle olsun! Geldiğiniz için ve çocuğumun onuruna çok güzel

ilâhiler söylediğiniz için teşekkürler ederim. Adios senores!»

Bu adamların sonuncusu da gidince, Garcia olduğu yerde bitkince kalakaldı, anlamsız bakışlarını kapıya dikmişti. Adamlar atlarına bindiler ve «adios!» bağrışları arasında çekip gittiler. Garcia hâlâ arkalarından bakıp duruyordu.

Yeni doğan günün sisten giysisi yavaş yavaş yeryüzüne çöküyordu. Milyonlarca inci otlarda, ağaçların yapraklarında ve çiçeklerin çanaklarında pırıldıyor, her şey güneşin kendilerini öpmesini bekliyordu. Çok geçmeden hafif sabah yeli sisleri dağıttı; yeni gün doğmuştu.

Bayan Garcia serin sabah esintisiyle ürperdi. Kapıya gidip bakışlarını avluda uyuyan insanların üzerinde dolaştırdı. Kendisini yapayalnız ve terkedilmiş hissediyordu.

Otlağın ötesinden fırlayan altın ışınlar gökyüzüne doğru yükseldi ve hemen arkasından cengelin üzerinde güneş doğdu.

Bayan Garcia geriye döndü, gün ışığının kulübesinden içeri girdiğini gördü. Bu ışık titreşen, is çıkaran mumları düşsel varlıklar haline getiriyordu. Sadece açık kapıdan içeri girdiği halde bütün odayı değiştirmiş, dokunmadığı hiçbir nokta bırakmamıştı.

Mumların yaydığı ışık ise kulübenin her köşesine ulaşamamıştı. Böylece de çirkin görünebilecek ne varsa hepsi, bu sayede gözlerden ırak kalmıştı. Yine böylece burası belirli ölçüde de olsa bir görkeme, fakirce küçük bir kilisenin görkemine sahip olmuştu. Şimdi ise gün ışığı bu hayali kökünden yıkmaktaydı. Kulübe artık pek hüzünlü, pek kasvetli görünmekteydi.

Bayan Garcia'nın yüzü üzüntüden harap olmuş, ağlamaktan şişmişti. Gözleri cam gibi donuk ve ışıktan yoksundu; derin, kapkara çukurlarına gömülmüşlerdi. Kadının görünüşü, çıldırmış bir sanatçının yaptığı balmumundan bir heykeli andırıyordu. Üstünde hâlâ yeşil şifon giysisi vardı. Kenarındaki çiçekler solmuş ve yaprakları dökülmüştü, saçına taktıkları ise çoktan yok olmuştu. Geceleyin çok şık görünen giysi, şimdi sanki onun değilmiş gibi bir izlenim uyandırmaktaydı. Bu giysiyi sadece üstünde taşıyordu, ama artık eskisi gibi onu canlılığıyla doldurmuyordu. O artık kendisiyle birlikte ortalıkta dolanan kirli, çirkin bir bez parçasıydı, bir giysi değildi.

Geceleyin gerçekten güzel görünen çocuk da şimdi budalaca bir giysinin içine sokulmuş sıradan bir ceset olmuştu. Dudaklarına yeşil bir renk gelmişti; içeri göçük çenesinden irinler sızıyordu. Kollarına bağladıkları ipler bileklerini derin çentikler halinde kesmişti. Birbirine kavuşturulmuş elleri ise, sanki bunları bir cellat birbirine bağlamış gibi görünüyordu.

Güneş şimdi de sırıktan duvarların arasından ışın mızrakları halinde içeri girmekteydi.

Garcia güneş ışınlarının cenazeye nasıl uzandığını gördü. Ve o zaman başkalarının çoktandır farketmiş olduğu gerçeği bütün çıplaklığıyla benliğinde duydu: Evet, çocuk gitmişti, artık kulübenin içinde onun yanında değildi. Şurada masanın üstünde yatan küçük et yığınını artık öpemezdi. Duvarların aralıklarından ve kapıdan içeri dolan sabah yeli burnuna ölünün iğrenç kokusunu getiriyordu. Dehşetle ürperdi, çocuğunun yanından uzaklaşırken umutsuzca inledi.

Oğluna bir kez daha bakınca, yüzünde yer yer yeşil lekelerin belirmeye başladığını farketti. Hemen koşup bir bez getirdi, küçük yüzü bununla örttü. Artık kendi çocuğuna bakmak istemiyordu.

Bereket versin ona, olmayacak işleri kendisine yaptıracak şeyler üzerinde uzun uzadıya düşünecek kadar zaman bırakmadılar. Çünkü yeni günle birlikte bir sürü de yeni konuk gelmişti, daha başkaları da bekleniyordu. Çocuğun boğuluşu ve cesedinin bir mucize sonu bulunuşuyla ilgili haberler yayılmıştı. Bunu öğrenen eşeğine, katırına, atına atlamış ve bahtıkara anayı görmek için yola çıkmıştı. Ona yasına katıldıklarını gösterecekler ve aynı bedende bir ruh, bir yürek gibi kendisiyle aynı şeyleri duyduklarını söyleyeceklerdi. Üstelik günlerden pazardı, herkes evinden rahatça uzaklaşabilirdi. Böylece yas konukları kalabalığı her geçen saat biraz daha büyümeye başladı.

Adamlar hayvanlarından iniyor, kadınlarıyla çocuklarının da inmelerine yardım ediyor, katırları kazıklara, ağaçlara, çalılara bağlıyor, ya da başıboş bırakıyorlardı. Sonra da birer sigara sarıp başka adamlarla söyleşiye girişiyorlardı.

Kadınlar sırayla kulübeden içeri girmekteydiler. Anayı selamlayıp kucakladılar, yanağından öptükten sonra küçük cenazeye baktılar. Hepsinin gözleri dolmuştu. Garcia cıyak cıyak «Niçin?» diye bağırdı. «Niçin oldu bu? Niçin, söyleyin bana niçin? Gökyüzünde artık bir tanrı yok mu?»

Yeni gelenler çocuğu görebilsin diye yüzündeki örtüyü kaldırdı. Kadınlar çocuğun iğrenç yüzünü görünce korkunç bir ürpertiyle irkildiler, ama bu duygularını belli etmeyerek aynı övücü

sözleri söylediler: «Ah ne güzelmiş! Ne tatlı bir küçük melek! Ne sevimli değil mi? Gerçekten çok cana yakın!» Arkasından öteki kadınlar buna katılıyordu: «Evet, gerçekten küçük bir melek, un angelito, muy lindo!»

Yeni gelen kadınların kimisi kucak dolusu çiçek getirmişti. Kimileri ise, ellerinde, dallardan çarçabuk örüp yaldızlı kâğıtlarla sardıkları çelenkler taşıyordu. Çiçeklerini ve çelenklerini, Garcia ayrıca teşekkür etmek zorunda kalmasın diye, hiçbir şey söylemeden bir kıyıya koydular. Başsağlığı dilemelerini, kalplerinin bütün temizliğiyle içten yapan bu yoksul insanlar, uygar dünyanın göreneklerini bilmiyorlardı: üstüne adlar basılmış kartvizitleri çiçeklere iliştirmesini, böylece ölenin yakınlarına, bir yandan kimin ne denli cömert davrandığını, kimin ise hiçbir şey vermediğini gösterirken, öbür yandan da yas konuklarının adlarının gazetelerin yerel haber sütununda doğru olarak yayımlanmasını sağlamayı öğrenmemişlerdi. Burda kimse kimin çiçek getirdiği, kimin bağışta bulunduğu, kimin bir şey vermediği gibi şeylerle ilgilenmiyordu. Eğer biri hiçbir şey getirmezse, verebileceği bir şeyi yok demekti; bundan dolayı kimse ona ötekilerden daha az saygı göstermeyi aklından geçirmezdi. Konukların, komşuların yaptığı şeylerin hepsi yalnızca ve yalnızca anaya duyulan gerçek sevginin ürünüydüler.

Kadınlardan biri yeniden, «Evet,» dedi, «evet, gerçekten doğru. Ne kadar güzel görünüyor. Küçük Carlosito tıpkı bir melek gibi, yalnız kanatları henüz çıkmamış.»

Ve bir başkası şöyle konuştu: «Doğrusunu

söylemem gerekirse şu kadarını diyeyim size, ben ömrümde hiç böylesine canayakın başka bir küçük oğlan daha görmedim.»

Bayan Garcia acılarında da, bütün güçsüz yanlarıyla bir kadın olmaktan kendini kurtaramıyordu. Çocuğu için söylenen ağıtları sonuna dek dinleyemedi. Hıçkırmasını kesip çevresindeki kadınların ellerine sarılarak «Muchas gracias,» dedi, «oh mil, mil gracias! Bana karşı o kadar iyi davrandınız ki... Beni öylesine mutlu, ah öylesine mutlu ve bahtiyar kıldınız ki... sizlere candan gönülden teşekkür ederim.»

Gerçek düşüncesi de böyleydi. Çünkü temizlenip süslenmiş çocuğuna gösterdikleri hayranlığa içtenlikle minnettarlık duymakta ve bu beğenme gösterilerinden sanki olağanüstü bir şey yapmışçasına kendine övünç payı çıkarmaktaydı.

Aslında kadınların ona söylediği şeyler hiçbir zaman yalnızca boş yaltaklanma lafları değildi. Çocuğa kısmen doğuştan nezaketleri gereği hayranlık gösterirlerken, kısmen de bunun ardında saklı gerçek duygularını da dile getirmiş oluyorlardı. Onlar için başında altın tacı, elinde altın asasıyla küçük prens gerçekten olağanüstü güzellikte bir görüntüydü. Kendilerine, kilisede dua etmek için diz çöktükleri zaman karşılarında gördükleri Kutsal Ana'nın kucağındaki başı taçlı çocuk İsa'yı anımsatmaktaydı.

Konukların hepsi tasarlanamayacak derecede fakirdi. Az önce gelen kadınlar yalınayaktılar. Üstlerinde deliklerle dolu eski, ince pamuklu giysiler vardı. Cengelden hayvanla geçmek zorunda kalan bir Kızılderili kadının yoksulluğuna, dikenler bile akıl erdiremez. Başlarına güneşten

korunmak için siyah şifon peçeler takmışlardı.

Kadınların çoğu bebeklerini de yanlarında getirmişti. Cenazenin yanında oturuyor, giysilerini aşağı sıyırıp çocuklarına meme veriyorlardı. Bir yandan da ağlayıp hıçkırıyorlardı. Bu yakınışlarına da ancak sümkürmek ya da Garcia'ya olayın nasıl geçtiğini ve çocuğun nasıl bulunduğunu sormak için ara veriyorlardı.

Cenazeye son saygılarını sunmaya gelen kadınlar ziyaretlerini bitirir bitirmez Garcia çocuğun yüzünü hemen örttü.

Güneş gökte biraz daha yükselince, kulübenin içinde durmak gerçekten işkence olmuştu. Cesedin kokusu insanın soluğunu tıkıyordu. İki gebe kadın fenalaştı; onları hemen dışarı açık havaya çıkardılar. Tütüp duran mumlar, hiç de erken ölmedikleri halde şimdi burada işkence çekerek ölen yığınla çiçeğin ağır kokusu, dışardaki ateşin içeri vuran dumanları, Mescal, kahve ve tütün kokusu, küçücük kulübeye dolışan ve çoktan yıkanmamış yığınla kadın ve erkeğin vücudundan yayılan kokular... bunların hepsi ot damın altında bunaltıcı ağır bir buhar halinde yoğunlaşıyor, bir yere gitmek istemiyordu. Ama yine de insanlar sırf acılı anaya saygı duydukları ve hatırını kırmaktan çekindikleri için yerlerinden kımıldamıyorlardı.

İki saate varmaz sabah yeli kesilirdi. Ondan sonra saat on bire dek yaprak bile kıpırdamazdı. O zaman kulübenin havası bir ölü yakma fırınının içine dönecekti. Ama ne olursa olsun ve kulübedeki hava ne denli dayanılmaz duruma gelirse gelsin, Garcia içerde durdukça ötekiler de orda kalmak isteyeceklerdi.

Kadınlarla birlikte gelmiş olan ve henüz dışarda duran erkekler sigaralarını içip bitirmişlerdi. Şapkalarını çıkarıp kulübeden içeri girdiler; okula geç kalmış ürkek küçük çocuklar gibiydiler. İçlerinden biri cesedin yanına gidip yüzündeki örtüyü aldı. Sonra hepsi birden yaklaşarak ölü çocuğa birkaç dakika baktılar. Arkasından sessizce dışarı çıktılar. Anlaşılan ananın elini sıkmak, kendisine olayın nasıl olup bittiğini sormak, onunla önemsiz şeyler üzerine konuşmak mı, yoksa büsbütün susmak mı gerektiğini kestirememişlerdi. Aslında hiçbiri utangaç değildi. Zaten bu yörede utangaç insana pek ender rastlanırdı; daha doğrusu utangaç olanı yoktu. Şu davranışlarında ise dayandıkları tek bir düşünce vardı: Kederli anaya acısını hafifletmek için ne yapılmalıydı? Onun için de ananın elini sıkmamaya, belki yüz kez yanıt vermek zorunda kaldığı soruları yeniden sormamaya ve çocuğunu ne denli güzel bulduklarını söylememeye karar vermişlerdi. Bunu en iyi ananın kendisi bilirdi. Bu yüzden de sessizce sustular, böylece duygularına ortak olduklarını anaya en belirgin şekilde anlattıkları kanısındaydılar.

Bu insanların yaptıkları, ya da söyledikleri hiçbir zaman ezbere belletilmiş basmakalıp şeyler olmuyordu. Her davranışları yürektendi. Her şeyde yüreklerini konuşturuyorlardı. Bir anayı avutmak için, onlara uzun bir sıkı yürüyüş yaptırtan da yine bu yürekleriydi. Sessiz kalmalarının derin bir duygu ortaklığını dile getireceğini düşünmüşlerse, bu da yine yüreklerinin sesini dinledikleri içindi. Veda ederken hiç kimse ev sahibine, eğer gerçekten böyle düşünmüyorsa, «si-

zin yanınızda gerçekten güzel zaman geçirdim,» demezdi. Böyle bir durumda şöyle konuşmayı yeğlerlerdi: «Üzgünüm, ama artık gitmem gerektiği kanısındayım. Çünkü evde yapılacak işlerim var. En yakın zamanda beni yoksul evimde görmeye gelin. Her zaman başımın üstünde yeriniz vardır.»

Bu insanların sağbeğenileri ve hemcinsleriyle ilişkilerinde belirginleşen ince görgü kuralları, geçen on iki saat içinde giderek daha da derinlemesine bilincime yerleşmişti. Onları gözlemlemiş, bütün davranışlarından, bütün sözlerinden etkilenmiştim. Buraya geldiğim zaman bu insanları yalnızca Kızılderili basit toprak adamları olarak görmüştüm. Kendilerine özgü bir kibarlıkları vardı. Bu kibarlık, doğayı altüst eden, yerlilere uygarlığın nimetlerinin ne denli göz kamaştırıcı olduğunu anlatmaya çalışan ve onlara günde on kez ne denli pis ve mundar olduklarını, ülkelerini ne denli kötü yönettiklerini söyleyen Amerikan turistlerinin, İspanyol Amerikası'nda henüz uğramadıkları yerlerde her zaman görülmekteydi. Bu insanları gerçekte nasılsalar o nitelikleriyle tanımak için, tanığı olduğum şu olay gibi bir olayı birlikte yaşamak gerekiyordu. O zaman insan yalnız onların pisliğini ve paçavralarını değil, yüreklerini ve ruhlarının yüceliğini de görebiliyordu. Önemli olan da bunu görebilmekti. İnsanı insan yapan da böylesine niteliklere sahip olmaktı. Yoksa cicili bicili radyolara, Ford arabalara, hız rekorlarına sahip olmak ne yazardı? Yaşamın kesin bilançosunu çıkarmaya girişilince, bunların hepsinin ne denli zırva olduğu görülecekti.

Din neydi? İnsanlara komşularını sevmesini öğretiyor, çocuğunu yitirmiş bir ananın gözyaşla-

rını dindiriyor, iki gömleği olana bir tanesini, üryanlığını örtecek hiçbir şeyi bulunmayana vermesini buyuruyordu. Gerçekte din bu muydu? Dinin bütün o boş tantanasıyla kendini göstermesine en iyi olanağı ölüm olayları vermekteydi. Oysaki burada, ölümün bir hafta sonunun masum toplantısı için hazırlanmış neşeli bir topluluğun içine sinsice sokulduğu burada, beyaz adamın o gösterişli, o debdebeli dininin izini bile keşfedememiştim. Şimdiye dek hiçbir dua sesi işitmemiştim. Kimse tespih de çekmemişti. Eğer köylü ilâhici kilise havaları söylemişse, bunun da Katolik diniyle ancak pek az ilgisi vardı. Çünkü onun şarkıları, «insanın kurtuluşunu» amaçlayan bildirinin yalnızca dünyasal içeriğini bildirmekteydi; Kutsal Bakire'ye seslenişi de olup bitenleri ona bildirmek içindi, yoksa gökten aşağı inerek zor durumdaki yoksul bir Kızılderili anaya yardım etsin diye değildi. Çünkü din bizim anladığımız biçimde hâlâ bu insanların yüreğine ve ruhuna girmemişti, iyilik ve sevgi kaynağı yürekleri onları henüz bundan koruyordu.

Kapının bir metre kadar yakınında bir sandığın üstünde oturuyordum. İçeri girmek ya da dışarı çıkmak isteyen biri, bana en küçük bir rahatsızlık bile vermeden, önümden rahatça geçip gidebilirdi. Buna karşın kadın, erkek, yeni yetme herkes yanımda duruyor ve «Yüksek izninizle senor,» diyordu. Ancak benden «Pase!», ya da «Es su propio!» diye bir yanıt aldıktan sonradır ki önümden geçiyorlardı. Bunu da ben bir beyaz olduğum için yapıyor değillerdi. Benim yerimde paçavralar içinde bir Kızılderili köylü oturmuş olsaydı, bu insanlar yine aynı ağırbaşlılıkla izin is-

terlerdi. Böyle bir izin almadan hiç kimsenin önünden geçmiyorlardı. Ben de bir Kızılderilinin önünden geçmek istediğimde böyle davranıyordum. Ama bir an için yurdumda, Birleşik Devletler'de burdaki nezaketin aynını göstermeye kalkıştığımı göz önüne getirelim, hiç kuşkusuz herkes benim tropikal bir hastalığa tutulduğumu sanırdı. Neylersin, arap atın yanında duran ya huyundan ya tüyünden... İnsan başkalarını da kendime benzeteceğim diye uğraşıp durmaz, başının dönmesi ya da tansiyonunun yükselmesi gibi yalnızca kendisiyle ilgili şeylerle ilgilenir, kendileri için neyin en iyi olduğunu herkesten çok bildiklerine inanan kimselerin bu kusurunu ille de düzelteceğim diye tutturmazsa, sinirlerini koruyor demektir. İnsan bizimkinden başka bir dil konuşan, başka ırktan insanların arasında yaşayınca filozoflaşıyor. Ama ne olursa olsun, iyisi mi dünyada «Tanrının kendi ülkesinden», doğanın kendisinden daha güzel bir yer olmadığı görüşüne dört elle sarılmalı. O zaman huzura kavuşulur ve sayılan bir yurttaş olunur. Böylesine bir felsefe iyi kullanmasını bilmek koşuluyla gerçekten işe yarıyordu. Bunun yanı sıra uzun gezilerim sonucu, insanın kendi yurdunda bile birazcık dolaşmasıyla bile çok şeyler öğrenebileceği kanısına vardım. Ancak dolaşırken insanın gözünü açmasını bilmesi gerekiyor. Böyle küçük bir gezi yapan kimse, dünya turuna çıkanlardan çok daha fazlasını görecek ve öğrenecektir. Biri kalkıp Orta-Amerika cengelinde Kızılderililerin böyle bir köprüde neler yaptığına bakmak için gelirse, kendi yetiştiği kültür çevresinin çevrelerin en iyisi olduğu kanısına saplanıp kaldığı sürece, ne cengeli, ne

köprüyü, ne de Kızılderilileri görebilecektir. Geziye çıkan ve bir şeyler görmek isteyen kimse, okulda ve üniversitede öğrendiği şeylerin birçoğunun yanlış olabileceğini asla aklından çıkarmamalıdır.

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Acıkmıştım, Sleigh'in ne yaptığını görmeye gittim. Kız çoktan kalkmıştı. Pişmiş mısırı dibekte dövmüş, tortilla hazırlamış, kara fasulye pişirmiş ve kahveyi ateşe koymuştu.

Sleigh geldiğimi görünce, «Kahve hazır değil,» dedi. «Biraz bekleyeceğiz, bir çeyrek filan. Karım burada olsaydı, kahveyi çok daha erken içerdik. Vay canına yorulmuşum be! Yahu gerçekten çok yorulmuşum, şimdi çıkıyor acısı!»

Uyuklamaya başladı, ama hemen uyanıp bana, «Çocuğu gördün mü?» diye sordu. «Bizim yanımızda çalışan tembel keratayı soruyorum. Dükkâna süt götürecekti.»

«Kaçık oğlana fişek patlatmada yardım ediyor.»

«Oyleyse hâlâ ordadır. Dünyanın kaç bucak olduğunu gösteririm ben ona. Sütü götürmesi gerektiğini pekâlâ biliyordu kerata. Bu sıcakta daha dükkâna götürmeden ekşiyecek.» Ayağa kalktı, birlikte Garcia'ların evine yürüdük.

Avluya girdiğimiz sırada Baba Garcia da gizli seferinden dönmüş bulunuyordu. Eyerin önüne asılı heybeden bir demet mum, bir paket çekilmiş kahve, dört tane kahverengi kelle şeker külahı ve üç şişe Mescal çıkardı. Şişelerden biri yarıya inmişti. Nedenini anlaması zor değildi; yol uzundu ve bizim babacan Garcia da doğrusu pek efkârlıy-

dı. Gözlerinin böyle parlamasında da şaşılacak bir şey yoktu. Yüzü kızarmış ve şişmişti. Ama hiç değilse dürüst davranmış ve ayık olarak ortaya çıkmak için kendini zorlamamıştı. Attan iner inmez şişeyi hemen hayvanı tutan arkadaşına uzattı. Arkadaşı da bir yudum aldı, sonra da şişe elden ele dolaşmaya başladı.

Garcia dükkâna vardığında cebinde ancak birkaç pezo vardı. Dükkân sahibi yas durumunu göz önüne alarak, kendisine cenaze töreni için gerekli olan öteberiyi veresiye vermişti. Yoksa oğlunun cenaze törenini Mescalsiz, kahvesiz, şekersiz ve yeteri kadar mum olmadan yapmak zorunda kalmak Garcia'nın pek gücüne giderdi. Dükkan sahibi başka borçları güçlükle ödeyebildikleri halde, cenaze nedeniyle yapılan bu borcu Garcia'nın eline para geçer geçmez hemen ödeyeceğini çok iyi biliyordu. Dükkanda her şey kenttekilere oranla iki kat daha pahalı olduğu için, adam alışverişin her türlüsünden aşırı kazanç sağlıyordu. Örneğin Garcia'nın aldıklarının tutarı alış fiyatlarının beş katıydı. Yeryüzünde ne yaparsan yap, ucu hep dolara ya da pezoya dayanıyordu. İşin içinde bir ananın gözyaşları, bir çocuğun gülümsemesi, bir garibin yoksulluğu varmış ya da yokmuş kimin umurunda? Her şeye paradan gözlüklerle bakılmaktaydı. İnsan neşesi için ödediği gibi, acıları için de ödemek zorundaydı; dürüstlüğü için de, baştan çıkması için de bu böyleydi. Hatta kimsenin yolunu engellemediği halde, toprağın altındaki son barınağı için bile ödemek zorundaydı.

«Muchacho!» diye Sleigh seslendi. «Süt ne oldu be?»

Delikanlı «Estoy volando, jefe,» diye karşılık verdi. «Şimdi uçup götürürüm.»

«Haydi uç öyleyse. Boş lafı bırak da işimize bakalım. Hele sütü bir ekşimiş götür, Senor Velasquez'den çekeceğin var.»

Sleigh'in böyle sert konuşması aslında birkaç litre sütten ötürü kaygılandığı ya da kızdığı için değildi; hele istasyon yakınlarındaki bir köyde bulunan dükkanın sahibi Senor Velasquez'in ne diyeceğini ve ne yapacağını umursadığı bile yoktu. Sleigh ona hesaplaşmak ve süt parasını istemek için gittiğinde, Senor Velasquez sütten dolayı söylenecek olursa, git derdini çiftlik sahibine anlat deyip işin içinden çıkacak, böylece adamcağızı sağırlara söylev veren biri durumuna düşürecekti. Sonra da atına atladığı gibi evin yolunu tutacaktı. Sleigh'in sevdiği bir şey yok muydu acaba? Vardı elbette, ineği seviyordu, kendisine güvenen ineği. Ona göre patronunun, Senor Velasquez'in ve sütün inekle ilişkisi yalnızca rastlantıydı; aslında patronu da, Senor Velasquez de, süt de umurunda değildi.

Sleigh'in kulübesine dönüp eski bir petrol bidonunun başında kahvaltıya oturduk. Artık hiçbir temiz yanı kalmamış eski bir gazete masa örtüsü işini görüyordu.

Sleigh eksik bir şey var mı diye kahvaltı masasını gözden geçirdi. Sonra da kıza, «Bize iki yumurta pişir,» dedi.

«Si, patron, ahorito,» karşılığını verdi kız. Kulübenin karanlık bir köşesine gitti. Burada çatıyı tutan direklerden birine bir sepet asılıydı. Sepetin içinde uykulu gözleriyle bakınan bir tavuk kurulmuş oturuyordu. Herhalde öteki tavukların

hepsi dışarda dolaşıp durur ve horozla kırıştırırken, kendisinin ne diye burda oturmak zorunda kaldığını düşünüyor olmalıydı. Kız tavuğu boğazından yakaladığı gibi sepetten aşağı attı; dört yumurta alıp ocağın başına döndü. Tavuk avaz avaz gıdaklıyarak kulübenin içinde koşuşmaya başladı. Masamızın üstüne sıçrayarak kahve bardaklarını devirdi; havalanıp yeniden yere konduktan sonra sepetine geri döndü. Bir süre sepetin kıyısında durup içine baktı. Sonra içeri kayıp yumurtaları itti; ayaklarıyla sayıp hiçbir şeyin eksilmediği kanısına varmış olacak ki, sonunda rahatça yerine kurularak gözlerini yumdu. Yeniden dünyayla barışmıştı. Doğru saymasını bilmek, biz insanların başına gelen birçok felâketin nedenidir. Hesap makineleri yanlış sayınayı olanaksız kıldı kılalı, sayılara ilişkin facialar da giderek çoğalmış ve daha da korkunçlaşmıştır.

Kahvaltı yapınca biraz kestirmek için zaman bize pek elverişli göründü.

OTUZUNCU BÖLÜM

Beni uyandıran müzik oldu. Dün akşam gelmeleri gereken ve eğer zamanında gelselerdi belki de şimdi cenaze töreni için çalmak zorunda kalmayacak olan iki çalgıcı neşeli bir fokstrota başlamışlardı.

Sleigh çoktan kalkmıştı. Danalardan biri ağıldan kaçtığı için fundalığın içinde dolanıp durmaktaydı. Yıkanıp tıraş oldum; iki bardak sıcak kahveyi yuvarladım; sıcak tortillaya sarılı birkaç kaşık fasulyeyi de yuttuktan sonra Garcia'lara doğru yürüdüm.

Çok hareketli büyük bir kalabalık toplanmıştı. Bütün ağaçlara, çalılara ve kazıklara atlar, katırlar, eşekler bağlanmış bulunuyordu. Hayvanlardan kimilerinin eyeri hâlâ sırtındaydı, kimilerinin ise çıkarılmıştı. Pazarlık giysilerine bürünmüş kadınlar ile her günkü kılıkları içinde erkekler orda burda ya ayakta duruyor, ya da yere çömelmiş oturuyordu. Bir sürü çocuğun bağırması ve yaygarası havayı doldurmaktaydı. Çocukların hemen hepsi çıplaktı, çıplak olmayanları ise yalnızca kız çocuklarıydı.

Yeni konuklar yeni hava fişekleri getirmişti; bu yüzden de hemen her köşeden patlama çatlama sesleri yükselip durmaktaydı.

Bütün gece çalmış olan çalgıcılar kısa kesip paydos ettiler. Orman içinden mezarlığa uzun bir yürüyüş yapacakları için kendilerini pek yormak istemiyorlardı.

Orda burda sızmış adamlar vardı. Toprağın üstüne yan gelmiş yatıyorlardı. Böyle uyku çekenlere kimse ilişmiyordu.

Güneş hayli yükselmiş ve ortalığı acımasızca cayır cayır yakmaya başlamıştı. Güneşin ışığını yiyen sarhoşların rahatı kaçtı, uyanıp kendilerini gölgeye attılar ve yine eski uyuşuk hallerine döndüler. Birkaçı ise gölgeye kadar da gidemedi. Daha önce yere yıkılıp biçimsiz bir çıkın gibi devrildikleri yerde kalakaldılar.

Keçiler ve domuzlar ortalıkta başıboş dolaşıyordu. İnsanlara sokulacak olurlarsa itilip kakılıyor, tekmeleniyorlardı. Bir sürü de köpek vardı. Durmadan birbirleriyle dalaşıyor, oynaşıyor, ya da domuzları kovalıyorlardı. Tavuklar hindilerle birlikte solucan ve kurt bulmak için toprağı eşeliyor, bağlı olmayan ya da başıboş bırakıl-

mış atlar, eşekler ve katırlar insanların arasında dolaşıp henüz çiğnenmemiş birkaç yeşil yaprak arıyorlardı. Sabahleyin avlunun kıyı bucağında ve harap çitin üstünde hayli yeşillik vardı, ama şimdi üzerinden çekirge sürüsü geçmiş tarlaya dönmüştü.

Hayvanların bolluğu rahatsız ediciydi de, kimse bu sıkıcı yoldaşlara ciddi olarak kızmıyordu. Arada sırada bir tanesi bir tekme yiyordu, o kadar. Kadının biri, «Hey, Perro, git öteye, gidinin davarı!» diye bağırıyor; başka birinin, «Koca domuz devireceksin beni!» dediği işitiliyordu. İkide bir çocuklardan biri çağrılıp bir köpeği ya da bir domuzu kovması isteniyordu. Kimisi de onlara taş atıyor, ancak hayvanların canını acıtmamaya dikkat etmekten de geri kalmıyordu. Çünkü bu taşlar yalnızca birer uyarıydı, ceza değil. Bununla birlikte eğer bir köpek ya da bir domuz, ailenin yol azığının saklandığı küçük heybeyi yerinden çekip almak terbiyesizliğinde bulunursa, o zaman hırsızı bir sopa ya da koca bir taşla hizaya getirmekten de çekinmiyorlardı.

Bazı gruplarda yüksek sesle gülenler vardı. Kimileri de heyecanlı bir sohbete dalmışlardı. Gençler bir araya gelmişler, kimi şarkı söylüyor, kimi de ağız mızıkası çalıyordu. Orda burda atları ya da katırları konusundaki düşüncelerini ileri süren adamlar görülüyordu. Kimi kadınlar öteki kadınlara çocukları, hısımları ya da komşularına ilişkin sıkıntılarını anlatmaktaydı. Her şey yalnızca sevgi ve dostluk değildi. Kimi gelininin, ya da amcasının nasıl aç gözlü olduğunu, kimi de Don Filancanın ne denli kötü bir komşu olduğunu söylüyordu.

Şu dakikada buradan geçecek bir yabancı, bu insanların bir cenaze töreni için toplanmış olduklarını asla aklına getiremezdi. Ama arada bir niçin geldiklerini anımsadıkları da olmuyor değildi. O zaman birden ciddileşiyorlardı. Böyle anlarda şakalaşmalar ve gürültüler ansızın kesiliveriyordu. Biri, «Neylersin,» dedi, «hepimiz nasıl olsa öleceğiz, kimi erken kimi geç. Kiminin de nasibi daha büyümeden göçüp gitmek oluyor. Bu da böyle nasipsizlerdenmiş. Vah zavallı ana! Acısı yüreğine çöktü garibin, ama yaşam bu, yürüyüp gider yine.»

Ortalıktaki kadınların hepsi derin bir iç çekişiyle bu filozofça görüşleri onayladılar.

Sesleri fazla çıkan başka bir gruba bir adam, «Şimdi biraz sessiz olun bakalım!» dedi. «Böyle gürültü yapmaya utanmıyor musunuz? Burda böyle katılırcasına gülmek olur mu? Bir çocuğumuzun öldüğünü ve bir ananın yüreğini parçalarcasına ağladığını unuttunuz mu? Nerde kaldı saygı sevgi, kendinize gelin yahu!»

Birçok yerlerde toprağa kazıklar çakılmış ve güneşten korunmak için üstlerine örtüler çekilmişti. Avluda doğru dürüst gölge verebilecek büyüklükte pek az ağaç vardı. Genellikle saat on bire doğru serin bir rüzgâr çıkardı. Bugün ise bu rüzgâr nedense gecikmişti. Bu arada insanların, hayvanların ve sırıkların gölgeleri de iyice kısalmış, neredeyse görülmez olmuştu.

Şapkamı çıkarıp içerde ne değişiklikler olduğunu görmek için kulübeye girdim.

Kulübe tıklım tıklım kadınla doluydu; hepsi birden yelpazelenerek biraz serin hava almaya çalışıyordu. Ellerindeki karton parçalarının olsun,

yelpazelerin olsun üstlerinde sigara, bira, tekila, habanero ve tuhafiye öteberilerinin reklamını yapan yazılar, film reklamı için birbirlerini kucaklamış sevdalı çiftlerin resimleri vardı. Kadınlar elleri sanki küçük bir motor tarafından işletiliyormuş gibi, tamamen makinemsi hareketlerle yelpazelenmekteydiler.

Mumların hepsi bükülmüştü; her mumun başında bir kadın duruyor ve onları düz tutmaya çabalıyordu. Kadınlarla genç kızlar mum bakımı işini sırayla yapmaktaydılar. Bu da yas konuklarına bazı güzel değişiklikler yapmak olanağı sağlıyordu, çünkü her mumun kendine göre özelliği ve her mum bakıcısının teslim aldığı muma uygulayacağı başka bir yöntem vardı.

Bu arada çocuk önemini yitirmiş, ikinci derecede bir varlık haline gelmiş bulunuyordu. Artık kimse ölü çocukla doğru dürüst ilgilenmiyordu. Garcia bir ara bezi kaldırınca, yüzün tanınmayacak duruma geldiği görüldü. Bu artık bir yüz değil, biçimsiz bir et kütlesiydi yalnızca. Çene kemiğinin göçtüğü yerde şimdi büyük ve iğrenç bir delik açılmıştı. Dişler bir kuru kafanınki gibi ortadaydı. Diş etleri yeşil renk almış, kafadaki delik büyümüştü; öyle ki, kafatasının kemiği görülüyordu.

Bu çabuk bozulmanın nedeni yalnızca tropikal iklim değildi. Vücudun içine girmiş bulunan ırmak suyu çürüme sürecini hızlandırmıştı. Tropik bölgelerde ırmak suları, aç kurt gibi saldıran, korkunç derecede obur milyarlarca mikropla doluydu. Bunlar cansız bir vücuda, ılıman bölgelerin sularındaki bakterilerden yüz kat daha fazla bir hırsla saldırmaktaydı. Böylesine kısa süre için-

de böylesine dörtnala bir çürüme olayını başka türlü açıklamak da bence olanaksız görünüyordu. Kendi kendime kim bilir bahriyeli giysisinin altındaki gövdesi ne durumdadır diye sordum.

Oysaki görünürde bahriyeli giysisinden de eser kalmamıştı. Kadınlar bütün basitliklerine karşın yine de bu maymun üniformasının ne denli çirkin olduğunu sezmişlerdi. Onların zevki, cengelde yaşayan küçük Kızılderili oğlanlar için en uygun kılığın bu olacağı düşüncesiyle, böyle giysilerden düzine düzine getirten tüccarlardan herhalde çok daha yüksekti. Oysa cengelde bir geminin nasıl bir şey olduğunu ne bilen biri vardı, ne de gemicilerin niçin böyle bir kılığa girdiklerini söyleyebilecek biri. Okumuş kimseler bu üniformanın gemicilerin temiz görünmeyi gerektiren işleri gereği zorunlu olduğunu elbette bilirler. Bu durum dünyanın bütün limanlarındaki kadınlarca da bilinen bir olgudur. Ama tropikal cengel bölgesinin insanları bunu nereden bilsinler?

Kadınlar amiral üniformasının üzerine kırmızı, yeşil, mavi ve sarı kâğıttan bir tür zıbın geçirmişlerdi. Kızılderili kadınların elinden çıkma bu zıbınlar, küçük Kızılderili oğlana yeniden soyluluğunu kazandırmıştı. Ancak çocuk için en az bir düzine zıbının nasıl olup da böyle aynı biçimde hazırlanabildiğine akıl erdiremedim. Ama çok geçmeden bunun da nedenini keşfetmiş bulunuyordum.

Kadınların hemen hepsi cenazeyi süslemek için bir şeyler getirmişlerdi. Önceden aralarında anlaşmak için birbirlerine telefon etmek gibi bir olanakları yoktu. Birçokları bir düzine renkli kâ-

ğıtla gelmişti. Bir bölümü ise acıklı kazayı işitince evde hemen kâğıttan bir zıbın yapmaya koyulmuştu. Her kadının verdiği armağan onun bütün sevgisini ve duyguların tümüne ortaklığını içerdiği için, yaslı ana her parçayı teşekkür ederek almış ve bağışı yapanların da yardımıyla bu zıbınları birbiri ardından çocuğa giydirmişti.

Bereket versin kadınların hepsi böyle zıbın getirmemişti. Kimileri küçük yıldızlar ve haçlar vermişlerdi; bunların bazısı teneke kutulardan, bazısı da renkli kâğıtlardan kesilmişti. En üstteki zıbın bu yıldızlar ve haçlarla süslenmiş bulunuyordu. Armağan edecek bir şey bulamayan birkaç kadın da renkli kumaş artıklarıyla kurdeleler getirmişti; bunlar da zıbına iliştirilmişti.

Tanıdığım bir kadın içeri girdi. Şu İspanyol beni kıyıya itip de başka türlü tedaviye kalkışmasaydı, belki de ölümden döndürecek olduğum delikanlının anasıydı bu kadın. İspanyol beni canlandırma denemesinde rahatsız etmeseydi, acaba köyde yine de böyle derin bir saygı kazanır mıydım? Doğrusu işin bu yanı hâlâ benim için yeterince aydınlığa kavuşabilmiş değildi. Herhalde bu insanlar bana karşı yine de hayranlık duyarlardı, çünkü sonuç olumsuz da olsa, bir insanı yeniden yaşama döndürmek için ne kadar yöntem varsa hepsini, altı saat hiç ara vermeden deneyen biri her zaman takdir edilir sanırım.

Kadın herkesten önce beni selamladı, davranışı çok dostçaydı. Elinde yaldızlı kâğıttan yapılma güzel bir taç tutuyordu. Ancak geçtiğimiz gece pompacının karısının yapmış olduğu taç kadar zarif değildi. Buna karşın kendisi hiç kuşkusuz tacının çocuğun başında duran öteki taçtan da-

ha güzel olduğu kanısındaydı. Cesedin yanına gidip kimseye sormadan eski tacı çıkardı ve yerine kendi şaheserini koydu.

Pompacının karısı olup biteni izliyor, ama kadını davranışlarında serbest bırakıyordu. Tacı hazırlarken nasıl bir komşuluk çabası, kardeşçe bir duygu paylaşması ve gönülden bir sevgi gösterdiğine kendi gözlerimle tanık olmuştum. Bu taç gözyaşlarıyla ıslanmıştı. Yapımını bitirdiği zaman da, tasarladığı şeyin yapıtında gerçekleştiğini gören bir sanatçının keyfi içinde nasıl sevindiğini de görmüştüm. Çocuğun kafasına tacı koyarken, yaşlarla ıslanmış gözlerinde beliren nurlu ifadeyi asla unutamam; bu taca sanki çocuğu küçük bir aziz düzeyine yükseltmiş ve tanrısal saygı gösterilmesi gereken bir şeymiş gibi bakmıştı. Şimdi ise aynı kadın rakibine yalnızca bakmakla yetiniyordu. Bir an için aralarında bir kavga çıkacak sandım. Pompacının karısı törene aykırı bu taç değiştirmeyi engellemek istercesine bir hareket yapmaya davrandı. Ama sonra hemen toparlandı, dudaklarında iyi niyetli bir gülümseme belirdi. Kollarını göğsü üzerinde kavuşturup, öteki kadının hiç de duyarlı olmayan bir havayla taçları değiştirmesini en ufak bir öfke belirtisi göstermeksizin seyre koyuldu. O bir anaydı ve hiç kuşkusuz şu anda öteki kadının da bir ana olduğunu, çok kısa bir süre önce sevgili oğlunu yitirmiş bulunduğunu düşünmekteydi. Onun şimdi yaptığı bir sevgi gösterisinden başka bir şey değildi ki... Öyleyse ne diye taç yüzünden bir tartışma başlatmalıydı? Birinci taç amacına ulaşmış bulunuyordu. Şimdi yerini pekâlâ bir ikincisine bırakabilirdi.

Yeni tacı takan kadın sanki, «Bu partal da ne arıyor burda?» dercesine eskisini bir kıyıya atmıştı. Pompacının karısı hizmet süresini doldurmuş tacı yerden alıp, kimse görmesin diye elinin içinde buruşturarak kulübeden çıktı ve onu ateşin içine attı.

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Birden kulübenin önünde heyecanlı sesler duyuldu. Hemen arkasından da içeri bir adam girdi. Koltuğunun altında kendi yaptığı küçük bir tabut taşıyordu. Bu onun çocuğa veda armağanıydı.

Adam tabutu yere koyar koymaz Garcia yeniden bir isterik bağırma nöbetine tutuldu. Kulübenin içindeki kadınlarla avludakiler hep birden ulurcasına çılgın bir ağlayış tutturarak buna katıldılar.

Tabutçu elinin tersiyle alnında tomurcuklanmış terleri sildi ve koca bir kırmızı mendille de boynunu kuruladı.

İçeri üç adam daha girdi. Dosdoğru masaya yürüdüler. Garcia «Benden ayırmayın onu!» diye haykırdı. «Bırakın uyusun biraz daha! Yalnızca birkaç saat, ne olur, götürmeyin!» Umutsuzlukla ellerini ovuşturarak, kulübenin içinde dört dönüyordu. Kafasını birkaç kez çatıyı taşıyan direklere vurdu; durmadan bağırıyordu.

Sonunda iki kadın kendisini tutup kucakladılar.

Bu sırada adamlar bağırışlara ve ağlayışlara aldırış etmeksizin, kuru bir «Con su permiso!» diyerek kadınları kıyıya itmişler ve işe koyulmuşlardı. Son gelen bu üç adamdan biri de Sleigh'di.

Tabut türlü türlü eski sandıklardan çıkma çürük tahtaların bir araya getirilmesiyle çok kabaca yapılmıştı. Hiçbir yeri rendelenip düzeltilmiş değildi. Sadece güzel görünsün diye üstü mavi ve kırmızı kâğıtla kaplanmıştı. İçine kuru otlar ve mısır yaprakları serilmiş, üstüne de plaka halinde birkaç kireç taşı konmuştu.

Tabut bir sandığın üstüne kondu. Dört adam işi uzatmadan küçük cenazeyi tuttukları gibi masadan kaldırdılar. Bu sırada başı çok biçimsiz şekilde aşağı sarkıp masaya vurdu, kopacak gibi oldu. Hemen o yana atılıp destek olsun diye yastığı başının altına sürdüm. O güzelim kâğıttan giysi kaymış, bunca zahmetle gerçekleştirilmiş bulunan süsler korkunç biçimde karmakarışık olmuştu. Sonunda cesedi tabutun içine koymayı başardık. Pompacının karısı atılıp giysisine becerikli elleriyle çekidüzen vererek cenazeyi yeniden güzelleştirdi. Daha doğrusu kendine göre sözümona bir güzelleştirmeydi bu.

Tabut masanın üstüne yerleştirildi. Aynı anda Garcia son kez öpmek için oğlunun üstüne atıldı. Ama dudaklarını çocuğun ağzına değdirmek istediği anda öpülecek bir dudağın artık bulunmadığını gördü. Zavallı küçük ölüden yayılan kokuyla irkildi, soluk alamaz oldu, kendini öyle bir geriye attı ki, az kalsın arkasında duran bir kadının üstüne devrilecekti. Çocuktan iki metre ötede durdu. Kollarını havaya kaldırıp hırçın hamlelerle boşluğu yumrukladı, sonra kolları bitkince aşağı düştü. Şimdi de elleriyle yüzünü tırmalıyor, saklı bir şey ararcasına göğsünü pençeliyordu. Sonra da parmaklarını birer küçük yılan gibi yüzünde dolaştırdı ve saçlarından içeri sok-

tu. Saçlarını öylesine hoyratça çekiştirmeye başladı ki, iki kadın hemen atılıp kollarına yapıştılar, yoksa kafasının derisini yolması işten değildi. Gözlerini umutsuzca çevresinde dolaştırıyordu; kadınların elinden kendini kurtardı, haykırarak yere kapaklandı, başına balyozla vurulmuş gibi olduğu yerde yığılıp kaldı.

Kadınlar başını kaldırıp sımsıkı kapalı dudaklarının arasından su akıttılar ve kaskatı yumruk kesilmiş ellerini açmaya uğraştılar. İlkin dudaklarından başlayan bir morluk bütün yüzüne yayıldıysa da, bu durum yalnızca bir an sürdü. Yavaş yavaş kendine geldi. Gözlerini açtı, doğruldu, yüzünü silip çevresine bakındı, arkadaşlarını tanıyınca gülümsemeye çalıştı. Onun sevgili oğlunu son kez selamlayışı böyle oldu.

Bu sırada içeri kocası girdi, yalpalayarak yanına yürüdü, cebinden bir Mescal şişesi çıkarıp sevgi dolu, anlayış dolu bir hareketle şişeyi kadının eline tutuşturdu.

Genç ana şişeyi elleri arasında kutsal bir emanetmiş gibi tuttu, yerinden kalkıp küçük yan odaya daldı. Ara duvarı oluşturan çubukların aralığından onu görüyordum; şişeyi ağzına dayayıp öyle bir yudumladı ki, bu kadarını eski bir deniz kurdu içse yere serilirdi. Şişeyi ağzından çekip orasını burasını gözden geçirdi, sonra eskisi kadar çok olmamakla birlikte yine de hatırı sayılır derecede bir yudum daha içti. Avuntu veren bu ilaçtan yeterince almış olacak ki, yeniden ortaya çıktı, şişeyi kocasına geri verdi. Çünkü uslu, saygılı bir eşti o. Elinin sırtıyla ağzını sildi. Çukura kaçmış gözlerinde hoşnut bir hava vardı.

Tabutçu bir cebinden çekip, başka bir cebin-

den iki tane kalın paslı çivi çıkardı. Böylece niyetini herhangi bir sözden daha belirgin biçimde anlatmış oluyordu.

Garcia adamın ne yapacağını hemen anlamıştı. Tabuta yaklaşıp örtüyü kaldırdı, daha dün kadar canlılık ve neşe fışkıran küçücük yüzden geriye ne kaldığına baktı. Yavrusunun görünümü karşısında bir an dehşetle irkildikten sonra yüzünü yeniden kapattı hemen.

Bir şey bekliyormuşçasına bir dakika kadar ayakta durdu. Sonra telaşlı adımlarla üstünde Kutsal Bakire tasvirinin bulunduğu rafın önüne gitti. Küçük Hawaii gitarasını alıp tabutun içine koydu. Sonra yine bir şey anımsamak istercesine bir an düşündü. Yeniden rafa gidip çocuğun bütün oyuncaklarını, —çarpık teneke otomobili, olta iğnelerini, ipleri, kırık tıpayı ve öteki küçük değersiz, ama oğlunun çok sevdiği öteberiyi— topladı, hepsini getirip tabutun içine yerleştirdi. Belli belirsiz bir sesle, «Kendini terkedilmiş sanmamalı, hayır, bunu istemem,» diye mırıldandı. Birkaç saniye duraksadıktan sonra, «Adios Carlitos!» dedi, «Adios, Carlosito mio!»

Kulübenin içinde kimse kımıldamıyor, kimse tek laf etmiyor, tek fısıltı işitilmiyordu. Ana son kez çocuğuyla konuşurken herkes soluğunu tutmuştu sanki...

Genç ana başını öne eğdi, olduğu yerde ağır ağır döndü, sırtı tabuta gelince duvara döndü, duvarın aralıklarından dışardaki ateş görülebiliyordu.

Tabutçu çarçabuk kapağı yerine koydu; mezar başında yeniden sökülmesi kolay olsun diye kapağı bir iki hafif çekiç vuruşuyla tutturdu.

Ondan sonra her şey çok hızlı olup bitti. Hepsi on dört yaşlarında dört taze delikanlı tabutu kaldırıp cenaze alayını yola çıkardılar. Kadınlar, erkekler ve çocuklar tabut taşıyıcılarının ardı sıra yola koyuldu. Kadınlar bebeklerini Rebozo denilen kilimlere sarmış sırtlarında taşıyorlardı.

Kısa bir süre sonra cenaze alayı köprünün üstünde çocuğun düştüğü sanılan yere vardı. Aralarında gizlice sözleşmişçesine tabut taşıyıcılar burada durup beklediler.

Bütün erkekler şapkalarını çıkardılar. Bayan Garcia için için ağlıyordu. Bağırmıyordu, ama sessizce döktüğü bu gözyaşları, daha önceki çığlıklarından çok daha fazla yas konuklarının yüreğine işlemekteydi. Pompacının karısı anayı öperek yatıştırıcı birtakım sözler söyledi. «Böylesi rahatlatıyorsa seni, ağla ağlayabildiğin kadar,» dedi. «Gel buraya, hele şu burnunu bir sil bakayım.» Mendilini ananın şişmiş yüzüne bastırdı.

Tabut taşıyıcılar yeniden yola koyulmuştu.

Sleigh ötekilerle birlikte kısa bir süre köprünün üstünde durdu. Cenaze alayının yürüdüğünü görünce geriye döndü. Geldiği yöne doğru gitmeye başladı. Gerçi bir şey dememişti, ama ben yine başını almış gitmiş ineği aramaya çıktığından emindim.

Alay köprüden çıkıp pompa istasyonunun önünden geçti. Yer yer batak, bu kötü cengel patikasında cenaze alayının mezarlığa varması en erken ikindiyi bulacaktı.

Yas konukları hiç de düzenli biçimde yürümüyorlardı. Baba Garcia bütün gücünü tüketmiş gibiydi; kollarına iki arkadaşı girmiş, yalpalaya-

rak yürüyen adamı ayaklarının üstünde tutabilmek için büyük çaba harcamaktaydılar.

Ana ise pompacının karısının yanında yürüyordu. Neredeyse asılmıştı ona. Üstünde hâlâ deniz yeşili şifon giysi vardı; görünüşe bakılırsa şu sırada ne giydiğinin bile farkında değildi. Zaten her gün giydiği partal fistanından başka da böyle bir törende üstüne geçirebileceği bir şeyi yoktu. Giysisi kan ve çamura batmış, birçok yerinden yırtılmıştı. Çiçeklerin hepsi düşmüş, yalnız onları tutan çengelli iğneler yerlerinde kalmıştı.

Pompacının karısı ile öteki kadınların çoğu hâlâ dün akşamki giysileri içindeydiler; yalnız üstleri böyle kirli ve yırtık değildi.

Köprü arkada kalınca, nedense herkes bir rahatlık hissetti. Önlerinde yeni bir dünya uzanıyordu ve felâket saçan köprünün artık unutulması gerekmekteydi.

Alay bir çeyrek saat kadar sessizce ilerledikten sonra, yas topluluğu yavaş yavaş canlanmaya başladı. Sanki tek tek herkesin sırtından ağır bir yük kaldırılmış gibiydi.

Çalgıcılar, ikisi de Kızılderili bir kemancıyla bir gitarist, sazlarına el attılar. Bunların cenaze marşlarından, ölüm senfonilerinden ve ruhları ocaklardan, çatı aralıklarından ortaya çıkartıp, kendinden geçmiş bir seyirci önünde dans ettirebilen noktürnlerden haberleri yoktu. Gerçi korolar olduğunu biliyorlardı, kilisede görmüşlerdi bunu. Ama buna benzer şeyleri çalamazlardı; hem böyle havaları çalmasını becerseler bile, nedendir bilinmez, çalmak da istemezlerdi. İster düğün, yortu, vaftiz töreni, danslı toplantı, ister cenaze alayı olsun, insan her zaman, her fırsatta

çalamadıktan sonra, Amerikan caz bestecilerinin yazdıklarının bütün dünyaya yayılmış olması ne işe yarardı? Müzik müzikti, her zaman ve her yerde. Şu ya da bu nedenle başka başka şeyler çalmanın bir anlamı var mıydı? Bunu ancak müziği sevmeyen insanlar yapardı. Oysa şimdi burada, küçük oğlan müzik eşliğinde mezara taşındığına göre, ne biçim müzik olursa olsun uygun sayılırdı, çünkü çocuk cennetin yolunu çoktan tutmuştu zaten.

Tutup «Home, sweet home» ya da «My old Kentucky home» gibi parçalar çalmalarından korkuyordum. Ne var ki bu uyanık Kızılderili çalgıcılar böyle bir şey yapacak kadar uygarlık patikasından sapmamışlardı. Biz Amerikalılara çok yakınlık duymaktaydılar. Siyasal sınırların ve deri rengindeki farkların bizim olağanüstü kültürümüzün yayılmasını asla engellemediğini burada açıkça görmekteydim.

Çalgıcılar böylece repertuvarlarının en yeni parçası «Taintgonnarainnomo»ya başladılar. Doğrusu bu hava bahriyeli giysisine pek uygun düşmüştü.

Bu piyasa havalarının burada, cengelin içinde cenaze marşı olarak çalınması olayı bile tek başına, uygarlığımızın dışkılarının hiç değilse yeryüzünün bu kesiminde geçilmez bir duvara tosladığının tartışma götürmez bir kanıtıydı. Bu insanlar ölümü anlıyorlardı, anlayamadıkları bizlerin, İsa dininden olanların, ölülerimizi gömerken gösterdiğimiz iki yüzlülüktü. Bu yüzden de Amerikan dans parçaları duygularında hiçbir karışıklık yaratmıyor, buna karşılık kilise havaları ve sofuca korolar onları yalnızca kuşkulandı-

rıyordu. Onların duyarlığına göre bunlar o büyük esrara, yaşamın sönüp gitmesi esrarına uyan şeyler değildi.

Aslında bütün bunların oynadığı rol neydi? Ölülerimiz, ağlayan analar, cenaze törenleri, Amerikan fokstrotları ve tüy dökme ilaçları, güneşin umurunda mıydı? Gerçek bir kültürümüz, ya da uydurma bir uygarlığımız olmuş, müziğimiz iyi, ya da tabak çanaktan çıkarılan bir şamataymış yine umurunda mıydı? Beyaz insan kendinden daha az değerli saydığı başka insanların kafasından aşağı çöp tenekesini boşaltırsa, birisi buna kızmış ya da kızmamış, görkemli güneşe vız gelir tırıs giderdi. Kaygılar, acılar ve tasalar, ister gerçek, ister kuruntu olsun, başımıza geldiğinde, güneş bunlardan habersiz, yüce ve yanına varılmaz görkemiyle evrendeki yörüngesini çizer gider. Tanrı odur; yaşam veren, kurtarıcı, her yerde hazır ve nazır biricik tanrı. Sonsuza dek gülümseyen, sonsuza dek genç kalan, kendini gösterebilen tek tanrı; kendini durmadan yenileyen, asla susmayan, yaratmanın sevinçlerle dolu şarkısını söyleyen tanrı odur. Güneş yaratan, doğuran, doğurtan, koruyandır. Aynı anda hem bağışlar, hem yok eder. Yeryüzünü yemişlerle, güzelliklerle kutsamayı hiç kesmez ve yine de ne dua, ne şükran, ne secde ister. Ve cezalandırırım diye de asla korku salmaz.

Bizim cenaze alayımızdan da güneşe neydi? Tam tepemizde duruyor ve yakıcı ışınlarını üzerimize boca ediyordu. Berbat bir patikada hoplaya zıplaya ilerlemeye uğraşıyor, önümüze çıkan köklerin, ağaç kalıntılarının üzerinden atlıyor, çukurlarda tökezliyor, çamurlu yağmur yatakları-

na batıyorduk. Dikenli çalıların arasından geçiyor, sırım gibi otların içine dalıyorduk.

Saatler ilerledikçe insanın beynini kaynatacak duruma gelmiş sıcağın altında habire yürüyorduk.

İnsanlar havadan sudan konuşuyor, gülüyor, bağırıyor, garip sesler çıkarıyor, ıslık çalıyor ve şarkı söylüyordu. Arada bir de çalgıcılar bir hava tutturmaktaydı. Çaldıkları fokstrotlar, One-steps, Twosteps, Blues'du. Bazen de kendilerine gelmek için «Jesusita de Chihuahua, Reina de mi jacal, Amapola del camino» ya da «Adelita»yı çalıyorlardı. Hep bu güzel şarkılarda kalsalar ne güzel olurdu. Ama kalamazlardı; yas konuklarının kendilerini eski moda çalgıcılar saymasını ve yalnızca büyükbabalarının yaptıklarını yapan dargörüşlüler oldukları kanısı uyandırmayı istemezlerdi. Bunun için de, o güzelim halk havalarını bir yana itiyorlardı. Böylece nasıl Amerikanlaştıklarını da göstermiş oluyordu. O zaman da yüzyılın müzik olayı, «It ain't goin ta rain no moa-Artık yağmur yağmayacak», bu büyük Amerikan koro melodisi sıcaktan titreşen havada dalgalanmaya başlıyordu.

Tabut, taşıyıcı delikanlıların omuzlarında tehlikeli biçimde sallanıp durmaktaydı. İçlerinden biri ayağı bir taşa, bir köke takılır, ya da bir çukura girer de tökezleyecek olursa, bütün alay «La caja, la caja! Sanduka, sanduka!» diye bağrışıyordu.

Tabutun yanı sıra yürüyenler de hemen fırlayıp sandukaya yapışıyorlardı, yoksa tabutun hendeğe yuvarlanması işten değildi. Tabutun gerçekten yere düşüp parçalanması halinde neler olacağını ise kestirmek güçtü.

Yolun her iki yanından bizimle birlikte ilerleyen başkaları da vardı: Akbabalar. Kimisi önümüz sıra uçuyor, kimisi de arkamızı kolluyordu. Birkaçı da ikide bir ağaçlara, ya da çalılara konuyor, bir süre orda durup bekledikten sonra yeniden havalanıp biraz daha yakınıma geliyordu. Öylesine yaklaşıyorlardı ki, gözlerindeki açlığı ve sert, acımasız gagalarını açık seçik görebiliyorduk.

Ağaç kemiren karıncalarca yer yer yenmiş kazıklardan bir çite yaklaşıyorduk. Birkaç kazığın üstünden paslı dikenli teller sarkıyordu. Bir düzine kadar akbaba çitin üstüne tünemiş duruyordu. Ölmüş bir çocuğu gömmek üzere önlerinden geçmekte olan bizler için ürperti veren bir görünümdü bu. Çünkü akbabalar nöbetçiler gibi sıraya dizilmişlerdi. Cenaze alayından biri nükte yapmak istedi. «Siyah ceketleriyle tıpkı ölü gömücülere benziyorlar,» dedi. Bir başkası «Şu karşıdaki,» diye kıkırdadı, «geçtiğimiz güz yeni doğmuş bebekleri vaftize gelen bizim Papaz Cura tıpkı.»

Bence de onlar ölü gömücüden çok papaza benziyorlardı; hem de hiçbir zaman hiçbir kusuru bağışlamayan ve vaazlarda cehennem ateşiyle zebanilerin işkencelerini anlatmakla en inandırıcı etkiyi yaptığını sanan papazlara.

Tabutun önünden aklı kıt dedikleri ortanca kardeş yürüyordu. Bağırıp çağıran bir sürü gürültücü çocuk sarmıştı çevresini. Oğlanlardan biri ucu ateşli kalın bir sopayı habire havada döndürüyor, böylece patlatmak istedikleri şenlik fişeklerini diledikleri an tutuşturacak küçük bir alevciği hazır bulundurmuş oluyordu. İlk fişek-

ler bir yaylım ateşi gibi çatırdayarak patlatılınca, akbabalar korkuyla uçuşup çalıların içine saklandılar. Az sonra bu seslere alışmışlar, hiç umursamadan bizi eskisi gibi izlemeye koyulmuşlardı. Bu yörede kimse akbabalara taş atmıyor, ya da onları incitecek başka bir davranışta bulunmuyordu. Bu kuşları koruyan bir de yasa vardı. Ama akbabaları koruyan hiçbir yasa bulunmasa bile halk onlara yine ilişmezdi, çünkü bu kuşların leşleri yok ettiğini ve bir tür sağlık polisi hizmeti gördüğünü biliyorlardı.

Manuel yalnız başına yürüyordu, sanki cenaze alayıyla hiçbir ilişkisi yoktu. İki kez yanına sokulup kendisiyle Teksas ve ordaki işi üzerine konuşmuştum. Gerçi bana yanıt verdi, hatta gülümsedi bile, ama konuşmak için kendini nasıl zorladığını görünce bir daha yanına varmadım.

Baba Garcia ikide bir duruyor, pantolon cebinden şişesini çıkarıp bir yudum içiyordu. Kendisine mezarlığa dek yürüyerek gidebilmesi için yardım eden her iki arkadaşı, şişeyi boşaltma işinde de yardımcı oluyorlardı. Arada sırada yakın arkadaşlarından biri ya da öbürü yanına gelince, bunlar da nasiplerini alıyorlardı. Garcia cömert davranmayı doğrusu başarmaktaydı; şişenin bitmesinden de korkusu yoktu, çünkü yanında ikinci bir şişesi daha vardı.

Ana ise kalabalığın tam ortasında yürümekteydi. Kendisini şimdi görenin aklı yatmazdı asıl cenaze sahibinin o olduğuna. Artık pompacının karısının koluna asılmıyordu. Zaten bu sıcakta ve bu inişli çıkışlı yolda. birine dayanarak yürümek de olanaksızdı. Ama pompacının karısı yine de yanı sıra yürüyor ve daha birkaç başka kadın

da, yaslı ana tek bir an bile kendini yalnız hissetmesin diye, yakınından ayrılmamaya özellikle dikkat ediyordu. Yolu kısaltmak ve güneşin kavurmasına dayanabilmek için herkes gevezelik etmekteydi. Her şey konuşuluyordu, ama artık çocuktan söz eden yoktu. Yeniden geriye, alışılmış günlük yaşantıya doğru bir yürüyüş halindeydiler.

Gençler kavgaya başlamışlardı. Kimse tabutu taşımak istemiyordu. İlkin büyük bir hevesle koştukları bu işin onuru artık hiçbirini ilgilendirmiyordu. İşin en kötüsü tabutun çevresindeki kokunun dayanılmaz duruma gelmiş olmasıydı. Hepsi mendilleriyle ağızlarını burunlarını kapatmıştı, böylece tabuttan dışarı vuran mide bulandırıcı kokudan elverdiğince korunmak istiyorlardı. Bayan Garcia otuz altı saatten beri gözünü yummamıştı; üstelik en korkunç biçimde feleğin sillesini yemişti, böylesi yeryüzünde bir ananın başına her zaman gelmezdi; yirmi saat ağlamış, inlemiş, haykırmıştı; daha önce ömründe buna benzer bir durum yaşamamış ve dün akşamdan beri bir türlü kendine gelememişti; şimdi öteki insanlarla birlikte böyle gayretle yürümesi, düşünülürse başlı başına bir mucizeydi.

Başka bir mucize de müzikti. Çalgıcılar bütün gece dansedenler için çalmışlar, ara vermeden bir parçadan bir parçaya geçmişlerdi. Kızılderililer dans edince de tam ederlerdi. Tek bir dansı kaçırmazlar, bir kıyıya oturup mehtabı seyretmek akıllarına bile gelmezdi. Gerçi canları isteyince mehtabı seyrettikleri de olurdu, ama ancak müzik sustuğu zaman.

Kalabalığın durumuna baktıkça, kendi kendi-

me acaba bunların bir cenaze alayı oluşturduğu kanısına varabilecek kimse çıkar mı diye soruyordum. Gerçi bu insanlar topluca mezarlığa gidiyordu, iyi hoş, ama hepsi de ölüyü çoktan başlarından savmış gibi görünmekteydiler. Yürüyüşü sürdürmeleri de sanki sadece çalınan müzik yüzündendi. Ben istediğim kadar içimden küfürler yağdırıp protestolar edeyim, sonunda Amerikan dans havaları ile yavan aşk şarkıları ağır basmıştı. Görünüşe göre yerlilerin hoşuna giden bu müzik, yas konuklarının ruhlarına egemen olmuş gibiydi. Bütün bu yüksek düşüncelerimle çölde konuşan bir vaize dönmüştüm, onların bu halinin bizim kuşkucu kültürümüze ne denli aykırı düştüğünü yüksek sesle söyleyecek olsam, herhalde bana güneş çarpmış biri gözüyle bakarlardı.

Belki de bu insanlar haklıydı. İnsan ne diye ölümü ve gömülmeyi düşünüp durmalıydı? Çevremizdeki dünya yemyeşildi ve cıvıl cıvıl yaşamla doluydu. Gök masmaviydi, güneş altın altın ışıldıyordu. Kimisi iki el büyüklüğünde, kimisi en pahalı mücevherlerden daha güzel kelebekler küme küme havada uçuşuyor ve cengelin karanlık duvarına karşıt düşen bir görünüm yaratıyorlardı. Çalıların gözlerden sakladığı kuşlar ötüşüp duruyordu. Cengel cırıldayarak, vızıldayarak şarkısını öylesine etkili söylüyordu ki, saniyelerce çalgıcıların müziğini bastırıyordu. Çepeçevre her köşede canlılık vardı; bizse burada bir cenaze alayı düzenlememiz gerektiği gibi budalaca bir düşünceye saplanmıştık. Sanki ne diye çocuğu ırmağın içinde bırakmamıştık? Niçin onu düpedüz unutmamış ve çocuk, çocuk olsun istememiştik? Bunca tiyatroya ne gerek vardı? Çocuk mezarlık-

ta bir çukurun içinde, köpeklerin, domuzların eşeleyip ondan artakalan ne varsa hepsini kemirdiği bir çukurun içinde, ırmağın dibinde olduğundan daha mı iyi korunacaktı? Tanrı ona ırmağı oyun arkadaşı olarak vermişti ve bizler onu yattığı yerde bıraksaydık, kendine göre mutlu olmasını sağlayacaktık. Tanrının onun için hazırladığı mezardan kendisini ne diye çıkarmıştık? Elbette çıkaracaktık, çünkü biz Hıristiyanlığı kabul etmiş bulunuyorduk, öyle putataparlar gibi davranamazdık, dolayısıyla da Hıristiyanlık görevi saydığımız şeyi yapmak zorundaydık.

Tüh Allah kahretsin! Keşke böyle düşüncelere dalacağım yerde, biraz önümdeki yola dikkat etseydim. İçi çamur dolu bir çukura batmıştım, herkes halime gülüyordu. Neyse kendimi kurtardım. Akıllı bir adam olmak istemiştim, bu yüzden şimdi buralarda kaçıkça birtakım düşünceler uğruna ayağımı sürüyerek yürüyor ve ağaç köklerine takılıp tökezliyordum.

Üzerinde bunca tuhaf işin yapıldığı şu dünya çok yaşasın! Yaşayanlar dünyasına, içinde kokuşmuş bir et yığınının taşındığı bu küçük sandık ne der? Hiç. Evren için insan ne kadar da önemsizdir. Hasımlarını yenmek için çabaları, savaşları, uğraşları, tutkuları ne kadar boştur. Büyük Sezar'dan geriye ne kaldı? Sezar olsa da olmasa da bir Roma yine de var olurdu. Yeni bir dünya kurabileceklerini sanan ve insanlığa dehşet saçan günümüzün düzineyle küçük Sezar'ından yarına ne kalacak?

İnsanlar, büyük adamlar olsun, ötekiler olsun, her zaman hep kendi çıkarlarına göre en iyi olanı yaptıktan sonra, bütün bu savaşların ne

anlamı var? İnsan niçin yaşamın, aşkın, neşe veren şeylerin tadını çıkarmasın? Ve eğer insan günün birinde bütün bunları artık tadamaz olursa, o zaman ölmeli ve unutulmalıdır. Sonra da geride hiçbir iz bırakmamalı. Cennet budur.

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sonunda köye varmıştık. Kulübeler, ot kulübeler, saz kulübeler ve aralarında Amerikan bungalov'larının zavallı bir taklidi. Ortalıkta koşuşan bir sürü çıplak çocuk. Tavuklar, domuzlar, hindiler, keçiler, katırlar, köpekler, kimi kulübelerin önünde, kimi aralarında, kimi de içinde.

Köy halkı kulübelerinden dışarı çıkmış derin bir sessizlik içinde cenaze alayını beklemekteydi. Alay önlerinden geçerken yine aynı sessizlik içindeydiler. Alayın önünde yürüyen yas konukları yanlarına vardığı zaman, erkekler şapkalarını çıkardılar. Çıplak çocuklar oyunlarına ara verdikleri gibi, bağrışmalarını da kestiler, faltaşı gibi açılmış gözlerle bize bakıp durmaya koyuldular. Kucağında bebeği olan bir kadın, alay önünden geçerken bir çığlık kopardı. Başka bir kadın korkulu gözlerle çevresine bakınıp, ayaklarının dibinde oynayan çocuğunu kaptığı gibi havaya kaldırdı ve sanki biri elinden alacakmış gibi onu kollarıyla sımsıkı sardı. Sonra da acı acı bağırdı. Cenaze alayındaki kadınların birçoğu, bu arada Garcia da, bu haykırışa katılıp, hemcinslerinin seslenişine karşılık veren hayvanlar gibi aynı biçimde ulumaya başladılar.

Sendeleye sendeleye bir adam çıktı dükkandan. Üzerinde ucuz pamuklu kumaştan ceketli

bir beyaz giysi vardı. Böyle bir giysiyi haftalardan beri görmemiştim. Adam sağ elinde bir sopa tutuyor ve bunu gelişigüzel havada döndürüyordu. Ayakta zor duruyordu.

Komşu köyün öğretmeniydi bu adam. Oraya yalnızca iki aylığına atanmıştı; çünkü devlet bu köye daha uzun süre için öğretmen aylığı vermiyordu. Aylık da günlüğü yetmiş beş Centavos'tan hesaplanırdı. Devlet iki aylıktan fazlasını bu Kızılderili köyü için gereksiz görüyordu. Süre tamam olunca öğretmen, ailesinin bulunduğu kente dönmek zorundaydı. Orda yeniden göreve atanıncaya dek beklerdi. Bu bekleme kısa da sürebilirdi, uzun da; hatta hesapta hiç atanmamak da vardı. Her şey öğretmenin kişisel dostlarına, ileri gelenlerden ya da politikacılardan biriyle olan ilişkisine bağlıydı. Öğretmen ayrıca eve dönüş parasını da kendisi bulmak zorundaydı. Bunun için kapı kapı dolaşır ve öğrencilerinin ailelerinden küçük bir bağış dilenirdi. Onlar da güçlerinin elverdiğince bir şeyler verirlerdi, ancak bu hiçbir zaman çok para tutmazdı, çünkü bu yörenin Kızılderlilileri çok yoksul köylülerdi.

Öğretmenle daha önce tanışmıştım: o zaman burdan iki yüz kilometre ötede başka bir Kızılderili köyünde çalışıyordu. Burda birkaç ay kalmış ve oyalanmak için de öğretmenin çocuklarla yaptığı cumartesi gezilerine katılmıştım. Öğretmen çocuklara coğrafya, bitki ve böcek bilgisine ilişkin temel bilgileri öğretiyordu. Ayrıca yetişkinler için açılmış bir akşam okulunu da yönetmekteydi. Bu köyde okuma yazma bilen topu topu beş, altı kişi vardı. İmzasını çiziktirebilenlerin sayısı da on ikiden fazla değildi.

Öğretmeni şimdi gören, onu namlı ayyaşlardan biri sanabilirdi. Oysa ben kendisinin herhangi bir başka öğretmen kadar iyi ahlaklı olduğunu biliyordum. Kızılderili değildi; Kuzey Afrikalı yanı ağır basan İspanyollardan olacaktı. Bugün böyle sarhoş olmasında mutlaka aksi bir rastlantının parmağı vardı. Umulmadık bambaşka şeylerin olup bittiğini seziyordum. Ama ne olmuş ve nasıl olmuştu, bunu kestiremiyordum. Bu duruma yol açan bir şey vardı. Yoksa öğretmen böylesine sarhoş olmazdı.

Garcia'nın bu köyde oturan arkadaşı öğretmene çocuğun mezarı başında birkaç söz söylemesini rica etmişti. Öğretmen çocuğu tanıyordu; bir hafta kadar kendisine öğretmenlik etmişti. O zamanlar baba Garcia demiryolunda iş bulmuştu. Gerçi işi ancak bir hafta sürmüştü, ama bu bir hafta içinde anası küçüğü yakındaki okula göndermiş, çocuk da «Noktasız bir (i) bir (i) değildir» sözünü ezbere söylemesini öğrenmişti.

Öğretmen mezar başında konuşma çağrısını kabul ederek mezarlığa gitmek üzere köye gelmiş. Burda öğrencilerinin babalarına rastlamış. İlkin ne yapacağını kestiremediği için, dükkana gidip bir soda içmek istemiş. Tam bu sırada bir adam ortaya çıkmış, bunun iki oğlu öğretmenin öğrencileriymiş. Baba öğretmeni selamlamış ve kendisini bir kadehcik Mescal içmeye buyur etmiş. Bira pahalıdır. Üstelik buz olmadığı için de sıcaktır, tadı da hiç hoş değildir. Eğer öğretmen bu dostça çağrıyı kabul etmezse, baba bir Kızılderiliyle birlikte içmek istemeyecek kadar burnunun büyüdüğü kanısına varabilirdi. Babayı reddederse adamcağızın kırılacağını biliyordu. Ayrı-

ca bir soda, ya da bir portakal suyu, bir kadeh Mescalden daha pahalıydı. Böylece öğretmen sert içkiyi içmek zorunda kalmış. Derken başka bir öğrencisinin babası çıkagelmiş; öğretmen birinci babanın ikramını kabul ettiğine göre, ikincisini atlatamazdı. Arkasından öğretmenin köye geldiğini işiten başka bir baba gelmiş, öğretmen bir kadehcik de onunla içmiş. Her ikram yalnızca bir kadehcik Mescal'miş, ama bunlar bir araya gelince yarım litre tutuyormuş. İşin gerisini de sıcak tamamlamış. Hey tanrım, öğretmen nasıl da zom olmuştu!

Cenaze alayı ilerliyordu. Köyden birçok kimse alaya katılmış birlikte yürümekteydi. En arkadan da yalpa vuran öğretmen geliyordu. Koca cadde yürümesine ancak yetiyordu. Sol koluna da, kendisini mezar başında konuşmaya çağırmış olan, Garcia'nın arkadaşı girmişti. Bu adam ise öğretmenden daha beter sarhoştu. Gerçi öğretmenin adım atacak hali yoktu, ama hiç olmazsa yine de aklı başındaydı. Ötekisi ise kendini bilmez durumdaydı. Bu sıcakta fitil gibi sarhoş ve ayakta durmak için en küçük bir çaba bile harcamayan bir arkadaşı yanı sıra sürüklemek zorunda kalmak, kendisi içkinin ateşiyle boğuşup duran biri için hiç de kolay bir iş değildi. O içki ki, ilk üç kadehten sonra insanın can ciğer dostudur, ama onuncu kadehten sonra korkunç bir düşman kesilir.

Öğretmen halini belli etmemek ve saygınlığını korumak için elinden geleni yapıyordu. Gelgelelim artık düpedüz dizleri üzerinde yürümeye başlamış bulunan arkadaşı, zavallı öğretmeni iki adımda bir yere düşürüyordu.

Sarhoş arkadaş tökezleyip yere kapaklanıyor, iyi yürekli öğretmen de her seferinde onu yeniden ayağa kaldırıyordu. Bu yorucu görev öğretmeni, cenaze alayı köye geldiği sırada olduğundan çok daha fazla sarhoş yaptı.

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Alay mezarlığa varmıştı. Ah, bu mezarlık! Hıristiyanlığın bu Kızılderililere ulaşamamış olduğunu gösteren bir kanıt gibiydi. Hıristiyanlık 16. yüzyılın birinci yarısında Roma Katolikliğinden iğreti alınmış, özden yoksun törenlerle süslenerek niteliğini tümüyle yitirmiş ve düpedüz yapmacık bir din olup çıkmıştı.

Mezarlığın büyük kapısı sırıklardan yapılma iki kanattan oluşuyordu. Ancak burası görünüşte kapıydı, yoksa kapının sağından solundan girilip çıkılabilirdi. Çünkü çitler çoktan harap olmuş ve devrilmişti. Kimi kazıklardan paslı dikenli teller sarkıyor, yer yer de bu teller toprağın üzerinde uzanıyordu. Giriş kapısının tepesinde bir haç, mezarlık ziyaretçilerini selamlamaktaydı. Burasının mezarlık olduğunu anımsatan şey, üstünde yazı bulunmayan sıradan tahta haçları ve solmuş çiçekleriyle üç küçük tümsekti. Geri kalan her şeyin kıyamet günü akşama doğru dünyanın alacağı görünümden pek farkı yoktu.

Her yanda küçük toprak yığınları vardı, ama hiçbiri mezara benzemiyordu. Toprak yığınlarının hepsini otlar ve dikenli çalılar sarmıştı. Bu tepeciklerin birçoğu da açılmıştı; anlaşılan buralarda dişe dokunur bir şeyler arayan köpekler, domuzlar ve yabanıl hayvanlarca ziyaret edilmiş-

lerdi. Bütün mezarlık kemiklerle kaplıydı; bununla birlikte alabildiğine boy atmış otlar bunların bir bölümünü gözlerden saklıyordu. Her yanda parçalanmış tabutların çürümüş tahtaları göze çarpmaktaydı. Yere kapaklanmış yatan en azından yirmi otuz tane tahta haç vardı. Nereye baksan, nereye gitsen her yer katır, eşek, köpek, at ve sığır gübreleriyle bezenmişti. Yine de bu mezarlıktan hoşlanmıştım.

Öldüğüm zaman cesedimin denize atılması en büyük dileğimdir, ama bu olanağı bulamazsam eğer, bu mezarlığa böyle sessizce gömülmek isterdim. Ve lütfen, çiçek de olmasın.

Ölülerimizle çok, pek çok uğraşıyoruz. Onları tanrısal ya da kutsal kılar ve buna göre işlemler yapmaya bayılırız. Oysa ölen ölmüştür. Bizden ayrılıp gitmiştir, onu rahat bırakmalıyız. Toprağın altına girer girmez, ya da yakılıp dumanı havaya savrulur savrulmaz unutmamız gerekir onları. Ölülerimiz uğruna harcadığımız milyarlar, yeni hastaneler kurmak, tıp araştırmaları yapmak, hekim yetiştirmek gibi insanlığa çok daha yararlı başka işlerde kullanılabilir. Ölüler için kullanılan paradan yaşayanlar yararlandırılırsa, onlar da ruhça ve bedence sağlıklı olarak daha uzun süre aramızda kalabilirler. Ya ölüler için harcanan çiçekler? Oysaki ölüler bu çiçekleri ne görebilir, ne de koklayabilirler. Yalnızca bu çiçeklerden öylesine para artırabiliriz ki, bu parayla her yıl onbinlerce bebeğe özene bezene bakılabildiği gibi anaları da mutlu edilebilir.

Acaba öğretmenle yol arkadaşı mezarlığa dek gelebilecekler miydi? Kâh biri yuvarlanıyordu yerlere, kâh öteki. Sonunda açılmış çukurun ba-

şına varmıştık. Mezarcı filan yoktu. Mezarı babanın bir yakını ya da bir komşusunun kazması gerekiyordu. Bu mezarı Manuel kazmıştı. Bu işi de sabah erkenden, hava henüz serinken yapmış, sonra da cenaze alayına katılabilmek için atını dört nala sürmüştü.

Tabut çukurun yanı başında yere konuldu. Tabutçu iki çiviyi söküp kapağı kaldırdı, böylece ananın son bir kez daha çocuğunu görmesini sağlamış oluyordu. Ayrıca toprağa verilmezden önce tabutun açılmasını zorunlu kılan bir de yasa vardı. Böylece yas konuklarına yanlış birini değil, kendi cenazelerini gömdükleri gösterilmiş oluyordu. Bundan başka tabuttaki insanın henüz ölmemiş olması durumunda, yaşama dönmesi yolunda kendisine böylece son bir olanak verilmekteydi. Açılan tabutta cenazeden eser yok gibiydi. İçinde yalnızca renkli kâğıtların, altın taç ile üstüne sarılı kâğıdı şimdi düşmüş bir asanın oluşturduğu bir dağınıklık göze çarpmaktaydı. Ölünün suratı yerinden kaymış olan taçla kapanmış, korkunç biçimde çirkinleşmiş yüz çizgilerini gizlemişti. Tacın altından sırıtan etlerinden sıyrılmış dişler, ıslak renkli kâğıt yığınlarının bir insan ölüsünü örtmekte olduğunu gösteren tek belirtiydi.

Tüyler ürperten bir çığlık koparan Bayan Garcia kendini açık tabutun üstüne attı. Sandukayı kucakladı. Çığlığı yavaş yavaş yürek paralayıcı, sürekli bir inlemeye dönüştü. Bir yandan bütün bedeni içten gelen hızlı kasılmalarla sarsılıyordu. Birden göğsünden küçük bir ağaç kaval düştü; çocuğun ölüsü çıkarıldığı zaman pantolon cebinden çıkan kavaldı bu. Kaval şimdi top-

rağın üstünde yatıyordu. Kadın gözlerini ona dikti, inlemesini kesti, kavalı eline aldı, dudaklarına götürdü, sonra da unutmaktan korkuyormuşçasına telaşla kâğıttan zıbınların arasına sakladı. Hafif bir sesle, «Da, mi nene, chiquito mio, kavalını unutma!» dedi. «Bağışla beni, chiquito mio, sevgili yavrucuğum. Bağışla beni, seni dövdüğüm için, seni bu kavalla kafamı şişiriyorsun diyerek dövdüğüm için bağışla beni! O zamanlar böyle öfkeleniyordum işte. Beni bağışlıyorsun değil mi, Carlosito mio?»

Garcia'nın kendisini artık işitemeyen oğluyla nasıl konuştuğunu kadınlar duyunca, acı acı hıçkırmaya başladılar.

Baba Garcia tökezleyip sendeleyerek mezara yaklaştı. Yolun başından beri kendisine destek olan iki adama yaslanıyordu. Artık yalnız başına ayakta duramaz olmuştu, çünkü bu arada yedek şişesinin de dibine darı ekilmişti.

Buradaki bütün insanlardan önce, kendisinin açık tabutun yanında durmaya hakkı olduğu kanısındaydı. Babasıydı onun, sarhoş olsun ya da olmasın babasıydı işte. Yas konuklarına bir şeyler söylemek için ağzını açtı. Belki de bağırmak istiyordu, ama zavallı bir iniltiden başka bir ses çıkaramadı. Bir eliyle yanaklarından aşağı yuvarlanan iri yaş tanelerini sildi. Bu kadar sarhoş olduğu, başı bu kadar fırıl fırıl dönmesine karşın yine de küçük oğlunun bir daha dönmemek üzere kendisinden ayrıldığının bilincindeydi. Bütün kadınlar çocuk sanki kendilerininmiş gibi acı acı ağlıyorlardı. Pompacının karısı başka bir kadınla birlikte tabutun başına gelerek, bitkince oraya

yığılıp kalmış bulunan Garcia'yı ayağa kaldırdılar.

Tabutçu bunu görünce kapağı yerine koyup birkaç saniye içinde çiviledi; bu seferki bir daha açılmamacasınaydı. O zaman tabutu çukurun kıyısına yerleştirdiler.

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Bütün yüzler şimdi giriş kapısına yönelmişti. Herkes öğretmenin görünmesini bekliyordu. Öğretmense, ağlayan ananın ve yas konuklarının karşısına o durumda çıkmaktan utanıyor, mezarlığa gelmek istemiyordu. Sonunda arkadaşı onu kapıdan içeri itmeyi başardı. Gerçi öğretmen bir adım daha atmayı düşünmüyordu, ama öteki adam o kadar sarhoş olmasına karşın, başka bir adama işaret etmeyi akıl etmişti. Adam da hemen koşarak öğretmenin koluna girdi, mezarın başına getirdi.

Bu getirme işi de hiç kolay olmadı, ama sonunda öğretmen açık mezarın kenarında yerini aldı. Herkes kendisine bakıyor ve konuşmasını bekliyordu.

Öğretmen gözdağı verircesine sallanarak, anaya alık alık baktı. Gözleri nemlenmişti. Birden hızla silkindi, geriye dönüp kaçmaya davrandı. Garcia'nın tanışı olan yol arkadaşı, birdenbire içinde bulunduğu uykuyla uyanıklık arası durumdan sıyrılıp öğretmeninin niyetini anladı. Hemen arkasından seslenip, hemen geri dönmesini ve verdiği sözü erkekçe yerine getirmesini söyledi. Öğretmen bu sözlere aldırış etmeyince, bu kez de yakası açılmadık küfürler sıralamaya ko-

yuldu. İki adam suratına birer tokat indirip adamı yatıştırdılar. Alınan bu önlem adamcağızı öylesine zıvanadan çıkardı ki, az önce ne istediğini ve ne diye bağırıp durduğunu büsbütün unuttu.

Bu kez başka sarhoşlar işe karıştı. Öğretmenin yoksul ve cahil insanları böyle yüzüstü bırakmaya hakkı olmadığını haykırıyorlardı. İçki almamış adamlar düzeni bozarcasına patırtı çıkaran bu sarhoşları yatıştırmaya çalıştılar, öğretmeni rahat bırakmalarını söylediler. Adamın ne halde olduğunu görmüyorlar mıydı? Ne var ki, bu uğraşları bir işe yaramadı. Sarhoş şamatacılardan biri kızgın bir boğa gibi böğürmeye başladı. Herkese göstermek istiyordu ki, kimse yapması gerekeni engelleyemezdi; hele bu sefil oğlu rezil herif, bu bok cumhuriyetinin başkanı hiç engelleyemezdi. Öğretmene ağza alınmayacak küfürleri sıralamaya koyuldu.

Böylece ölü gömme töreni yavaş yavaş canlılık kazanıyordu.

Ayık olanlar sarhoşların aklını başına getirmek için başka çare bilmedikleri ve bu heriflere hak ettikleri dayağı mezarlık gibi bir yerde atmayı da uygun görmedikleri için, öğretmenin arkasından giderek, geriye dönmesini rica ettiler: birkaç kısa söz söylese de olurdu, muy pocas palabras, bu kadarı yeterdi. Durumundan ötürü de üzülmesi yersizdi, herkes bu konuda anlayış gösteriyordu. Hepimiz insandık sadece; başka insanların kavgaya tutuşmasına yol açtı diye kimse kendisini ayıplamak küstahlığında da bulunmuyordu.

Öğretmen doğru dürüst bir yanıt verebilecek durumda değildi. Birbirini tutmayan birkaç söz

geveledi yalnızca. Bir an önce kendisini alıp götürmek isteyen bu adamların elinden kurtulmak istiyordu; bunun için de geriye dönüp kaçmak için beceriksizce bir hamle yaptı. Böyle itişip kakışırken birden ağlayan anaya takıldı gözleri; kadın gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü kendisine çevirmiş, sessizce gözünün içine bakıyordu. Birdenbire olduğu yerde kalakaldı ve bir düşten uyanırcasına gözlerini anaya dikti. Belki de tam o sırada kafası dumanlı olduğu için, ötekilerde belli olmayıp gizli kalan şeyi ananın donuk bakışlarında yakalamıştı. Birkaç saniye öylesine dikkatle baktı ki, sanki ananın içinden kendisine söylediklerini can kulağıyla dinliyor gibiydi. Gözlerini ananın yüzünden ayıramıyordu. Sonra ağır adımlarla mezara yaklaştı.

Öğretmen şimdi ikinci kez çukurun başındaydı. Dudaklarını aralamadan önce bir süre kollarını boşlukta salladı, sağa sola yalpalandı. Sopası hâlâ elindeydi. Yabanıl bakışlarla dört bir yanı süzdü, sanki elinde kılıcıyla kendisine karşı saldırıya geçen görünmez bir düşmanla savaşmaya hazırlanıyordu. Ölgün, donuk gözlerini boşluğa dikmişti. Karşısındaki yüz, belki de daha fazla surat, saflığı yok olmuş ruhuna ürkütücü bir etki yapmış olacaktı. Bu suratlar denizini, üstüne gelen bir canavar gibi gördüğü anlaşılıyordu; çünkü yüzünün çizgileri korkudan allak bullak olmuştu.

Kalabalık karşısına çıkmaktan duyulan heyecan olamazdı bu. Onu daha önce bir resmi bayram günü konuşurken dinlemiştim; bu bakımdan çok daha büyük bir kalabalık önünde durmaktan kılı bile kıpırdamayan çok iyi bir konuşmacı olduğunu biliyordum.

Öğretmen ansızın iki kolunu birden havaya kaldırdı. Ağzını açtı, ancak açmasıyla kapatması bir oldu. Bu hareketi makine gibi birkaç kez yineledi. Herhalde konuştuğunu sanıyor olmalıydı, ne var ki, tek sözcük işitilmiyordu.

Derken yüksek sesle bağırmaya başladı: «Biz hepimiz burada toplanmış bulunuyoruz, çünkü büyük yasımız var. Bizler gerçekten çok, pek çok üzüntülüyüz... Bizler... burada bir araya gelen biz hepimiz, niçin ve neden toplandık, tanrı da insanlar da biliyor bunu.»

Karşısında düpedüz bir alan olsa, bu alanda da altı bin kişi toplanmış olsa, bu sözlerini öylesine bağırarak söylemişti ki, bu insanların hepsi kendisini işitirdi.

Yeniden bağırmaya başladı, bu kez karşısında sanki yirmi bin kişi vardı: «Küçük oğlumuz öldü. Kesinlikle öldü, bundan kuşkumuz yok. Onu bir daha hiç göremeyeceğiz. Bu dünya durdukça onun masum ve neşeli gülüşlerini asla işitemeyeceğiz.»

Gözlerinde yaşlar belirmişti. Hepsi bu kadar değil. Sesini şimdi öyle güçlü biçimde yükseltmişti ki, sanki gökyüzünü parçalamak ister gibiydi. «Aramızda bulunan anası da, bu küçük yavrunun anası da çok üzüntülü. Evet, sevgili hemşerilerim, inanın bana, çok üzüntülü, çünkü o anadır, çünkü çocuğu yok artık ve artık onunla oyunlar oynayamayacaktır.»

Öğretmen bakışlarını, tek tek kimsenin yüzüne bakmadan, kalabalığın üzerinde dolaştırdı. Sonra, «Size sesleniyorum insanlar!» diye haykırdı. «Bu ana acıdan iki büklümdür. Ağlıyor. Kendiniz de görüyorsunuz halini. Bütün bu korkunç

geceyi ağlayarak geçirdi... evet, geçirdi. Ve sizler, ey insanlar, bana inanmalısınız!»

Bu sözleri haykırırken sopasına sıkıca yapışıp, ananın acılı olduğundan ve çocuğu için ağladığından kuşku duymaya yeltenen birine vuruyormuşcasına, bütün gücüyle havaya bir darbe indirdi.

Görünmeyen düşmana indirilen bu darbe, öğretmenin, ananın bir düşmanına indirdiği bu darbe, iyi düşünülmüştü ve hiç de kötü bir vuruş değildi. Gelgelelim yalpalayan gövdesi için hayli hızlıydı. O yüzden de öğretmen yüzükoyun yere kapaklandı, doğruca çukurun içine yuvarlandı. Bereket versin tam içine düşmedi. Tabut için mezarın içine uzatılmış iki sırığa şükretsin. Yine şükredelim ki, tabut bu sırıkların üstüne henüz konulmuş değildi. Törenin bu bölümü, mezar başına gelmek istemeyen öğretmenin yarattığı kargaşalık sırasında unutulmuştu ve sanduka hâlâ çukurun öte yanında, kıyıda durmaktaydı.

Öğretmen bu sırıklardan birini yakalamış ve boşlukta asılı kalmıştı. Bacaklarıyla kendini yukarı çekmek ve çukurdan çıkmak için gülünç çırpınışlar yapıyordu. Bu çabaları boşunaydı ve tam bu tehlikeli anda başkaları kardeşçe yardımına koşmasaydı, hiçbir güç onu mezarın içine yuvarlanmaktan kurtaramazdı. O zaman da galiba öbür sabahtan önce ortaya çıkacak hali olmayacaktı.

Şimdi de garip şeyler olup bitmekteydi.

Sayın öğretmenin düşmesi, çaresizlik içinde acınacak biçimde debelenmesi, kocamış topal bir eşek gibi sırığa asılı kalması bütün bunların bir tören sırasında olması, aklıma gelebilecek en gülünç tabloyu çizmekteydi. Ama yine de kimse öğ-

retmenin haline gülmüyordu, ne bir adam, ne bir kadın, ne bir kız, ne bir çocuk. Doğal olarak içimde kaynayan gülmeyi dudaklarımı ısırarak hemen önledim. Bütün papazlar, aldatıcı ağırbaşlılıkları ve budalaca vaazlarıyla bende ilkin gülümseme, az sonra da düpedüz bir kahkaha coşkunluğu uyandırdıkları için, herkesin dikkatini üzerime çekmemek amacıyla kiliseleri birkaç kez çarçabuk terketmek zorunda kaldığım olmuştu. Başka türlü davranmak elimden gelmiyordu; yine böyle gülünç bir durumla karşılaştığımda da kendimi tutamıyordum. Genellikle törene benzer toplantılarda ve konuşmalarda gülünç bir şeyler bulamayacak olursam, bu kez de bunlarda saklı alay edilecek yanı yakalamaya çalışırdım.

Gelgelelim şimdi burada gülmek içimden gelmiyordu. Öyle ki şu anda biri beni gıdıklasa bile yine güldüremezdi; çünkü bu yaşantının içinde ne gülünç bir şey keşfedebilmiştim, ne de alay edilebilecek bir şey. Tersine, ilk kez, çocuğun ırmaktan çıkarıldığı andan beri ilk kez içimde ağlamak ateşi yanıyordu.

Büyük müzik ustasının en yabanıl, en ateşli bir dans havasını nasıl çaldığını gördüğüm bu yirmi dört saatin üzerinden sanki yıllar geçmişti. Karşımda düpedüz gülünç sahneler vardı, bense bir türlü bunlara gülemiyordum. Kimse gülmüyordu. Hiçbir insanın neden gülmediğini de anlıyordum. Hiçbiri gülmüyordu, ben de gülmüyordum; çünkü ben de onlardan biriydim, gömülecek olan da benim oğlumdu, ayrıca buradaki yas konuklarının her birinin de oğluydu.

Mezardan kurtulmak için şurada didinen de aslında öğretmen değildi. Ben orada yalnızca kar-

deşçe büyük bir insan sevgisini görüyordum. Çukura düşen bu sevgiydi, yeniden yukarı çıkarmak için böylesine uğraşılan da yine oydu. Binbir türlü şeye ve duruma gülebilirdim, hatta bir sözcükle gülünç ve sınırsız bir ödlekliğin dışavurumu olduğunu gördüğüm faşizmin kabalığına bile gülebilirim. Ama hiçbir zaman insanların nice zahmet ve külfet pahasına birbirlerine gösterdikleri sevgiye gülemezdim. Tanığı olduğum bu sevgi, doğruca yürekten gelmeydi. Hiçbir minnettarlık beklemeyen bir sevgi, en katıksız haliyle bir sevgiydi, dürüst ve içtendi. Herbirimiz, burda toplanmış olanların her biri ve öğretmen, biz hepimiz sevgili çocuğumuzu yitirmiştik.

Öğretmen şimdi yeniden mezar başında durmaktaydı, sopası yine sağ elindeydi. Umutsuzca debelenişi sırasında bile bu sopayı elinden bırakmamıştı, sanki acımasız bir dünyada yaşamak için ondan destek alıyor gibiydi.

Orada duruyor ve az önce olup bitenlerle en ufak bir ilgisi bile yokmuş gibi görünüyordu; sanki bu işler bir başkasının başına gelmişti, hiç tanımadığı birisinin başına. Şimdi konuşmasını sürdürebilmek için kargaşalığın dinmesini beklercesine durmaktaydı.

Eskisinden çok daha yüksek bir sesle söze başladı: «Bu uğursuz günde aramızda bulunan baba da çok, çok üzüntülü. Evet, dostlarım, inanın bana, baba çok üzüntülü ve o da tıpkı ana gibi ağlıyor. İnanın bana dostlar!»

Sopasıyla havaya bir darbe daha indirdi, ama bu kez dikkatli davranmıştı. Mezarın kıyısından bir metre kadar ötede duruyordu; yeniden dengesini yitirirse bu uzaklıktan çukura düşemezdi.

Ayrıca darbesini de öne doğru savurmamıştı. Yaptığı kusurdan ders almışa benziyordu. Bu kez sopasını, sanki bir atın üstündeymiş gibi, sağ yana doğru sallamıştı. Böylece hiç değilse mezarın üstüne düşmekten kurtulmuştu. Kendi çevresinde birkaç kez dönmek zorunda kaldı, ama bir süre sonra durmayı başardı. Yas konuklarına ciddi ciddi bakmaya başladı. Kimse gülmemişti.

Sopayı bir kez daha havaya indirerek, «Küçük çocuğun alnında erken ölmesi yazılıymış!» diye bağırdı. «Akıllı uslu bir küçüktü, ama erken ölmesi gerekliymiş, öldü de. Hepimiz onu çok severdik. Aramızda olduğu sürece bizler hep mutluyduk. Şimdi ise o yok artık, gitti. Bu yüzden hepimiz kederliyiz, kimseyi de suçlamıyoruz. Neyleyelim, böyle olması yazılıymış. O öldü. Şimdi kendisini gömeceğiz. Adios, küçük oğlum, adiosito!»

Bu gömme töreninin cehenneme dek yolu var! Hıçkırıyordum ve uluyordum; geceyarısı büyük ninesi ses veren bir fener direği kılığında kendisine görünen ihtiyar bir İskoç köpeği nasıl ulursa, öyle uluyordum. Hıçkırıyor, uluyordum, bütün kalabalık da hıçkırıyor uluyordu; kadınlar, erkekler, çocuklar, hatta kuru toprak parçaları bile gözyaşı döküp ağlıyordu. Bu, artık geceki gibi bir bağrışma değildi. Yakaran, yakınan bir ulumaydı. Ve bu uluma, çoktan geçmişte kalmış sayılan bir şeyleri, çok güzel yazılmış bir öykü gibi yeniden anımsattığı için de kulağa hoş geliyordu.

Bu çocuktan bana ne? Alt tarafı Kızılderili bir oğlandı, hiç önemsememiştim, kendisini tanıyalı da ancak birkaç saat olmuştu. Ama yine de

ağlıyordum. Belki de benim oğlumdu; benim olduğu gibi de burada bulunan herkesin de oğluydu. Benim oğlum olduğu kadar, yeryüzündeki bütün anaların da oğluydu. Ne diye başka birinin oğlu olacak? O benim oğlum, benim küçük kardeşim, benim en yakınımdı. O da benim gibi acı çekmiş, benim gibi gülmüş ve günün birinde benim öleceğim gibi de ölmüştü.

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Tabutu, her biri beş değişik sicimin bir araya bağlanmasından yapılmış iplerle aşağı indirmek istiyorlardı. Ama tahtalar ileri geri sallanıyor, ip de bir sürü düğümü bulunduğu için gerektiği gibi kullanılamıyordu.

Bunun üzerine bir adam hemen çukurun içine atladı. «Sandukayı bana uzatın!» dedi.

Az sonra adam yukarı çıkmıştı.

Ana ile baba üstüne toprak attılar. Sonra her yandan savrulan avuç avuç topraklar, takırtılı sesler çıkararak tabutun üzerine düşmeye başladı.

Öğretmen kimseye görünmeden sessizce uzaklaşmıştı. O konuşurken susmuş olan çalgıcılar yeniden bir hava tutturmuşlardı. Şimdi «Ey şefkati bol, acılara sabırla göğüs geren, Kutsal Bakire»yi çalıyorlardı.

Rahatladım. Müzik çok zarif ve çok duyarlıydı. Acı çeken insanlık için gerçek nağmeleri dile getirmeyi biliyordu. İkiyüzlülük yapmıyor ve ikiyüzlülüğe de katılmıyordu. Bu kahredici günahı işlemiyordu. Cengelin gerçek ruhuydu. Her şeyi, her zaman, her yerde asıl adlarıyla çağırmak dürüstlüğüne sahipti; onda başı dönen bir soyun dü-

şüncesizliğinden dolayı anlamları karmakarışık olmuş şeylere, onların varlığını ve biçimini belirleyen asıl anlamlarını geri vermek için yeterli yüce bir güç vardı.

Şimdi de insanlığın büyük ölüm marşını çalıyorlardı: «It ain't goin ta rain no moa - Artık yağmur yağmayacak.»

Sonsuzlukla zıp zıp oynayıp, evrenin çizmelerini korkularla cilalayan bu ilahinin sesi uzaklaşıp eriyip gidince, birkaç delikanlı küreklere sarıldı; hızlı hızlı toprak atarak mezarı kapattılar. Başka gençler de çiçekleri ve çelenkleri üstüne yerleştirdiler. Ana, ağlayan kadınlardan örülü bir yumağın ortasında duruyordu, ağlamaktaydı. Kadınlar onu kucaklayıp öpüyorlardı. Erkekler şapkalarını başlarına geçirip sigaralarını sardılar; gelgelelim ana gidiş işareti verinceye dek kimse mezarlıktan ayrılmadı. Ana müziği dinliyordu, hâlâ mezarın başındaydı. Görevinin yarısını yaptığına göre, herkes ondan daha başka şeyler bekliyordu.

Bu sırada geçmişin yas havası aklıma geldi. Çarmıhta can veren biri için yüzyıllarca bu yas havası çalınmıştı. Doğrusu furya balık avı gibi pek görkemli de bir yas havasıydı. O yas havası sayesinde açıkgözlerle bilmişler keselerini altınla doldurmuş, bu yas havasına gönülden bağlananlar ile inananların nasibi ise aç karnına göğüslerini çelik gibi bir imanla donatmak olmuştu. Kimileri altın keselerini istif ederken, kimi yumruklar da havaya kalkmıştı. Bu yumrukları kremle yumuşatmada, üstelik bunu gerçekten işgüzarca ve becerikli biçimde yapmada, yine o yas havası kullanılmıştı. Bir yandan böylesine göster-

melik yumuşak davranışlara gidilirken, öte yandan havaya dikilen yumrukların pençelerini koparmak için Meçhul Asker'in imdada çağrılmasını sağlayan yine o yas havası olmuştu. Dünyayı altüst edecek bir kasırga yaklaşmaktayken, bu kasırgayı tam zamanında yolundan saptıran ve onu yaldızlı pirinç harflerle yazılmış bir yazıya yönelten yine o yas havasıydı. Bu yazıtta «Çalış ki başkaları umutsuzluğa düşmesin» yazılıydı: «Do It Now! Davran!»

Şu anda da bir yas havasına başlamışlardı, bu yas havasının da tam sırasıydı, doğrusu çalgıcıların tam zamanında akıllarına gelmişti: «Yes, we have no bananas, we have no bananas today! Evet, muzumuz yok, bugün muzumuz yok bizim!»

Adios, küçük delikanlı! Adios! Yaşasın toprak kurtları ile solucanlar! Adios! Bugüne dek kralların hiçbiri senin gibi toprağa böyle verilmemiştir.

SON

oda
YAYINLARI

KÖPRÜ
B. TRAVEN

Her ülkeden
her ulustan
her ırktan
her renkten
her inanctan
her cinsten
tüm canlı yaratıkların
ANALARINA...

2. BASIM